

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

1940 YILLARDA ÇANAKKALE SAVAŞI ALGISI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE KÖSEOĞLU ATAKAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Kenan KIRKPINAR

İZMİR-2019

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAGI

08.07.2019

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı 2011880014 numaralı öğrenci **Ayşe KÖSEOĞLU ATAKAN** ile ilgili Yüksek Lisans tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır
Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Başak OCAK
Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAGI

Tez sınav jürimiz tarafından incelenen "1940 YILLARDA ÇANAKKALE SAVAŞI ALGISI" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 08/07/2019 tarihinde saat 11.00'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL edilmesine

Oy Birliği ile

BAŞARI NOTU:

(95) Dokuzarbes

RED edilmesine

Salt Çoğunlukla

(**) DÜZELTME verilmesine

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Kenan KIRKPINAR	
Üye (Diğer Üniversite)	Dr. Öğr. Üyesi Günver GÜNEŞ	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin ELMACI	

ONAY

Doç. Dr. Başak OCAK
Müdür V.

(**) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci, en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak tezini aynı jüri önünde tekrar savunur.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “1940 Yıllarda Çanakkale Savaşı Algısı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça da gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ayşe KÖSEOĞLU ATAKAN

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10278884
Yazar Adı / Soyadı	AYŞE KÖSEÖĞLU ATAKAN
T.C.Kimlik No	39916594938
Telefon	5067726138
E-Posta	akoseogluatakan@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	1940 YILLARDA ÇANAKKALE SAVAŞI ALGISI
Tezin Tercümesi	THE PERCEPTION OF ÇANAKKALE WAR IN 1940'S
Konu	Tarih - History
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	205
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ KENAN KIRKPINAR
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

02.08.2019

İmza:

1940 YILLARDA ÇANAKKALE SAVAŞI ALGISI

ÖZET

Çanakkale Zaferi, hem dünya tarihi hem de Türk tarihi açısından zaman geçtikçe daha da kıymetlenen bir mücadelenin adıdır. Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nin açılmasıyla başlayan Türk direnişi imkânsız denileni başarmış ve evrensel bir mahiyet taşıyan bir zafer kazanılmıştır.

Çanakkale Cephesi'ne dünyanın farklı yerlerinden birçok millet savaşmak için gelmiştir. Bu nedendir ki Çanakkale Savaşı'nın önemi tüm dünya tarafından kabul edildiğinden savaşta ölen askerleri anmak, hatıralarını yâd etmek için her sene 18 Mart ve 25 Nisan tarihlerinde çeşitli anma etkinlikleri düzenlenmektedir.

Bu anma etkinlikleriyle toplumlar, tarih bilinciyle hareket edip, vatan, millet sevgisi, birlik ve beraberlik duygularını pekiştirmiş olmakla birlikte tarihlerine de sahip çıkmış olmaktadır. Ayrıca geçmişini bilmenin aydınlığıyla geleceğe yön veren toplumlar daha uzun süre ayakta kalmaktadır.

Bu tez kapsamında; 1940'lı yıllarda Çanakkale Savaşları'nı anma etkinliklerinin nasıl bir süreç içerisinde geliştiği ve yurt genelinde yapılan anma etkinliklerinin ve halkın bu etkinliklere katılımı üzerinde durulacaktır. Bu tez çalışmasıyla, gerek Türk basınında yer alan etkinlikler gerekse diğer yayımlar ele alınarak 1940'lı yıllardaki “Çanakkale Algısının” ortaya konması amaçlanmıştır. Bu kapsamda da Çanakkale Şehitleri Anma Törenleri ve daha çok basında yer alan adıyla Çanakkale Zaferi Kutlama Etkinliklerinin nitelikleri dönemin basını aracılığıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Savaşları, Çanakkale Zaferi, Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri, 1940'lı yıllar

THE PERCEPTION OF ÇANAKKALE WAR IN 1940'S

ABSTRACT

The Triumph of Çanakkale is the name of the struggle that is important for both Turkish and World History. Turkish Resistance, which started with the Gallipoli Campaign during the World War I, accomplished what thought to be impossible and attained the universal triumph.

Large numbers of people from various countries came to combat in the Battle of Çanakkale. Accordingly, the Battle of Çanakkale is acknowledged throughout the Glode, thus on March 18 th and on April 25th each year, remembrance ceremonies are held to commemorate the martyrs and the memories.

Through these ceremonies, society masters the sense of homeland, love of nation, unity and solidarity with the help of awareness of history, correspondingly they protect the values of the past. Besides, the communities which practice the light of history into the future survive longer.

In the extent of this thesis, the focus in on the elaboration of how the Commemoration Ceremonies of Battle of Çanakkale emerged and got strengthened in 1940s, and ceremonies across the country and also attendance of the people. In this thesis, it is aimed to display the Perception of Çanakkale in 1940s, by analyzing not only Turkish Press but also other journals. In this context, it is sought to review the quality of Commemoration Ceremonies of Gallipoli Martyrs, also known as Celebration of the Triumph of Çanakkale, through the instrument of the press of that time.

Keywords: The Triumph of Çanakkale, The Battle of Çanakkale, Celebration of the Battle of Çanakkale, 1940s

1940 YILLARDA ÇANAKKALE SAVAŞI ALGISI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
YEMİN METNİ.....	II
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU	
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
ÖNSÖZ.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
EKLER LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN NEDENİ

1.1. OSMANLI DEVLETİ'NİN ÇANAKKALE SAVAŞI'NA GİRME NEDENLERİ.....	8
1.2. ÇANAKKALE SAVAŞLARI.....	16
1.2.1. 18 Mart Tarihine Kadarki Öncü Saldırıları.....	19
1.2.2. 18 Mart 1915 Çanakkale Muharebesi.....	22
1.2.3. Kara Muharebeleri.....	30
1.3. ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN SONUÇLARI.....	46
1.4. ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN ÖNEMİ.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

ÇANAKKALE ZAFERİ ETKİNLİKLERİ VE ALGISI

2.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE ÇANAKKALE.....	54
2.2. ANZAKLAR VE ÇANAKKALE.....	66

2.3. ANZAKLAR GÜNÜ	77
--------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1940'LI YILLARIN İLK YARISINDA ÇANAKKALE ZAFERİ

ETKİNLİKLERİ VE ALGISI

3.1. 1940 LI YILLARIN İLK YARISINDA TÜRKİYE'YE GENEL BAKIŞ	82
3.2. 1940'LI YILLARA KADARKİ ÇANAKKALE ZAFERİ ANMA ETKİNLİKLERİ	87
3.3. 1940 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	93
3.4. 1941 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	102
3.5. 1942 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	109
3.6. 1943 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	114
3.7. 1944 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	116

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1940'LI YILLARIN İKİNCİ YARISINDA ÇANAKKALE ZAFERİ

ETKİNLİKLERİ VE ALGISI

4.1. 1940'LI YILLARIN İKİNCİ YARISINDA TÜRKİYE'YE GENEL BAKIŞ .	126
4.2. 1945 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	133
4.3. 1946 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	138
4.4. 1947 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	142
4.5. 1948 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	147
4.6. 1949 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI.....	160
SONUÇ	171
KAYNAKÇA	174
EKLER	182

ÖNSÖZ

Çanakkale ve İstanbul Boğazları Avrupa ile Asya'yı birleştiren önemli bir geçiş noktası olması bakımından tarihin her döneminde önemini korumuştur. Boğazları ele geçirerek İstanbul'a hâkim olma hayali Boğazlar'ın çok sayıda savaşa ev sahipliği yapmasına neden olmuştur. Bu savaşlardan en önemlisi de Çanakkale Savaşı'dır.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla tarafsız kalamayacağını anlayan Osmanlı Devleti İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girmişti. Savaşa girdikten sonra birçok cephede savaşmak zorunda kalan Türk askeri, Çanakkale Cephesi'nin açılmasıyla tüm imkânsızlıklar içinde tarihte emsâli görülmemiş kahramanlıklara mazhar olmuştur. Türk askerinin başarısı, vatan sevgisi ve bu cephede kanlarını döken askerlerimiz Çanakkale Destanı'nı yazmış ve bu başarı tüm mazlum devletlere örnek teşkil etmiştir. Çanakkale Savaşları her geçen gün artan önemiyle Türk ve Dünya tarihinde yerini almıştır.

Çanakkale Savaşları'nın önemi akademik ve popüler anlamda pek çok araştırmaya konu olmuştur. Yerli ve yabancı birçok kaynakta Çanakkale Savaşı'nın çeşitli yönlerden incelemeleri yapılmakla birlikte 1940'lı yıllarda Türk basınında Çanakkale Savaşı algısı üzerine bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı İkinci Dünya Savaşı dönemini ve savaşın bitiminden sonraki dönemi kapsayan 1940'lı yıllarda Çanakkale Savaşı algısını dönemin basını aracılığıyla incelemektir. Toplumdaki Çanakkale Zaferi algısını yapılan anma etkinlikleri doğrultusunda ortaya koyarak döneme de ışık tutulması amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışmayla Cumhuriyetimizin kurucu ve "Anafartalar Kahramanı" Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün Çanakkale Savaşı'nda gösterdiği başarılarından ötürü toplumsal algıdaki yerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu tez çalışmasını yaparken bilgi ve birikimiyle çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, büyük bir titizlikle çalışmayı inceleyip yol gösteren Değerli Hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin Elmacı'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Kenan Kırkpınar hocama, yardımları için Müdür Yardımcım Zeki Doğan ve kardeşim Tuğçe Köseoğlu'na da ayrıca teşekkür ediyorum.

İzmir, 2019

KISALTMALAR LİSTESİ

A.B.D. Amerika Birleşik Devletleri

A.g.e. Adı geçen eser

A.g.m. Adı geçen makale

A.g.t. Adı geçen tez

akt. Aktaran

C. Cilt

Haz. Hazırlayan

Çev. Çeviren

s. Sayfa no

ss Sayfadan sayfaya

SSCB Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

V.d. Ve diğerleri

yy Yüzyıl

Yay. Yayınları

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ağustos 1929	183
Ek 2: Cumhuriyet Gazetesi, 26 Nisan 1940	184
Ek 3: Ulus Gazetesi, 25 Nisan 1940.....	185
Ek 4: Yeni Sabah 18 Mart 1940	186
Ek 5: Tasviri Efkâr 18 Mart 1942.....	187
Ek 6: Taviri Efkâr 18 Mart 1944	188
Ek 7: Yeni Sabah 18 Mart 1946	189
Ek 8: Cumhuriyet 18 Mart 1947.....	190
Ek 9: Ulus 24 Nisan 1948.....	192
Ek 10: Akşam 19 Mart 1949	193
Ek 11: Cumhuriyet 19 Mart 1949.....	194

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı, bütün dünyayı etkileyen iki büyük savaştan birincisidir. 1914 yılında başlayıp 1918 yılına kadar süren bu savaş birçok ülkenin yıkımına veya parçalanmasına neden olmuş, dünya düzenini büyük ölçüde değiştirmiştir. Savaşa katılan devletler iki büyük ittifak çatısı altında gruplaşmışlardır. Savaşın başında İngiltere, Fransa ve Rusya'nın oluşturduğu İtilaf bloğuna sonradan Yunanistan, Romanya, Bulgaristan gibi pek çok devlet dâhil olmuştur. Osmanlı Devleti ise Almanya ile Avusturya- Maceristan'ın başı çektiği İttifak bloğunda yer almıştır. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na girerek pek çok cephede savaşmak zorunda kalmıştır. Bu cephelerin her biri savaşın genel seyri bakımından çok önemlidir. Ancak sonucu itibariyle savaş sürecine ve savaş sonrasına etkileri bakımından Çanakkale Cephesi'nin yeri bambaşkadır.

Birinci Dünya Savaşı, emperyalist devletlerin siyasi ve ekonomik sebeplerle birbirlerine üstün gelme mücadelesinin adıdır. Birinci Dünya Savaşı, gelişen dünyaya ayak uydurmak isteyen devletlerin daha çok sömürgeye ve ekonomik güce sahip olarak dünyada söz sahibi olmak istedikleri ve kendi geleceklerini garanti altına almayı amaçladıkları topyekün mücadele edilen bir savaş olmuştur. Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin de etkisiyle milliyetçilik ve liberalizm akımları güçlenmiş ve kısa zamanda Avrupa ve Balkanlar başta olmak üzere tüm dünyayı sarmaya başlamıştı. İngiltere, Fransa ve Rusya; Afrika ve Asya'da yeni sömürge arayışına girişmiş, birliklerini yeni tamamlayan Almanya ve İtalya da bu üçlüye katılmıştı. Fakat 19. yüzyılın sonlarına doğru bu bölgelerde sömürülecek yer de kalmadığı için sömürge rekabeti iyice kızışmıştı. Bu durum da dünya genelinde bloklaşmaların başlamasına; sonuç olarak da 28 Haziran 1914 yılında ilk savaş işaretinin verilmesiyle tüm dünyanın beklediği savaşın çıkmasına neden olmuştu.

Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli nedenlerinden biri olan emperyalizm XIX. yy ikinci yarısından itibaren büyük devletlerin ideali olmuştu. Emperyalizmin doğal sonucu olarak da sömürgecilik faaliyetleri hız kazanmış özellikle İngiltere, Fransa ve Rusya emperyalist güçler olarak dünya üzerinde söz sahibi olmuş ve birçok milleti sömürgeleri altına almışlardı. Dostoyevski'nin 1877'de yazmış olduğu şu satırlar Rus emperyalizmi üzerine fikir verecek niteliktedir:

“ Evet İstanbul bizim olacaktır. Bizim olmalıdır. Yalnız çok önemli bir liman olduğu için değil, yalnız Rusya gibi dev bir devletin kapalı bulunduğu odadan çıkıp, açık denizlerin havasını teneffüs etmesi için değil, doğu Hıristiyanlığının ve dünyadaki bütün Ortodoksluğun geleceği için birliğini tamamlaması için bize lazımdır.¹”

Lenin, başkent Bern’in yakınındaki bir ormanda Bolşevikler’le yaptığı toplantıda savaşın başlamasındaki nedenlerle ilgili düşüncesini şöyle belirtir: “ Savaş en belirli biçimde bir emperyalist, burjuva ve hanedan kavgasıdır; amaç yeni piyasalar fethetmek, rakip devletlerin sömürgelerine el koymak, bir ülkenin ücretli esirlerini (işçiler anlamında) öbür ülkeninkilerle çarpıştırarak işçi sınıfını yok etmek ve onları kendi ülkelerindeki kapitalistlerin menfaatleri uğrunda birbirlerine öldürtmektir...²”

1914 Temmuz-Ağustos aylarında Avrupa patlamaya hazır bir bomba gibiydi. 28 Haziran 1914 tarihinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun veliahtı Franz Ferdinand’ın, karısıyla birlikte gittiği Saraybosna’da bir Sırp Milliyetçisi tarafından suikaste kurban gitmesi Birinci Dünya Savaşı’nın nedeni olarak gösterilmişti. Sırbistan suikastçiyi cezalandırmak istemiş fakat karşı taraftan “Biz buna güvenmeyiz, siz adaleti gerçekleştirecek kapasitede bir devlet düzenine sahip değilsiniz, kendiniz teröristsiniz” tepkisiyle karşılaşmıştı. Sırbistan’a yapılan bu müdahaleyi Rusya, Sırbistan’ın istiklaline yapılmış bir tehdit olarak algıladığı için onun koruyuculuğunu üstlendi. Ağustos ayının başında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Sırbistan’a savaş ilan etmesiyle Rusya da Avusturya’ya savaş ilan etti. Almanya, müttefiki Avusturya-Macaristan’ın yanında durmak için Rusya’ya; Fransa ise Rusya’nın yanında yer alarak Almanya’ya savaş ilan etmiş oldu. Almanlar, Fransızları ezmek için İngilizler’in ebedi müttefiki Belçika’yı işgal edince İngilizler de savaşa girmiş oldu³.

Savaşın başlangıcında, 1914 yılı Ağustos ayında Balkan Yarımadası’ndaki dört devlet, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan ile Osmanlı Devleti tarafsız durumdaydılar. Tarafsız ABD’nin, İngiltere ve Fransa safında 1917 yılında savaşa girmesi tüm savaşın akışını değiştirmiştir⁴. Savaşın başında İngiltere, Fransa ve Rusya bildiğimiz üzere İtilaf Bloğunu; Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya ise İttifak

¹Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı**, TTK yay., C.IX, 2.Baskı, Ankara, 1999, s. 360

²Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi, C. II/2, 1914-1918 Genel Savaşı**, TTK yay., Ankara, 1991 s. 30

³İlber Ortaylı, **Mustafa Kemal Atatürk**, Kronik Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul, 2018, s. 109

⁴Erol Mütercimler, **Korkak Abdul’den Coni Türk’e Gelibolu 1915**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005, s. 6

Bloğunu oluşturmuştu. İtalya sonradan taraf değiştirmiş, Osmanlı Devleti ise kendini Almanya'nın tarafında bulmuştu.

Avrupa'da başlatılan büyük savaşta iki genel cephe açılmıştı. Bunlar doğu ve batı cepheleridir. Doğu Cephesi'nde açılan savaşta yer alan Osmanlı Devleti, 1. Dünya Savaşı'nda on ayrı cephede savaşmak zorunda kalmıştı. Bu cephelerden biri ve her açıdan en önemlisi de Çanakkale Cephesi'dir. Çanakkale Savaşları'nın Türk savaş ve ulusal tarih içinde ayrı bir önemi vardır. Hem bu cephenin hem de ötekilerinin açılmasının nedeni, Osmanlı Devleti'nin Almanya ile aynı blok içinde yer almasıydı. Çanakkale Cephesi'nin askeri anlamda kapanışı, 9 Ocak 1916 gecesidir. Sekiz buçuk aya yakın süren Çanakkale Kara Muharebeleri'ne neden olan gelişmelerin başlangıcı, Almanya'nın yanına itiliştir denebilir⁵.

Çanakkale Savaşı nedenleri ve sonuçları itibariyle tüm dünyayı etkilemiş bir savaş olmuştur. Bu savaşta birçok devlet yeni dünyanın kaderini belirlemek için savaşmıştır. Çanakkale Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'nın içinde yer alan, savaş devam ederken İtilaf Devletleri tarafından açılan bir cephe'dir. İngiltere, Fransa, Rusya, Osmanlı Devleti, Avustralya, Yeni Zelanda gibi birçok farklı etnik ve kültürel yapıdaki devlet Çanakkale Cephesi'nde göğüs göğüse çarpışmıştır.

Çanakkale, konumu itibariyle tüm Dünya devletleri için stratejik öneme sahiptir. Çanakkale Boğazı, bir taraftan Karadeniz, İstanbul Boğazı, Marmara, Adalar Denizi ve diğer taraftan Avrupa ve Asya arasında kalan önemli bir konumdadır. Eski ve yeni medeniyetler, İslamlık ve Hristiyanlık, Asya ve Avrupa tarihlerinin en önemli dönüm noktaları hep bu boğazlar bölgesinde el ele vermektedir. Boğazlar bölgesi, hiç şüphesiz dünyanın en ezeli ve ebedi, en büyük öneme sahip bölgesidir. Bu önemi dün de olduğu gibi şuan ve gelecekte de kaybetmeyecektir. Çanakkale'ye(yani Boğazlara) hâkim olacak bir devlet, doğu ile batıyı birbirinden ayırır ve Karadeniz çevresindeki yönetimlerin hayat ve geleceğine hâkim olur⁶.

Bu önemi tarihin hemen her devrinde görürüz. Darius'un orduları doğudan batıya, İskender'in orduları batıdan doğuya uzanarak Boğazlar üzerinden geçmiştir. Haçlı ordularının bütün kuvvetleri bu Boğazlardan geçerek İslamiyet'e saldırmıştır.

---

⁵ A.g.e.,ss. 3-4

⁶Muzaffer Albayrak, **Yakın Tarih İncelemeleri-II Çanakkale Savaşı**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 15-16

Roma İmparatorluğu, Asya ve Avrupa'daki toprakları üzerindeki hâkimiyetini buralara sahip olduğu için uzun süre sürdürebilmiştir. Yine Bizans İmparatorluğu bu bölgesel önem sayesinde uzun süre yaşayabilmiş, Türklerin birkaç asır devam eden Avrupa'ya yayılmaları Boğazlar üzerinden yapılmıştır⁷.

Görüldüğü gibi Çanakkale Boğazı'nın stratejik konumu ve önemi, yabancı devletlerin buraya ve böylelikle İstanbul'a hâkim olma hayalleri, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettiği dönemden itibaren başlamıştır. Çanakkale Savaşı'yla da bu hayallerinin tekrar canlandığı çok açıktır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu fırsat bilenler, içten içe planlar yapıp hasta adam olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ne son vererek Boğazlara hâkim olmak isteyeceklerdir.

Müttefikimiz Almanya dâhil dönemin güçlü devletlerinin gözü Osmanlı Devleti'ndeydi. Almanya, "barışçı sızma" yoluyla Osmanlı Devleti'ni ekonomi yönünden sömürmek istiyordu. İngiltere, fiilen Kıbrıs'a ve Mısır'a yerleşmiş bulunuyordu. Bu yerleri topraklarına tamamen katmak için fırsat kolluyordu. Ayrıca Arabistan ile Suriye'ye de yerleşmek istiyordu. Fransa ise topraklarını daha da genişleterek Suriye ve Lübnan'ı ele geçirmeyi düşünüyordu. Rusya ise her zaman olduğu gibi İstanbul ve Boğazları ele geçirerek en büyük hayalini gerçekleştirmenin peşindeydi. Yunanistan da Batı Trakya ile Doğu Trakya'yı, İstanbul ve Batı Anadolu'yu gözüne kestirmiş fırsat kolluyordu⁸. Osmanlı Devleti resmen köşeye sıkıştırılmış, etrafını saran düşman tarafından yem olmak için bekliyordu. Bir yandan Almanya'nın Osmanlı'yı savaşa sokma çabaları diğer yandan Enver Paşa'ların Almanya yanında savaşa girme hevesleri ülkeyi bilinmez bir uçuruma sürüklüyordu.

Enver Paşa ile genç subaylar arasındaki başlıca anlaşmazlık, savaşa girme zamanının saptanması üzerineydi. Enver Paşa en kısa sürede savaşa girmek istiyor, diğerleri ise en az altı ay daha tarafsız kalınması gerektiğini düşünüyordu. Eylül ayının sonlarına doğru gelişen bir takım olaylar da Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinin yakın olduğu izlenimini veriyordu⁹.

---

⁷A.g.e., s. 15-16

⁸Enver Ziya Karal, a.g.e., s.374

⁹Enver Ziya Karal, a.g.e., s. 392

Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşı'ndan iki yıl önce Churchill'le Dünya Savaşı çıkması durumu tartışmıştı. Churchill'in böyle bir savaş durumunda Türkiye'nin ne yapacağını sorduktan sonra; Türkiye, Almanya tarafında savaşa girdiği takdirde İngiliz filosunun Boğazı zorlayıp geçerek İstanbul'u alacağını ifade ettiğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi Churchill'in Boğazlar'a hâkim olma ve İstanbul'u ele geçirme isteği dünya savaşından çok önce de vardır. İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne savaş açmasından sonra Churchill 25 Kasım'da Mısır'ın etkili biçimde savunulmasının Gelibolu'ya saldırmakla mümkün olacağı yönündeki düşüncesini savaş komitesine de açıklamış fakat bu düşüncesi o zaman için pek ilgi görmemiştir¹⁰.

Yunan Başbakanı Venizelos'un, Çanakkale Boğazı'na karşı harekât yapılması isteğini 27 Ağustos 1914 tarihinde Londra'ya gönderdiği telgraftan öğreniyoruz. Venizelos gönderdiği telgrafta şöyle demiştir: “Boğazlara karşı bir harekât düşünüldüğü takdirde, Yunan kara ve deniz kuvvetleri Müttefiklerin emrindedir.” Görüldüğü gibi Venizelos Bizans hülyasına kapılmıştı. Venizelos'un bu isteğine karşılık Rus Çarlığı çeşitli antlaşmalarla Boğazlardaki emelleri konusunda aldıkları vaatlerden dolayı böyle bir harekâta karşıydı. Aynı şekilde Bulgarlar da Yunan emellerinin karşısında durmuştu¹¹.

Kafkasya Cephesi'nde, Sarıkamış'da Rus ordusuyla savaşan Türk askeri büyük kayıplar vermiş tam anlamıyla askeri bir felaket olmuştu. Rus ordusu için de durum bundan farklı değildi. Rusya, daha savaşa hazırlanırken Batı Cephesi'nde malzemesizlik yüzünden sıkışmaya başlamış, gerek Kafkas cephesinde dikkatimizi başka tarafa çekmek ve gerek Boğazların açılarak kendi müttefikleriyle hızlı ve güvenilir bir ulaşım kurulması ihtiyacıyla Fransa ve İngiltere'ye başvurmuş ve Boğazların tehtit edilmesini ve ele geçirilmesini istemişti. Aslında Boğazları ele geçirmek Rusların ezelden beri istediği ve bu savaşta en önemli hedefiydi. Rus-İngiliz yakınlaşmasının dayandığı ortak noktalardan birisi de buydu¹².

Tüm bu gelişmelerin sonucunda açılan Çanakkale Cephesi'nde 18 Mart 1915 Deniz Zaferi'yle ilk başarı kazanılmıştı. Kolaylıkla Boğazlardan geçeceğine inanan düşman donanmaları Türk topçuları tarafından durdurulmuş oldu. Denizden Çanakkale'yi geçemeyen düşman 25 Nisan tarihinde Gelibolu Yarımadası'na çıkarma

¹⁰Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, s.431

¹¹**Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları**, Baha Matbaası, İstanbul, 1975, s. 16

¹²Muzaffer Albayrak, **a.g.e.**, s. 17

yaparak şansını bir de karadan denemek istedi. Türk askeri karşısında ilerleyemeyen düşman orduları Çanakkale'nin geçilemeyeceğini anlayarak Gelibolu Yarımadası'nı terketmek zorunda kaldı.

Çanakkale Savaşı, dünya tarihi açısından önemli sonuçlar doğurmuştu. Çanakkale Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'nın uzamasına neden olmuş bu durumda İtilaf Devletleri'ni her anlamda zor durumda bırakmıştı. Rusya'ya yardım gidemediği için Rus Çarlığı yıkıldı. Osmanlı Devleti, Çanakkale'de zafer kazanmış fakat Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmişti. Bunun sonucu olarak da düşmanlar tarafından yurdumuz işgal edilmişti. M. Kemal'in başlattığı Kurtuluş Savaşı'yla Osmanlı Devleti yıkılmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş oldu.

Çanakkale Savaşı'nın kazanılmasıyla Türk Milleti, moral bulmuş, kendine güveni gelmiş, birlik ve beraberlik içerisinde hareket edildiğinde hiç bir gücün karşısında teslim olmayacağını anlamıştı. "Güneşin Batmadığı İmparatorluk" olarak bilinen İngilizlere ve onların muhteşem armadasına karşı kazanılan zafer sadece Türk halkı için değil tüm dünyada kabul gören ve takdire şayan bir Türk direnişi olmuştu.

Çanakkale Zaferi'nin önemi zaman geçtikçe daha da iyi anlaşılmaktadır. Çanakkale Savaşı'nın kazanılmasıyla Türk milleti önceki savaşları kaybetmenin vermiş olduğu moral bozukluğu ve kendine güvensizlik duygusundan sıyrılmış oldu. Çanakkale Savaşı'nda oluşan milli mücadele ruhu, Kurtuluş Savaşı'nın fitilini ateşlemiş, milli birlik ve beraberlik algısı gelişmişti. Türk askerinin canını kaybetmek pahasına gözünü bile kırpmadan düşman üzerine yürümesi, gencecik askerlerimizin vatan uğruna canını vermesi, vatanımıza sahip çıkmanın önemini her zaman derinden hissetmemizi sağlamaktadır.

Milletlerin tarih bilinci geliştirmesiyle, geçmişini bilip ona sahip çıkması o günleri anması ve geçmişten ders çıkararak geleceğe yön vermesiyle mümkün olmaktadır. Bu nedenle her yıl yapılan anma etkinlikleri, tarihimize ve atalarımıza olan saygımızı göstermektedir. Yapılan anma etkinlikleriyle o günlerin anılıp yâd edilmesi "Tarihini bilmeyen toplumlar geleceğe yön veremez." savından hareketle geçmişimize sahip çıkmamızı sağlar. Aynı zamanda yapılan anma etkinlikleriyle yeni nesillere tarih bilinci kazandırmak, vatan, millet sevgisi ve toplumsal birlik ve beraberliğin önemi ile geleceğe daha emin adımlarla ilerlemelerini sağlamaktır. Bu nedendir ki yapılan anma etkinlikleri bu bilincin gelişmesi için önem arz etmektedir.

Bu alışma “Giriş”, “ I. anakkale Savaşları’nın Nedenleri”, “II. anakkale Zaferi Etkinlikleri ve Algısı”, “III. 1940’lı Yılların İlk Yarısında Çanakkale Zaferi Etkinlikleri ve Algısı” “IV. 1940’lı Yılların İkinci Yarısında Çanakkale Zaferi Etkinlikleri ve Algısı” olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır.

Bu tez çalışmasının amacı; 1940’lı yıllardaki Çanakkale Zaferi Algısını dönemin basını aracılığıyla incelemektir. 1918-1938 yıllarını kapsayan bir çalışma bulunmakla birlikte sadece 1930’lu yıllardaki Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri’ni inceleyen başka bir çalışma da mevcuttur. 1940’lı yıllardaki Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri’ni inceleyen herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. 1940’lı yıllarda Türkiye açısından bazı önemli olaylar yaşanmıştır. 1938 yılında M.Kemal Atatürk’ün vefat etmesiyle İsmet İnönü başa geçmiş ve 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı başlamıştı. Yaşanan bu yeni gelişmeler 1940’lı yıllardaki Çanakkale Savaşı algısını nasıl etkilemiştir? sorusu çıkış noktamız olmuş, yaşanan değişmeler ışığında konu irdelenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN NEDENİ

1.1. OSMANLI DEVLETİ'NİN ÇANAKKALE SAVAŞI'NA GİRME NEDENLERİ

Osmanlı Devleti 18.yy'dan itibaren Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali'nin etkisiyle gelişen dünyanın gerisinde kalmaya başlamış, girdiği savaşlardan büyük hezimetlerle çıkmıştır. Gitgide toprak kaybederek dünyadaki gücünü yitirmiş ve Avrupa devletlerinin biran önce ölmesini beklediği “Doğu'nun Hasta Adamı” olarak anılmaya başlamıştı. Son olarak girdiği Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda çok yorulmuş, asker ve cephane olarak zayıflamış ve kendine gelmesi zor bir süreç içerisine girmişti.

Türkler, Anadolu'ya geldiklerinden beri Avrupa ile sürekli yakın ilişkiler kurmuşlardır. Yüzyıllar boyu Türkler, Avrupalılar karşısında üstün konumda oldukları için Avrupalılar nezdinde yenilmez Türk imajını yaratmışlardı. Avrupalılar, ülkemizin bulunduğu jeopolitik konum ve tarihi yapısı nedeniyle her fırsatta Türklerden kurtulma yoluna gitmişti . Özellikle 19.yy dan sonra hem içeriden hem de dışarıdan Osmanlı Devleti'ni yıkmak için çeşitli denemelerde bulunmuşlardı. Bu çabalarını sistematik hale getirmek için de adına “ Şark Meselesi” demişlerdi. Artık “Hasta Adam” olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ni tarih sahnesinden silmek ve mirasına konmak için daha saldırgan politikalar izlediler. Balkan Savaşları ve Trablusgarb Savaşlarıyla ağır yenilgiler alan Osmanlı Devleti'nin artık sonunun yakın olduğu görüşleri daha da perçinlenmiş oldu. Bu nedenle de Çanakkale Cephesi'ni açmakta tereddüt etmediler nasıl olsa kısa sürede Osmanlı Devleti'ni yenilgiye uğratacaklar (!) ve emellerine ulaşacaklardı¹³.

Osmanlı Devleti, Jön Türklerin iktidara geldiği son 5 yıl içinde büyük toprak kayıplarına uğramıştı. Bulgaristan bağımsızlaşmış, Selanik, Girit, Ege Adaları Yunanistan'a kaptırılmıştı. İtalya Trablusgarp'ı ve Oniki Ada'yı ele geçirmiş, İngiltere

---

¹³Vahdettin Engin, Muzaffer Albayrak, **a.g.e.**, s. 21

Mısır üzerinde hak sahibi olduğunu ilan etmiş ve ardından Kıbrıs'ı ilhak etmişti. Osmanlı Devleti en değerli ordularını bu savaşlarda kaybetmiş, onca para ödeyerek aldığı top, silah, cephane ne varsa Rumeli topraklarında düşmana terk etmişti. Ülkede ne sanayi denebilecek bir tesis, fabrika, liman, tam anlamıyla gereği gibi yapılan tarım dahi yoktu. Halk fakir ve cahildi. Devlet yönetimi tam anlamıyla çökmüş, hazinesi ise tamtakır olmuştu. Birçok bölgede asker aylardan beri maaş alamıyordu. Orduda moral sifira inmiş, Osmanlı Devleti'nde ne demokratik seçimlerden ne özgürlüklerden ne bütün insanların, eşitliğinden ne de bir bayrak altında birleşmeken bahsedilen kalmıştı¹⁴.

Osmanlı Devleti'nde durum buydu. Avrupa'da ise yeni dünyanın planları çizilmeye başlamıştı bile. Birinci Dünya Savaşı öncesinde bloklaşmalar başlamış ve taraflar birbirlerine karşı üstünlük sağlamak için silahlanma yarışına girmişlerdi. 1914 yılı yazı geldiğinde ise iki blok arasındaki ilişkiler iyice gerilmişti. Böyle bir ortam içinde 28 Haziran 1914 günü Sırp bir gencin Avusturya- Macaristan veliahdı Ferdinand'ı öldürmesi, savaşı ateşleyen ilk kıvılcım oldu. Bu olaydan tam bir ay sonra, 28 Temmuz'da Avusturya Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan'a savaş açtı. Sonrasında ise karşılıklı savaş ilanları birbirini takip etti. 1914 yılında başlayıp dört yıl süren bu savaşta Türkiye, Almanya ve Avusturya- Macaristan'ın müttefiki olarak, İngiltere, Fransa ve Rusya'ya savaş açtı. Savaş esnasında Türk ordusuna Almanya tarafından askeri malzeme yardımında bulunuldu. Alman subaylar Türk ordusunda etkili konumlara geldi. Osmanlı Devleti'nin bozuk olan ekonomisi, bu savaşın yükünü kaldıracak durumda değildi. Bu nedenle de dört yıl boyunca askeri ve toplumsal anlamda büyük sıkıntılar yaşandı¹⁵.

İngiltere, 1.Dünya Savaşı'nın başından beri aslında Osmanlı Devleti'ni savaşın dışında tutmaya ve böylece Yakındoğu'da huzurun devamını sağlamaya çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Osmanlı Devleti, Müslüman topluluklarının önderi konumundaydı. Halife sıfatıyla Osmanlı Sultanı büyük saygı görüyordu. İngiltere ise kalabalık müslüman nüfusuna sahip bir devlettir. İstanbul'dan harekete geçirilecek bir ihtilal hareketi hem İngiliz hem de Fransız emperyalizmi için önlenmesi güç bir tehdit haline gelebilirdi. İngiltere'nin bütün çabası Osmanlı Devleti'ni zararsız hale getirme noktasında yoğunlaşmıştı. İlk iş olarak Balkan Yarımadası'nda yeni müttefikler

---

¹⁴Hanri Benazus, **Çanakkale'den Gelibolu'ya**, Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2007, ss. 39-41

¹⁵Vahdettin Engin, Muzaffer Albayrak, **Tarihin Akışını Değiştiren Savaş Çanakkale 1915**, Çanakkale Savaşları Tarihi Alan Başkanlığı yay., 1.Baskı, İstanbul, 2016, s. 19-20

kazanarak Türkiye'yi savaş dışı kalmaya zorladı. Fakat bu girişimi Bulgaristan ve Yunanistan tarafından olumlu dönüt vermedi. İngiltere için de Osmanlı Devleti'ne bir askeri harekâta bulunmaktan başka çare kalmamıştı. En etkili hücum yönü Türklerin kuvvet merkezi olan İstanbul'a karşı olacaktı. Oraya giden en kestirme yol da Çanakkale'den geçiyordu¹⁶.

İtilaf Devletleri'nden İngiltere ve Fransa, I. Dünya Savaşı'nın seyrini kısa sürede değiştirmek ve kesin sonuç almak amacıyla Osmanlı Devleti aleyhine Çanakkale Cephesi'ni açmışlardı. Aslında Çanakkale Cephesi'nin açılması, İngiliz bahriyesince daha Osmanlı Devleti savaşa girmeden düşünülmüş bir husustu. Dönemin İngiliz Büyükelçisi Sir Louis Mallett Ağustos 1914'te Çanakkale'nin geçilmesi yönünde bir rapor hazırlamıştır¹⁷. Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na girdikten sonra İngiliz Bahriye Bakanı Churchill güvenlik kurulunda Hint yolu ve Mısır'ın elde tutulması için Çanakkale Boğazı'na saldırı düşüncesini ortaya atmıştı. İngiliz Başbakanı ise, sömürge imparatorluğunun genişlemesini sağlamak arzusu ile çürüdüğüne inandığı Osmanlı Devleti'nin bölüşülmesini kolaylaştırmak amacıyla Türkiye'ye saldırıyı düşünüyordu¹⁸.

İtilaf Bloğunu oluşturan devletler Boğaz Savaşı'nı açmayı gerekli görmekteydi. İngiltere; İstanbul'a Ruslar'dan önce girmek ve daha sonra İstanbul'u vermemenin çarelerini düşünme amacını taşımaktaydı. Bu arada da Rusya'yı savaşa devam edebilecek kadar beslemeyi sağlayarak Türk ihtiyat kuvvetlerini ise Boğazlara çekerek Mısır'ı saldırıdan kurtarmak ve Türkler'in Irak kuvvetlerini takviye etmelerine fırsat vermemek amacıyla Çanakkale Savaşı'nın yapılmasını istemiştir. Fransa ise; siyasi yakınlaşmaların gerektirdiği hususlardan ayrılmamak mecburiyeti ve bunun yanı sıra Rusya'yı destekleyerek Almanlar'ı ezme düşüncesindedir. Rusya'ya gelince savaş hedefi olan İstanbul'u almak, müttefikleriyle hızlı ve güvenli bir ulaşım sağlamak ve Kafkasya'yı tehtitten kurtarmak amacıyla Çanakkale Cephesi'nin açılmasını istiyordu. Üçünün de ortak amacı ise İstanbul'u düşürerek "Cihad-ı Ekber" yani "İslam Birliği" akımının sömürgeleri üzerindeki etkisini kırmak istemeleridir¹⁹.

---

¹⁶Yaşar Semiz, "18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:14, 2003, s. 227

¹⁷Yenal Ünal, "100.yıl Dönümünde Çanakkale Savaşı'nın Etkilerini Yeniden Düşünmek", **Tarih Okulu Dergisi**, Mart,2015, Sayı XXI, s. 583

¹⁸**Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları**, s. 16-17

¹⁹Muzaffer Albayrak, **a.g.e.**, s. 18

İtilaf Devletleri tarafından Çanakkale Cephesi'ni açılmasında birçok etken önemli rol oynamıştır. Bunları maddeler halinde sıralamak mümkündür²⁰:

1. Çanakkale Boğazı'nı geçerek, İstanbul'u ele geçirmek ve böylece Osmanlı Devleti'ni kısa sürede savaş dışı bırakmak. Rusya'ya silah ve cephane yardımıyla bulunarak Almanya karşısında güçlü durmasını sağlamak ve Rusya'dan başta tahıl olmak üzere gıda maddesi ve petrol temin edebilmek.

2. 22 Aralık 1914'te Rusya'ya karşı Kafkas Cephesini açan Osmanlı birliklerine karşı Rusya'nın güçlü durmasını sağlamak. Çanakkale Cephesi'nin açılmasıyla Ruslar'ı zorlayan Osmanlı Devleti'nin dikkatini bu cepheye çekmek ve Kafkaslardaki birliklerin Çanakkale Cephesi'ne kaydırılmasını sağlamak.

3. İngiltere'nin İstanbul'u ele geçirip Osmanlı Devleti'ne son vererek Süveyş Kanalı ve Hindistan yolu üzerindeki Osmanlı baskısını ortadan kaldırmak

4. Balkanlar'da bulunan ülkelerin Almanya'nın safına geçmesini engellemek ve bu ülkeleri kendi safında savaşa sokmak istemesi. Böylelikle Balkanlar'da İttifak Devletleri'ne karşı yeni bir cephe açarak sahip oldukları ağır savaş yükünden kurtulmak.

5. İstanbul'u ele geçirdikten sonra Osmanlı topraklarını paylaşmak, bu noktada İtalya ve Bulgaristan başta olmak üzere tarafsızlığını muhafaza eden devletlere bu paylaşımından pay vererek onları kendi saflarına çekmek.

Bu cephenin açılmasının başlıca nedeni olarak bilinen İngiltere'nin Ruslara yardım etme fikridir. Bu konuda Rusya'nın da beklentisinin olduğunu görmekteyiz. Rus başkomutanının istek ve düşünceleri Bükenen'in, Kiçner'e çektiği telgraf ile 2 Ocak 1915'de Londra'da öğrenilir. Bu telgraf, Çanakkale Seferi'nin kararlaştırılmasında etkili olmuştur. Telgrafın önemli kısımları şunlardır:

“...Rusların Kafkasya'daki durumları çok kaygı uyandırıyor. Türkler, Rus ordusunu ciddi biçimde tehdit eden bir çevirme hareketine girişmişlerdi. Birçok Kafkas birlikleri Almanlara karşı kullanıldığından Kafkasya'daki ordunun komutanı yardım gönderilmesini istedi....Bununla birlikte Büyük Dük, Lord Kiçner'in Türkleri, Kafkasya'da Ruslarla savaşan

---

²⁰Yenal Ünal, **a.g.m.**, s. 583

birliklerini oradan çekmek zorunda bırakacak şayialar yaymak bir deniz veya kara gösterisi yapmak gibi harekerlerde bulunabilip bulunamayacağını sordu.²¹”

Bunun üzerine Kiçner, Churchill’e yazdığı mektupta ise şöyle demektedir:

“Ruslara Kafkasya’da yardım etmek için ne yapılabileceğini kestiremiyorum. Türklerin Edirne’deki birliklerinin çoğunu alıp belki deniz yolu ile Kafkas’a gönderdikleri anlaşılıyor. Her nereye olursa olsun çıkarma yapacak askerimiz yoktur. İzmir’e karşı bir gösterinin faydası olmaz ve Hristiyanların öldürülmesine yol açabilir. İskenderun’u denedik, ikinci bir denemenin büyük bir tesiri olmaz. Türklerce Doğuya gönderilen kuvvetlerin gidişini durdurabilecek tek gösteri Çanakkale’de yapılabilir, hele büyük Dük’ün dediği gibi, İstanbul aleyhinde bir tehdit olduğu söylentisi dolaştırılırsa. Bir kaç ay geçmeden ciddi bir şey yapamayacağız.²²”

23 Kasım 1914 tarihinde yapılan kabine toplantısında Churchill, Mısır’ın muhafazası ve Süveyş kanalının güvence altına alınması, Balkan Devletleri’nin Almanya’nın yanında savaşa girmelerinin engellenmesi, Rusya ile doğrudan irtibat kurularak Rusya’nın ihtiyaç duyduğu silah ve malzeme sevkinin sağlanması ve Rusya’dan kendilerinin ihtiyaç duyduğu gıda malzemelerinin alınması, henüz tarafsız bulunan İtalya’nın kendi saflarında savaşa katılmasının sağlanması, Sırbistan’a yardım, Osmanlı Devleti’nin Almanya ile karadan irtibatını keserek birbirlerine yardım etmelerini önlemek ve sonuç olarak da İstanbul’un tehdit altında tutulmasıyla, Osmanlı Devleti’nin savaş dışı bırakılarak savaşın daha geniş bir alana yayılmasını önlemek için Çanakkale’ye taarruz edilmesi fikrini savundu ve bu fikrini kabineye kabul ettirmeyi başardı²³.

Bu olaylar üzerine Amiral Fisher de sorunu incelemiş ve 3 Ocak 1915’de düşüncesini deniz bakanına bildirmişti. Fisher, Türkiye’ye karşı saldırının taraftarı olduğunu fakat bu saldırının derhal yapılması gerektiği düşüncesindeydi. Onun fikrine göre; bu harekâta Yunanistan ve Bulgaristan’ı da dahil etmek ve İngiliz askeri kuvvetini de yetmiş beş bin rakamından daha az tutmamak lazımdı. Balkanlar Yunanistan ve Bulgaristan üzerinden zorlanırken donanma da büyük hazırlıklarla Çanakkale’ye saldırıya geçecekti²⁴.

---

²¹Yusuf Hikmet Bayur, **a.g.e.**, s. 21

²²Yusuf Hikmet Bayur, **a.g.e.**, s. 22

²³Yaşar Semiz, **a.g.m.**, s. 228

²⁴Yaşar Semiz, **a.g.m.**, s. 223

Churchill ise o tarihe kadar, Çanakkale seferini bir kara savaşı olarak düşünmüştü. Fakat o da Fisher'in projesinden etkilendi. Bunun üzerine Fisher'in de onayını alarak Akdeniz Donanması Komutanı Amiral Carden'e Boğazlar'ın donanma tarafından ele geçirilip geçirilmeyeceğini sordu. İki gün sonra verdiği yanıtta Carden; hemen mümkün olmasa bile, gitgide gelişecek harekâta başarıyla sonuçlanacağını belirtmişti²⁵.

Çanakkale'yi ele geçirmek için Amiral Carden'in yaptığı planda; Boğaz'a girişteki savunma tesislerini tahrip etmek, Boğazın içinden Kepez Burnu'na kadar olan savunma tesislerini baskı altına almak, Çanakkale ve Kilitbahir tesislerini zayıflatmak, mayın tarlalarını temizleyerek geçit yapmak, Çanakkale ve Kilitbahir'in üst kısmındaki savunma tesislerini susturup İstanbul'a ulaşmak fikri vardı²⁶.

13 Ocak 1915'de bir kez daha toplanan harp komitesinde; Churchill, Amiral Carden'den aldığı izahatı komiteye sundu. Amiral Fisher, kara desteği olmadan zafere ulaşmanın kolay olmayacağını ileri sürdü. Ancak Başbakan Lloyd George ve Lord Kitchner de Churchill gibi Amiral Carden'in planını uygun görmesi üzerine harp komitesi oy birliği ile Çanakkale Cephesinin açılmasına karar verdi²⁷.

Çanakkale Cephesinin açılmasını Rusya'nın ve özellikle de İngiltere'nin istediğini görüyoruz. İngiltere, savaşın sonucunu kestirememiş kısa bir süre içinde Çanakkale Boğazı'nın geçileceğini ve tüm ihtişamıyla İstanbul'u zapt edeceğini ummuştu. Fakat göz ardı ettiği şey Türk'ün sarsılmaz inancı, gücü ve vatan aşkı; tüm güçlüklerle ve olanaksızlıklara rağmen imkânsız denileni başarmış ve Çanakkale geçilememiştir.

Churchill ve Sazanov'un Çanakkale Cephesi'nin açılması yönündeki ısrarları Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na zorunlu olarak girmesine neden olmuştu. Öyle bir hal almıştır ki Osmanlı Devleti'nin savaşa girmekten başka çaresi kalmamıştır. Esad Paşa, Fevzi Paşa, Yarbay Mustafa Kemal Atatürk, Kazım Karabekir ve İsmet İnönü gibi değerli kurmayların savaşa girilmemesi yönündeki görüşüne rağmen Osmanlı Devleti Almanya'nın safında savaşa sürüklenmişti²⁸.

---

²⁵Yaşar Semiz, **a.g.m.**, s. 224

²⁶ İsmail Bilgin, **Çanakkale Savaşı'nın Günlüğü**, Timaş Yayınları, 1. Baskı,, İstanbul, 2009, s.94

²⁷Yaşar Semiz, **a.g.m.**, s. 225

²⁸İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s. 124

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinin nedenlerinden biri de İngiltere'ye sipariş verilen iki zırhlının parası ödendiği halde İngiliz Hükümeti'nin bu gemilere el koyması oldu. Osmanlı Devleti İngiltere'ye, ücretini halktan toplanan paralarla karşıladığı "Reşadiye" ve "Sultan Osman" adlı iki savaş rıhlısı yaptıyordu. Osmanlı Devleti parasını ödemediği bu zırhlıları almak isteyince İngiltere öncelikle bahaneler ileri sürdü. "Sultan Osman" Mayıs ayında bitmişti fakat İngiltere, Yunanistan'ın bu gemiyi denizaltı ile batıracağını öne sürmüştü ve "Reşadiye" bitene kadar beklemesini istemişti. Temmuz ayında "Reşadiye" bittiğinde yine bahaneler öne sürdü, kısa bir süre sonra savaşın çıkacağını sezen İngiltere bu modern zırhlıları Osmanlı'ya vermeyerek el koymuş oldu. İngiltere'nin bu tutumu karşısında Osmanlı Devleti Almanya'nın yanına iyice itilmişti. Alman Akdeniz filosu komutanı Wilhelm Souchon 4 Ağustos'ta Berlin'den aldığı telgraf üzerine komutası altındaki "Goben", "Breslau" zırhlılarıyla İstanbul'a doğru harekete geçti. Alman yanlısı Enver Paşa gemilerin gelmesine izin vermesine rağmen savaşa girme konusunda kararsız olan Osmanlı Hükümeti'nin diğer üyeleri ve sadrazam, Enver Paşa'nın bu tutumuna karşı çıktılar. Almanya, Osmanlı Hükümeti'nin kararsız olması nedeniyle 6 Ağustos'ta Souchon'a telgrafla İstanbul'a gitmekten vazgeçilmesi emri geldi. Güç durumda kalan Souchon Ege Denizi'ne girerken zırhlısının iki kazanının çalışmadığını görmüş, İngiliz donanmasının önünden Batı Akdeniz'e de kaçamayacağını anlayınca kendi insiyatifini kullanarak İstanbul'a gitmeye karar vermişti. Enver Paşa, sadrazama danışmadan bu gemilere geçiş izni ve İngilizlerin takip etmesi durumunda da ateş emri verdi. İngilizlerin iki zırhlımızı el koymalarına karşılık olarak bu iki Alman zırhlısına hiç para ödemedi Osmanlı donanmasına katılmış oldu. Osmanlı donanmasının başına ise Amiral Souchon getirildi²⁹.

Türkiye, Almanya ile ittifak yaptıktan sonra boğazları kapatmak zorunda kalmıştı. 10 Ağustos 1914'te bu iki Alman Harp Gemisi boğazdan içeri girerek bize iltica edince Osmanlı Devleti bu iki gemiyi satın aldığını duyurdu ve adları Yavuz ve Midilli oldu. Bu iki gemiyi kovalayan İngiliz donanması, boğazın topları karşısında durdu. Eylül'den itibaren boğaz, düşman tarafından abluka altına alınmıştı. Boğazlar kapanınca Rusya, kendi müttefiklerinden ayrılmış oldu. Hâlbuki, cephanesi ve savaş teçhizatı az olan Rus ordusu İngiliz ve Fransızların yardımıyla silahlanacak ve Almanya'yı ezecekti. Diğer taraftan Kafkasya'da Türk ordusuyla savaşan Rusya,

²⁹Oral Sander, *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)*, İmge Yay. 1.Baskı, 1989,s.369-372

İngiltere'ye müracaat ederek Osmanlı'nın dikkatini başka yöne kaydırmanın gerekli olduğunu belirtti. Uzun müzakerelerden sonra da Çanakkale taarruzuna karar verildi³⁰.

İki Alman zıhlısı, Amiral Souchon komutasında Karadeniz'e açılarak 29 Ekim 1914 tarihinde Odessa ve Sivastopol'u topa tuttu. Böylelikle Osmanlı Devleti savaşa girmiş oldu³¹. Rusya 31 Ekim 1914 tarihinde müttefiklerine danışmadan Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkilerini kesti ve 2 Kasım'da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Rusya'nın 2 Kasım 1914 tarihli manifestosunda şu ifadeler yer verilmiştir: "Osmanlı Devleti'nin, düşünmeden askeri hareketlere karışması onun acı kaderine doğru gidişini hızlandıracak ve Rusya'ya atalarından miras olarak bırakılan, tarihi sorunları çözmesi için yol açacak."³²Rusya'nın bağlaştığı İngiltere ve Fransa, 3 Kasım 1914 günü Çanakkale Boğazı önlerine gelerek boğaz giriş tabyaları olan Seddülbahir ve Kumkale'yi bombardıman etti. 5 Kasım'da İngiltere'nin ve 6 Kasım'da da Fransa'nın, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi üzerine, Osmanlı Devleti 11 Kasım'da savaş ilan etti. 14 Kasım'da da Cihad-ı Mukaddes ilan etti³³.

İngilizler, 1915 yılı başında, Avrupa'daki harp mevzi harbine dönüşünce, bütün kuvvetlerini Avrupa Cephesi'ne yığmaktansa Çanakkale veya Balkanlar'da ikinci bir cephe açarak harbi hareket harbine çevirmeyi, bu suretle Rusya'ya ihtiyacı olan yardımın yapılabileceğini, İstanbul'un ele geçirilmesiyle Osmanlı Devleti'nin Almanya'dan kopartılabileceğini, ayrıca harbe girmekte kararsız görünen Bulgaristan'ın da Almanya tarafından harbe girmesinin önleneceğini düşünerek, Çanakkale Boğazı'nın donanmayla geçilmesine ve İstanbul'un işgaline karar verdiler³⁴.

İlk taarruz 19 Şubat 1915'te top atışlarıyla başladı ve 25 Şubat'ta aynı manzara tekrarlandı. Fakat asıl büyük savaş Amiral De Robeck'in komutası altında 18 Mart günü öğleden önce saat 11.00'de altı zırhlı savaş gemisinin taarruzuyla başladı. 18

---

³⁰Nihal Atsız, **Çanakkale'ye Yürüyüş**, Baysan Yayınevi, İstanbul, 1992, s.49

³¹Oral Sander, **a.g.e.**, s. 373

³²Mehmet Ali Bingöl, Rus Kaynaklarına Göre Çanakkale Savaşları(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi**, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Anabilimdalı, İstanbul, 2006,s. 37

³³<http://www.canakkalekutup.gov.tr/TR-84183/osmanli-devletinin-savasa-girmesi.html> Erişim Tarihi: (24.01.2019)

³⁴ <http://www.canakkalekutup.gov.tr/TR-84183/osmanli-devletinin-savasa-girmesi.html> Erişim Tarihi: (26.01.2019)

Mart Deniz Zaferi Türk-Alman münasebetlerini de etkiledi. Yenilmez bilinen İngiliz donanmasının, Osmanlı tarafından mağlubiyete uğratılması Enver Paşa'nın dahi Almanlara karşı düşüncelerini değiştirmişti. Kazanılan zaferle Almanların çıkarları korunurken onların sadece bir miktar ödünç para ile birkaç Alman subayı gönderdiklerini Enver Paşa da itiraf etmişti. Deniz savaşının başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra İtilaf Devletleri bir kara hareketi ile kaybedilen moral ve prestiji yeniden kazanma planını uygulamaya karar verdi. 24 Mart günü Enver Paşa 5. Ordu'nun komutanlığına Liman Von Sanders'i tayin etti. Liman Paşa, yeni görevi dolayısıyla İstanbul'dan Çanakkale'ye hareket ederken 1. Ordu kumandanlığını yine bir Alman olan Müir Von Der Goltz'a devretti³⁵.

Çanakkale Cephesi başta İngilizler olmak üzere İtilaf politikacıları için çok şey kazandıracak bir cephe görünümündeydi. Yüksek kazanç algısı ile göz ardı ettikleri şeyler ve Osmanlı Devleti'ni küçümsemeleri onlara pahalıya mal olmuştu. Churchill bir bakıma tek başına savaşın planlamasında ve gidişatında etkili rol oynamış ve hırsının neticesini görmüştü. İtilaf güçlerine göre Çanakkale Cephesi'nde kazanılacak bir zafer jeopolitik yönden çok önemli bir bölgenin ele geçirilmesini ve stratejik önemi çok yüksek amaçlara ulaşılmasını sağlayacaktı. Türkler'in savaştan çekilmelerini, Rusya'nın desteklerle ayakta kalmasını, Bulgarlar'ın bu durumdan etkilenerek İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmelerini mümkün kılacaktı³⁶. Sekiz buçuk ay sürecek olan ve birçok insanımızın ölümüne sebep olan Çanakkale muharebeleri işte bu nedenlerle başlamış oldu.

1.2. ÇANAKKALE SAVAŞLARI

Çanakkale'nin tarihi, Milattan 1184 sene önce efsane ile hakikatin birbirine karıştığı Truva Muharebeleri'yle başlar. Ayrıca M.Ö İran hükümdarı Darâ, köprü kurarak 700.000 kişilik ordusunu Asya yakasından Avrupa yakasına oradan geçirmişti. Daha sonra 150 yıl sonra da Büyük İskender Rumeli yakasından Anadolu sahiline oradan atlamıştır. Türklerin, Osmanlı Dönemi'nden evvel ve o dönemin başında

---

³⁵Ergin Ayan, "Alman Subayların Hatıralarına Göre Çanakkale'de Mustafa Kemal", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3/11,(Bahar,2010), s.96

³⁶Mehmet Yetişgin, "Çanakkale Savaşları: Nedenleri, Sorumlusu ve Önemine Dair Yaklaşımlar", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ Dergisi**, 13/18,(Bahar,2015), s.7

İstanbul'un doğusundan veya batısından karşıdan karşıya geçtikleri tarihi olaylar geçidi Boğazlar 18 Mart 1915 günü tarihi savaşa sahne olacaktı³⁷.

Çanakkale Boğazı, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettiğinden beri önemini korumuş ve o zamandan itibaren çeşitli düşman saldırılarına uğramıştır. Çanakkale Boğazı'nın savunulması İstanbul'un da savunulması demek olduğundan Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra Çanakkale Boğazı'nın savunulması için Boğaz'ın en dar yerinde karşılıklı kaleler inşa ettirilmişti. Bunlardan Rumeli Yakasındakine Kilitbahir ve Anadolu Yakasındakine ise Kala-i Sultani adı verildi. Köprülü Mehmet Paşa zamanında bu kalelere yenileri eklendi. Bunlar Rumeli Yakasında olan Seddülbahir ve Anadolu Yakasında olan Kumkale kaleleridir. III. Selim döneminde ise bu kalelerin güçlendirmesi yapıldı. 19. yy'a geldiğinde ise Batılı Devletler'in Osmanlı'ya karşı olan tutumları, olası bir saldırı karşısında Osmanlı Devleti'nin Boğazların güvenliğine ve savunmasına daha çok önem vermelerine neden olmuştu. Bu nedenle Boğazın güçlü bir şekilde bakımı II. Abdülhamit döneminde yapıldı. Bu dönemde boğazın tahkimi için neler yapılması gerektiği konusunda tespitler yapılmıştır. Boğazın savunma hatları belirlenmiş. Kumkale ve Seddülbahir kalelerinin güçlendirilmesine ağırlık verilmiş. Daha önce yapılanlarla birlikte Çanakkale Boğazı'nın kıyılarında Mecidiye, Hamidiye, Mesudiye, Namazgâh, Yıldız, Ertuğrul ve Orhaniye adları verilen tabyalar meydana getirilmiştir³⁸.

Çanakkale Savaşları deniz ve kara savaşlarından oluşmaktadır. İtilaf Devletlerinden oluşan Birleşik Filo, Çanakkale Boğazı'na girmek için ilk önemli teşebbüsünü 19 Şubat 1915'de gerçekleştirmiş, devamında diğer saldırılar gelmiştir. 18 Mart 1915'de Türk askerinin zaferiyle deniz muharebeleri son bulmuş, 25 Nisan 1915'te kara muharebeleri başlamış ve 9 Ocak 1916'ya kadar devam etmiştir. Çanakkale Boğazı'nın uzun ve dar yarımadası Gelibolu'da bir yıla yakın sürede devam eden deniz ve kara muharebelerine pek çok milletten insan katılmış, bu muharebeler yüz binlerce insanın hayatını etkilemiş, yarım milyona yakın zayıyla neticelenmiştir³⁹.

---

³⁷Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mart 1945

³⁸Vahdettin Engin, Muzaffer Albayrak, a.g.e.,s. 29-30

³⁹Nevin Yazıcı, "Lise Müfredat Programlarında ve Ders Kitaplarında Çanakkale Savaşı'nın Öğretimi Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(28-2), 2013,s.535

Ağustos 1914’de Avrupa’da savaşın çıkmasının ardından Osmanlı Devleti’nin Boğazları deniz trafiğine kapatması Çanakkale Savaşı’na yol açmıştır. Ayrıca Batı Cephesi’nden kesin sonuç alınamaması Osmanlı ordusunun Mısır’daki baskının artması ve Boğazlar kapalı olduğu için Rusya’nın zor durumda kalması, İtilaf Devletleri için Çanakkale Boğazı’nı böylelikle İstanbul’u elde etme teşebbüsünü doğurdu. Boğazların kapatılmasının ardından İngiltere, Fransa ve Rusya’nın Osmanlı Devleti’ne karşı tavırlarını sertleştirdi⁴⁰.

Türk cephesi yapılacak bir deniz saldırısına karşı hazırlıklı olmak için bazı önlemler ve tedbirler almaya başladı. İleri savunma topçu mevzi olarak, 15’ten 25 cm çapına kadar 19 top ile eski sistem mantelli toplar Gelibolu Yarımadası’nda Seddülbahir, Ertuğrul bataryalarına, Anadolu yakasında da Kumkale, Orhaniye tabyalarına yerleştirildi. Burdaki amaç muhtemel taarruz sırasında düşmanı oyalamak ve baskıları engellemektir. Kısa bir süre sonra girişteki ateş gücü 6 havan ve 4 mantelli topla güçlendirildi. Kepez-Soğanlıdere hattı ile Nâra-Değirmendere arasındaki bölgede Boğazın iki kıyısında ise asıl mevziler ve tahkimat bulunuyordu. Çanakkale’nin kuzeyinde Nâra ve Mecidiye, güneyinde Çimenlik, Hamidiye tabyaları ve Kepez Burnu’nun güneyinde Dardanos tabyası yer almıştı. Gelibolu Yarımadası’nda ise Kilitbahır’ın kuzeyinde Değirmendere, güneyinde Namazgâh, Hamidiye ve Mecidiye tabyaları vardı. Bu tabyalarda en büyüğü 35.5’lik olmak üzere toplam 137 top bulunuyordu. Girişi kapatacak bataryalarla merkez tabyaları arasındaki boşluğu kapatmak üzere 24 adet 15’lik obüs, 10 adet 21’lik havan ve 8 adet de 12’lik top konmuştu. Bunlarla da düşman donanmasının uzaktan serbestçe merkez tahkimatını ateş altına alınması önlenecekti⁴¹.

Çanakkale Cephesi’nin açılması kararı alındıktan sonra İtilaf Devletleri 19 Şubat 1914’ten 18 Mart 1915’e kadar sürecek olan denizden saldırı teşebbüslerinin ilkinin başlatmış oldu. 19 Şubat’taki saldırıda Fransızlar altı zırhlı, İngilizler ise iki zırhlıyla katılmıştır. Ardından 25 Şubat saldırısı, 26 Şubat ve 18 Mart tarihleri arasında Boğazın her iki yanına çıkartılan küçük müfreze ve keşif kolları başarısız olmuş sadece bazı tabyalardaki sağlam topları ve ışıldıkları imha etmişlerdir⁴².

---

⁴⁰Ahmet Esenkaya, “Çanakkale Savaşları Süresince Türk Basını”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı 1, s.41-43

⁴¹Yaşar Semiz, **a.g.m.**, ss. 233 -234

⁴²Ahmet Esenkaya, **a.g.m.**, s 44 -45

Birinci Dünya Savaşı'nı galip bitirmek isteyen devletler Çanakkale'yi geçip Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak ve asıl istedikleri İstanbul'u ele geçirmek amacıyla Çanakkale'de ve Gelibolu'da çetin mücadelerle geçen deniz ve kara savaşları yapmışlardır. 18 Mart 1915 günü güçlü donanmalarıyla saldırıya geçen İtilaf Devletleri, üç filosunun batması ile (Ocean, Bouvet, Irresistible) büyük bir hezime uğramış ve geri çekilmek zorunda kalmıştır. Çanakkale Boğazını denizden geçemeyeceklerini anlayan İtilaf Devletleri, Gelibolu Yarımadasına çıkarma yaparak şanslarını bir de karadan denemişlerdi. İngiltere ve Fransa, bu savaşlarda deniz aşırı ülkelerden gelen sömürge güçlerini de kullanarak 25 Nisan 1915'de Gelibolu Yarımadası'na çıkarma yapmaya başladı. Tarihin en çetin, en kanlı çarpışmalarının yaşandığı kara savaşları 9 Ocak 1916 tarihinde son düşman birliklerinin çekilmelerine kadar yaklaşık sekiz buçuk ay sürmüştür.

1.2.1. 18 Mart Tarihine Kadarki Öncü Saldırıları

Alman Amiral Souchon 27 Ekim 1914 tarihinde Türk donanmasını Karadeniz'e göndererek 29/30 Ekim gecesi Odessa ve Sivastopol şehirlerini bombardımana tutmuştu⁴³. Almanya'nın yanında savaşa giren Osmanlı Devleti'nin ise Kasım 1914'de İtilaf Devletlerine savaş ilan etmesiyle Çanakkale Boğazı da hareketlenmeye başladı. Çanakkale Boğazı'nı abluka altında tutan İngiliz filosu 3 Kasım'da boğazın girişindeki Seddülbahir ve Kumkale Tabyaları'nı bombaladı. Böylece Çanakkale Boğazı'ndaki ilk saldırı gerçekleşmiş oldu⁴⁴.

3 Kasım 1914 tarihinde Indefatigable, Inflexible, Bouvet gemilerinin de aralarında olduğu 28 parçadan oluşan müttefik filosu sabah saat 6.40'da boğaz önlerine yaklaşmaya başladı. Bombardıman saat 6.50'de başladı ve yaklaşık 17 dakika sürdü. Ertuğrul, Kumkale ve Osmaniye tabyalarında çok az zayıat olmuş ve birkaç gün içinde tamir edilmişti. Fakat Seddülbahir'de cephaneliğe isabet eden top mermisi sonucu büyük bir patlama gerçekleşmiş, şehit ve yaralı sayısı artmıştı. Böylelikle boğazın girişindeki tüm tabyalar hasar görmüş o gün 5 subay ve 81 er şehit düşmüştü⁴⁵.

---

⁴³ Mithat Atabay, "Osmanlı İmparatorluğu Hizmetinde Breslau(Midilli) Kruvazörü", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Yıl:13, Sayı:18, Bahar, 2015, s. 120

⁴⁴ <http://www.canakkale.gov.tr/deniz-savaslari> (Erişim Tarihi: 05.09.2018)

⁴⁵ <http://www.canakkalekutup.gov.tr/TR-84185/3-kasim-bombardimani.html> (Erişim Tarihi: 26.01.2019)

Bundan sonra Adalar Denizi kıyılarında düşman gemilerinin faaliyetleri artarak karşılıklı saldırılar olmuş ve 26 Kasım'da bir düşman denizaltısı Boğaz'a girerek denizde demirli olan Mesudiye'yi batırmıştı⁴⁶.

Kasım'da yapılan ilk bombardımandan sonra İtilaf Devletleri 19 Şubat tarihine kadar saldırı yapmamış bu süre zarfında Türk güçleri de kendini toparlamaya çalışmış hasar görmüş tabyaların onarımını yapmıştı. 28 Ocak 1915 tarihinde Çanakkale Boğazı'na yapılacak genel saldırı kararının İngiliz Savaş Konseyi'nde onaylanmasıyla müttefik devletler vakit kaybetmeden saldırı hazırlıklarına başlamışlardı. Plan sadece denizden yapılacak saldırıyı kapsıyor, kara hareketini içermiyordu. Çanakkale Boğazı önündeki Doğu Akdeniz filo komutanı Amiral Carden'in emrine çağın en modern zırhlısı olan Queen Elizabeth gönderildi. Diğer yandan Fransızlar Amiral Guepratte komutasında bir filo gönderirken, Rusya'da Askold adındaki hafif kruvazörü Boğaza gönderdi. 16 Şubat'taki Savaş Konseyi toplantısında 3 gün sonra boğazın girişindeki dış tabyaların bombardımanına başlanması kararı çıkmıştı⁴⁷.

Çanakkale Boğazı'na yönelik Birleşik Filo'nun taarruz planı Amiral Carden tarafından 15 Ocak 1915'te yapılmıştı. Plan 7 safhadan oluşmaktaydı. Bunlar⁴⁸:

1. Giriş tahkimatının yok edilmesi,
2. Orta bölge topçusunun yok edilmesi ve bu bölgedeki mayınların temizlenmesi,
3. Merkez tahkimatın yok edilmesi,
4. Kepez bölgesindeki esas mayın hatlarının taranması,
5. Merkeze kadar olan mayınların taranması ve topların tahribi,
6. Kalan mayınların temizlenmesi, boğazın dar yerindeki (Narrows'taki) tabyaların karaya çıkarılacak birliklerle işgal edilmesi ve Çanakkale Boğazı'nın elde tutulması,
7. Marmara'ya girip İstanbul'un ve boğazın ele geçirilmesi.

---

⁴⁶Muzaffer Albayrak, **a.g.e.**, s. 22

⁴⁷Mehmet Kıbil, "Çanakkale Savaşları'nda Arıburnu Muharebeleri"(Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), **Yeditepe Üniversitesi**, Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2016, s.20

⁴⁸<http://www.canakkalekutup.gov.tr/TR-84185/3-kasim-bombardimani.html> (Erişim Tarihi: 12.01.2019)

İngiliz ajanları 19 Şubat taarruzu öncesi yaptıkları keşiflerde Asya kıyısında Kumkale’de 15-20 cm çapında on top, Orhaniye’de 28 cm çapında iki top, Avrupa kıyısında Seddülbahir’de 28 cm çapında altı top ve Ertuğrul’da 24 cm çapında topun varlığını keşfetmişlerdi. Bu nedenle ilk tarruzun amacı boğazın giriş yerlerindeki tabyaların tahrip edilmesini hedefliyordu⁴⁹.

19 Şubat’ta 11 zırhlı,3 kruvazör, 28 parça diğer gemilerde oluşan bir filo 14/35.5 cm çapında toplam iki yüz topla bombardımana başladı. Bizim sadece dört adet 24’lük topumuz vardı. Savaş, saat 9.30’dan 19.30’a kadar iki saatlik ara vermenin dışında tam on saat sürdü. Saldırının bu kadar uzun sürmesine rağmen, 2 subay ve 2 asker şehit, on bir asker yaralı ve oldukça az bir maddi kayıpla bu savaşı bitirdik. Böylece Boğazlara yapılan ilk ciddi saldırı bizim açımızdan başarıyla sonuçlanmış oldu. İtilaf Devletleri ise bu neticeyi moral bozukluğuyla karşıladılar⁵⁰.

19 Şubat taarruzu sonuçları itibariyle önem arz etmektedir. 19 Şubat taarruzunda Boğaz girişindeki savunma hatlarının susturulması tarafsız devletlerin fikirlerinde bir takım değişimlere neden olmuştu. Tarafsızlığını sürdüren İtalya bu taarruzda alınan neticeyle İtilaf Devletleri’ne daha sıcak bakmaya başlamıştı. Bulgaristan ise Almanya’ya kendini yakın hissediyorken bu neticeyle birlikte çekingen bir hâl almıştı.

Bu tarihten sonraki saldırı 25 Şubat’ta olacaktır. 7.5 saat aralıksız ateş, düşman yerleşimindeki değişiklik sonucunda bu kez etkili oldu. Bu saldırıda 13 şehit ve 19 yaralı verdik. Düşman bütün giriş toplarını susturmuş ve tahrip etmişti, böylece planlarının ilk aşaması kendi hesaplarına göre başarılı olmuş ve giriş açılmıştı⁵¹.

Bu tarihten sonra hemen her gün düşman gemileri Boğazdan içeri girerek merkez tabyalarına ateş açıyordu. 18 Mart tarihine kadar durum böyle devam etti. Bir taraf denize mayın döküyor diğer taraf mayınları temizliyor siperleri sağlamlaştırıyordu.

5 Mart tarihli İkdam Gazetesi’nde “Çanakkale Bombardımanı” başlığı altında Çanakkale istihkametini dolaşan bir muhabir gözlemlerini şu şekilde anlatmaktadır:

---

⁴⁹Yaşar Semiz, **a.g.m.**, s. 235

⁵⁰Muzaffer Albayrak, **a.g.e.**, s. 22

⁵¹Muzaffer Albayrak, **a.g.e.** s.22

“ Burada bütün istihkâmeti ziyaret ettim gerek kendi müşahedatıma ve gerek burada konuştuğum erbab ihtisasın ifadatına göre diyebilirim ki bin seneden beri hiç bir tarihi harb bu derecede cesurane kahramane müdafaa edilmiş kutlu istihkâmeti kayd edilmiştir. Bu istihkâmetin ..... imkan tasavvur olunamaz. .... farz-ı muhal olarak düşünseler bile neticede müttefik donanması o kadar müthiş hasar ve zayıata uğrayacaktır ki bunun neticesinde Bahr-ı Sefid hakimiyeti İngiltere ve Fransa'nın elinde kalmaz. Bu ise .....diğer .....sefid hükümetlerinin hususiyle İtalya ile Yunanistan'ın dikkatinden kaçmayacaktır.⁵²”

Sonuç olarak İtilaf Devletleri Boğazlara deniz üzerinden saldırmaya karar verdikten sonra ilk ciddi saldırıyı 19 Şubat tarihinde yapmıştı. Bunu takiben 25 Şubat, 26 Şubat ve hemen hemen 18 Mart tarihine kadar her gün şansını denemişti. Türk güçleri, bu saldırılardan her anlamda az zayıatla ve başarılı bir şekilde çıkmayı başarmıştı.

1.2.2. 18 Mart 1915 Çanakkale Muharebesi

İtilaf Devletleri'nin 18 Mart Büyük Deniz Hücümüne yönelik planı, Boğazın dar kısmındaki istihkâmlarla Kepez'deki mayın tarlasını koruyan bataryaları hep birden susturmaktı. İstihkâmlar tesir ateşi altına alınır alınmaz, mayın tarayıcılar işlerine gece dahi devam etmek suretiyle mayın tarlasından bir geçit açacaklardı. Ertesi gün, Sarısığlar koyuna ilerleyen donanma dar kısımdaki istihkâmları tahrip edecek ve bu kısımdaki mayınlar temizlenecekti. İtilaf Donanması, Hellas girişinden itibaren dar kısmın 8.000 yarda dâhiline kadar bütün Boğazın temizlenmiş olduğuna inanmıştı. Fakat 17-18 Mart gecesi Nusret Mayın Gemisi'nin Erenköy Koyu'na döktüğü mayın hattını gözden kaçıran İtilaf Devletleri savaşın başlamasıyla büyük bir hüsrana uğramışlardı⁵³.

1915 başlarından itibaren 18 zırhlı ile 3 kruvazör,18 muhribden, uçak gemilerinden, mayın arama tarama gemilerinden mürekkeb, muazzam ve muhteşem bir armada Çanakkale Boğazı'nı geçmek planını uygulamak için 19 Şubat'tan beri Boğazda harekâтта bulunuyordu. Bu savaşlar devam ederken 18 Mart'ta keşif için havalanan uçağımız, düşman donanmasında büyük bir hareketlilik gördüğünü rapor

⁵²İkdam Gazetesi, Çanakkale Bombandırmanı, 5 Mart 1915

⁵³Aspinal Ogländer, Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekatı, Arma yay., 2.Baskı, İstanbul,2005, s.128

etmişti⁵⁴. Buna rağmen Komutanlık bu hareketliliği saldırının ilk işareti olarak görmedi. Hatta o gün Karargâh Komutanı Albay Cevat Paşa, karargâhtan ayrılıp Kirte'deki birlikleri teftişe gitmiş ve 16.30'da anca karargâha dönebilmişti. Bu durumda da savaşı Kurmay Binbaşı Selahattin Adil Paşa yönetmişti. Bu durumda gösteriyor ki 18 Mart Deniz saldırısı Türk savunucularının hiç beklenmedikleri bir zamanda başlamıştı⁵⁵.

19 Şubat'ta başlayan bombardımanlarda İtilaf Donanması'nın başında Amiral Carden bulunmaktaydı. Carden yapılan bu saldırıların amaca ulaşmadığını, boşuna cephanelik harcadığını bir üst makama iletmış, fakat bu konuda üst makamları ikna edememişti⁵⁶. Bunun üzerine, 17 Mart 1915'te Amiral Carden sinir krizi geçirdiği için görevinden alınmış ve yerini Amiral De Robeck'e bırakmıştı. Amiral De Robeck, 18 Mart 1915 günü, Churchill'in de sıkıştırmasıyla boğazdan donanmanın geçmesi için emir vermiş ve irili ufaklı savaş gemilerinin toplamı yaklaşık 103 savaş gemisine varmıştı. 103 savaş gemisinin bir kısmı Midilli'de bir kısmı Bozcaada'da, bir kısmı Gökçeada'da, bir kısmı ise İskenderiye gibi ikmal noktalarında çeşitli şekillerde savaşa hazırlanıyorlardı⁵⁷.

Düşman devletler tüm hızlarıyla hazırlıklarına devam ederken, 3 Kasım'dan itibaren artarak devam eden saldırılar büyük bir saldırının yapılacağına sinyalini veriyordu. Buna karşılık Türk tarafı da savunma tedbirleri almaya başlamıştı. Bu amaçla öncü saldırılarda hasar gören tabyalar elden geçirilip, top sayısı hızla arttırılmaya çalışılmış, ağır zıhlı gemilere büyük etki yapamasa da, ufak bataryalar Boğazın çeşitli yerlerinde konumlandırılmıştı. Ayrıca düşmanın dikkatini dağıtmak için sahte bataryalar kurulmuştu. Bu şekilde sahte duman çıkararak düşmanın ateşini üstlerine çekeceklerdi. Torpido hatları kurulurken denizaltı tehlikesine karşı ilkel şekilde de olsa ağ kuruluyordu. Boğazın en önemli silahlarından biri ise mayın hatlarıydı. Mart ayı girdiğinde 10 mayın hattı döşenmişti bile. 11. mayın hattını Nusret Mayın Gemisi Erenköy Koyu'na döşemişti. Buraya döşenmesinin nedeni; Boğazın iç kısımlarının savaş gemileri tarafından zorlandığı sırada savaş gemilerinin daima bu

---

⁵⁴Abidin Daver, **Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Mart 1947

⁵⁵Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, s. 440

⁵⁶Barış Bulut, "*Çanakkale Deniz Muharebelerinin Denizin Şartlarına Göre Tasarlanmış Savaş Gemisinde Kritik Olayların Yaşandığı Yer ve Sraya Göre Tanıtılması*", **III. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2016, s. 3

⁵⁷Durmuş Akalın, "Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Savaşları," **Belgi Dergisi**, Sayı 10,(Yaz 2015/2),s.1462

koya manevra yaptıklarının Türkler tarafından gözlenmesi olmuştur. Nusret Mayın Gemisi'nin döşediği bu mayınlar savaşın seyrinde önemli bir etki yapacaktır⁵⁸.

İtilaf Devletleri'nin oluşturduğu filonun amacı; merkez tahkimatları ve seyyar bataryaları susturmak ve sonrasında mayın gemileri ile Boğazdaki mayınları temizleyerek İstanbul yolunu açmaktı. Birleşik filo şu şekildedir⁵⁹:

- ◆ 1. Filo (İngiliz): Queen Elizabeth, Agememnon, Lord Nelson, Inflexible, Triumph
- ◆ 2. Filo (Fransız): Bouvet, Gaulois, Suffren, Charlemagne, Canopus
- ◆ 3. Filo: (İngiliz): Albion, Irresistable, Vengeance, Swiftsure, Majestic, Prince George, Ocean, Cornwallis

İki büyük imparatorluğun meydana getirdiği bu güçlü donanma ilk bombandırman için şöyle bir görev paylaşımı yapmıştı: Queen Elizabeth, Anadolu yakasında bulunan Hamidiye ve Çimenlik tabyalarını, Agememnon, Lord Nelson ve Inflexible ise Boğazın Rumeli yakasındaki Yıldız, Mecidiye, Hamidiye II ve Namazgâh tabyalarını bombalayacaktı⁶⁰.

Alman Yüzbaşı Serno, Ön Yüzbaşı Schneider ile Çanakkale'de ve Truva etrafında keşif uçuşu yaparak şu raporu komutanlığa verdi:

“1.600 metreden uçuyorduk. Bozcaada önünde 40 kadar savaş gemisi saydık. 15'i İngiliz, 4'ü Fransız olmak üzere 19 ağır zırhlı ve kruvazör, 3 hafif kruvazör, çok sayıda nakliye gemisi, şilep ve uçak gemileri gördük. Denizaltılar ise ancak seçilebilmekteydi. Savaş düzeninde 6 zırhlı Boğaza doğru yol alıyordu. Amirallik forsu Inflexible adlı İngiliz kruvazörüne toka edilmişti. Arkasından Queen Elizabeth, Lord Nelson, Agememnon ve Majestic zırhlıları onu takip ediyordu...”⁶¹

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa, o günün sabahını hatıralarında şöyle anlatır: “18 Mart sabahı düşman donanmasının taarruz edeceği hakkında bir malumat yoktu. O sabah Büyük Önder Atatürk'le beraber Seddülbahir muntikasında bulunan bir piyade alayını teftiş ediyorduk. Sahaya vardığımız zaman

⁵⁸Mehmet Kıbil, **a.g.t.**, ss.24-25

⁵⁹Cemal Taşkıran, “18 Mart Çanakkale Deniz Savaşı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XXV Sayı:73, Mart,2009,s.33

⁶⁰Enver Ziya Karal, **a.g.e.**,s. 439

⁶¹İsmail Bilgin, **Çanakkale Savaşı Günlüğü**,1. Baskı,İstanbul, 2009, s. 166

alayda hiçbir hazırlığa tesadüf etmedik. Sadece karşımıza çıkan bir mehmetçik - düşman donanması geliyor- dedi ve siperine girdi. Gözlerimiz ufukta idi. Düşman donanmasının yavaş yavaş methale(girişe)doğru ilerlediğini gördük. Hemen geri döndük, Maydos'ta Atatürk'ten ayrıldım. Bir motora atlayarak Çanakkale'ye geçtim ve doğru tarassud (gözetleme) mahalline gittim.⁶²”

18 Mart sabahını Fransız muhabir ise şöyle anlatıyordu:

“ 18 Mart 1915 sabahı hava çok güzel ve sakindi. Hafif bir sis, bir sultanın şeffaf yaşmağı gibi Boğazı örtüyordu. Yavaş yavaş sis kalktı. Boğazın iki kıyısında sanki hiç kimse yoktu. Daha evvelki bombardımanlar, Boğaz kıyılarındaki bütün canlı mahlukları öldürmüş ve kaçırmıştı, sanırsınız. Sular çarşaf gibi sakin ve bomboştur. Bu sessizlik ve hareketsizlik içinde, yalnız takım takım uçuşan martılar dolaşıyordu⁶³.

18 Mart sabahı, 1. Filo saat 10.30'da Boğaza girdi ve saat 11.15'de bataryalar arası saldırılar başladı. Merkez tabyalar bombalanmaya başladı. Queen Elizabeth önce Çimenlik Tabyasını, sonra Çanakkale şehrini daha sonra da Hamidiye Tabyası'nı bombaladı..Bu saldırılardan Çimenlik Tabyası 2 isabet aldı, Çanakkale'de yangın çıktı ve Hamidiye de yıkıntı meydana geldi⁶⁴. Bu bombardımanlara ise Kumkale gerisindeki Türk obüsleri karşılık verdi. Bu filodaki gemilerden Agememnon ve Inflexible bu atışlardan nasibini aldı. 12 atış isabet eden Agememnon uzaklaştı, Inflexible ise aldığı hasarla savaşa devam etti⁶⁵.

Osmanlı Belgelerine göre; 18 Mart günü yaklaşık olarak saat 10'un ortalarında düşmanın büyük on üç savaş gemisi ile bir hayli torpidolarından oluşmuş bir filosu Dardanos ve Hamidiye taraflarına oldukça şiddetli ateş açmışlar ve bu bombardıman sekiz saat devam etmişti. Bu mermilerden şehre isabet edenlerde üç yer ateş almış, yüz elli hane yanmış ve üç kişi şehit olmuştu. Düşman gemilerinin üçünün büyük hasara uğradığı görülmüş ve ateş kesilinceye kadar istihkâmlarımız faaliyetlerini sürdürdüler⁶⁶.

Saat 11.35'e geldiğinde ise Lord Nelson, Rumeli yakasındaki Hamidiye II Tabyası'na, Prince Georges ve Triumph, Mesudiye, Yıldız ve Dardanos Tabyaları'nı

---

⁶²Yaşar Semiz, **a.g.m.**, s.239

⁶³**Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Mart 1948

⁶⁴Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, s.440

⁶⁵ Barış Bulut, **a.g.m.** s. 4

⁶⁶**Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri 1**, Yay. Hazır: Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Vd., Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Nu:71, Ankara,2005, s. 47

bombalamaya başladı. 12.30'da ise Amiral de Robeck Fransız gemilerinden oluşan 2. filo gemilerine yakın mesafeden bombardımanı sürdürmeleri emrini verdi. Bu gemiler kıyıya 400 metre kadar yaklaşarak Rumeli yakasında Mesudiye ve Kilitbahir Tabyaları'nı; Anadolu yakasında ise Dardanos ile Beyaztepe mevkiilerini bombaladılar⁶⁷.

Türklerin şiddetli ve isabetli ateşine rağmen taarruz başlangıçta düşman donanmasının istediği yönde gelişti. Saat 13.45 olduğunda Türkler'in düşman donanmasına karşı yoğun ateşi devam ediyordu, düşman gemilerinden birçoğu üst üste isabetler aldığı halde, istihkâmların birinden atılan iri mermi ile kötü bir şekilde delinen Gaulois'den başkası zarar görmemişti⁶⁸.

İngiliz gemileri, sabahtan itibaren hücumla öncülük eden Fransız filosunu değiştirmek üzere ilerledikleri vakit Erenköy koyundan geri çekilmekte olan Fransız muharebe gemisi Bouvet, birden bire infilak ederek dumanlara büründü. Çok kısa bir süre sonrada mürettebatıyla birlikte sulara gömüldü⁶⁹. Bouvet dönüş manevrası yaparken bir mayına çarpmış ve bir buçuk dakikada 700 kadar mürettebatıyla sulara gömülmüştü. 5 subayla 51 asker ancak kurtarılmıştı. Bouvet'teki mürettebatı kurtarmaya girişen Gaulois zırhlısı da atılan mermilerden nasibini alınca su almaya başlamış ve diğer Fransız gemilerinin yardımıyla savaş yerinden uzaklaşmıştı. 14 isabet alan Suffren ise hemen hemen savaş dışı bırakılmıştı⁷⁰.

Osmanlı Belgelerinde bu durum şöyle geçmektedir: “ *Bugün öğleden evvel düşman donanması Çanakkale Boğazı bataryalarımıza karşı şiddetli ateş açtılar, muvaffakiyetle mukabele olunmaktadır. Ba'de'z- zevâl saat ikide Fransız Bouvet Zırhlısı medhal kurbunda batırıldı. Muharebenin tafsilâtı hakkında henüz mâlûmat gelmemiştir.*⁷¹ ”

Bouvet gemisinin batması ve Fransız gemilerinin savaş alanını terk etmesiyle Türk tarafının morali yükselmişti. Saat 15.15 olduğunda Irresistable zırhlısı Beyaz Tepe hizasında bir torpille çarparak yan yatmaya başlamıştı. Irresistable'nin yardımına

⁶⁷Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, ss.440-441

⁶⁸Aspinall Oglander, **a.g.e.**, ss. 128-129

⁶⁹Aspinal Oglander, **a.g.e.**, s.129

⁷⁰Ziya Enver Karal, **a.g.e.**, ss.441-442

⁷¹**Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri 1...**, s. 46

gelen Ocean zıhlısı da Türk topçusunun yoğun ateşi altında kalmıştı⁷². Bu iki zırhlı da yoğun Türk saldırısı altında kalarak kısa bir süre sonra da sulara gömülmüştü. Böylelikle en büyük filo gücüne sahip zamanın iki süper gücü olan İngiltere ve Fransa hiç beklemedikleri bu sonuç karşısında geri kalan zırhlılarını savaştan çekerek büyük bir yenilgiyle Boğazlar'dan çekilmişlerdir.

Cevat Paşa 18 Mart gününün sonunu şöyle anlatmıştır:

“ Akşam mücadele bitti. Güneş Türkün zaferine şahit olmanın gururu içinde ufukta eriyordu. O anda zabıt ve efrâd bütün kahramanlarımızın neşelerini anlatabilmememe imkân tasavvur edebilir misiniz?

O gece hiç kimse gözlerini yummadı. Tarif edilmez bir azim ve gayretle ertesi gün devam etmesi muhtamel mücadeleye hazırlandık.

Böylece uykusuz geçen gecenin sabahı, yani 19 mart gün doğarken Mehmedçik gene topunun başında bekliyordu.

Fakat artık düşmandan eser yoktu.

Sade gözlerimizin önünde uzanıp giden lacivert sulara, düşmanın batan üçüncü gemisi Osea'nın lekeleri kalmıştı.

Ben de bataryalarımıza birer birer giderek kahramanlarımızın zaferlerini tebrik ediyordum.⁷³”

Mustafa Kemal Atatürk de 18 Mart 1915 gününü ise şöyle anlatmaktadır:

“5-1-1331⁷⁴ günü sabahı karargâhım olan Maydos'a gelmiş bulunan mevki-i müstahkem kumandanı Mirliva Cevat Paşa ile birlikte kendilerine Seddülbahir sahil muntakasını temin ve muhafaza için ittihaz eylemiş olduğum tertibat ve tedabiri arazi üzerinde göstermek maksadiyle Kirte'ye hareket eyledik. Oraya muvasalatımızda tafsilât ve teferruatı ol baptaki vesaik-i mazbutada musarrah bulunduğu veçhile düşman donanmasının Kirte ve Alçitepe istikametlerine tevcih eylediği atışlarının altında kaldık. Bunun üzerine ben mezkûr muntakanın muhafazasına memur olan 26'ncı alay kumandanına müteyakkız bulunması için bazı tâlimat-ı şifahiye verdikten sonra Cevat Paşa vazifesi başında bulunabilmek üzere Maydos'a avdet ettik. Düşmanın mağlubiyetiyle neticelenen bugünkü muharebe yalnız bahren

⁷² Enver Ziya Karal, a.g.e., s.442

⁷³ Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mart, 18 Mart 1937

⁷⁴ 18 Mart 1915

cereyan etmiş, kara muntkasında düşmanın bazı gemileriyle sahili ateş altında bulundurmuş olduğundan başka şayan-ı tezkâr bir hâdise olmamıştır.⁷⁵”

Komodor Roger Keyes 18 Mart günü ile ilgili daha sonra şunları söylemiştir:

“Yenilmiş bir düşman karşısında olduğumuza sarsılmaz bir inancım vardı. Öğleden sonra saat 14.00’de yenildiğini sanyordum. Saat 16.00’da ise yenildiğimi biliyordum. Gece yarısı daha da büyük bir güvenle tamamen yenilmiş olduğuma emin olmuştum. Artık bundan sonra yapılacak iş doğru dürüst bir tarama ekibi kurup sürüklenen mayınları toplayacak araçlar sağlamak ve çabalarımızın ürünlerini devşirmektir. Tabyalardaki topların bataryaların gizlenmiş havan toplarının harekli sahra toplarının artık bizim için bir tehlike olmaktan çıkmış olduğunu hissediyordum. Mayınlar ise ister demirli olsun, ister başıboş yüzün halledilebilirdi.⁷⁶”

İkdam Gazetesinde ise “ Çanakkale Bombardımanı Hakkında” başlığı altında şunlar yazmaktadır:

“ Çanakkale müdafaa kahramanı ..... istediği sürede muhacim donanma tarafından yağdırılan obüs yağmuruna rağmen kale müdafaalarının göstermiş oldukları metanetten dolayı kendilerini tebrik ediyor ve vatanın müdafaası mevzubahis olduğu zaman Osmanlı askerinin bir karış bile rahat etmediğini bilen biliyor. Mezkur gazete Çanakkale ‘ye karşı icra olunan ve Fransız, İngiliz kuvvetlerini işgal eden bu düşmanın tabiat haricinde olduğunu dermeyer ediyor ve diyor ki:

Fransız ve İngiliz donanmaları beyhude yere icra ettikleri taarruzlarda mühimmatlarını tüketirken Rus donanması müttefiklerin Rusya hesabına İstanbul’u zapt ile bahr-ı sefidde Rus hakimiyetini temin etmelerine intizaren limanlarda mahbus kalıyor. Şimdiye kadar Çanakkale bombardımanı yalnız mütearrızlar için maddi ve manevi hasaratı mucib olmuştur. Farz-ı muhal olarak İstanbul zapt edildiği taktirde keyfiyet zabtın ne gibi netice hasil edeceği meselesine gelince İngiltere ile Rusya arasında bugünden baş gösteren muhalefet bu neticenin mahiyetini iyiden iyiye .....ediyor.⁷⁷”

Atina basınında 18 Mart Çanakkale bombardımanı ile ilgili yapılan haber İkdam Gazetesinde “ Bombardıman ve Atina Matbuatı” başlığı atılarak şöyle verilmiştir:

⁷⁵ Mustafa Kemal, **Arıburnu Muharebeleri Raporu**, Yay. Hazır: Uluğ İğdemir, TTK Basımevi, 3. baskı, Ankara, 1990, s.8

⁷⁶ İsmail Bilgin, **a.g.e.**, s. 167

⁷⁷ **İkdam Gazetesi**, *Çanakkale Bombardımanı Hakkında*, 18 Mart 1915

“ Bazı gazeteler müttefik donanmaların Çanakkale Boğazında icra eyledikleri harekâtın matlub neticeyi hasıl etmemiş olduğu cihetle hareket-ı mezkurenin ta'til veyahut hiç olmazsa şimdilik zaman ahire tezlik olduğunu istihbar ediyorlar. Sahil istikameti müttefik donanmaların hareketına o derece müşkilat ika eylemektedir. Karaya asker ihraç olunmaksızın bunların zabtı gayri kabl olduğunu tahkik etmiştir.⁷⁸”

18 Mart günü iki tarafın da kaybına gelince şunları söyleyebiliriz: İtilaf Devletlerinin 12 büyük zırhlısı savaşa katılmış ve her biri az ya da çok isabet almıştı. Ocean, Irresistable ve Bouvet zırhlıları batırılmış, ayrıca dört savaş gemisi de savaş dışı kalarak, savaşamaz duruma gelmiştir. Bunlar ise; Inflexible, Gaulois, Soufrene ve Agememnon zırhlılarıdır. Ayrıca 44 top, 800 kadar da insan kaybı olmuştur⁷⁹. Türk tarafına gelince ise; bataryaların hepsi isabet almıştı. Boğazın girişindekiler etkisiz hale getirilmiş, 176 toptan 8'i kullanılmayacak hale gelmişti. İnsan kaybı ise; 40 şehit ve 74 yaralıdan ibaretti. Yaralıların 18'i Alman'dı⁸⁰.

19 Şubat'ta düşman saldırılarıyla başlayan deniz savaşları, iki tarafında karşılıklı bombardımanlarıyla 18 Mart'a kadar devam etmişti. 18 Mart günü düşman donanması Çanakkale Boğazı'na girerek boğazı geçme teşebbüsünde bulunmuştu. Dünyanın süper güç olarak gördüğü dönemin en modern zırhlılarına karşı mukayese edilemeyecek derecede az savaş teçhizatına sahip olan Türk gücü imkânsız başarılar düşmanı geri püskürttü. Böylelikle tüm dünyaya “Çanakkale Geçilmez” dedirtti.

İkdam Gazetesinde “Çanakkale'nin Takviyesi” başlıklı haberde şu satırlar yazmaktadır:

“ Çanakkale Boğazı her gün vesait ..... ile bir kat daha takviye edilmekte olduğunu cihetle müttefik donanmaların boğazda muvaffak olabilmeleri ihtimali gittikçe tenakus eylemektedir. İstihkamlarda tecrübe-dide mühendislerin muaveneti ile gece gündüz çalışmaktadır. Torpil hattı bir kat daha takviye edilmiştir. Hele ..... ziyade olan Sefain-i Harbiye boğazdan geçebilmeleri fena gayri kabildir.⁸¹”

Yüzbaşı Otto Hersing, Mart 1915 de yapılan deniz saldırısını ve sonucunu şöyle özetlemiştir:

⁷⁸İkdam Gazetesi, Bombardıman ve Atina Matbuatı, 18 Mart 1915

⁷⁹Ahmet Esenkaya, a.g.m., s. 51

⁸⁰Enver Ziya Karal, a.g.e., s. 443

⁸¹İkdam Gazetesi, Çanakkale'nin Takviyesi, 18 Mart 1915

“İngiliz ve Fransız Birleşik Donanması, Boğazı zorla geçmeyi denemişti. Çünkü bir tahıl ambarı olan güney Rusya’dan Fransa ve İngiltere’ye deniz yoluyla tahıl taşınması, Türklerin bizim yanımızda yer almasıyla durmuştu. Tahıl sağlamadaki bu en kısa yolun elden çıkmasıyla İngiltere ve Fransa bu kez tahılı Kanada, Avustralya ya da Arjantin gibi oldukça uzak yerlerden getirmek zorunda kalmışlardı. Çanakkale Boğazı’nı geçme girişimi, Türk tabyalarının çetin direnişi karşısında başarısız kalmıştı. Bununla birlikte düşman girişiminden vazgeçmemiş, dört zırhlısını kaybettiği ilk girişimden sonra bu kez savaş gemisi kaybetmeyi göze alamadığından karadan Boğaz’ı zorlamayı deniyordu.”⁸²”

Sonuç olarak; düşman güçlerinin bu başarısızlığı bütün dünyada büyük bir yankı uyandırdı. “Güneşin Batmadığı İmparatorluk” olarak nâm salan dönemin süper gücü İngiltere bu olayla prestij kaybetmiş oldu. Sömürgesi altında olan Müslüman Devletler’in bu durumdan etkilenip geniş politik etkilerinin olabileceğini düşünen İngiltere Boğazlar konusundaki kararını sonuna kadar devam ettirecekti. Bu nedenle de Nisan ayının sonuna doğru 70.000 kişilik bir İngiliz- Fransız kuvvetleri Gelibolu Yarımadası’nın güneyindeki plajlara çıkarılmaya başlandı. Gelibolu yarımadasını işgal ederek Çanakkale Boğazı’na hâkim olunmak isteniyordu⁸³. İtilaf Devletleri amacına ulaşmak için bir de karadan çıkmayı deneyecekti.

1.2.3. Kara Muharebeleri

18 Mart 1915’de İtilaf Devletleri’nin Çanakkale’yi geçmek için yaptıkları planlar hiç beklemedikleri bir yenilgi almalarıyla sonuçlanmıştı. Tüm Dünya tarafından övgü ile söz edilen donanmalarına rağmen küçümsedikleri Osmanlı Devleti’ne karşı hiç beklemedikleri bir netice almışlardı. İtilaf Devletleri’nin deniz harekâtındaki bu başarısızlığı kara birliklerine olan ihtiyacın önemini ortaya koymuştu. Bu olaylar neticesinde Çanakkale’nin geçilmesi İtilaf Devletleri için itibar meselesi halini almıştı.

İngiliz ve Fransız gemilerinden oluşan donanmanın 16 büyük zırhlısının ve onlarca refakat gemisinin Çanakkale Boğazını geçme hayalleri büyük bir yenilgiyle sonuçlanmasıyla donanma komutanı Amiral J. D. Robeck akşam geri çekilme emrini vermişti. İtilaf güçlerinin en çok güvendikleri 3 zırhlısı(Bouvet, Irresistible ve Ocean)

⁸²Otto Hering, **Çanakkale Denizaltı Savaşı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2007, s. 27-28

⁸³Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarih**, Alkım Yayınevi, 16. Baskı, C.1-2(1914-1995), İstanbul, 2007, s. 113

batmış, Queen Elizabeth gibi önemli gemiler de büyük hasar görmüştü. 22 Mart 1915’de Amiral gemisi Queen Elizabeth’te deniz ve kara komutanlarının katıldığı toplantıda Çanakkale Boğazı’nı açma harekâtına her ne pahasına olursa olsun devam etme kararı verildi⁸⁴. Hiç beklemedikleri bir yenilgiyle karşılaşan düşman devletler bu sefer şanslarını kara harekâtlarında deneyeceklerdi.

İngiliz ve Fransızlar kara ve deniz kurmay başkanlarıyla yaptıkları toplantıda şu hedefleri kapsayan bir harekât planı hazırlamıştı⁸⁵:

1- Türk savunmasını yanıltmak maksadıyla Bolayır ve Beşike kıyılarına sahte çıkarmalar yapılacak

2- Anadalu kıyılarından Kumkale’ye gösteriş hareketleri yapılacak

3- Kabatepe kuzeyine, Türk kuvvetlerini dağıtmak amacıyla çıkarma yapılacak

4- Seddülbahir Bölgesi’ne ise asıl kuvvetler çıkarılacak. Alçıtepe ele geçirildikten sonra Kilitbahir yönünde ilerlenecek.

Bizim için 18 Mart Zaferi, düşman için 18 Mart hezimetidir olan bu tarihten, düşmanın karaya asker çıkardığı 25 Nisan tarihine kadar geçen sürede her iki tarafta ordularını güçlendirmek için bir takım hazırlıklara girişti.

İtilaf güçleri 18 Mart yenilgisinden sonra Mısır’a sevkettikleri 77.000 kişilik taze kuvvetlerini Nisan ayında yeniden adalarda toplamaya başladı. İngiliz ve Fransız Sefer Heyetinin Başkumandanı Hamilton 23 Nisan’da ihraç yapmaya karar verdiyse de ancak 25 Nisanda yapabildi. Düşmanın planı şöyleydi: “*Asıl kuvvet Seddilbahir’e çıkacak ve buradan merkez istihkâmlarının arkasına yürüyecek. Bu hareketi Kumkale’ye çıkacak olan takviye edilmiş bir Fransız alayı setredecek, takviye edilmiş bir İngiliz fırkası da Kabatepe’ye çıkarak hem asıl kuvveti setretecek, hem de fırsat bulursa en kısa yolla merkez istihkâmlarının arkasına yürüyerek asıl kuvvetle hareket edecek. Saros Körfezinde ve daha sair bazı yerlerde de Türkleri aldatmak için nümayişler yapılacaktır...*”⁸⁶

⁸⁴Lokman Erdemir, “25 Nisan 1915:Çanakkale’nin En Uzun Sabahı”, **Bilim Teknik Dergisi**, Sayı 570, Mart, 2015, s.22

⁸⁵**Esat Paşa’nın Çanakkale Hatıraları**,...,s. 27

⁸⁶Nihal Atsız, **a.g.e.**, s. 51

İlk kademedeki toplanan savaş gücü şöyle düzenlenmişti⁸⁷:

	Gemi	Er	Hayvan	
<i>Anzak Kolordusu</i>	30	25.700	6.900	<i>İskenderiye</i>
<i>29 uncu Tümen</i>	15	17.000	3.962	<i>İskenderiye</i>
<i>Anzak Tugayı</i>	5	4.800	690	<i>Mondros</i>
<i>Fransız Tümeni</i>	22	16.700	3.550	<i>İskenderiye</i>
<i>Deniz P. Tümeni</i>	12	10.800	1.369	<i>Portsait</i>
	84	75.000	16.481	

The Times gazetesinde yayımlanan bir haberde Seferi kuvvetle birlikte Çanakkale Boğazı'nda bulunan bir askerin savaş bölgesini tasvir ettiği yer almaktadır, İngiliz askerin yazdıkları şöyledir :

“ Kıyı tarafından kapalı olan limanda demir attık ve en az dört gündür beri bekliyoruz. Şu anda olan biten bir şey yok. Fransızlar mavi gömlek ve kırmızı pantolonlarıyla gelince, bu yer şimdilerde oldukça garip ve ilginç bir şekil aldı. Mükemmel Arap atlarıyla Chasseurs d’Afrique (Afrika Avcıları), şapkam kadar siyah olan Senegal askerleri ve bunların getirdiği çok komik küçük çadırlar ki uzunluğu 8 ft. genişliği 4 ft. yüksekliği de 2 ft. olan çadırlarda altı kişi uyuyor. Altı parçadan oluşan bu çadırlar birbirine düğmeleniyor. Her iki tarafta ikişer düğme ve başta da birer düğme, her adam da çadırın bir parçasını taşıyor. Gün boyunca çadırın bir tarafını kaldırıp bir çeşit gölgelik yapıp altında oturuyorlar. Subaylar pek tabii Fransız; iyi, güneşte yanmış, büyük adamlar. Güneyden gelen bazıları koyu saçlı ve bazıları da açık renkli hoşsohbet insanlar. Daha sonra hakiler içinde sıradan Fransız askerleri ve Avusturyalılar var. Son saydıklarım da kalıplı adamlar; gevşek kolları ve koca çeneleri var, kaba saba renkli, çirkin atları dikkatsizce sürüyorlar ve üstlerinden kolayca düşeceklermiş gibi görünüyorlar. Bunlardan başka İngiliz Piyadeleri, Gönüllü Destek Kuvvetler, Denizciler, Topçular, Pilotlar, Kazıcılar, Ordu Lojistik Birimi ve her çeşit Yunan asker ve denizcileri, köylüleri... Yüzlerce küçük çocuk kendi hayatlarını tehlikeye atarak ‘Bir peni, efendim bir peni.’ diye bağıyorlar. Körfezde savaş gemileri, kruvazörler, destroyerler, nakliye gemileri,

⁸⁷ Esat Paşa'nın Çanakkale Hatıraları,....s. 28

kömür gemileri, hastane gemileri, sürüler halinde Yunan ticaret uskunaları, hayvan yemiyle yüklü düz, devasa mavnalar var ve kıyıda ki çocukları andırır şekilde yaygara içinde, oflaya popluyabir oraya bir buraya hızlıca giden Fransız karakol gemileri ya da bunlardan biraz daha saygın olan İngiliz karakol gemileri var. Sağ tarafta Fransızlar bir yol ve iskele inşa ediyorlar. Biraz daha ileride Avustralyalılar çoktan bir tane iskele yaptılar ve her an çökecekmiş gibi duran, uyku içindeki köye nesiller boyu hizmet etmiş olan cılız yapı, limonlarla dolu sepetlerden ağaç kütüklerine kadar akla gelebilecek her türden şeyle yüklü durumda ve her an çökecekmiş gibi görünüyor.⁸⁸”

İngilizler kara harekâtı yapmaya karar vermişlerdi. Fakat asıl sorun çıkarmanın nereye yapılacağı idi. Asya yakasına yapılacak çıkışa itiraz ediliyordu. Nihayetinde, Genelkurmaylık çıkışı işgalin asıl hedefini teşkil edecek olan Kilitbahir Platosunun bulunduğu Rumeli Yakası'na yapılmasına karar verdi. Askerin çıkarma yapmasına uygun beş yer ise şöyle sıralanmıştı⁸⁹:

1. Saroz Körfezinde (Bakla Limanı, İbrice veya Enez)
2. Suvla(Anafarta) Limanı ve güney kısmı
3. Kabatepe'nin kuzey tarafı
4. Kabatepe'nin güney tarafı
5. Hellas Limanı ile Seddülbahir

İngilizlerin bu planına karşı Liman Paşa ise bu durumun tam tersi olarak Düşmanın Gelibolu Yarımadası'nın Asya Yakası'nda bulunan Beşike Limanı civarında olacağını düşünüyordu. Bu mevkiye karşı taarruz yapılmasının uygun olduğunu gösteren sebepler ise şunlardır⁹⁰:

1. Bozcaada'ya yakınlığı
2. Sahile yakın olan arazinin yüksekliği
3. Menderes ovasının, topçu kuvvetleri için müstesna mevziler temin etmesi

⁸⁸ **The Times**, 28 Nisan 1915, akt. Abdullah Tok, Hakan Ayaz, “Çanakkale Kara Muharebelerinin İngiliz The Times Gazetesi'ne Yansımaları, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*, XVI/32(2016,Bahar), s. 198

⁸⁹ Aspinal Ogländer, **a.g.e.**, s.145-146

⁹⁰ Aspinal Ogländer, **a.g.e.**, s. 194

4. Civardaki nehir ve bataklıklar bahar ve yaz mevsimlerinde yapılacak harekât için ciddi bir engel oluşturmaması

5. Yolun ulaşım elverişli olması

İşte bu sebeplerle Liman Paşa düşmanın ilk hedefi olarak Alçitepe'ye, ikinci hedef olarak da Kabatepe'ye çıkacağını düşünüyordu. Liman Paşa'nın en çok endişelendiği yer ise, düşmanın Bolayır civarına bir çıkarma hareketinde bulunması idi. Bu dar arazi mıntıkası düşmanın eline geçtiği takdirde karadan ve denizden İstanbul'la olan ulaşım ve bağlantının kesileceğine inanıyordu⁹¹.

General Hamilton tarafından ilk hedefin Çanakkale Boğazı'na hâkim olan Kilitbahir olması planlanmıştı. Plajlar çok dar olduğundan askerleri iki gruba ayırarak karaya çıkarılması uygun görülmüştü. Bu nedenle de 25 Nisan'da Gelibolu Yarımadası'nda Seddülbahir ve Kabatepe sahillerine çıkarma yapmayı planlamışlardı. Çıkarma yerlerini iyi tespit etmişler ve bunları harflerle işaretlemişlerdir. Seddülbahir'de yarımadanın güneybatısındaki beş kumsala çıkarma planlanmıştır. Bunlar; Morto Koyu, Ertuğrul Koyu, Teke Koyu, İkizler Koyu, Zığındere Sahili'dir. Buralara çıkacak olan düşman askerinin hedefi birleşerek Alçitepe'yi ele geçirmek ve sonrada Kilitbahir'e doğru ilerlemektir. Kabatepe'nin kuzeyinde yer alan Arıburnu plajına ise Avustralya-Yenizelanda Kolordusu(Anzak)'nun çıkarılmasıyla bölgeye hâkim konumdaki tepelerin ele geçirilmesi ve böylece Saros Körfezi'ndeki Türk Birlikleri'nin Güney Cephesi'ne yardıma gelmelerini engellemeleri planlanmıştı. Çıkarmanın baskın tesiri olması için gece karanlığından yararlanılması gerektiği düşünülmüş fakat denizciler bilmedikleri karaya gece çıkmanın zor olacağını öne sürdükten sonra Kabatepe'ye gün doğmadan, Seddülbahir'e ise şafakla çıkılmasına karar verilmiştir⁹².

İngilizler General Hamilton kumandasında 4 piyade ve 1 süvari tümeni, Fransızlar da kuvvetli bir tümen ayırmışlardı. Bunların toplamı 80.500 insan ve 178 toptu. Ayrıca Hint tümeni de arkadan geliyordu. İlk çıkarma için 70.000 insan el

⁹¹ Aspinal Oglander, **a.g.e.**, s. 195

⁹² Figen Atabey, "İtilaf Kuvvetlerinin Gelibolu Yarımadasına Çıkarma Harekatı(25 Nisan 1917)", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ Dergisi**, Sayı:18, Bahar 2015, ss. 253-255

altında duruyordu. Ruslar da 47.000 insan ve 120 topu İstanbul Boğazı'na sevk etmeye karar vermişler de bu kuvveti toplayamamışlardı⁹³.

Amiral de Robeck komutasındaki donanma ise yine göz kamaştırıcı nitelikteydi. İngiliz kuvveti olarak 15 zırhlı, 9 kruvazör, 30 kontr torpido, 33 mayın tarama gemisi ve 8 şalopeden oluşmaktaydı. Fransız deniz kuvvetleri ise 5 savaş gemisi ile 2 kontr torpidodan ibaretti⁹⁴.

General Hamilton'un komutasına verilmiş birliklerden 1. Deniz Tümeni'nin başında General Paris bulunmaktaydı ve emrinde 10.000 asker vardı. 29. Yaya Tümeni, General H. Neston komutasında ve 18.000 askerden oluşmaktaydı. Anzak Kolordusu, General Birdwood komutasında ve 35.000 askerden oluşmaktaydı. Fransız Tümeni'nin başında ise General Amode bulunmaktaydı ve tümenin mevcudu 17.000 kişiydi⁹⁵.

Türk tarafı ise Çanakkale'ye yapılacak muhtemel kara saldırısı için yeni düzenlemeler yapma yoluna gitmişti. Öncelikle 25 Mart'ta Mareşal Liman Von Sanders kumandasında 5. Ordu kuruldu. Ordu; 7,9 ve 19.Tümenlerden oluşan ve daha sonra 15. Kolordu unvanı alan Weber Paşa Kolordusu'ndan ve bir süvari alayından meydana gelmekteydi⁹⁶. Türk kuvvetlerinin gerçek yerlerini tayin etmek mümkün olmasa da genel konuşlanışları aşağı yukarı şöyle olmuştu⁹⁷:

5.Tümen: Yarımada'nın kuzeyinde, asıl kara kısmında bulunuyordu. Saroz körfezine boyunca konuşlanmışlardı.

7.Tümen: Bolayır hattını tutuyor, asker çıkarılabilecek yerleri muhafaza ediyor ve Suvla körfezinin güneyindeki kalan sahili bekliyordu.

9.ve 19. Tümenler: Yarımada'nın Suvla Körfezinden Seddülbahir'e kadar olan kısmını muhafaza etmekle görevliydi.

11.Tümen: Asya yakasında olup bir kısmı Çanakkale'de kalanı Beşike limanında konuşlanmıştı.

---

⁹³Muzaffer Albayrak, **Yakın Tarih İncelemeleri 1**,... s.25

⁹⁴Ziya Enver Karal, **a.g.e.**,s. 459

⁹⁵Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, s. 458

⁹⁶Muzaffer Albayrak, **a.g.e.**, s. 24

⁹⁷Aspinal Oglander, **a.g.e.**,s. 193

Liman Von Sanders'in 26 Mart'ta Çanakkale Cephesi'ne intikalinden sonra, İngilizler büyük çıkartmayı yapıncaya kadar Osmanlı ordusuna dört haftalık bir süre tanımış oldular. Çanakkale Boğazı'nın gerek Asya ve gerekse Avrupa yakalarında birinci derecede çıkartma tehlikesine maruz bölgeler, Boğaz girişindeki sahil parçalarıydı. Çanakkale Boğazı'nın Avrupa yakasını teşkil eden dar Gelibolu Yarımadası derin Boğazlar ve keskin yarlar ile bölünmüş sarp dağlardan ibaretti. Osmanlı ordusu üç tehlikeli bölgeye göre gruplandırılmıştı. Albay Sodenstern komutasındaki 5. ve Albay Ali Remzi (Alçıtepe) komutasındaki 7. Tümenler Saros ve Bolayır bölgesine, Albay Halil Sami komutasındaki 9. Tümen ile Yarbay Mustafa Kemal komutasındaki 19. Tümen Gelibolu yarımadasının Güney kesimine Eceabat (Maydos)'a ve Albay Refet komutasındaki 11. ve Albay August Nikolai komutasındaki 3. Tümen Anadolu yakasına yerleştirilmişlerdi. Bu tümenler Tümgeneral Erich Paul Weber'in komutasındaki 15. Kolordu'ya bağlıydı ve 25-27 Nisan günlerinde Kumkale Savaşları'na katıldılar⁹⁸.

İstanbul ve civarında ise 9 tümen bulunuyordu. Buradaki 3. Tümene, 25 Mart'a doğru Çanakkale'ye hareket emri verildi. Nisan'ın ilk haftası sonuna kadar bu tümenin sevk işlemi bitirilememişti. Bu tümenin hemen arkasından bir süvari tugayı sevk edilmiş olup bu tümeden sonra Çanakkale'deki askerlerin toplamı 84.000'e çıkmıştı⁹⁹.

23 Nisan akşamı Mondros'ta toplanmış bulunan çıkartma filosu Boğaz'a doğru harekete geçti. 25 Nisan sabahı 4.20'de ilk çıkarmanın yapılmasıyla düşman yakın zaman aralıklarıyla Kumkale, Arıburnu ve Seddülbahir'e çıkartma yapmaya başladı. Saat 4.25'te ise Türk tarafından ilk silah sesi geldi¹⁰⁰. İşte artık Çanakkale Savaşlarının Kara Muharebeleri başlamış bulunmaktaydı.

25 Nisan sabahı Arıburnu civarında işitilen top sesleriyle bir hadisenin meydana geldiği belli olmakla birlikte 9. Tümeden gelen rapordaki durum kesinlik kazanmıştı. Gelen raporda “ Düşman Arıburnu ile Kabatepe arasında birçok sefain-i harbiye ve vesait-i nakliyesiyle takarrüble ihraç teşebbüsüne başladığı ve şimdi Arıburnu'na asker çıkardığı haberi alındı. Beray-ı malûmat tebliğ olunur.” sözleri

---

⁹⁸Ergin Ayan, **a.g.m.**, s.96

⁹⁹ Aspinal Ogländer, **a.g.e.**, s.194

¹⁰⁰Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, s. 461

yazılıydı. Böylelikle Arıburnu'na ilk çıkarmanın yapıldığı anlaşılmış oldu. Ayrıca 9.30'dan önce yine 9. Tümen Komutanı Halil Sami Bey'den alınan raporla düşmanın Arıburnu sırtlarından Kabatepe'nin gerilerindeki sırtları sarmakta olduğu bildiriliyordu¹⁰¹. Bunun üzerine Arıburnu'na yetişerek düşmana tarruz etmeğe karar veren Mustafa Kemal, Gelibolu Üçüncü Kolordu Komutanlığına yazdığı raporla durumu şöyle bildirdi:

“ Kabatepe ile Arıburnu arasında çıktığı haber verilen düşmanın cins ve miktarı hakkında henüz bir malûmat alınamadı. Sıvari bölüğünü Kocadere'nin garpteki sırtları işgaline meydan vermemek maksadıyla alay 57 ve cebel bataryasını da şimdi Kocadere'nin garp sırtlarına tahrik ediyorum. Düşmanın kuvvet ve vaziyetini anlamak ve ana göre tedabiri taarruziye ittihaz eylemek üzere fırka karargâhında fırka erkân-ı harbini bırakarak bizzat oraya gidiyorum. Fırka kısm-ı küllisinin istimalini icap ettirecek bir halin vukuunda fırkamin başına geleceğimi arzederim.¹⁰²”

Kumkale çıkarmasında Fransız birlikleri ile Türk birlikleri karşı karşıya gelmişti. General Hamilton bu çıkarmadan kesin bir sonuç beklemiyordu. Çünkü bu çıkarmadaki amaç Türk güçlerini ana çıkartma bölgesi hakkında şaşkırtmaktı. Çıkartma 25 Nisan'da başlamış 26 Nisan gecesi Fransız birliklerinin geri çekilmesiyle sonuçlanmıştı. Bu kadar kısa sürede iki taraf da ciddi kayıp vermişti. Türkler 1700'den, Fransızlar ise 200'den fazla kayıp verdiler¹⁰³.

Hamilton ise hatıratında bu çıkarmayla ilgili şunları söylemiştir: “Fransız birlikleri Kumkale'ye başarılı bir çıkarma yaptılar. Kabatepe'nin kuzeyindeki tepeye kadar olan arazide tutunabildiler. Gelibolu Yarımadası'nın güney ucundaki İkizler Kumsalı ve Teke Kumsalı'ndaki Türk savunmasını kırdılar. Seddülbahir civarında ise Ertuğrul Kumsalı çıkarma yaptılar ve o bölgede tutundular. Eski Hisarlık ve Mortokoyu'nu çeviren 2.South Wales Borderer birlikleri, müstahkem mevkiilerden açılan ağır ateş altında karaya çıktılar¹⁰⁴.

Kara Muharebeleri'nde düşman olarak karşımıza Anzak Birliklerinin çıktığını görüyoruz. Anzak kuvvetleri, üçüncü Avustralya Piyade Tugayı ve I. İstihkâm Bölüğü ve 3. Sahra Hastanesinin teskereci bölüğünün yarısından ibaret olup hepsi de Albay E.

¹⁰¹ Mustafa Kemal, **Arıburnu Muharebeleri Raporu**, Yay. Hazır. Uluğ İğdemir, TTK Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1990, ss.19-20

¹⁰² **A.g.e.**, s.21

¹⁰³ Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, s. 462

¹⁰⁴ Ian Hamilton, **a.g.e.**, s. 112

G. Sinclair- Mac Lagan'ın emrindeydi. Bu kuvvet, Mısır'dan Mondros'a gönderilmiş olan askerler olup çıkış harekâtını öğrenmek için son bir kaç hafta içinde özel bir kurs görmüşlerdi. Anzaklara verilen görev; Türklerin kuzey ve güneyle olan irtibatını keserek, Kabatepe kuzeyinde karaya çıkmak ve oradan da Maydos'a doğru doğu istikametinde yürümektir¹⁰⁵.

İşte bu Anzak Birlikleri 25 Nisan sabahı Arıburnu'na çıkartma yaptılar. Karşılarında 19. Tümen ve o tümenin komutanı olarak da M. Kemal vardı. M. Kemal Atatürk, düşmanın Kabatepe gerisindeki sırtları sarmakta olduğunu öğrenince bir kısım kuvvetiyle Kocaçimentepe bölgesine yöneldi. Bir birliğimizin Conkbayırı'na çıktığını öğrenince de doğru oraya koştu. Orada askere tarihe geçen bir savunma taktiği yaptırarak savaşın kaderinde önemli bir rol oynadı. Askerlere “Düşmandan kaçılmaz” diyerek, silahı olmayan askerlere süngü taktırarak mevzi aldırdı. Bunu gören düşman mevziye girdi. Böylelikle takviye kuvvetin gelmesi için zaman kazanılmış oldu ve düşmana saldıran kuvvetimiz düşmanı bu bölgeden püskürttü. Böylelikle Conkbayırı ve Sarıbayır düşman eline geçmeden kurtulmuş oldu¹⁰⁶.

19. Tümen düşman hatlarına büyük kayıplar verdiriyordu. Esat Paşa Anılarında bu durumu şöyle anlatmıştır: “ *Çanakkale Telgrafhanesi tarafından çalınmış bu telgrafta Çanakkale Müstahkem mevki komutanı Türkçe'ye çevirerek bana göndermişti. Telgrafta, İngiliz donanması amiralinden şu yardım istenmekteydi: 224 No.lu dörtgen içinde bulunan düşman topçusu ilerleyişimizi durduruyor. Bu dörtgeni ateş altına almanızı rica ederim. İlk önce telgrafta geçen 224 No.lu dörtgen sözüne bir anlam verememiştim. Sonradan elimize düşen subay esirlerin yanında bulunan haritada bu bölgenin, Mustafa Kemal'in topçusunun bulunduğu yer olduğunu anlamıştım.*¹⁰⁷”

Hamilton 25 Nisan günü yaptıkları çıkarma ile ilgili duygularını şöyle ifade etmiştir:

“ *Kerte köyü karşısında bir başka büyük an yaşanıyor. Çok başarılı çıkartma yaptık, inanırım ve bu bir gerçek. Bu kelimeyi kendime defalarca tekrar ediyorum: Gerçek!, Gerçek!, Gerçek! İnanmak için gemici dürbünüyle askerlerimizi izliyorum. Kimi zaman insanın*

¹⁰⁵Aspinall Oglander, **a.g.e.**, s. 206

¹⁰⁶Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, s. 463

¹⁰⁷Esat Paşa'nın **Çanakkale Hatıraları**,...,s. 40

inanmayacağı gelir, bir savaş gemisinde rüyada gibiyim. İnsanın kağıt üzerinde biçim bulmuş olan düşüncelerinin, bir dürbün merceği içinde, çarpışan askerler olarak hareket edişini görmesi, şaşırtıcı oluyor.¹⁰⁸”

İlerleyen saatlerde ise küçük gördükleri Türk ordusu karşısında zorlandıklarını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Türkler, aşağı kesimlerde Kabatepe’ye oranla daha kuvvetli. Şu anda büyük ve muntazam bir orduya sahip olmadıkları konusundaki inancım sarsılmaya başladı. Açık olan şu ki, bazı kanatlarda Türkler birliklerimizi güç durumda bırakabilir ve moral kırıcı söylentilere yol açabilir. Öte yandan, acaba yedekte bir alayları mı var diyorum.¹⁰⁹.”

General Godley¹¹⁰, General Birdwood’a iletilmek üzere şu mesajı yazmıştı:

“Tümen komutanlarım ve tugaylar, birliklerinin sabahtan beri sürdürdükleri kahramanca çabalardan, bütün gün süren ağır çarpışmalardan sonra şimdi de, düşmanın soluk aldırılmaz şarapnel hücumlarından ötürü, meneviyatlarının kırıldığını bildirdiler. Birliklerden bir kısmı ateş hattını bırakıp geri çekildiler, bu zorlu topraklarda dağılan erleri toplamak olanaksız görünmektedir...¹¹¹”

Hamilton yaptıkları çıkarmanın asıl amacını ve duygularını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Artık Türk toprakları üzerindemiz. İlk adımda o topraklara çıkışın bedeli ödendi. Her adım toprağın fiyatı, kan, ateş ve terdi. Şifreli anahtarımızı Hellasburnu’nda yüzyıllardır paslı ve tozlu duran kilide sokmuştuk. Tanrı’nın armağanı bu bize...Tanrım, o kilidi açmak için bize güç ver, olanak ver. Ta ki kapı açılsın ve İngiltere İmparatorluğu’nun Queen Elizabeth zırhlısı Çanakkale Boğazı’nı geçip kuzeydoğuya Altın Boynuz’a (Haliç’e) ulaşsın¹¹².”

Mustafa Kemal, 25 Nisan çıkarılmasından bir kaç gün sonra yayınladığı emirle vatan savunmasındaki kararlılığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“ Benimle beraber burada muharebe eden bütün askerler kesinlikle bilmelidir ki, bize verilen namus görevini tam olarak yerine getirmek için bir adım dahi geri gitmek yoktur. Rahatlıkla uyuma yolunu aramanın, bu rahatlıktan yalnız bizim değil, bütün milletimizin ebedi olarak yoksun kalmasına sebep olacağını, hepimize önemle hatırlatırım. Bütün arkadaşlarımın

¹⁰⁸Ian Hamilton, **Gelibolu Hatıraları 1915**, Örgün Yayınevi, İstanbul,2006 s. 102

¹⁰⁹ Ian Hamilton, **a.g.e.**, s.109

¹¹⁰Anzak Birlikleri Komutanı

¹¹¹Ian Hamilton, **a.g.e.**, s.115

¹¹²Ian Hamilton, **a.g.e.**, s.127

fikir birliğinde olduğuna ve düşmanı denize dökmedikçe yorgunluk belirtisi göstermeyeceklerine şüphem yoktur.¹¹³

25 Nisan sabahı Arıburnu çıkarması ile başlayan ve gün boyu devam eden muharebeler sonunda tutulan hatlar, 6 Ağustos 1915 gününe kadar hiç değişmeden kalmıştı. Kuzey bölgesi muharebeleri içerisinde en önemli gün sayılabilecek 25 Nisan tarihinde 27. Alay ve 57. Alay'ın kahramanca müdalesi çok önemlidir. Önce 27. Alayın 1. ve 3. taburlarının müdahaleleri arkasından stratejik açıdan daha önemli bir müdahale olan 57. Alayın müdahaleleri ile İngiliz birlikleri durdurulmuştur. İkinci bir düşman çıkarması olan 6 Ağustos tarihine kadar iki taraf da devamlı olarak takviye kuvvetler almasına rağmen ne bir adım ileri ne de bir adım geriye gidilebildi. Türk askerinin 25 Nisan 1915'teki bu gayreti ile Çanakkale Kara Muharebeleri belirli bir hat üzerine kilitlenmiş oldu¹¹⁴.

25 Nisan tarihinden ikinci çıkartmanın yapıldığı tarih olan 6 Ağustos'a kadar iki taraf da savaşı kazanmak için karşı saldırılarda bulunmuş fakat bu durum olumlu netice vermemiştir. İkinci büyük çıkarmayla İtilaf Devletleri Gelibolu Yarımadası'nda bulunan kuvvetlerini güçlendirerek burayı artık ele geçirmek istiyordu. 6 Ağustos'ta başlayan çıkarma 9 Ocak 1916 tarihinde düşman ordularının tamamen geri çekilmesiyle sonuçlanmıştı. İkinci çıkarma özellikle Conkbayırı ve Anafartalar'da çok çetin ve kanlı çarpışmalara sahne olmuştu.

Müttefikimiz olan Almanya'nın Çanakkale Savaşları'ndaki rolü, savaşın kazanılmasına yönelik katkıları hâla tartışma konusudur. Mayıs ayında Otto Hersing'in yönetimindeki Alman denizaltısı U21'in Boğaz'a gelerek iki İngiliz zırhlısını batırışı savaşın seyri açısından önemlidir. Hersing yönetimindeki U21 denizaltısı 25 Mayıs'ta Triumph zırhlısını ve 27 Mayıs'da Majestik zırhlısını batırarak düşmana sağlam darbe indirmiş oldu. Otto Hersing, Triumph zırhlısını batırışını şöyle anlatmıştır¹¹⁵:

“ Periskoptan baktığımda zırhlı 400 metre ilerimdeydi. Hedefimden sapmıştım. Oldukça keskin bir dönüş yapmam gerekiyordu. Hızla ileri 300 metre... 200 metre ...

¹¹³Mete Tunçoku, **a.g.e.**, ss.66-67

¹¹⁴Murat Karataş, “27. Alay Harp Caridesi”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Bahar-Güz 2008, s. 13

¹¹⁵ Otto Hersing, **a.g.e.**, s.44

Ve torpidoyu fırlattım. Torpido ağından içeri!

Benim için tek yol olan, zırhlının altından dalarak geçmeden önce, bana atılan topları görüyorum. Atışların patlamaları...

Korkunç bir sarsıntı izliyor bunu...

Denizaltı bir top gibi fırlatılıyor... Duvarlara savruluyoruz.

Olayın sarsıntısını atlatıp, biraz kendimize geldiğimizde, tüm görev noktalarından bildiri istiyorum. Neyse ki her şey yerinde... Akü sağlam.

Sonucuna değen bir ürperti yaşadık. Zırhlı yan yatarak, dokuz dakika içinde mavi sulara gömüldü. Düşman artık bir denizaltı olduğunu biliyordu ve hemen aramalara koyuldu.”

Alman denizaltısının, Majestik zırhlısını batırışı ise Osmanlı Belgeleri'nde şöyle geçmektedir:

“ Bu sabah öğleden evvel saat 6.30'da Majestic sisteminde bir İngiliz zırhlısı müttefikimiz Alman bahriyesine mensub bir tahtelbahir tarafından atılıp mükemmmelen isabet ettirilen bir torpil ile Seddülbahir önünde mahv edilmiştir. Torpil zırhlının kıç tarafında isabet etmiş ve işti'âli müteâkib sefîne derhal yan tarafa iyiden iyiye yatmıştır. Cüz-i zaman sonra sefinenin evvelâ kıç tarafı batmış, ba-dehü arkaüstü devrilerek büsbütün gark olmuştur. Zırhlının bu müdhiş enkazı omurgası denizin sath-ı fevkânisinde olduğu halde görünmektedir.¹¹⁶”

Mayıs ayında Türkler, Temmuz ve Haziran ayında da düşman güçleri Arıburnu ve Seddülbahir'de bir dizi taarruz yapmasına rağmen bir ilerleme kaydedememişlerdi. Temmuz ortalarına gelindiğinde Arıburnu'nda ve Seddülbahir'de belirsizlik söz konusuydu. Özellikle Seddülbahir'de yapılan karşılıklı taarruzlar iki tarafı da yıpratmıştı. 25 Nisan'dan 1 Ağustos'a kadar Türkler güneyde 75.000, kuzeyde ise 40.000 asker olmak üzere toplam 115.000 zayıat vermişti. Bunun 35.000'i şehitti. Düşmanın ise kayıpları 75.000 askerdi. Bunun 29.000'i ölü kalanı yaralıydı¹¹⁷. İki taraf da geçen bu süre zarfında yıpranmış ve yorulmuştu. Taraflar ciddi insan zayıatı vermişti.

¹¹⁶Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri 1, Şube 2, Numara:10872/1887, 14 Mayıs 1331 [27 Mayıs 1915], s.130

¹¹⁷Mehmet Kibil, a.g.t., ss. 243- 246

Türk askeri ikinci bir çıkarmayı bekliyor fakat birinci de olduğu gibi bunda da çıkarmanın nereye yapılacağı hususunda belirsizlik ve kararsızlık kendini gösteriyordu. M.Kemal Atatürk sezgilerine güvenerek, 19 Haziran'da yazdığı yazısında düşmanın Sazlıdere ile Azmak arasındaki bölgeye çıkacağını ve Kocaçimen Tepeyi ele geçirmeyi hedeflediğini belirtmişti. Fakat bu durumu Esat Paşa ve Liman Von Sanders dikkate değer bulmadılar. 7 Ağustos'ta düşman, Conkbayırı'na doğru ilerlemeye başlamış ve Arıburnu bölgesini ele geçirme teşebbüsünde bulunmuştu¹¹⁸.

Conkbayırı'nda işler iyice kızışmıştı, Limon Von Sanders 8 Ağustos tarihinde Mustafa Kemal'e geniş yetki vererek onu Anafartalar Grup Komutanlığına atamıştı. Limon Von Sanders bu durumu şöyle anlatmıştır:

“ O gün akşama doğru Binbaşı Willmer'den aldığım haber, 16. Kolordu birliklerinin, henüz tarafımdan emredilen açılma muntıklarına gelmedikleri yönündeydi. Bunun üzerine gecikme sebeplerini kolordu komutanlarından sordum. Cevap olarak; yorgun olan birliklerin halinin, hemen bir hucum yapmaya müsait olmadığını bildirdi.

Bu sebeple o akşam, Anafarta muntkasında toplanan bütün birliklerin komutasını, Arıburnu Cephesi'nin kuzeyindeki 19. Tümen Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey'e verdim.

İlk askeri başarısını Trablusgarp'ta kazanmış olan Mustafa Kemal Bey, sorumluluk almasını seven görevine bağlı bir komutan karakterine sahipti. Kendisi 25 Nisan sabahı, 19. Tümen ile kendi kararıyla muharebeye müdahale ederek düşmanı sahile kadar sürmüş ve bundan sonra üç ay durmaksızın, kırılmaz bir dirençle taarruzlara başarıyla karşı koymuştu. Kararlılık ve çalışkanlığına tamamen güvenebilirdim.¹¹⁹”

M. Kemal, 9 Ağustos günü Anafartalar Bölgesinde başlattığı taarruzla Suvla'ya çıkarak doğuya doğru ilerleyen İngilizleri önüne katarak kıyıya doğru sürmüştür. Anafartalar Grup Komutanı Albay Mustafa Kemal'in sevk ve idaresiyle Türk ordusu süngü hücumuyla düşmanı bu bölgeden uzaklaşmıştır. Suvla bölgesinde 9-27 Ağustos tarihleri arasında devam eden bu muharebelerde Türk birlikleri 5000'den fazla zayıat vermiştir. Anafartalar Muharebeleri Çanakkale Savaşı'nın kaderini

---

¹¹⁸<https://www.sozcu.com.tr/2017/yazarlar/sinan-meydan/anafartalar-kahramani-1971642/> (Erişim Tarihi: 10.03.2019)

¹¹⁹Liman Von Sanders, **Türkiye'de Beş Sene**, Yeditepe Yayınevi, 6.Baskı, İstanbul, 2013, s. 112

belirlemişti¹²⁰. M. Kemal'in azmi, doğru tespitler yaparak askerleri yönlendirmesi ve askerlerimizin cesaretiyle bu taarruz bizim açımızdan zaferle sonuçlanmıştı.

10 Ağustos 1915 günü yapılan taarruz anını Mustafa Kemal, Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçede şöyle anlatmaktadır:

"... Gecenin karanlık perdesi tamamen kalkmıştı. Artık hücum anıydı. Saatime baktım. Dört buçuğa geliyordu. Birkaç dakika sonra ortalık tamamen ağaracak ve düşman askerlerimizi görebilecekti. Düşmanın piyade ve mitralyöz ateşi başlar, kara ve deniz toplarının mermileri bu sıkı düzende duran askerimiz üzerinde duran askerimiz üzerinde bir defa patlarsa, hücumun imkânsızlığına şüphe etmiyordum. Hemen ileri koştum. Tümen komutanına rastladım. O ve her ikimizin refakatinde bulunanlarla hücum safının önüne geçtik. Çok seri ve kısa bir teftiş yaptım. Önünden geçerek yüksek sesle askerlere selam verdim. Dedim ki:

Askerler! Karşımızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphe yoktur. Fakat siz acele etmeyin. Önce ben ileri gideyim. Siz, ben kırbacımla işaret verdiğim zaman hep birden atılırsınız.

Komutan ve subaylara da askerlerin dikkatini işaretime çekmelerini emrettim. Ondan sonra hücum safının önünde bir yere kadar ileri gidildi ve oradan kırbacımı havaya kaldırarak hücum işaretimi verdim. Bütün askerler, subaylar, artık her şeyi unutmuşlar, bakışlarını, kalplerini verilecek işarete yöneltmiş bulundurlardı. Süngüleri ve bir ayakları ileri uzatılmış olan askerlerimiz ve onların önünde tabancaları, kılıçları ellerinde subaylarımız kırbacımın aşağı inmesiyle demirden bir kitle halinde aslanca bir hücumla ileri atıldılar. Bir saniye sonra düşman siperleri içinde göğe yükselen Allah, Allah seslerinden başka bir şey duyulmuyordu. Düşman silah kullanmaya zaman bulamadı. Boğaz boğaza kahramanca mücadele sonucunda ilk hatta bulunan düşman tamamen imha edildi." "Conkbayırı Tepesi askerlerimizin eline geçtikten sonra düşman karadan ve denizden yönelttiği seri ve yoğun topçu ateşiyle Conkbayırını cehenneme çevirmişti. Semadan şarapnel, demir parçaları yağmur yağıyordu. Büyük çaplı deniz toplarının tam isabetli daneleri yerin içirdikten sonra patlıyor, kenarımızda büyük lağımalar açıyordu. Herkes kaderine razı olmuş, akıbetini bekliyordu. Etrafımız şehit ve yaralılarla doldu. Muharebe meydanındaki durumu izlerken bir şarapnel parçası göğsümün sağ tarafına çarptı. Cebimde bulunan saati parça parça etti. Vücutuma giremedi. Yalnız derince bir kan lekesi bıraktı. Saat öğlene yaklaşıyordu. Askerlerimiz sekiz saatten beri ölümle pençeleşmekten yorulmuşlardı. Arazinin durumu,

---

¹²⁰Zekeriya Türkmen, "Çanakkale Muharebeleri'nde Türk Ordusu'nun Kara Harekatına Dair Kısa Bir Değerlendirme", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı.14, Ankara,2009, s. 91

düşmanın göz açtırmayan yoğun ateşiyle boğuşan askerlerimize geriden her türlü yardımı imkânsız kılıyordu. Zayıyatımızda mühimdi. Düşmanı mağlup eden üstünlüğümüz olmayıp müthiş seri bir darbe halinde gerçekleşen hücumumuz olduğunu takdir ediyordum. Dolayısıyla 12:15'te 8'inci Tümen Komutanına şu emri verdim: Taarruzu durdurunuz. Conkbayırı ve Şahinsirt'in batıya en hakim noktası daima elde bulundurulacak şekilde birliklerinizle işgal ettiğiniz hattı tahkim ediniz.¹²¹”

Düşman orduları önce Gelibolu Yarımadası'nın güneyinden çıkarma yapmış ve Türk askerinin ciddi bir direnişiyle karşılaşmıştı. Düşman bu durumu hiç beklemiyordu. Türk askeri birinci çıkarmada düşmanı denize dökememişti fakat düşmanda bu süre zarfında ancak üç kilometre ilerleyebilmişti. Düşman orduları güneyden ilerlemeyeceklerini görünce 6 Ağustos'tan itibaren Gelibolu yarımadasının batı kıyılarındaki Suvla plajlarına yeni kuvvetler çıkarmıştı. Ağustos ayı Çanakkale Muharebelerinin en şiddetli safhasını teşkil eder. İlerlemeye çalışan düşman kuvvetleri ile Mustafa Kemal'in komuta ettiği Anafartalar Grubu arasında çok kanlı muharebeler yaşanmıştı. Türk askeri canı pahasına koruduğu vatanını düşmana teslim etmemiş son anına kadar tüm gücüyle düşmanla göğüs göğüse çarpışmıştı. Düşman kuvvetleri sadece üç hafta içinde Anafartalar'da 40.000 kişi kaybetmişti. Düşman kuvvetleri gitgide asker kaybetmeye başlayınca bu sefer de başaramayacağını anlamış ve Aralık ayından itibaren çekilmeye başlamıştı.

İtilaf Devletleri başarılı olamayacaklarını anlayınca Aralık ayından itibaren geri çekilmeye başlamıştı. Geri çekilme işlemi 8-10 gün içinde bitirilecek şekilde planlanmıştı. Her gece şafak vaktinden önce gece yapılan tahliyenin izleri yok ediliyor ve sabah her şey normal görünüyordu. Türkler müttefiklerin tahliyesinden tam haberdar değildi. 18-19 Aralık günlerinde yaklaşık 40 bin kişi tahliye edildi ve takip edilen on gece de müttefikler 84 bin insan, 186 top, 21 araba, 4.700 at ve katırı tahliye ettiler. Bütün bu işlemler sırasında 6 insan kaybı yaşandı. Müttefikler tahliye işlemini oldukça başarılı bir şekilde halletmişti. Düşman ordularının tahliyesi Türkler için zaferdi. İstanbul'da düşmanın Gelibolu Yarımadası'ndan çekildiğinin haberini alan halk büyük sevinç yaşamıştı¹²².

---

¹²¹ **Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe**, Genelkurmay ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara, 2011, ss. 39-41

¹²²Mehmet Ali Bingöl, **a.g.t.**,s.217

21 Aralık 1915 tarihinde Türk Karargâh-ı Umumisinin, gazetelerde yayımlanan haberinde düşmanın çekildiğinden şöyle bahsedilmiştir: “Çanakkale Cephesi’nde 19 Aralık gecesi ve 20 Aralık sabahı Anafartalar’da ve Arıburnu’nda düşman mevzilerine karşı şiddetli topçu ateşlerimiz ile başlayan taarruz hazırlığını önlemek için düşmanın öğleden sonra Seddülbahir’de bütün kuvvetiyle yaptığı taarruzun başarısız olmasıyla kuzeyde sürekli artan taarruzumuzdan kurtulamayacağını anlayan düşman kuvvetinin bir kısmını 20-21 Aralık gecesi pek telaşla vapurlara bindirmeye başlamış ve bu hareket ortalığı uzun müddet istila eden kesif sise rağmen kıtaatımızın takibinden kurtulamamıştır. Bugün son alınan raporda Anafartalar’da ve Arıburnu’nda artık hiçbir düşman neferi bırakılmadığı ve bu mıntikalarda kıtaatımızın kâmilten sahile kadar ilerleyerek düşmandan birçok ganimet, cephane, çadır ve top elde eylediği ve düşmanın bir deniz tayyaresi ateşlerimizle denize düşürülerek pilot ve rasidinin esir alındığı” şeklindeki tebliğ ashında Türkler adına Çanakkale zaferini duyurmaktaydı.¹²³”

Sonuç olarak; 25 Nisan’da başlayan Kara Muharebeleri’ni 6 Ağustos’taki ikinci büyük çıkarma takip etmiş ve 9 Ocak’da düşmanın tamamen geri çekilmesiyle sonuçlanmıştı. Çanakkale’de 25 Nisan tarihinde başlayan Kara Muharebeleri’nin asıl hedefi, 19 Şubat-18 Mart 1915 tarihleri arası yaşanan Çanakkale Deniz Muharebeleri’nde yenilgiye uğrayan İngiliz- Fransız müttefik donanmasına Marmara Denizi’ne giden yolu açmaktı. 25 Nisan’da başlayan çıkarmalar da, düşman güçlerinin planlarına uygun gelişmedi. Arıburnunda karaya çıkan 20 bin Anzak askeri daha ilk gün 27. ve 57. Alay önünde tutunamayarak en fazla 2-3 km içeri sokulabilmişlerdi. Amaçları olan Conkbayırı ve Kocaçimen Tepeleri’ni ele geçirmek hayal olarak kalmıştır. Düşman orduları mayıs, haziran ve temmuz aylarında da taarruzlarını sürdürmüş fakat mehmetçiğin sarsılmaz inancı ve azmi karşısında başarılı olamamıştı. İkinci büyük çıkarma 6 Ağustos tarihinde başlamış, Seddülbahir’den Anafartalara kadar uzayan geniş sahada yapılmıştır. 6-10 Ağustos tarihleri arasında beş gün boyunca hiç ara vermeden yaşanan en şiddetli ve kanlı muharebeler yaşanmıştı. 10 Ağustos sabahı Anafartalar Grup Komutanı Albay Mustafa Kemal’in yaptırmış olduğu ve bu muharebelerin kesin sonucunu tayin eden “10 Ağustos Conkbayırı Süngü Hucumu” ile beş gündür devam eden muharebeler sona ermiş, Conkbayırı-Kocaçimen

---

¹²³ Tebliğ-i Resmî, Sabah, 22 Aralık 1915 Akt. Mücahit Özçelik, “İtilaf Devletlerinin Çanakkale’yi Tahliyesinin Türk Basınına Yansımaları”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, Yıl: 13, Sayı:18, Bahar 2015, s.450

hattına yöneltilen İngiliz tararruzu bir daha denenmemek üzere kırılmış oldu¹²⁴. Özellikle Anafartalar ve Conkbayırı'nda tarihte görülmemiş kahramanlık örnekleri sergilenmişti. Her anlamda üstün konumda olan İngiliz ve Fransız askerleri imkânsızlıklar içinde savaşıyan Türk askeri karşısında ciddi bir mağlubiyet yaşayarak Türk askerinin cesareti, sarsılmaz inancı ve vatan sevgisi karşısında Çanakkale'nin geçilemeyeceğini görmüş ve bir daha Çanakkale'ye saldırmaya cesaret edememiştir.

1.3. ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

Dünya tarihinde önemli bir yeri olan Çanakkale Savaşları'nın sonuçları da aynı önem ve büyüklükte oldu. Türk askeri bu cephede tüm benliğini ortaya koyarak savaştı ve Çanakkale geçilemedi. Türk askeri mertçe, sarsılmaz inançla ve yeni bir ruhla vatanını savundu. Bu ruh da Milli mücadele ruhunun doğuşu oldu. Çanakkale savunması hem Türkiye'nin İslam Dünyası üzerindeki saygınlığını arttırmış hem de sömürge devletler için özgürlüğe açılan bir umut olmuştu. O zamanki dünyanın süper gücü olan İngiltere ve Fransa'ya mazlum devletlerce yenilmez gözüyle bakılıyordu. Türk askeri inançla ve kararlılıkla bunun başarılabilceğini tüm dünyaya kanıtlamış oldu. Ayrıca Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'nda aldığı yenilgiler ile kaybettiği prestiji yeniden kazanmış oldu. A.B.D. basınında İttifak grubunun diğer üyelerinin kazandığı hiçbir başarının Çanakkale savunmasıyla kıyaslanamayacağı yazılmış, Türk askerinin cesaretine ve kahramanlığına tüm dünya tanık olmuştu.¹²⁵

İtilaf Güçleri “Hasta Adam” olarak gördüğü Osmanlı Devleti'ni paylaşma planlarını Çanakkale Savaşı'ndan önce yapmışlardı. Onların düşüncesine göre Çanakkale Boğazı bir kaç gün içerisinde geçilecek ve bundan sonra da Osmanlı Devleti ile ilgili planlarını uygulamaya geçeceklerdi. Fakat işler hiç umdukları gibi gitmedi. Çanakkale'yi sadece deniz savaşıyla düşürebileceklerine inanan düşman kuvvetler 18 Mart 1915 tarihinde ilk büyük şoku yaşamıştı. Böyle bir durum karşısında dünyanın iki süper gücü sömürgeleri karşısında prestij kaybetmemeliydi. Düşman orduları Boğazı geçmek konusunda kararlıydı bu sefer karadan saldırarak Boğaz'ı geçip İstanbul'u ele geçirmek istiyorlardı. Fakat Türk askeri tüm zorluklara karşı canını seve seve feda ederek bir kez daha düşmanı durdurdu. Böylelikle Çanakkale

¹²⁴Muzaffer Albayrak, **10 Ağustos 1915 Conkbayırı Süngü Hücumu**, Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Yayınları, 2.Baskı, Ankara,2016, s. 10-14

¹²⁵Barış Bulut, **a.g.m.**, ss 4-5

Savaşı'nın ilk sonucu olarak İtilaf Devletleri amacına ulaşamadı ve Çanakkale geçilemedi.

Çanakkale Savaşları'nın askeri, siyasi, tarihi ve sosyal olmak üzere pek çok önemli sonuçları vardır. Çanakkale Savaşları'yla tüm dünya Türk'ün tükendi sanılan gücünün bitmediğini; söz konusu vatan olduğu zaman neleri başarabileceğini görmüş oldu. Aynı zamanda Çanakkale Savaşları, Milli Mücadele'nin ilk adımının atılması, küllerinden yeniden doğacak olan bir devletin ilk işareti olmuştu. Bu muharebelerin askeri ve siyasi tarihimiz açısından en önemli sonucu Cumhuriyet'imizin kurucusu M. Kemal Atatürk'ün Anafartalar ve Conkbayırın'daki kahramanlıklarıyla ilk kez yükselişinin yer aldığı muharebeler oluşudur. Bu muharebelerde gösterdiği cesaret ve askerlik yeteneği ile Atatürk, sadece milletinin liderliğine doğru ilk adımı atmakla kalmamış, askeri dehasını da tüm dünyaya kabul ettirmiştir¹²⁶.

Çanakkale'de kazanılan bu zafer, Türkleri Birinci Dünya Savaşı'nın daha başında saf dışı bırakarak Almanya'yı güneydoğudan kuşatılmasını amaçlayan İtilaf Devletleri stratejisini boşa çıkarmış ve savaşın en az iki yıl daha uzamasına neden olmuştur. Bu durum da taraf devletleri sosyal, ekonomik ve askeri bakımdan yormuştur. İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin bir milyona yakın askerinin Çanakkale Cephesi'nde uzun süre kalmasıyla savaş uzadı ve bu durum istedikleri üstünlükleri elde edememelerine neden olmuş oldu. Kazanılan zafer, savaşı bir an önce birirerek amaçlarına ulaşmak isteyen İtilaf Devletleri'ni durdurmayı başardı. Böylelikle müttefikimiz olan Almanya'nın Batı Cephesi'ndeki yükü de büyük ölçüde azaltılmış oldu¹²⁷.

Çanakkale Savaşları'nda, İtilaf Devletleri'nin gerek asker sayısı gerekse savaş teçhizatı bakımından Türkler'den üstün konumda olmasına rağmen, üstün cesaret ve kahramanlık gösteren Türk askeri karşısında yenilgi almış olması Türk askeri'nin ve Türk milletinin kendine güven duygusunu geliştirmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını bir süre daha geciktirmiştir.

Çanakkale Savaşları Dünya siyasi tarihi açısından da önemli olaylara sebep olmuştur. Türk askerinin başarısı, İngiltere'yi hiç ummadıkları bir sonuç almalarıyla şaşkınlığa düşürmüştür. Bu durumdan da en fazla zarar gören savaşın da sorumlusu

¹²⁶Ali Güler, Suat Akgül, **Kurtuluştan Kuruluşa**, Truva Yayınları, 1. Baskı, İstanbul,2010, s. 182

¹²⁷A.g.e., s 183

olarak görülen Churchill olmuştu. Hatta Churchill bir toplantıda Enver Paşa'nın oğlu Ali Enver Bey'e " *Sizin yüzünüzden siyasi hayatım 20 yıl geriye gitti.*" demiştir. Gerçekten de Churchill'in kariyeri başarısız Çanakkale çıkarması ile bitmiştir¹²⁸. Yine Çanakkale'de alınan netice doğrultusunda çok yorulan İngiliz Hükümeti istifa etmiş, İngiltere'nin ve Fransa'nın askeri saygınlığı olumsuz etkilenmiştir. İngilizler'in yenilmez olduğunu düşünen Afrika'dan Asya'nın en uzak köşelerine kadar geniş bir alanda yaşayan Müslüman sömürge halkları arasında istiklal ve hürriyet fikirlerinin doğmasına ve gelişmesine sebep olmuştur.

İtilaf Devletleri Birinci Dünya Savaşı'nda en büyük itibar kaybını Çanakkale Savaşı'yla yaşamıştı. Rusya'nın Boğazlara hâkim olma hayali gerçekleşmedi. Müttefiklerinin yardımından yoksun kalan Rusya'da iç karşılıklar arttı ve netice de Bolşeviklerin 1917 İhtilali ile Çarlık devrini kapamalarına neden oldu. Çarlık Rusya'nın yerine Sovyetler Birliği kurulmuş oldu ve ileride dünya tarihinin gidişatında önemli rol oynayacaktır.

Savaşın sonuçlarına İtilaf Devletleri açısından baktığımız zaman Çanakkale Savaşı'nı zafer olarak değerlendirmediklerini fakat başarıya ulaştığını düşündüklerini söyleyebiliriz. Onlara göre Çanakkale Savaşı, Osmanlı askeri birliklerinin doğuya yönelmesini engellemiş ve askerleri sekiz buçuk ay boyunca büyük oranda Gelibolu Yarımadası'nda tutmuştur. Böylece Osmanlı askeri birlikleri, Rusya üzerine gidememiş, güneyde de etkili bir faaliyet gösterememiştir. Bulgaristan, Çanakkale Savaşı büyük ölçüde sonuçlanıncaya kadar savaşa girme konusunda kararsız kalmış, İstanbul'un tehtit edilmesi, Süveyş Kanalı'nı korumuştur. İtilaf Devletleri İstanbul'u ele geçirme hedeflerine ulaşmasa da genel olarak amacına ulaşmıştır¹²⁹.

Türk mücadelesi mazlum devletlere örnek olmuş, Batılı Devletlerin esaretinden kurtulmaları için bir kıvılcım yakmıştır. Onlara özgürlük ve kurtuluş yolunda model olmasıyla dünyanın siyasi haritasında önemli değişikliklere yol açmıştır.

Çanakkale Savaşı'nda İngilizler'in emrinde savaşılan nereye ve kiminle savaşağını daha bilmeden Avustralya ve Yeni Zelanda'dan gelen "Anzak" diye tabir

---

¹²⁸İlber Ortaylı, "100 üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı", **Uluslararası Sempozyum, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü**, 20-21 Kasım 2014, İstanbul, s. 19

¹²⁹Murat Karataş, "Türk Tarihinin Seyrine Bir İşaret Levhası", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: XXVI, Mart 2010, s. 145

edilen bu insanlar, bu savaş sayesinde ulusal kimliğine kavuşmuştur. Bu savaşta yer almaları, ilerleyen yıllarda bağımsızlıklarına kavuşmalarına neden olacak bir emsal olmuştur. Çanakkale Savaşları, Avustralyalı kimliğinin, İngiliz kimliğinden ayrıştığı bir dönüm noktası olmuştur. Gelibolu çıkartmasından önce kendini Avustralyalı mı İngiliz mi olarak tanımlamakta zorluk çeken Avustralyalılar bu savaştan sonra kesin çizgilerle kendi Avustralyalı kimliklerini ayırt etmiş ve kendilerini Avustralyalı olarak tanımlamaya başlamışlardı¹³⁰.

Çanakkale Savaşı'nın önemli sonuçlarından biri de bugünkü Orta Doğu haritasına olan etkisidir. Dünya Siyonist Birliği üyelerinden 600 kadar gönüllü Yahudi müttefik saflarında savaşa katılmıştı. İngiliz Generali Ian Hamilton da Yahudi askerlerinin Hristiyanların emri altında savaşarak kahramanlık gösterdiğini belirtmiştir. Bunun karşılığı olarak da İngilizler'den İsrail Devleti'nin kurulmasında önemli yardımlar görmüştür¹³¹.

Çanakkale Savaşı'nın en hüznü sonucunu da savaşta yaşamını yitiren insanlar olmuştur. Çanakkale Savaşları'nda 8.5 ay boyunca her iki taraftan 500'er bin asker katılmıştı. Türk ordusunun Genelkurmay'ın resmi rakamlarına göre; şehit 55. 177, yaralı 100.177, kayıp 10. 067, hastalıktan ölen 21.498, hastalıktan dolayı hava değişimi alan 64.440 de buna dâhil edildiğinde 251.359 kişidir. Yaralanıp veya hastalanıp cephe gerisindeki hastanelere gönderilen askerlerden vefat edenler de dâhil edildiğinde Türk ordusunun şehit sayısı 101 bini bulmaktadır. Bu ölenlerin içinde geleceğin istikbalini oluşturan binlerce üniversite öğrencisi ve lise öğrencisi de vardır. Kaybettiğimiz bu gençlerin olumsuz etkileri, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Türkiye'si'nde görülmüştür¹³².

Görüldüğü gibi Çanakkale Savaşları İtilaf Devletleri için tam olarak yenilgiyle sonuçlandı. Çanakkale'nin geçilmemesi Almanya ve Avusturya açısından önemli yararlar sağladı. Rusya, İngiltere ve Fransa arasında bağlantı kurulamadığı için bu devletler Almanya ve Avusturya karşısında zayıf kaldığı için savaşın süresi uzamış oldu. Mustafa Kemal, ise Gelibolu Savaşları'nda ilerisi için deneyimler kazanmış,

---

¹³⁰Bezen Balamir Coşkun, Tolga Öztürk, v.d., **Uluslararası ilişkiler Tartışmalarında Çanakkale Savaşı**, 1. Basım, İstanbul, 2015, s. 9

¹³¹Mehmet Ali Bingöl, **a.g.t.**, s. 238

¹³²Vahdettin Engin, Muzaffer Albayrak, **a.g.e.** ss. 205-216

Anadolu insanının Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde birlik olma yönünden güvенеbileceğini anlamıştı¹³³.

Sonuç olarak, Çanakkale Savaşı sonuçları itibariyle sadece Türk siyasi yaşamını değil dünya siyasetini de derinden etkileyen bir savaş olmuştur. Çanakkale'de gösterilen mücadele örneği Türk askerinin kendine güveninin geri gelmesini sağlamış Kurtuluş Savaşı için öncü olmuştur. Çanakkale Savaşı'ndaki başarımla Çanakkale geçilememiş ve Türkiye'nin bir Türk yurdu olduğu ve öyle de kalacağı bir kez daha tüm dünyaya ispat edilmiş oldu.

1.4. ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN ÖNEMİ

Çanakkale Savaşları sadece Türk Harp tarihinin parlak bir sayfası değil aynı zamanda Dünya tarihinin de dönüm noktalarından biridir. Bu nedendir ki Çanakkale'nin önemi aradan bunca yıl geçmesine rağmen azalmamış ve önemi zamanla genişleyerek, gelecek nesile tarihi, askeri, içtimai ve siyasi bakımdan mütemadiyen artan bir inceleme zemini sunmuştur¹³⁴.

Çanakkale Savaşları Türk Ordusu'nun ve Türk Milleti'nin dirilişinin başlangıcıdır. İstiklal Savaşı'nın bir nevi provasıdır diyebiliriz. O zamana kadar önemli askeri mağlubiyetler yaşamış Türk insanı kendisini bıçağın kemiğe dayandığı yerde Çanakkale'de bulmuştur. Uzun yıllardır yaşadığı mağlubiyetin ezikliğinden Çanakkale Savaşı'yla kurtulmuştur. Çanakkale Savaşları Türk insanının inanç ve azminin modern teknolojiye üstün geldiği savaşlar olması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Çanakkale'de Türk askeri dönemin en üstün donanmalarına ve sayıca, silahça çok kara ordularına galip gelmiştir¹³⁵.

Türk askeri Çanakkale Savaşları'nı bir ölüm-kalım mücadelesi olarak görmüş ve gelecek nesillerin varlığı ve bağımsızlığı için hiç tereddüt dahi etmeden canını feda etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözlerinden bunu çok iyi anlayabiliyoruz: *"...Kahramanlık peşinde koşanlardan değiliz. Ama Bombasırtı olayını da anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasındaki mesafe 8 metre... yani ölüm muhakkak. Birinci sıradakiler kamilen vuruluyor. İkinciler hemen onların yerini alıyor... Fakat ne büyük*

¹³³Oral Sander, **a.g.e.**, s. 377

¹³⁴Ali Güler, Suat Akgül, **a.g.e.**, s. 185

¹³⁵ <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-57/canakkale-savaslarinin-onemi-ve-sonuclari> (Erişim Tarihi: 10.02.2019)

soğukkanlılık ve tevekkülle biliyor musunuz? Öleni görüyor. Üç dakikaya kadar öleceğini biliyor. En ufak bir tereddüt ve sarsılma yok. Bilenler Kuran-ı Kerim okuyarak cennete gitmeye hazırlanıyor. Bilmeyenler dualar okuyarak siperlerden çıkıp taarruza geçiyorlardı. Bu Türk askerindeki yüksek ruhu gösteren hayrete ve takdire değer bir ruhtur... Emin olmalısınız ki Çanakkale Muharebelerini kazandıran bu yüksek ruhtur...¹³⁶”

Dünya tarihinde pek çok savaş yaşanmıştır. Çanakkale Savaşları'nı diğerlerinden farklı kılan ve öneminin zaman geçtikçe artmasını sağlayan nedenleri bilmek gerekir. Çanakkale Savaşları “bitti” gözüyle bakılan bir devletin tüm imkânsızlıklara rağmen yeniden doğuşunun mücadelesidir. Türk yurdunun, Türklere ait olduğunu tüm dünyaya ispat eden Türk askerinin en kutsal zaferidir. Ayrıca Çanakkale Muharebeleri o zamana kadar yaşanmış savaşlardan en fazla yıkıcı etkiye sahip, her iki taraftan da binlerce insanın ölmesiyle sonuçlanan ve sonuçları tüm dünya siyasi tarihini etkileyen bir savaş olması açısından önemlidir.

Çanakkale Savaşı'nda dünyanın çeşitli yerlerinden gelen insanların Türk topraklarında inandıkları değerler uğruna canlarını verdiği bir savaş olması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler, Hindular, Sihler, Gurkalar... Siyah ırk, sarı ırk ve beyaz ırktan karma insan topluluğu Türkler'in karşısında yer aldı. Bu insanların arasında gönüllüler olduğu gibi; nereye ve hangi amaçla gittiğini bilmeyen de bir sürü insan da vardı. Kahraman askerlerimiz ve onunla bütünleşen büyük kumandan Mustafa Kemal Atatürk işte Haçlı ordularına bile taş çıkartacak böyle bir ordu karşısında vatanlarının ve milletlerinin şerefini ve istiklalini korumak için destanlaşan bir mücadele örneği verdiler¹³⁷.

Birbirlerini hiç tanımayan ve çok uzak ülkelerden gelen ulusların, Çanakkale'de ve karşı siperlerde insanlık tarihinin tanık olduğu en kanlı savaşlardan birine katılmış olmaları önem arz etmektedir. Bazen sekiz metreye kadar yaklaşan siperlerde bir tarafta Türkler, Araplar, Arnavutlar, Kürtler, Almanlar; karşı tarafta ise İngilizler, Fransızlar, Anzaklar, İrlandalılar, Hintliler, İskoçlar, Maoriler, Senegal ve Sudanlılar... Yüzlerce insan Gelibolu Yarımadası'nın dik yamaçlarında ve dar vadilerinde aylarca şiddetli ve kanlı bir mücadele vermiştir. Üstelik füzeler, roketler

¹³⁶<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-57/canakkale-savaslarinin-onemi-ve-sonuclari>

(Erişim Tarihi:24.02.2019)

¹³⁷Vahdet Keleşyılmaz, “ Çanakkale Muharebeleri Hakkında Bir Rapor ve Değerlendirme” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:XV, Sayı:43, Mart 1999, s.78-79

ve gelişmiş silahlar olmadan, savaşın kaderini göğüs göğüse yürütülen süngü mücadelesi belirlemiştir. Taraflar savaşın sonuna dek dürüstçe ve mertçe savaşmışlardır. Özellikle Türk askerinin savaş şartlarında dahi insancıl yaklaşımı, düşman askerine olan tavrı, savaşa katılan yabancı askerlerin Türk milleti hakkındaki algısını değiştirmiştir. Anzak askerleri siperlerde tuttıkları günlük ve mektuplarda Türk askerinden, “*dürüst, mert, insancıl ve kahraman. Ona karşı nefret değil saygı duyuyoruz.*” diye bahsetmiştir. Düşmanından insancıl, mertçe diye bahsedilen başka hangi millet vardır ki? Çanakkale Savaşları, Türk askerinin mertliğini ve kahramanlığını tüm dünyaya kabul ettirmeyi başaran bir savaş olması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Aynı şekilde M. Kemal Atatürk de, ülkeyi işgale gelen yabancı askerleri; “*Kahramanlar, öldükten sonra onlar, bizim de çocuklarımız olmuşlardır.*” diye tanımlamıştır¹³⁸.

1930 Haziranında Ankara’yı ziyaret eden ve Çanakkale Savaşları’nda bir kolunu kaybetmiş olan Fransız Generali Gauraud “*Türklerle harp etmiş olmam, çok mert bir milleti yakından tanımaya, sevmeye ve ona hürmet duymama vesile oldu*” diyerek, şöyle bir anısını anlatmıştır¹³⁹:

“*Safları birbirine karıştıran muharebenin sonunda, yaralıları toplayarak taşıdıkları sırada, orada bir Türk subayının mevcut olduğu görülmüştü. Hastaneye getirilen bu ağır yaralı Türk subayı ile beraber, yarası ağır aynı derecede ağır bir Fransız subayı harp meydanında yan yana yatıyorlardı. Ben, akşam yaralıları ziyaret ederken bana teşekkür eden Fransız subayı dedi ki:*

Eğer benim yaralı olarak elimi sıkmaya fırsat buluyorsanız, bunun nedeni yanımdaki Türk subayıdır. Çünkü o kendi sargısıyla hem kendi yarasını, hem benim yarımı sarmasaydı, fazla kaybettiğim kan dolayısıyla ölmüş olurdum.”

Bunun gibi Türk askerinin mertliğini gösteren daha nice olay vardır. Gerçekten de Çanakkale Savaşları başlı başına her yönüyle özel ve önemli bir savaştır. Bu nedenledir ki her yıl sadece biz değil Dünya’nın bir ucundan gelen insanlar Çanakkale’de savaşta kaybettiği insanları saygıyla ve hürmetle anmaktadır.

---

¹³⁸Mete Tunçoku, “90 yıl Sonra Çanakkale 1915’i Düşünürken”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı:3 Mart 2015, s:I-II

¹³⁹Ali Güler, Suat Akgül, **a.g.e.**, s. 188

Çanakkale Savaşları'nın dünyadaki etki ve yankıları çok çeşitlidir. Bunlardan bir tanesi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk ve dünya tarihine bir deha olarak geçmesidir. Önce 19. Tümen Komutanı, sonra da Anafartalar Grup Komutanı olarak bu savaflara katılan Atatürk, askeri dehasını ve üstün yeteneğini burada tüm dünyaya kabul ettirmiş ve “ Anafartalar Kahramanı” olarak anılmaya başlamıştır. Bu savafla tanınması da O'nun “ İstiklal Savaşı'nı” başlatmasına imkân sağlayan önemli bir dayanak olmuştur. Çanakkale Savaşları her şeyden önce Türk milletine Atatürk'ü kazandırmıştır¹⁴⁰. Çanakkale Savaşları, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk temellerinin atıldığı savaftır diyebiliriz. Bu açıdan bakıldığı zaman da Çanakkale Savaşları'nın etki ve sonuçlarının bizler için, neden bugün de çok büyük anlam ve önem taşıdığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Mustafa Kemal'in Arıburnu ve Conkbayırı'nda yendiği Anzak Kolordu Komutanı General Birdwood, M. Kema'le tanıştığı zaman ona şu soruyu sorar: “ *Ekselans bizi nasıl yendiniz?*” bu soruya aldığı gösterişsiz cevaplar karşısında ise ayağa kalkarak hayranlığını şöyle ifade eder: “ *Sizin kadar kahraman ve yüce gönüllü bir general tanımadım.*¹⁴¹”

Çanakkale Savaşları'nın önemi gün geçtikçe daha da anlam kazanmıştır. Her yıl 18 Mart tarihinde Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleriyle şehitlerimizi anıyoruz. 25 Nisan tarihinde ise başta Avustralya ve Yeni Zelanda olmak üzere, İngiltere ve Fransa'dan Çanakkale'ye gelen insanlar Çanakkale'de düzenledikleri törenlerle savaşta yitirdiği insanları anarak, anılarını yâd ediyorlar. Bu bile Çanakkale Savaşları'nın önemini anlatmaya yeterlidir.

İlber Ortaylı'nın da dediği gibi, her toplum tarih yapar ve bazısının yaptığı tarih öbür toplumların ve dünyanın gidişini etkiler. Çanakkale Deniz Muharebeleri ve ardından kara savaşı, dünya tarihinde kendi anısına dikilen âbide kadar kalıcı ve destansıdır¹⁴². Birinci Dünya Savaşı'nda Türkler tüm dünyaya vatanlarının Türkiye olduğunu ve bir millet olduklarını ilan etti. Dört yıl süren bu savaflarda gençlerimiz,

---

¹⁴⁰H.Fahri Çeliker, “18 Mart Zaferi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: IV, S.11, Mart 1988, s. 448

¹⁴¹Ali Güler, Suat Akgül, *a.g.e.*, s. 189

¹⁴²İlber Ortaylı, *a.g.e.*, s. 126

zanaatkârlarımız, çiftçilerimiz, eli ayağı tutan birçok insanımız şehit oldu. Bu savaş bize milli şuur kazandırdı ve Cumhuriyet de bu bilinçle kuruldu¹⁴³.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Çanakkale Savaşları Türk ve Dünya siyasi tarihini etkilemiştir. Çanakkale Cephesi'nde kazanılan zaferin en büyük etkisi Mehmetçik için manevi yönden olmuştur. İstanbul'un Türkler'e ait olduğunu bir kez daha tüm dünyaya duyuran Türk askeri o zamana kadar alınan büyük askeri yenilgileri vatanlarına sahip çıkmanın gururuyla silmiş ve Türk insanının moralini ve kendine güven duygusunu yükseltmiştir. 1912-1913 yıllarındaki Balkan Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan Türk ordusu, bu savaşta yıpranan manevi gücünü Çanakkale Zaferi ile yeniden kazanmıştır. Çanakkale ruhu, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında en etkin güçlerden biri olmuştur. Çanakkale Savaşları, Birinci Dünya Savaşı'nın süresini yaklaşık iki yıl daha uzatmış bu da her iki tarafa maddi ve manevi çok şey kaybettirmiştir. İki taraf toplam 500 bine yakın insan zayiatı vermiş bu durum da gelecek yıllarda toplumların sosyal, siyasi ve ekonomik yönden etkilemiştir. Nice doktor, asker, çeşitli meslek dallarından genç hayatını kaybetmiştir. İtilaf Devletleri'nden ekonomik yardım alamayan Rus Çarlığı yıkılmış, yeni bir rejime geçen Rusya, savaşın sonucunu beklemeden savaştan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu da netice olarak Rusya'nın daha önceden ele geçirdiği Doğu Anadolu'daki topraklarımızın bize verilmesini sağlamıştır. Ayrıca yeni kurulmuş olan Sovyetler Birliği'nin destek vermesi de bu gelişmelerin bir sonucudur. İngiltere, Fransa Birinci Dünya Savaşı'nı kazanmalarına rağmen Çanakkale'den aldıkları mağlubiyetle ekonomik anlamda ağır yara almıştır. Dünya siyasi tarihinde yeni oluşumlara zemin hazırlamıştır. Almanya'da Nazi, İtalya'da Faşizmin rejiminin doğmasına ve dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı'nın oluşumuna zemin hazırlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇANAKKALE ZAFERİ ETKİNLİKLERİ VE ALGISI

2.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE ÇANAKKALE

Mustafa Kemal Atatürk, Çanakkale Savaşı'nın kaderini değiştiren taktik ve stratejileriyle herkesin dikkatini çekmiş, milli mücadele döneminde de Kurtuluş

---

¹⁴³ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s. 123

Savaşı'nın lideri olma yönünde ilk sinyalleri bu savaşla vermiştir. Çanakkale Cephesinde kazanılan zafer Türk milletinin kendine güvenini yükselterek Kurtuluş Savaşı'na örnek teşkil etmiş, Çanakkale'de kazandığımız başarı Mustafa Kemal Atatürk'ün öncelikle “ Anafartalar Kahramanı”, ardından Milli Mücadelenin önderi ve Cumhuriyetin kurucusu olarak Türk toplumunun sevgi, saygı ve bağlılığının kazanmasının da başlangıç noktası olmuştur¹⁴⁴.

Mustafa Kemal Atatürk daha savaş devam ederken Türk Basınında “ Anafartalar Kahramanı” olarak adını duyurmuş ve dönemin gazetelerinde yer alarak kamuoyunda tanınır hale gelmiş, saygınlık kazanmıştır. Savaşla ilgili basına yansıyan fotoğraflar arasında Anafartalar Grup Komutanı olarak savaşa katılan, askeri taktik ve kararlılıkla Türk tarihine adını yazdıran Mustafa Kemal'in fotoğrafları ilk sırada gelmektedir. Tasviri Efkâr Gazetesi 29 Ekim 1915 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Çanakkale Savaşları'nda tespit edilen ilk fotoğrafını şu alt yazıyla yayımlamıştır: “Çanakkale muharrebat-ı berriyesinde(kara savaşlarında) fevkalade(olağanüstü) yararlılıkları görülen ve emr-i müdafaadaki iktidar ve mahareti ile bihakkin ihraz-ı şan ve şeref eyleyerek boğazları ve makam-ı Hilafeti kurtaran kumandanlarımızda celadet-i fitriye ve havarik-i hamasat ile mümtaz miralay Mustafa Kemal Beyefendi¹⁴⁵” Böylece Çanakkale'de gösterdiği üstün başarılarla tanınmaya başlayan Mustafa Kemal'e karşı, toplumsal hafızada oluşan saygı, hayranlık ve minnet duyguları, Milli Mücadele ile taçlanmış ve Cumhuriyet dönemindeki Çanakkale Zaferi Anma Törenleri ve Kutlama Etkinliklerinde Mustafa Kemal Atatürk vurgusunu vazgeçilmez kılmıştır¹⁴⁶.

Mustafa Kemal'in, Edirne'nin Bulgar işgalinden kurtarma konusunda yapılan operasyonda görev alması Gelibolu Yarımadasını yakından tanınmasına, bölgeyi asleri açıdan incelemesine fırsat vermişti. Bu olaydan sonra Mustafa Kemal 27 Ekim 1913 tarihinde Sofya'ya askeri ateşe olarak atandı¹⁴⁷. Mustafa Kemal Sofya'da Askeri Ateşe'yken Osmanlı Devleti savaşa girmişti. Mustafa Kemal ise devlet savaşırken

---

¹⁴⁴ Cahide Sınmaz Sönmez, “ Çanakkale Savaşları'nı Anma ve Kutlama Etkinlikleri (1916-1938)”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı Dergisi**, Yıl:13, Sayı: 19, Güz 2015, s. 174

¹⁴⁵ Ahmet Esenkaya, “Çanakkale Savaşları Sırasında Basında Mustafa Kemal”, **Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Atatürk'ü Çağdaş Yorumlama ve Anma Programı 2,Çanakkale 1915 Mustafa Kemal Atatürk ve Modern Türkiye**, 8 Ocak 2010, On Sekiz Mart Üniversitesi Anafartalar Kampüsü, Çanakkale, 2010, s.83

¹⁴⁶ Cahide Sınmaz Sönmez, **a.g.m.**, ss. 176-177

¹⁴⁷ Bayram Akça, “Çanakkale Savaşları'nda Mustafa Kemal'in Rolü”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XXI, S.2, Aralık,2006, s. 2

ben Sofya’da rahat bir şekilde yaşayamam diyerek Başkomutanlıktan görev istemiş ve bunun üzerine kendisine 19. Tümen Komutanlığı verilmişti. 24 Şubat 1915’de 57. Alayla Eceabat’a (Maydos) geldiğinde burada bulunan 9. Tümenin 26. ve 27. Alayları da emrine verilerek Maydos Bölgesi Komutanlığıyla görevlendirilmişti. Çanakkale’deki ilk faaliyetlerini de işte burada yapmıştır¹⁴⁸.

Mustafa Kemal, Maydos Mıntıkası Kumandanlığı sırasında düşman kuvvetleri keşif amaçlı Kumkale ve Seddülbahir’e çıkmaya teşebbüs etmişti¹⁴⁹. Bunun üzerine Seddülbahir’de bulunan 26. Alay kumandanına “ *Bizzat şimdi yanınıza hareket ediyorum. Benim oraya muvasalatıma kadar sahile çıkmış olan düşman behemehal denize dökülecektir.*” emrini veren Mustafa Kemal, Seddülbahir’e gittiğinde oradaki kuvvetlerimizin süngü ile düşmana geçit vermediğini görmüştür. Düşmanın bu çıkarmadaki amacını ise şöyle anlatmıştır: “ *Düşmanın bu ihraç teşebbüsünde takip ettiği maksadın Boğaz medhalinin tarafeyninde Seddülbahir ve Kumkale’de çıkarmağa muvaffak olduğu kuvvetlerle karada birer nokta-i istinada malik olmak ve bu sayede donanmasıyla boğazı zorlamak için icra edeceği bahri hareketi tahsil eylemek olduğunu kabul ediyorum. Düşman bu gayeye vasıl olmamak halinde dahi Seddülbahir ve Kumkale’de boğaz medhalini müdafaa eden vesaitin kıymet ve mahiyetini tamamen tezahür ettirmek ve keşfetmek gibi tâlî bir maksadı dâhî temin etmiş oluyordu.*¹⁵⁰”

İtilaf Devletleri’nin 18 Mart 1915’de Boğazları geçme teşebbüsü Enver Paşa’nın Boğazları doğrudan savunacak bir ordu kurulması kararını vermesine neden olmuş, bunun sonucunda 5. Ordu kurulmuş ve başına Limon Von Sanders Paşa getirilmişti. 26 Mart 1915’de Gelibolu’ya gelen Limon Von Sanders Gelibolu’ya gelerek Esat Paşa’nın 3. Kolordu karargâhına yerleşti. 5. Ordu ; 3. Kolordu, 15. Kolordu, 5. Piyade Tümeni ve bağımsız 1 Süvari Tugayından oluşuyordu. 3. Kolordu ise 7,8 ve Mustafa Kemal’in komutası altındaki 19. Piyade Tümenini kapsıyordu¹⁵¹.

Çanakkale Kara Muharebeleri 25 Nisan 1915’te başlamıştı. Mustafa Kemal bu tarihten 10 Aralık 1915’e kadar 7 ay 15 gün süreyle bu muharebelere katılmıştır. 25

---

¹⁴⁸ Ali Güler, Suat Akgül, **a.g.e.**, ss. 176-177

¹⁴⁹ Mustafa Kemal, **Anafartalar Muharebelerine Ait Hatıralar**, Yenigün Haber Ajansı, Mart, 1998, s.7

¹⁵⁰ Mustafa Kemal, **Anafartalar Muharebeleri Raporu**, Yay. Hazır. Uluğ İğdemir, TTK Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1990, ss.7-8

¹⁵¹ Bayram Akça, **a.g.m.**, s.5

Nisan ile 8 Ağustos arasında Arıburnu Bölgesinde 19. Tümen Komutanlığı ve Arıburnu Kuvvetleri Komutanlığı; 8 Ağustos ile 10 Aralık tarihleri arasında ise Anafartalar Grup Komutanlığı yapmıştır¹⁵².

Boğazları sadece donanma gücüyle geçemeyeceğini anlayan düşman bu sefer şansını karaya asker çıkararak denemek istemişti. 25 Nisan 1915 tarihinde başlayan düşman çıkarması Mustafa Kemal'in inancı, taktik ve stratejileri; Türk askerinin ise cesur ve kahramanca mücadelesi karşısında başarılı olamamıştı. Mustafa Kemal 19. Tümen Komutanı olarak 19 Nisan- 25 Nisan sabahına kadar meydana gelen gelişmeleri raporunda şöyle belirtmiştir:

“ 18 Nisan'da bir İngiliz zırhlısı Enez'i bombalamış, Çanakkale'den kalkan bir Osmanlı uçağı, Bozcaada'ya bombalar atmış, İngilizlerin piyade mitralyöz ve topçu ateşlerine maruz kalmıştır. Kepez önünde batırılan denizaltıyı götürmek üzere ve tarafımızdan vuku bulan bu teşebbüsü engellemek için İngilizlerin bazı savaş gemilerinin boğaz içine girerek adı geçen denizaltının üzerine ateş açtıkları ve bataryalarımızın ateşiyle geriye püskürtülmüştür. Aynı gün kalede uçak hangarımıza İngilizler tarafından 6 bomba atıldığı, İngilizler torpidoları gece karaya oturan denizaltıya iki torpil atukları ve tarafımızdan edilen ateşlerle iki torpidonun hasara uğratıldığı ve bu iki torpido arasında dört torpil arama gemisinin dahi bulunduğu ve bataryamızın ateşiyle iki İngiliz gemisinin boğaz girişinde tamamen batırıldığı görülmüştür.”¹⁵³

25 Nisan sabahı Kabatepe yönünden gelen şiddetli bombardıman üzerine tümenini alarma geçirmişti. Süvari bölüğünü de keşif için, bölgenin kilit noktası olan Kocaçimen'e yönelterek tehlike hâlinde sonuna kadar direnmesini emretmişti. Saat 17.00 olduğunda ise her hangi bir emir gelmeyince, insiyatifini kullanarak iki alayını ve kurmay başkanını Bigalı'da bırakarak 57. Alayına Kocaçimen'e hazır ol emrini vermişti. Mustafa Kemal Conkbayırı'na geçtiğinde ise Anzak askerlerinden kaçan Türk askerleriyle yüz yüze gelmiş; çekilen askerlere keskin ve yüksek bir sesle haykırarak, “Neden çekiliyorsunuz?, düşmandan kaçılmaz, düşmanla savaşılır. Cephaneniz kalmadıysa süngüleriniz vardır... Süngü tak yere yat”...diyerek kaçan askerlerimizi durdurmuştur. Yarbay Mustafa Kemal'in tam zamanında olaya el

---

¹⁵² İsmet Görgülü, “Atatürk'ün “Arıburnu Muharebeleri Raporu” ve “ Anafartalar Muharebatına Ait Tarihe” Aslı Eserinde Yer Almayan Emir ve Raporlarından Bir Demet”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı:19'dan ayrı basım, Kasım, 1990, s. 93

¹⁵³ Mustafa Kemal, **Arıburnu Muharebeleri Raporu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Yay. Haz. Uluğ İğdemir, Ankara, 1990, ss.17-18

koyması, olumlu etkisini hemen göstermiş, ilerleyen Anzaklar da bu durumda yere yatıp mevzi almıştı. Böylece zaman kazanılmış ve İngilizler'den önce Conkbayırı tepesinin tutulması sağlanmıştı¹⁵⁴.

Mustafa Kemal, 25 Nisan 1915 günü Arıburnu'na çıkarma yapan düşmana karşı aldığı kararlarla ve yaptığı başarılı taarruzlarla askeri dehasını ispatlamıştı. 25 Nisan sabahı Kabatepe civarında önemli bir kuvvet çıkaran düşmana karşı ilk olarak beklemeksizin Bigalı köyündeki 1. Piyade Alayı ile topçu bataryasını harekete geçiren Mustafa Kemal, 57. Alayı kıyıya çıkararak 261 rakımlı tepeye yerleşmeye çalışan düşmana taarruz ettiren Mustafa Kemal burada tesadüf muharebesinin¹⁵⁵ en güzel örneğini vermiştir¹⁵⁶. Mustafa Kemal bu taarruz için verdiği emirde “Size ölmeyi emrediyorum! Siz ölene kadar geçen sürede yerinizi yeni kuvvet ve komutanlar alacaktır.¹⁵⁷” sözüyle tarihe geçmeyi başarmıştır.

Mustafa Kemal sonradan bu ânı, “Askerler süngü takıp yere yatınca düşman askerleri de yere yattı, Kazandığımız an işte bu andır.” diye anlatmıştır. Mustafa Kemal, 57’nci Alayın 261 rakımlı tepeye taarruzunda elde edilen başarıyı şu şekilde özetlemektedir: “.....*Bu öyle alelâde bir taarruz değil, herkesin muvaffak olmak veya ölmek azmiyle harekete istekli olduğu bir taarruzdur. Hatta ben kumandanlara şifahen verdiğim emirlere şunu ilave etmişimdir. Size ben tarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar geçebilir.*¹⁵⁸”

Alman Subayları ise Mustafa Kemal’in 25 Nisan günü aldığı doğru kararlarla Anzak askerlerini nasıl püskürttüğünü şöyle anlatmıştır:

“ O gün Mustafa Kemal İngilizlere karşı taarruza komuta etti. Olup bitenler hakkında gelen haberler belirsizdi ve gecikmeli olarak ulaşıyordu. Bununla birlikte Mustafa Kemal tehlikeyi hissedip, ordu komutanının da kendisiyle aynı fikirde olacağını düşünerek, bir alayı ve bir bataryayı kendi insiyatifiyle Sarıbayır istikametinde harekete geçirdi. Kendisi de atın

---

¹⁵⁴ **Birinci Dünya Harbi’nde Türk Tarihi’nde Türk Harbi**, V. Cilt Çanakkale Cephesi Harekâtı, 1 nci, 2 nci, 3 ncü Kitapların Özetlenmiş Tarihi (Haziran 1914-9 Ocak 1916), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1997, s. 68

¹⁵⁵ Bütün kuvvetlerin toplanmasını beklemeden, eldeki kuvvetleri kademeli olarak taarruzda kullanmaya tesadüf muharebeleri denilmektedir.

¹⁵⁶ Ali Güler, Suat Akgül, **a.g.e.**, s. 180

¹⁵⁷ **Birinci Dünya Harbi’nde Türk Tarihi’nde Türk Harbi**,..., s. 69

¹⁵⁸ F.Rezzan Ünalp, “Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı**, Yıl:13, S.18, Bahar,2015, s. 47

üzerinde önceden hareket etmişti. Biraz sonra karşıdan 9. Tümenin 27. Alayı'nın ileri karakol bataryası görüldü ve tekrar alıkonularak ileriye sevk edildi. Mermi yağmuru da giderek yoğunlaşıyordu. Türkler geniş bir cephede ileri atıldılar ve gruplar halinde ilerleyen askerleri geri püskürttüler. Mustafa Kemal bizzat bataryayı mevziye soktu ve yavaş yavaş bütün tümenini oraya getirdi. Ama Anzaklar da takviye aldılar. Çıkarma bölgesi artık topçu ateşi altındaydı. Büyük zaiyata rağmen, onu izleyen kademeler de karaya çıktılar. Kannengiesser Mustafa Kemal'in bu taarruzu kendisine "birdenbire askerleri başları açık, silahsız, heyecan ve telaş içerisinde nasıl yere yatırdığını" anlattığını ifade etmiştir:

- Ne oldu?

- Geliyorlar, geliyorlar !

- Kim onlar?

- İngilizler, İngilizler!

Subaya sordum. Mermi yok mu?

- Var ama kıt.

Bu önemli noktayı mutlaka elde tutmak için, bir alayın marşla Kocaçimen Tepesi'ne gelmesini emretti ve tümenin geri kalan kısmını da Kabatepe- Arıburnu istikametine yerleştirdi. Bu ağır karşılaşmada Yarbay Mehmet Şefik komutasındaki 27. Piyade alayının yardımı takdire şayan görülmüştür. Zira başarı elde edilmiş, Kabatepe tekrar ele geçirilmiş ve Anzaklar Arıburnu'nun son kayalık yerinde durdurulmuşlardır. Akşam olduğunda İngilizlerin kritik bir durumda oldukları görülmüyordu. İngiliz birlikleri tekrar gemilerine dönmekteydi. Arıburnu'nu kurtaran 19. Tümen aslında hiç bir şekilde kıyı koruması için görevlendirilmemiş olup, Eceabat'ta ihtiyat kuvveti olarak bulundurulmaktaydı. Burada Yarbay Mustafa Kemal doğru bir karar vermiş ve başarısı bütün komutanlar tarafından kanıksanmıştır.¹⁵⁹”

Mustafa Kemal 26 Nisan 1915 günü 3. Kolordu Komutanlığına gönderdiği raporda zor şartlar altında savunmaya devam edeceğini ise şöyle bildirmiştir:

“77'nci Alayın tümü ile 27'nci Alayın sol kanadındaki bazı kısımlar bozulup dağılmışlardır. Kendiliklerinden geriye çekiliyorlar. Sağ kanattaki 57'nci Alay da, düşmanın

---

¹⁵⁹ Ergin Ayan, “Alman Subaylarının Hatıraların Göre Çanakkale’de Mustafa Kemal”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, akt.Kannengiesser s.123 v.d., 3/11, Bahar 2010, ss. 96-97

üstün piyade kuvvetleri ve savaş gemilerinin yan ateşi altında ezilmektedir. Düşman karaya top çıkarmıştır. Elden geldiği kadar savunmayı devam ettirmeye çalışıyorum.¹⁶⁰”

Mustafa Kemal'in Çanakkale'de yıldızının parlamasına neden olan olaylar arasında savunma tertibindeki ve düşman çıkarma bölgelerindeki isabetli görüşü de vardır. Başta Mustafa Kemal olmak üzere Türk Ordusunun yüksek rütbeli subayları, düşmanın daha kıyıda iken imha edilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Fakat 5. Ordu Komutanı Limon Von Sanders tam tersi hareket ederek yanlış kararlar doğrultusunda düşmanın kıyıya çıkmasına neden olmuş ve 8.5 aya yakın süren kanlı çarpışmalar yaşanmıştı. Limon Von Sanders düşmanın asıl çıkarma bölgesi olarak Saros ve Kumkale bölgelerini düşünmüş ve Türk Birliklerini bu doğrultuda yerleştirmişti. Mustafa Kemal ise daha başlangıçtan itibaren, hem Liman Paşa'nın hem de diğer yüksek rütbeli Türk subaylarının aksine, düşmanın Saros ve Kumkale bölgelerine değil, Seddülbahir ve Kabatepe kıyılarına çıkarma yapabileceğini düşünmüştü. Düşman da Mustafa Kemal'in tahmini üzerine bu bölgelere çıkarma gerçekleştirmişti. Bu bölgelerde sadece iki tümen bulunmaktaydı. Mustafa Kemal bu kuvvet açığını 9. ve 19. Tümene bağlı 26, 27, 57, 72 ve 77'nci alayları ardı ardına düşman üzerine göndererek yaptığı tesadüf muharebeleri sonucunda büyük bir stratejik uygulama ile kapatabilmiştir¹⁶¹.

Mustafa Kemal 3 Mayıs 1915 tarihinde Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya gönderdiği mektupta bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“ Evvelce Zatualilerinize bu mıntıkanın bütün mıntıkalarla olan fark-ı ehemmiyetini arzetmiştim. Maydos mıntıkası kuvvetlerine kumanda ettiğim zaman aldığım tertibat düşmanın karaya çıkmasına imkân verilmeyebilirdi. Von Sanders Paşa Hazretleri bizi, bizim orduları, bizim memleketimizi tanımadığı ve lâyıkiyle tetkikatta bulunacak kadar bir zamana malik olamadığından sahilde ihraç noktalarını kâmilten açık bırakacak tertibat almış ve bugün düşmanın karaya asker ihracını teşkil eylemiştir.

Ben düşmanın Arıburnu arazisine dört livası çıktığı zaman mıntika kumandanlığını deruhte eden miralay Sami Bey tarafından haberdar edildim. Bu kuvvetin sol cenahına taarruz ve kâifesini denize döktüm.

¹⁶⁰ İsmet Görgülü, **a.g.e.**, s.95

¹⁶¹ Ali Güler, Suat Akgül, **a.g.e.**, ss. 178-179

Fakat düşman aynı derecede kuvveti aynı muntıkaya tekrar çıkardı ve mukabil taarruz yaptı. Bunu defettim. Fırkama iltihak eden kuvvetlerle tekrarfaik kuvvete taarruz etmekten başka bir çare bulamadım.

Ve yine düşman kuvveti mahvedildi. Fakat düşman üçüncü defa olmak üzere tekrar kuvvet çıkardı. Bu defa da yine düşmana taarruz ediyorum. Kıttaatım hücum mesafesinde düşmanla karşı karşıya bulunuyor. Arazinin menaati, maiyet kumandanlarının sevk ve idaredeki becerisizlikleri yüzünden netice-i kat'ie henüz istihsal edilemiyor.

Bu vaziyetimizle dahi, düşmanın boğazı zaptetmek üzere çıkardığı kuvvetleri imha edilmiş ve tedafii bir vaziyette muhafazaya çalıştığı üssül hareketlerine uzaktan yeni kuvvetler celbetmekle meşgul bulunmuş olduğu itikadındaydım.

Vatanımızın müdafaasında kalp ve vicdanları bizim kadar daraban etmiyeceği şüphe olmayan başta von Sanders olmak üzere bütün Almanların iktidar-ı fikrilerine de itimat buyurmamanızı suret-i kat'iyede temin ederim. Bizzat buraya teşrif eder, vaziyet-i umumiyemizin icabatına göre bizzat sevk ve idare etmeniz münasip olur kardeşim.¹⁶²

Kannengiesser Mustafa Kemal'le cephede ilk karşılaşmalarını ve üzerinde bıraktığı etkiyi şöyle anlatmıştır:

“Yarbay Mustafa Kemal Bey'in adına atfen adı konulan Kemalyeri'ne doğru dik bayıra tırmandım ve orada süpriz bir durumla karşılaştım. Ben ona 5. Tümen komutanı olarak kendimi takdim edeceğim ve bu konuda görüşlerimi de bildireceğim sırada, bana ait birlikleri de kendi üzerine aldığı bildirdi. “ Bu konu kapanmıştır, 5. Tümen ile 19. Tümen tamamen karışmıştır ve ben yarın büyük bir taarruza hazırlandım.” dedi. Onun bana izah ettiğine göre şu anda hiçbir değişiklik mümkün değildi. Bu şartlar altında o tüm cephenin komutanlığını sürdürecekti ve ben de mümkün olan en uygun anda birliklerimi üzerime almalydım.

Yarbay Mustafa Kemal Bey, şimdi Türkiye'nin cumhurbaşkanı olarak tüm dünyada tanınmaktadır. Ben o gün zaten ondan çok etkilenmiştim. Açık fikirli, güçlü ve ne istediğini bilen sakin bir adamdı. O dışarıdan herhangi bir koruma olmaksızın veya görüşleri için tasvip, izin veya icazet almaksızın bulunduğu yeri uyandırıyor ve diriltiyordu. Dolayısıyla az da konuşur ve sevimsiz de olmadan geri çekilerek kendisini muhafaza eder ve beklerdi. Vücut yapısı bana çok mukavim görünmüyordu, fakat hırçındı. Sırım gibi sert ve yedi canlı enerjisiyle kuvvetlendirilmiş vücudu, birliklerinde apaçık görünmekteydi.¹⁶³

¹⁶² İsmet Görgülü, **a.g.e.**, s. 96

¹⁶³ Ergin Ayan, **a.g.m.**, s. 98

Mustafa Kemal Çanakkale’de Anafartalar’da ve Arıburnu’nda, düşmanı peşpeşe püskürtürken bir yandan da İngilizlerin ve Fransızların savaş stratejisi teknik ve hedeflerini yakından gözlemlene şansı bulmuştur. Aynı şekilde İngiliz ve Fransızlar da, Mustafa Kemal’i yakından tanıyıp onun askeri deha ve becerilerini deneyerek gözlemlemişlerdir. Churchill’in şu sözü de bunun bir göstergesidir: “ Yüzyılda bir gelen askeri deha karşımızdaydı.” Türk ve yabancı bütün uzmanlar ve araştırmacılar Mustafa Kemal’in Çanakkale’de ulusunun kaderini değiştirdiğini kabul etmektedir. Çanakkale, Mustafa Kemal’in askeri bir deha olarak parladığı ilk yerdir¹⁶⁴.

Bir İngiliz yazar Mustafa Kemal’in Arıburnu Taarruzları’nda gösterdiği üstün başarıların savaşın kaderini belirlemede etkili olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“ Müttefik devletler için harekâtın en kötü rastlantısı, bu deha sahibi küçük rütbeli (Yarbay Mustafa Kemal) Türk komutanının tam o anda, o noktada (Conkbayırı’nda) bulunmasıydı. Çünkü aksi takdirde Anzak Kolordusu pekâlâ o gün Conkbayırı’ni ele geçirebilirdi. Savaşın kaderi o anda belli olurdu.”¹⁶⁵

Şimal Grubu Kumandanı Ferik Esat Bey, Mustafa Kemal’in gösterdiği üstün başarıları çektiği telgrafla şöyle tebrik etmiştir:

“Mahza sizin gibi fa’al cesur silah arkadaşlarımın gösterdikleri fedakârlık ve kahramanlık neticesidir ki, bu gün bu rütbeyi ihraz eyledim. Bu babda en büyük medârı iftihârım 19’uncu fıkra ve muhterem, müteşebbis kumandanıdır. Tebrikâtı vakianızdan dolayı teşekkürâtı saminânemin kabulünü rica ederim.”¹⁶⁶

8 Ağustos 1915 günü Anafartalar’daki durumun tehlikeli hal almasıyla bu bölgeye dirayetli bir komutanın atanması zorunluluk haline gelmişti. Bu durumu Kuzey Grubu Kurmay Başkanı Yarbay Fahrettin Altay, Esat Paşa’ya bildirdi ve Mustafa Kemal’in Kolordu Komutanı olarak Anafartalar Bölgesine atanmasını önerdi. Mustafa Kemal ise yapılan görüşmelerde bu teklifi kabul etmesinin şartı olarak Anafartalar’a gelen kuvvetlerin de emrine verilmesi hususunda kabul edeceğini bildirmişti. Çünkü O’na göre bütün kuvvetler bir elden idare olunursa başarı elde edilebilirdi. Akşama doğru Ordu Kurmay Başkanıyla telefonda görüşen Mustafa Kemal durum üzerine görüşlerinin sorulmasına yanıt olarak durumun kritik olduğunu

¹⁶⁴ Mete Tunçoku, **a.g.e.**, s. 124

¹⁶⁵ Mete Tunçoku, **a.g.e.**, s. 69

¹⁶⁶ İsmet Görgülü, **a.g.e.**, s.100

ve felaketin çok olası bir hale geldiğini söyledi. Ordu Kurmay Başkanının “Çare Kalmadı mı?” sorusu üzerine ise, kalan tek çarenin bütün Komuta edilen kuvvetlerin emrinin altına verilmesi olduğunu ifade etmişti. Tüm bu gelişmelerin üzerine Mustafa Kemal’in 21.45’te Anafartalar Grup Komutanlığına atama emri gelmiş ve 23.30’da 19. Tümen Komutanlığından ayrılarak Anafartalar Grup Komutanlığına gelmişti¹⁶⁷.

Mustafa Kemal 19. Tümen Komutanıyken Limon Von Sanders tarafından Anafartalar Grubu Komutanlığına atanarak Arıburnu’nda gösterdiği başarılarından sonra Anafartalar’da düşman kuvvetlerini püskürtecek ve Anafartalar Kahramanı olarak tüm dünyaya nâm salacaktı. Limon Von Sanders tarafından gönderilen emirde şunlar yazılıydı:

“ Anafartalar grubu emir ve kumandasını almak üzere 19’uncu fırka kumandanı Mustafa Kemal Bey’in hemen şimdi Çamlıtekkesi’ne hareketi için emir buyurulması; mumailiyh fırka 7 ve fırka 12 tarafından icrası emredilmiş olan taarruzu yarın şafakla icra edecektir. Taarruzun ne suretle icra olunacağı hakkındaki malûmatı Anafartalar grubu Erkânı Harbiye Reisi Hayri Bey’den alacaktır. Fırka 19 Kumandanlığı vekâletine birinin tayini rica olunur.”¹⁶⁸

8 Ağustos’ta Anafartalar Grup Komutanlığı’na atanması üzerine; Limon Von Sanders, eski grup komutanı Albay Ahmet Fevzi’nin ertelediği taarruzun 9 Ağustos’ta yapılmasını emretti. 9 Ağustos sabahı saat 4’te başlayan taarruzda Osmanlı Kuvvetleri İngiliz ve Anzak birliklerinden daha önce taarruza başladığı için onların taarruz avantajını yok etmişti. Osmanlı Birlikleri o gün toplam 2.114 zayıt verdi. İngilizlerin zayıtı ise 27 subay 718 erdi. Ayrıca İngilizlerden 3 subay ve 53 er esir alınmıştı. Anafartalar Grup Komutanı Mustafa Kemal, 9 Ağustos taarruzunu şöyle yorumlamıştır¹⁶⁹:

“ Elde edilen esirlerin ifadesinden, yalnız Suvla Limanı’na çıkarılmış 10’ncü ve 11’nci Tümenlerden oluşan bir kolordu olduğu ve 7’nci Tümen ile Kocaçimen muntikasındaki kuvvetin başlıca Avustralya ve Yeni Zelanda kıtaları bulunduğu anlaşıldı.

---

¹⁶⁷ Mithat Atabay, **Muhteşem Bir Başarısızlığın Hikayesi” Arıburnu(Anzak) ve Anafartalar(Suvla) Savaşları Üzerine, Sır Ian Hamilton’un Raporu (The Times, 7 Ocak 1916) Ve Türk Görüşü**, E Yayınları, İstanbul, s. 35-36

¹⁶⁸Uluğ İğdemir, Atatürk’ün Anafartalar Grubu Komutanlığı’ndan İstifasına Dair Bazı Belgeler, http://docs.neu.edu.tr/library/nadir_eserler_el_yazmalari/Dergiler/1_Belletenler/2992.pdf, (Erişim Tarihi: 07.04.2019), s.474

¹⁶⁹ Mithat Atabay, **a.g.e.**, ss.38-39

Düşmanın fevkalade sayı üstünlüğü ve muharebe vasıtalarının bizimkilerle kıyaslanmayacak derecede çokluğu ve mükemmelliği karşısında bugün kazandığımız başarı, maksadımı tamamen gerçekleştirmişti...”

Çanakkale Savaşları Mustafa Kemal’in Türk halkını ve Türk askerini yakından tanımış olması bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır. Türk askerinin düşman karşısındaki azmi ve bağımsızlığa olan inancı Mustafa Kemal’in Mehmetçiğe olan güvenini perçinlemiştir. Kurtuluş Savaşı’nı başlatırken de bu inanç ile Türk halkının kendisini izleyeceğine inanmıştır¹⁷⁰. Diyebiliriz ki Türk Askerine ve Türk Milleti’ne olan sarsılmaz güven ve verdiği cesur kararlarla Milli Mücadele’yi başlatmış ve Türkiye Cumhuriyeti’ni bu inançla bağımsız bir devlet haline getirmiştir.

Aynı şekilde Mehmetçik başta olmak üzere askeriyle subayıyla ordu ve Türk halkı da Mustafa Kemal’i ilk kez Çanakkale’de tanımıştır. Birinci Dünya Savaşı bitip memleketine dönenler Mustafa Kemal’i “ kendilerinden önce düşmana saldırabilen, üstün başarılar gösteren, altın saçlı, gözleri çakmak çakmak, kahraman komutan” olarak anlatmışlardır. Mustafa Kemal tüm olumsuz koşullara karşın, inanç ve güvenle neler başarabileceğini, dünyanın en güçlü ordularını bile durdurabileceklerini kanıtlamıştır. Mustafa Kemal artık, Türk halkı için bir kurtarıcı, üstün yetenekli dahi komutandır. Çanakkale kahramanıdır¹⁷¹.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal’e Başkomutanlık Yetkisi veren kanunun TBMM’de kabul edilmesi üzerine söz alan Bursa Milletvekili Muhiddin Baha Bey ise 5 Ağustos 1921’de Mustafa Kemal Paşa’ya hitaben “Siz Çanakkale’de bir Kemal Yeri meydana getirdiniz şimdi de Anadolu’da bir Kemal yeri vücuda getireceksiniz ve onun karşısında başkaları için bir zeval yeri olacaktır” diyerek Mustafa Kemal’in Çanakkale’deki başarılarının gelecekte başaracağı işlerin bir bakıma teminatı olduğunu ifade etmiştir¹⁷².

Yazar Benoist- Mechin, Mustafa Kemal’in Çanakkale Savaşı’nda gösterdiği başarılarla ünlendiğini şöyle anlatmaktadır:

“ ... Artık Anafartalar’da yapacak bir şeyi kalmayan Mustafa Kemal, İstanbul’a döndü. Ama bu kez oraya, eskiden döndüğü gibi dönmiyordu. Şimdi, hesaba katılması gereken

¹⁷⁰ Mete Tunçoku, **a.g.e.**, ss. 124-125

¹⁷¹ Mete Tunçoku, **Çanakkale 1915 Buzdağının Altı**, TTK Yay. Ankara, 2002, s. 126

¹⁷² Cahide Sınmaz Sönmez, **a.g.m.** s. 178

bir insandı. Son savaşlar Onu ünlü yapmıştı. Paşa olmuştu. Gazeteler Onu, ‘ Çanakkale ve İstanbul’un kurtarıcısı ’ olarak adlandırıyor. O zaman hazırlanmış bir rapor, ‘Onun, İngiliz zaferinden iki dakika önce tehlikeyi uzaklaştırdığını ’ yazıyordu.¹⁷³”

Mustafa Kemal’in Çanakkale’de üstün kahramanlıklar gösterdiğini ve sadece yurdumuzda değil Tüm dünyada adından söz ettirdiğini ve “Anafartalar Kahramanı” olarak tarihe geçtiği gerçeğini görmek istemeyenler Çanakkale Savaşı’nın kazanılmasında çeşitli akıldışı gerekçeler ileri sürmektedirler. Fakat bunların hiçbiri düşünen ve sorgulayan aklın gerçeği görmesinin önüne geçememektedir. Baha Vefa Karatay Avustralya’da ilk Türk Büyükelçi olarak görev yaptığı sırada girdiği bir dükkânda, dükkân sahibinin kendisinin Türk olduğunu öğrenmesi üzerine söylediklerini şöyle anlatmaktadır:

“ Dayım Gelibolu Savaşına katılmış bir Anzak’dı. Yaralı olarak dönmüştü. Yaşadığı beş yıla yakın zaman içinde bize o savaşla ilgili çok ilgi çekici anılar anlatmıştı. Türk askerinin kahramanlığını, dürüstlüğünü över, yurtlarını erkekçe savundular diye takdir ederdi.. Gelibolu kıyıları duvar gibi, dimdikmiş. Denizi, balıkları, mehtabı doyumsuzmuş..

Avustralyalı dükkân sahibi durmadan anlatıyordu. Gelibolu konusunda bildikleri ve Türkiye hakkında bilmedikleri inanılmayacak bir çelişki içindeydi.

Sözlerini tamamladığını sandığım sırada. “ O savaşta sizin Kemal adında genç bir komutan varmış, dayım ondan büyük hayranlıkla bahsedirdi, o ne oldu? sorusuyla karşılaşınca gerçekten şoke olmuşum.

Atatürk’ün adını duymuştu ama, Anzaklar üzerinde de derin saygı ve hayranlık uyandırmış o genç kurmay Albayın aynı kişi olduğundan habersizdi.

Kendisine Mustafa Kemal’in nasıl Atatürk olduğunu özetle anlattığımda “Hiç şaşırmadım, dayımdan duyduklarıma göre onun büyük işler başaracak bir insan olduğunu zaten tahmin ediyordum. Demek Atatürk aynı kişiymiş, bunu öğrendiğime çok memnun oldum.¹⁷⁴”

Mustafa Kemal’in Çanakkale savunmasında ortaya koyduğu sevk ve idare yeteneği konusunda Yeni Zelandalı tarihçi Alan Moorehead, “Mustafa Kemal’in savaş güdümünde gösterdiği şaşırtıcı başarılar takımı bu tarihten sonra başlar. Ne Liman von Sanders’in ne de başkasının göremediğini o görmüş, Gelibolu Yarımadasına

¹⁷³ Mete Tunçoku, **a.g.e.**, s. 126

¹⁷⁴ Baha Vefa Karatay, **Mehmetçik ve Anzaklar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ss. 53-54

ancak Conkbayırı ile Kocaçimen'den egemen olunabileceğini o anlamıştı. Müttefik devletler burayı ele geçirselerdi, bütün Boğaz'a egemen olurlar ve 20 km.lik bir çevreyi istedikleri gibi top ateşine alabilirlerdi. Küçük rütbeli ama dâhi bir Türk subayının orada bulunması, İtilâf Devletleri için harbin en büyük talihsizliklerinden biri oldu.” sözleri tarihe geçen kayıtlardan sadece biridir¹⁷⁵.

Mustafa Kemal 1 Haziran tarihinde gösterdiği başarılarından dolayı albaylığa yükselmişti, ayrıca gümüş ve altın madalyalarla ödüllendirilmişti. Bu durumu da Sofya'daki Alman ev sahibesine yazdığı mektupla şöyle bildirmişti:

"İnsan hayatta bazı dostlar kazanabilmek için olağanüstü çalışmak ve özverilerde bulunmak zorundadır. Örneğin siz bana sormuştunuz: (Siz ne zaman albaylığa terfi edeceksiniz? demiştiniz. Benim yanıtlım şu olmuştu: 'Bu, bir savaş meydanında kazanılır.' Siz bana karşılık vermiştiniz: 'Bunu kanıtlayınız.' Sizin isteğinize uyarak beş günden beri albayım. Bundan başka zat-ı şahaneleri beni gümüş ve altın savaş madalyaları ile ödüllendirdiği gibi, Bulgar Kralı Ferdinand da Sen Aleksandr nişanının comander payesiyle ödüllendirdi. Benim için değeri büyük olan İmparator Wiiheim de beni Demir Salip nişanı ile ödüllendirdi. Bütün bu kazançları mı sizin asil ilhamlarınıza borçluyum.¹⁷⁶"

Sonuç olarak; Mustafa Kemal'in Çanakkale'deki başarıları ve savaşın kaderini değiştirecek taktik ve stratejileri sadece ülkemizde değil tüm dünyada su götürmez bir gerçek halini almıştır. Mustafa Kemal, Çanakkale Savaşı'nda uyguladığı stratejilerle bir bakıma Kurtuluş Savaşı'nın provasını yapmıştır. Çanakkale Savaşı'nda sergilediği üstün başarılarla Türk toplumunun sevgisini ve güvenini kazanmıştır. Milli Mücadele döneminde ise bu güven ve sevginin ışığında kendisini çevreleyen Türk toplumuyla bağımsızlık mücadelesini vermiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atmıştır.

2.2. ANZAKLAR VE ÇANAKKALE

Anzak askeri Çanakale'de savaşan Avustralyalı ve Yenizelandalı askerler için kullanılan bir tabirdir. Anzak(Anzac) sözcüğü Avustralya ve Yenizelanda Kolordusu (Avustralian anda New Zealand Army Corps) kelimelerinin baş harflerinden meydana getirilmiş bir kısaltmadır. Birinci Dünya Savaşı'na bu iki ülkeye ait birliklerin katılmasıyla kurulan kolordu, bu kısaltılmış isimle tarihteki yerini almıştır.

¹⁷⁵ F.Rezzan Ünalp,**a.g.m.**, s.39

¹⁷⁶ Ahmet Esenkaya, "Çanakkale Savaşları Sırasında Basında Mustafa Kemal", ...s. 77

Uluğ İğdemir'in ifadesiyle ise “ *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale’de Türklerle çarpışan Avustralya ve Yeni Zelandalılara kısaca “ Anzaklar” denir. Bunlar Çanakkale savaşlarında döğüşen Türk askerinin mertliğine ve soyluluğuna içtenlikle değer veren, Atatürk’e olan hayranlıklarını her fırsattan yararlanarak dile getiren gerçek soylu kişilerdir.*¹⁷⁷”

Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında 1914 yılında her iki toplumda birbirine benzemekte ve ortak yönler yansıtmaktaydı. Her iki ülke de nüfuslarına oranla geniş topraklara sahip olduğundan yerleşim alanları birbirine uzak ve dağınık şekildeydi. Bu durum toplumların birbiriyle iyi ilişkiler kurmasını ve millet olma bilincini engellemekteydi. Halk, ülkesini İngiltere'nin denizaşırı birer parçası ve uzantısı olarak görmekteydi. Hatta iki ülke halkı tarihsel nedenlerle kendilerini İngiltere'ye bağlı saymakta ve İngiltere'yi ülkelerinin varoluş nedeni olarak görmekteydi. Ağustos 1914'de savaşın çıkması bu toplumlarda sürpriz yaratmamıştır. Dünya gündemini yakından takip eden iki ülke çıkacak savaşa İngiltere'nin katılmasının kaçınılmaz olacağını görebiliyordu. Bu nedenle de Avustralya ve Yeni Zelanda halkı, ülkelerinin İngiltere'nin yanında yer almasını doğal karşılamaktaydı¹⁷⁸.

Avustralya'nın İngiltere'nin yanında savaşa katılmasına birçok neden bulunmaktadır. Avustralya'nın savaşa girmesinde, tarihsel ve kültürel geçmişinden dolayı İngiltere'nin Avustralya üzerindeki etkisini propaganda posterleriyle pekiştirmesi ve iç siyasette etkili olması bu nedenler arasındadır. Yani İngiltere, Avustralya üzerindeki nüfuzunu çeşitli vesilelerle kullanmıştır. Yapılan propaganda haricinde Avustralyalı siyasilerin “ Anavatana sadakat”, “Kraliçe/Krala sadakat”, “İmparatorluğa Bağlılık” gibi söylemleri yurttaşının binlerce kilometre ötede hiç tanımadığı insanlarla savaşmasına neden olmuştur¹⁷⁹.

Avustralyalı ve Yeni Zelandalı gençler, genç yaşta bir şeyler yapıp kendilerini kanıtlama isteğiyle macera aramışlardır. Ayrıca savaşa katılarak, Dünya'nın en uzak köşesinde yer alan ülkelerinden çıkıp savaş bahanesiyle Avrupa ve özellikle de İngiltere'yi ve Londra'yı görme hayalleri etkili olmuştur. Toplumsal baskılar ve para

---

¹⁷⁷ Uluğ İğdemir, **Atatürk ve Anzaklar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1985, s. 1

¹⁷⁸ Mete Tunçoku, **Anzakların Kaleminden Mehmetçik**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2012, ss. 17-19

¹⁷⁹ Orhan Özcan, “Avustralya Ulus Bilincinin Oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi**, Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2018, ss. 71-72

kazanma isteğiyle gençler kendilerini hiç bilmedikleri Türk topraklarında bulmuşlardır¹⁸⁰.

Avustralya ve Yeni Zelanda hükümetleri Birinci Dünya Savaşı çıktığı zaman, İngiltere'nin denizaşırı topraklarına yaptığı çağrı üzerine ve gönüllü olarak savaşa katılma kararı almışlardır. Anzak askerleri bindirildikleri savaş gemileriyle ülkelerinden ayrılırken, Türkiye'de ve Türklere karşı çarpışacaklarını bilmiyorlardı. Okul kitaplarından Türklerle ilgili tek bildikleri; Türklerin Hıristiyan Batı Uygarlığı'na karşı yıllardır savaşıyor barbar ve doğulu bir millet olduğuydu. Hâlbuki Anzaklar Batı cephesine, örneğin Fransa veya Belçika'ya gidip orada Almanlara karşı savaşacaklarını umut etmişlerdi. Onların hayalinde olan savaş bittikten sonra rüyalarını süsleyen Londra'da hayalini kurdukları bir Noel kutlayıp ülkelerine dönmekti¹⁸¹.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve İngiltere'nin savaşa katılması üzerine Avustralya 29 Temmuz 1914 tarihli bir şifre almıştı. Bu şifre telgrafta, savaş boyunca Anavatanın nasıl ve ne ölçüde destekleneceği sorulmakta ve cevabın en kısa sürede bildirilmesi istenmekteydi. Bunun üzerine Avustralya Hükümeti, yaptığı kabine toplantısında aldıkları kararları İngiltere'ye bildirmiştir. Avustralya Hükümeti, donanmanın Britanya Amirallığı emrine verileceğini ve teşkil edilecek 20 bin kişilik bir sefer kuvvetinin İngiltere'nin uygun göreceği yere gönderileceğini ve savaş boyunca devamlı olarak ikmalinin sağlanacağını teklif ve taahhüt etmişti. Teklifin kabul edilmesi ve komuta kademelerine yapılan atamaların tamamlanmasıyla kısa bir eğitim döneminden sonra, harekete hazır duruma gelen birlikler Eylülün ilk haftası içinde taşıt gemilerine binme emri aldılar. 28 Ekim 1914 tarihinde Batı Avustralya'daki King Georges limanında otuz adet Avustralya taşıt gemisi ile, Yeni Zelanda Sefer Kuvvetini taşıyan 14 gemi ve konvoyun güvenliğini sağlamak üzere toplanmışlardı. 1 Kasım 1914 günü ise saat 06.45'de konvoyun ilk gemisi harekete geçti. Yolculuk sırasında İngiltere'deki Avustralya Yüksek Komiserliği'nden gelen telgraf üzerine Mısır'da alacakları eğitimden sonra asıl cepheye geçeceklerini öğrendiler. Avustralya ve Yeni Zelanda Birlikleri General Birdwood komutasında

---

¹⁸⁰ Mete Tunçoku, **Çanakkale 1915 Buzdağının Altı**,..., s. 115

¹⁸¹ Mete Tunçoku, **Çanakkale 1915 Buzdağının Altı**,..., ss. 115-116

Kamp yeri Kahire civarında bir kolordu meydana getirdiler. Buradaki birlikler buradan Limni Adası'na ve oradan da Gelibolu Yarımadasına gönderildiler¹⁸².

25 Nisan 1915 günü ise erken saatlerde başlayan çıkarma ile Gelibolu Yarımadası'ndaki savaşa katılmış oldular. 9 Ocak 1916 tarihine kadar süren çok kanlı ve çetin çarpışmalar içinde yer aldılar. 25 Nisan tarihinde Arıburnu kıyılarına çıkan Anzaklar karşılarında, Mustafa Kemal'in komutası altındaki 19. Tümeni buldu. Çanakkale Cephesi'nden çekildikten sonra tekrar Mısır'a intikal eden Anzak Kolordusu, burada Avustralya ve Yeni Zelanda'dan gelen yeni kuvvetlerle takviye edilmiş ve iki kolordu haline getirilmiştir. Bu kolordulardan biri Ortadoğu Cephesi'nde Türk ordusuyla savaşmak üzere kalmış; diğer kolordu ise Batı Cephesi'nin İngilizler tarafından tutulmakta olan kuzey kesiminde görevlendirilmişti. Anzaklar Gelibolu Cephesi'nde 26.094'ü Avustralyalı, 7.571'i Yeni Zelandalı olmak üzere toplam 33. 665 zayıat vermiştir¹⁸³.

Osmanlı Belgeleri'nde Anzak askerlerinin durumu şöyle bildirilmiştir:

“ Paskalyadan evvel Fransa'dan, Fas'dan ve Limni'deki Mondros Limanı'ndan İskenderiye'ye gelen otuz bin asker Fransa'nın müstahfiz ve Afrika zühaf avcı efrâdından tahminen iki alay Senegalli Müslüman nişancı askerinden ibaret olup kâffesinin muallim oldukları ve bu kuvvetlerden mâ'adâ Avustralyalı ve Yeni Zelandalı takriben yirmi bin gönüllü İskenderiye'de tahşid edilmiş ve orada talim görmüş oldukları ve bunların kıymet-i askeriyeleri az görüldüğü ve yüz bin değil, elli bin râddesinde olan asâkir-i mebhûsun anhânın Efrenci Nisan'ın ikinci haftası evâilinde 40-42 nakliye gemisine irkâben ve Çanakkale'ye tevcihen gönderildikleri Atina Sefâret-i Seniyyesi'nden bildiriliyor.¹⁸⁴”

İngilizler'in; savaş sırasında, Çanakkale'de ölen Anzak askerlerinden bahsetmemiş ve zayıat listesinde sadece İngiliz askerinin kanı dökülüyormuş gibi göstermesi Avustralya ve Yeni Zelanda'da büyük tartışmalara neden olmuştu. Anzak esirleri de bu durumu ailelerinden gelen mektuplarda öğrenmişlerdi. Ve bir esire gelen mektupta “Çanakkale'ye gönderdiğimiz Avustralya ve Yenizelanda askerleri demir

¹⁸² Baha Vefa Karatay, **a.g.e.**, ss. 35-39

¹⁸³ Baha Vefa Karatay, **a.g.e.**, s. 41

¹⁸⁴ **Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I**,..., s.78- 79

zırh içinde milerdir? Şimdiye kadar zâyat listelerinde bir şey görmüyoruz” şeklinde yakındığı görülmüştür¹⁸⁵.

Çanakkale’de ölen bir Avustralyalı asker, üzerinde bulunan günlüğe yazdığı satırlarda 25 Nisan gününü şöyle anlatmıştır:

“Karaya çıkmak istihzârâtına başladık. Kable’z- zevâl iki buçukta küçük filikalar derûnuna girdik. Her şey yolunda gidiyordu. Vaktâ ki kumsallığa yüz elli yarda kaldık. Türkler şedid bir yaylım ateşi açtılar. Aman Allahım! Bu ne öldürücü ve kemirici bir ateşdi. Bütün tepeler sık ve sa ‘bü’l- mürûr çalılıklar ile mestûrdu. İlk tepeye tırmandık, çıktık ve zabta muvaffak olduk. Fakat bilir misiniz bu tepenin zabtı ne büyük bir can ve kan bahâsına bize mâl oldu? Arkadaşlarımız her tarafda, orak makinesiyle biçilmiş başaklar gibi yerlere seriliyor ve onlara yardım için oldun bir an bile tevakkuf edemiyor idik. Türkler bizi pek kanlı bir suredde karşıyordu. Fakat buna da tahammül ediyor idik. Yüzbaşı Rider’e mülâki olduk ve Türkle tarafından çevrildik. Yüzbaşı mecrûh düşdü. Ben altı saat sonra B bölüğüne iltihak edebildim. Aman yâ Rabbi! Türkler nasıl ateş yağdırıyorlardı. Mevzilerimizde sebât ediyoruz. Mecrûh arkadaşlarımız hakkında hissetdiklerimizi tarif ve tavsif edecek kelime bulmaktan âcizim. Muharebeyle devamlı galebe çalmak istiyoruz. Bu muharebe değil cehennem makinelerinin rol oynadığı bir zamandı. Maahâzâ son derecede bir kuvvet ve şecaatle bir hücum yaptık. Müsin ve tecrübe- dide askerler diyorlar ki bu hücum, tarihin nâdiren kaydettiği hücumlardandır. Buna pek kolaylıkla inanıyorum.”¹⁸⁶”

27 ve 28 Nisan günlerine ilişkin kaydettiği satırlarda ise şunları yazmıştır:

“27 Nisan 1915 Salı, Ne berbat bir gece geçirdik. Türkler vakit vakit bize yirmi adım yaklaştılar, o vakit biz de onlara kurşun yağmuru yağdırdık. Fakat iyi muharip olan Türkler bundan hiç yılmıyorlardı ve daima üzerimize hücum ediyorlardı. Türklerin makineli toplarının ateşi hakikaten öldürücü idi. Bize hiç rahat yüzü vermediler. Bugün pek uzun süren bir gün oldu.”

“28 Nisan 1915 Çarşamba, Burası, arzın üzerinde kurulmuş bir cehennemdir. Düşman, bütün gece hücum etti. Biz de onları püskürtmeye uğraştık. Mütakabil hücumla geçmek için ne vakit ikmal ve takviye efradı alacak idik? Günü her nasılsa geçirdik.

¹⁸⁵ Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri II.,Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Nu:73, Ankara, 2005, ss. 39-40

¹⁸⁶ Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri II,...., s. 63

Mühimmmat ulaşıncaya kadar olduğumuz yeri muhafaza etmeye mecburuz. Geceleyin çok cephane sarf ettik.¹⁸⁷”

Çanakkale Savaşı'nı diğer savaşıardan ayıran en önemli durum belki de iki farklı düşman askerinin savaş sonrası birbirlerinin kahramanlıklarını öven dostane ilişkiler içine girmeleridir. Ayrıca savaş sırasında Türk askeri olan mehmetçiğin, düşman askerlerine olan tavırları ondaki yüksek karakteri oraya çıkarmış, düşman bile ondaki merhamete ve kahramanlığına hayranlığını bildirmiş ve takdir etmiştir. Anzak askerlerinin gerek günlüklerinde gerek sağ olarak dönenlerin anlatımlarında Mehmetçiği öven o kadar çok anı vardır ki... Burada bir kaç tanesini örnek olarak vermek savaş sonrasında ve hala günümüzde de devam eden bu iki düşman halkın birbirine duyduğu sevgi ve saygıyı daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Çanakkale Savaşlarında teğmen olarak görev yapmış ve sonradan da Avustralya Genel Valisi olan Lord Casey Türk askerinin cesaretiyle ilgili şunları anlatmıştır:

“Biz Avustralyalılar, sizleri Gelibolu'da tanıdık ve sevdik... Ben de Çanakkale Savaşları'na teğmen rütbesiyle katılmış idim. O kanlı fakat her iki tarafın da mertçe sürdürdüğü savaşta edindiğim intibaları, hâlâ aynı sıcaklıkla yüreğimde taşıyorum.

Arıburnu Cephesi'ndeydik, siperler arasındaki mesafe 8-10 metre kadardı. Korkunç çarpışmalar oluyordu... Yine cehennemi bir çatışmadan sonra, silah sesleri kesilmişti. Taraflar yavaş yavaş siperlerine çekildiler. Yaralılar ve ölüler ise savaş meydanındaydı...

Bizim tarafta feryatlar inlemeler vardı. İki siper arasında kalmış yaralı bir İngiliz Yüzbaşı açıkta; “İmdat! Kurtarın beni, yardım edin!” diye bağıyordu. Siperlerden komutan emir verdi: “ Biriniz gidip yüzbaşmayı alıp getirsin.” Askerler birbirlerine; “ Git, sen getir... Hayır, sen getir... Ölmek istemiyorum. Zaten yüzbaşı da biraz sonra ölecek. Ne gereği var... Cesareti varsa komutan getirsin.” diyorlardı.

Komutan ise kızgınlıkla hâlâ bağıyordu. “ Yüreksiz herifler, çabuk getirin onu. O sizin yüzbaşınız diyordu.

Siperlerde bu tür atışmalar devam ettiğibir sırada, karşıımızdaki Türk siperlerinden tüfeğinin ucuna takılmış beyaz bir mendil yukarı kaldırılarak sallandı. Her taraf sessizliğe gömülmüştü. Her iki tarafın askerleri silahlarını birbirlerine doğrultulmuş mendili dikkatle

¹⁸⁷ Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri II,...., s. 64

takip ediyorlardı. Nihayet siperin içinden iri yapılı bir er çıktı. Ucuna mendil bağladığı silahını yere attı. İki kollarını açtı. Sonra kendine güvenen tavırlarıyla yavaş yavaş yaralı yüzbaşıya doğru yönelmeye başladı. Karşı tarafla, çevresiyle, hiç kimseyle ilgilenmiyordu. Herkes donup kalmış bu cesur Türk askerini hayranlıkla seyrediyorlardı. Şaşkınlıktan kurtulabilen askerlerimiz askerlerimiz ise ona nişan almaya çalışıyordu.

Türk askeri ise hiçbir şeye aldırmadan yüzbaşının yanına geldi. Nazik ve yumuşak hareketlerle yaralının kıyafetini düzeltti. Onu yerden kaldırıp omuzladı. Yavaş yavaş bizim siperlere doğru yöneldi. Siperlerimizin hemen önüne yüzbaşığı nazikçe yatırdı. Sonra arkasını döndü. Kendinden emin adımlarla siperlerine doğru doğru yürüdü. Hepimiz donmuştuk. Hayrete düşmüştük. Sonradan her iki tarafın siperlerinden alkışlar ve ıslıklar yükseldi.¹⁸⁸

Argus Gazetesi'inde 10 Ağustos 1915 tarihinde yer alan “Düşünceli ve Saygılı Türk” başlıklı bir asker mektubu yer almaktadır. Mektubun sahibi Avustralyalı Çavuş H. D. Coliyer, yaralanıp gittiği Malta'daki hastaneden arkadaşına şunları yazmıştır:

“Türklerin aslında iyi kalpli insanlar olduğunu biliyorum. İşte bunu kanıtlayan hatırlayabildiğim üç olay; bir keresinde on iki yaralı askerimiz cepheye Türk Kızılay ekibi tarafından bulunur. Esir alınmazlar. Yaraları sarılır. Kendilerine de; “Gelip, sizi alırlar” diyerek giderler. Bir başka sefer bir Türk askeri, yaralı ve yürüyemeyen askerimizi bulur. Yaralarını temizleyip sarar. Onu kuytu bir yere yerleştirir. Arkadaşları tarafından bulunması gecikebilir endişesiyle de yanına biraz su ile bisküvi bırakır. Yine bir başka Türk, yaralı askerimizin yarasını sarar ve hemen gitmesi gerektiğini aksi takdirde bir Alman subayı gelirse hem kendisini hem de askerimizi vuracağını söyler.¹⁸⁹”

Yine Avustralyalı askerler, Türkler hakkında yalan yanlış bilgilerle kandırıldıklarını, gerçeklerin anlatılanlar gibi olmadığını gerek savaş sırasında yazdıkları günlüklerde ve gerekse gazetelerde verilen demeçlerde ifade etmişlerdir. “Türkler Çanakkale Cephesi'nde zehirli gaz kullanıyor” diye çıkan haberlerle endişelenen Avustralya ve Yeni Zelandalılar 1 Kasım 1915 günü Ottaga Times Gazetesinin yaptığı haberle, çıkan haberlerin asılsız olduğunu görmüştür. Haberde “Hastaneye ateş edilmiyor, zehirli gaz kullanılmıyor. Triumph isabet alıp batmaya başlayınca tekrar ateş edilmiyor. Türkler ikili oynamıyor. Bunun aksini iddia edenler Gelibolu'ya değil. Mısır'a kadar gelenlerdir.” ifadesi yer almaktadır. Aynı şekilde “Türkler yamyamdır sizi yerler” söylemlerinin de birer safсата olduğunu Anzaklı bir

¹⁸⁸ İsmail Bilgin, **Çanakkale Destanı**, Timaş Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2011, ss.18-19

¹⁸⁹ A.g.e., s.20

asker şöyle anlatmıştır: “ Çıkartmadan bir gün önce, Limni adasında bizlere hitap eden Ordu komutanı “Sakın Türklere esir düşmeyin ve ölene dek çarpışın. Çünkü Türkler yamyamdır, sizi yerler” demişti. Bizler de o gün esir düştüğümüzde çadırda yenileceğimiz saati beklerken, Türkler tarafından hiç beklemediğimiz centilmenlikle karşılaştık. Bu savaşta asil bir milleti yakından tanımış ve vatanları için büyük fedakârlıklara katlandıklarını görmüş olduk.¹⁹⁰”

Yeni Zelanda Adalet Bakanı Amy Adams Anzakların 25 Nisan 1915 tarihinde karaya çıkmalarını “Şafak Ayini” olarak adlandırdıkları günün 102. yıl dönümünde şunları söylemiştir:

“ Buna oldukça benzeyen, soğuk, sert ve rüzgarlı bir günde kaygı dolu ve bilinmezle yüz yüze olan cesur askerler, krala ve ülkeye hizmet için bu kıylara çıktılar. Korkularını ve sevdiklerine dair duygularını bir kenara bıraktılar. Yalın bir yiğitlik ve tartışma götürmez bir cesaretle geldiler, önce postallar hemen ardından dostlar. Sonraki 8 ay boyunca, yakıcı sıcak ve iliklere işleyen soğuğun, salgın hastalıkların ve savaşın kıyımının ortasında imkânsız bir mücadele verdiler. Buraya ayak basanların çoğu için o şafak son şafakları olacaktı. Cesaret ve vatan sevgileri onları birleştirmişti. Bunlar Yeni Zelanda ve Avustralya'nın genç oğullarıydı. Çoğu daha çocuktü. Gemilerden inerken burada kazanılacak bir zaferin büyük savaşın süresini kısaltması ümidiyle doluydular. Savaşın dehşetinin nasıl üstesinden geleceklerini ve görevlerini yerine getirip getirmeyeceklerini merak ediyorlardı. Ancak, yerine getirdiler. Bazıları hayatları pahasına. Gelibolu'nun korkutuculuğunun ortasında 17 binden fazla Yeni Zelandalı asker savaştı, 2 bin 700'ü öldü. 5 bine yakını yaralandı. 26 binden fazla Avustralyalı da bizimle birlikte bedel ödedi.¹⁹¹”

Bunlar gibi Anzak askerinin daha nice anısı vardır. Savaştan sonra iki düşman askerininin birbirlerine olan sıcak ve içten tavırları bu yaşanmışlıkların neticesidir. O yüzdendir ki Avustralya ve Yeni Zelanda halkı Çanakkale Savaşı'yla daha önceden hiç bilmedikleri Türk halkını yakından tanımış ve ondaki cesaret ve kahramanlığa olan hayranlıklarını her fırsatta dile getirmekten çekinmemiştir. Özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün Anzak Askerlerine yönelik 1934 yılında yaptığı söylemler iki devlet arasındaki ilişkileri çok daha anlamlı hale gelmesine neden olmuştur.

1934 yılında, 18 Mart Çanakkale Deniz Zaferi'nin yıldönümü nedeniyle düzenlenen törenlerde okunmak üzere hazırlayıp dönemin İç İşleri Bakanı Şükrü

¹⁹⁰ A.g.e.,ss.22-31

¹⁹¹ Cumhuriyet, 25 Nisan 2017

Kaya'ya Anzaklar için dile getirdiği sözler taşıdığı anlam ve Dünya'ya verilmek istenen mesaj bakımından oldukça önem arz etmektedir. Mustafa Kemal Atatürk, Anzak askeri için şöyle demiştir:

“ Bu memleketin toprakları üzerinde kanlarını döken kahramanlar! Burada dost bir vatanın toprağındasınız. Huzur ve sükun içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yanyana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen Analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlatlarınız bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim de evlatlarımız olmuşlardır¹⁹². ”

Başka hangi devlet adamı vardır ki böyle yüce gönüllülikle savaştığı düşman askerine kucak açsın ve bağrına bassın. Mustafa Kemal Atatürk bu sözleriyle savaşta ölen Anzak askerlerinin annelerine de seslenmiştir. Vatanlarından uzakta bilmedikleri bir memlekette evlatlarını kaybeden annelerin gönüllerini ferah tutmalarını ve gözyaşlarını artık dindirmelerini istemiş onlara güven vererek dünyaya “Yurtta Barış Dünyada Barış” mesajı vermiştir.

Atatürk'ün bu sözleri Avustralya ve Yeni Zelanda toplumlarında çok güzel karşılanmış ve iki ülke arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmişti. Uluğ İğdemir 15 Nisan 1978 tarihinde Milliyet Gazetesi'nde “ Anzaklar ve Atatürk'ün Tarihsel Davranışı” başlıklı yazısında öncelikle Anzaklar'dan ve Avustralya'ya gönderilen ilk büyükelçi olan Baha Vefa Karatay'dan bahsetmiş. Sonra'da Atatürk'ün Anzaklar için söylediği tarihe geçen yukarıdaki sözlerini memleketlerinde yaptıracakları çeşmenin üzerindeki yazıtta yer almasını isteyen Gelibolu Çeşmeleri Şeref Kurulu Başkanıyla Anafartalar Ovasında gezerken bir öğretmenimizin(Tahsin Özekan) konu üzerine münasebetlerini yazmıştır. Öğretmen Tahsin Özekan bu konuyla ilgili Türk Tarih Kurumu başkanlığına yazı göndermişti. Uluğ İğdemir'in yazısının detayı şöyledir:

“....Aradan altmış yılı aşkın süre geçmiş olmasına rağmen, yaşayanlar ve onların çocukları ve torunları bu soylu duyguları hâlâ taşıyorlar.

26 mart pazar günü Çanakkale Deniz Savaşlarının sonuncusu olan 18 Mart günü dolayısıyla Türkiye'nin, Avustralya'ya gönderdiği ilk Büyükelçi Sayın Baha Vefa Karatay, Avustralya'da bulunduğu yılların, Anzaklarla ilgili anıları anlatırken, gözlerim yaşardı.

---

¹⁹² Baha Vefa Karatay, **a.g.e.**, s.19

Büyükelçinin elçilikte düzenlediği bir toplantıya kilometrelerce uzak çiftliğinden, üstelik inmeli bacaklarını sürüyerek torununun kucağında gelen ihtiyarın içtenlik dolu sözleri, protokola göre elçinin çağrısına uyması gerekmediği halde Anzaklı olduğu için elçiliğe gelen Genel Vali'nin davranışı karşısında duyulanmamak olasılığı var mıdır?

Sayın Baha Vefa Karatay'ın bu konuşması bana altı ay önce Anzakların girişimi dolayısıyla Türk Tarih Kurumu'na yöneltilen bir soruyu ve buna verdiğimiz yanıtı hatırlattı. Bunu kısaca Türk kamuoyuna duyurmayı görev saydım:

13 ekim 1977'de Lüleburgaz Atatürk İlkokulu öğretmeni Tahsin Özeken'den, Türk Tarih Kurumu Başkanlığına bir yazı geldi. Bu yazıda Sayın Özeken şöyle diyordu:

25 Nisan 1977 günü savaş alanlarında inceleme yapmak ve fotoğraf almak için gittiğim Anafarta ovasını dolaşırken 1915'lerde buralarda ağır makineli yüzbaşı olarak çarpışmış ihtiyar bir Avustralyalı ile karşılaştım. Konuşurken bir münasebetini getirerek Atatürk'ün 1928-1931 yıllarında olduğunu zannettiğim, Eceabat ve savaş alanlarını ziyaretlerinde buradaki Avustralya ve İngiliz mezarlıklarında yatan savaş ölüleri için söylediği dikkate değer sözlerinden bahsetmiştim. Kendisine "Eceabat Kılavuzu" adlı küçük bir kitapta okuduğum bu sözleri not ettirdim. Avustralyalı memleketine döner dönmez bu sözleri "Muharip Anzaklar Derneği"nde okumuş. Hayattaki bütün Anzaklar Atamızın bu sözlerinden çok duyulanıp heyecanlanmıştır."

Anıt ve Atatürk

Sayın Özeken yazısına İngilizce bir de mektup eklemişti. Bu mektup Avustralya'da "Gelibolu Çeşmeleri Şeref Kurulu" nun Başkanı Alan J. Campbell'den gelmekte idi. Mektupta şöyle deniyordu:

"Ben Gelibolu Çeşmeleri Şeref Kurulu'nun başkanıyım. Anıtı yapmak üzere halktan yardım topladık. Ayrıca da devletten yardım gördük. İstek ve önerimiz kabul edildi ve anıtın yapımına başlandı. Şimdi çeşmenin üzerine konulacak yazıtı hazırlamakla meşgulüz. Büyük Türk Atatürk'ün Anzak'da Quinn's Post'ta söylediği sözlerden yaptığınız alıntı bizi çok etkiledi. Bunun çok güzel bir deyiş olduğunu düşünüyoruz ve anıtın üzerindeki madenden levhaya yazıt olarak konulmasını istiyoruz. Ancak sizin mektubunuzu yitirdik. Bu nedenle, sizden Atatürk'ün sözlerinden yapılan alıntıyı en kısa sürede göndermenizi diliyoruz. Alıntının doğruluğunu resmî olarak tasdik ederseniz, yazıt olarak kullanırken bize kolaylık olur.

Gelibolu'ya adadığımız anıt çeşmemiz Avustralya başkentinde yapılan tek anıt olacaktır, bu da bize gurur veriyor."

Sayın Özeke, mektubunun sonunda Atatürk'ün yabancı ölüler için söylediği sözlerin hangi tarihte ve nerede söylendiğinin belgelenerek Mr. Campbell'e bildirilmesini bizden istiyordu.”

Konuyu araştırdık. “Eceabat Kılavuzu” hiçbir kaynak göstermiyordu. Ulus gazetesini taradık. Atatürk'ün Çanakkale savaş alanını ziyareti ve konuşmaları hakkında bir şey bulamadık. Yalnız 1934'de İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın Çanakkale'yi ziyaret ettiği haberini bulduk. Araştırmalarımızı sürdürdük. Sonunda bu sözlerin, Atatürk'ün yazdırdığı biçimde İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından Çanakkale'de söylendiği ortaya çıktı.¹⁹³”

Baha Vefa Karatay, Avustralya'da görev yaptığı süre boyunca gerek Çanakkale'de savaşmış Anzak askerlerinden gerekse ailelerinden Türk askerini öven takdir eden ve Türk milletine olan güzel duygularını anlatan birçok mektup almıştır. Mektupların bazılarındaki ana başlıklar şöyledir¹⁹⁴:

- Coni Türk hepimiz için mükemmel bir asker olduğu kadar, mert ve soylu bir insan olarak da sevilen bir düşmandı. Hiçbir ordunun, anayurdunu Türk askerinden daha iyi savunacağını kabul etmiştir.
- O savaşta, ordularımız müttefik durumda olsalardı, Dünya'nın en mükemmel savaş gücü meydana gelirdi.
- Gelibolu'dan sonra savaştığım Belçika ve Fransa Cephelerinde, Türk askerindeki insanlık ve mertlik örneğinin benzerine rastalayamadım.
- Türk askerinin özellikle siper muharebelerinde dünyada bir eşini bulmak mümkün değildir.
- Türk topçusu atışlardan hastane gemimize bir zarar gelmesi ihtimali olduğunda; daima ateşi kesmiştir.
- Yıllardır her yerde, herkese söylediğim gibi, size de bütün samimiyetimle söylüyorum ki, Türk askerleri yalnız Dünya'nın en cesur, en iyi savaşçıları değil, aynı zamanda en centilmen askerleridir.

¹⁹³ Uluğ İğdemir, “ Anzaklar ve Atatürk'ün Tarihsel Davranışı”, **Milliyet**, 15 Nisan 1978

¹⁹⁴ Baha Vefa Karatay, **a.g.e.**, ss. 84-125

- O savaşta biz, Türkleri sadece çok cesur askerler değil, aynı zamanda soylu insanlar olarak da tanıdık.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Türkler ve Anzaklar ilk kez Çanakkale Cephesi'nde karşı karşıya gelmiş iki farklı kıtanın insanı olmalarına rağmen savaştan sonra birbirlerine karşı gösterdikleri tutum tarihte görülmemiş bir emsal teşkil etmektedir. Zamanında farklı cephelerde birbirlerine ateş açan iki millet şimdi birbirlerinin mertliğini överek güzel bir dostluk örneği sergilemektedirler. Tabi ki bunda Mustafa Kemal Atatürk'ün Anzaklarla ilgili duygu ve düşüncelerinin etkisi büyüktür.

2.3. ANZAKLAR GÜNÜ

Birinci Dünya Savaşı'na anavatan İngiltere'den gelen istek üzerine katılan Avusturyalı ve Yeni Zelandalılar bu savaşla birlikte büyük adanın birbirinden uzak yerlerinde yarı toplumlar halinde yaşayan koloniler durumundaydılar. Çanakkale Cephesi'nde omuz omuza savaşan Avustralyalı ve Yeni Zelandalı gençler bu savaşla iyice kaynaşmış, savaş sahnesinde gittikçe güçlenen duygularla kendilerini ayrı kolonilerin mensupları olarak değil, ortak bir ülkenin yiğit yurttaşları olarak görmeye başlamış, Çanakkale Savaşları'nda gösterdikleri başarılar ise milli birlik şuurunun pekişmesini sağlamıştır¹⁹⁵.

Bu nedenlerdir ki Avustralya'lılar 25 Nisan tarihinde karaya bastıkları bu günü önemli bir tarih başlangıcı olarak değerlendirmiş ve bugünü Anzak Günü (Anzak Day) adıyla milli bayram yapmışlardır. Tüm ülkede büyük törenlerle kutlanan bu bayram gerek savaşlarda mertçe savaşmış askerlere duyulan şükranı gerekse savaşta ölenlerin eş ve çocuklarına toplumun ilgi ve şefkatinin devamını sağlayıcı vefakâr duyguları besleyen bir gelenek halini almıştır¹⁹⁶.

Anzak askerlerinin 25 Nisan 1915 sabahı Gelibolu'ya inmesi, 1. Dünya Savaşı'nın ilk askeri harekâtıydı. Büyük sıkıntı karşısında güç, metanet, gösterileriydi. 14 yıl boyunca federal bir topluluk olan bir millet için o an Avustralya'nın ve dünyanın zihninde bir araya gelen, Anzak ruhunun silinmez imgesini simgeleyen bir çağ oldu. 8

---

¹⁹⁵ Baha Vefa Karatay, **a.g.e.**, s. 58

¹⁹⁶ Baha Vefa Karatay, **a.g.e.**, s. 58

ay süren Gelibolu Savaşları başarısız olunmasına rağmen milletin kimliğinin şekillenmesine yardımcı olan bir miras bırakmıştı¹⁹⁷.

Anzak Günü resmi olarak 1916 yılında Queensland Hükümeti tarafından Anzak askerinin Gelibolu Yarımadasına çıkışını anmak için organize edilmiştir. Avustralya'daki kilise ve belediye salonlarında yapılan anma etkinlikleri pek çok kasaba ve şehre yayılmıştır. Hemşirelerin yardımıyla cepheden dönmüş yaralı ve terhis olan askerleri taşıyan konvoylar eşliğinde yürüyüşler düzenlenmiş ve bu askerler için bağış toplanmıştır. Fransa'da savaştan ve Mısır'da askeri kampında olan askerler için de merasim düzenlenmiştir. İngiltere'de çıkan karamsar haberlere karşı koymak için 2000'den fazla Avustralya ve Yeni Zelanda askeri büyük kalabalıklar eşliğinde Londra'daki Westminster Manastırı'na trenle getirilerek resmigeçit töreni yapılmıştı. Gazeteler onlara "Gelibolu Şovalyeleri" adını verdi. 1. Dünya Savaşı boyunca yapılan Anzak Günü etkinlikleriyle halk yasını ve anma törenini coşkulu bir şekilde gerçekleştirerek ulusal gururunu ifade eden mesajlarla birleştirici rol üstlenmiştir. Avustralya'ya dönen askerler coşkulu kalabalığa vatanseverliğini, görev ve özeverili hizmetlerini anlatan konuşmalar yapmış ve bunu Avustralyalı gençleri askere çağırmaya yönelik teşvikler takip etmiştir. Bununla birlikte okullarda konuşmalar yapılmış, milli marşlar söylenmiş, günü anmak için özel bir çaba gösterilmişti. 1916 yılında Londra'da yapılan Anzak Günü törenlerine ek olarak 1917 yılındaki törende saat 9.00'da iki dakikalık saygı duruşunda bulunulmuştu¹⁹⁸.

1918 yılında ise Anzak Günü kapsamı genişletilerek sadece Gelibolu'da savaştan askerler değil Filistin ve Batı Cephesi'nde savaştan askerlerde anılmış, aynı zamanda ölen Anzak askerlerinin mezarlarına hac ziyareti yapılmıştır. Mezarlar yabancı otlardan arındırılmış ve Anzak Günü'nde Anzak mezarlarına çiçek ve çelenkler konmuştur. 1918 yılında yapılan Ateşkes sonrası ilk Anzak Günü hem üzüntü hem de gururla geçmişti. Daha savaş devam ederken başlayan gelenekler, Avustralya'da düzenlenen törenlerle ve yürüyüşlerle sürdürüldü. Avustralya İmparatorluk gücünün tüm kollarını temsil eden 5000 asker, kalabalık sokaklardan yürümüş ayrıca

---

¹⁹⁷ <https://www.awm.gov.au/commemoration/anzac-day/traditions> (Erişim Tarihi:24.01.2019)

¹⁹⁸ <https://museum.rba.gov.au/exhibitions/from-bank-to-battlefield/the-year-of-anzac/index.html>(Erişim Tarihi:24.01.2019)

gökyüzünde uçaklar uçurulmuş ve akşamına da Avustralya Elçiliğinde 1500 kişilik bir resepsiyon verilmişti¹⁹⁹.

Daha Birinci Dünya Savaşı devam ederken yapılan Anzak Günleri, daha çok ölen askerlerin anılması ve o askerler için yas tutulması şeklinde daha sade törenlerle geçirilmiştir. Savaş yıllarından sonra ise Avustralya'daki Anzak Günü'nün anılma şeklinde bazı değişiklikler yapıldığı görülmüştür. Anzak Günleri'nde iş yerleri kapatılmış ve Avustralya'daki her kasaba ve şehire anıt mezarlar inşa edilmeye başlanmıştır. 1927 yılına gelindiğinde ise Anzak Günü'nde tüm eyalette resmi tatil ilan edilmiş ve artık günümüzdeki anma ritüellerine benzer uygulamaların yapıldığı görülmüştür. Bu anma ritüelleri arasında, bayrağın yarıya indirilmesi, büyük çapta anma törenlerinin yapılmaya başlanması, savaştan dönen askerlerin geçit resminde bulunması ve Anzak mezarlarına ve anıtlarına çelenkler konulması bulunmaktadır²⁰⁰.

Anzak Günü, 1930'lardan itibaren tüm yurttaki anma ve kutlama törenleriyle bir gelenek hâline gelmiştir. Dini ritüellerden milli ritüellere dönüşen yapı içerisinde, dini öğeler aza indirilirken milli öğeler daha ön plana çıkarılmıştır. Hatta Hıristiyanlık dini ile ilgili öğelerle benzeşimler kurulmuştur. Bu ritüeller içerisinde, şafak sökmeden önce "Anzakların Son Yemeği" olarak Anzak Günü şafak merasiminde (Dawn Service) yemek yenilmesi, Hz. İsa'nın son akşam yemeğinde olduğu gibi dini bir öğeyle benzeştirilerek sembolleştirilmiştir. Avustralya'nın Pert Şehri'nin Eliza Dağı'na, Anzak Günü şafak merasimi kapsamında, şafak vakti tırmanma ritüeli, Gelibolu tepelerine şafak vaktinde çıkarmayı sembolize eden bir halk geleneği halini almıştır²⁰¹.

25 Nisan 1934 yılında Anzaklar'ın karaya çıkarıldıkları gün dolayısıyla kalabalık bir grup savaş alanlarını ziyaret için Türkiye'ye gelmişti. Bu ziyaret sırasında Avustralya Melbourne'de yayınlanan bir gazetenin isteği üzerine M.Kemal Atatürk, günün anlamını ifade eden şu açıklamayı yapmıştı: "*Gelibolu Yarımadası'na yapılan çıkarma hareketi ve muharebeler, burada kanlarını dökenlerin kahramanlığını bütün*

---

¹⁹⁹<https://museum.rba.gov.au/exhibitions/from-bank-to-battlefield/the-year-of-anzac/index.html>
(Erişim Tarihi:24.01.2019)

²⁰⁰<https://museum.rba.gov.au/exhibitions/from-bank-to-battlefield/the-year-of-anzac/index.html>
(Erişim Tarihi:24/01/2019)

²⁰¹ Orhan Özcan, **a.g.t.**,s. 227

*dünyaya kanıtlamıştır. Bu savaşa katılan milletler için, bu savaşın sebep olduğu kayıplar ne kadar yürek acısıdır.*²⁰²”

Kabatepe-Arıburnu-Conkbayırı cephesinin, Kabatepe’den Sâros sahili boyunca kuzeyde Arıburnu ve Büyük Anafarta sahiline ulaşan Anzak alt bölgesi, Lozan Antlaşmasınının 129’uncu maddesiyle sadece mezarlık olarak kullanılmak üzere Britanya İmparatorluğu’na tahsis edilmişti. "Kabatepe Tarihî Sit Alanı" içinde kalan Anzak alanının tamamı 409 hektardır. Deniz ve kara sınırları toplamı ise 10 kilometreyi bulmaktadır. Yabancı mezarlık ve anıtlarının yoğunlaştığı bu alanın bekçilik ve bakıcılığını da Britanya Savaş Mezarlıkları Komisyonu üstlenmişti. Hâlen bu durum geçerlidir. 25 Nisan 1915 Anzak çıkarmasınının 70’inci yılında, Anzak alanı içinde kalan Arıburnu güneyindeki kıyı kesimi, Anzak koyu olarak adlandırılmıştı. 1999 yılında ise Avustralya Savaş Mezarlıkları Ofisinin hazırladığı “Anzak Tören Yeri” düzenleme projesi, “Barış Parkı Uluslararası Fikir ve Tasarım Yarışması” sonuçları ve sürmekte olan “Tarihî Millî Park Uzun Dönem Geliştirme Plânı” çalışmalarında belirlenen ilkeler ışığında değerlendirilerek uygun bulunmuştu. Söz konusu tören yeri, Anzak çıkarmasınının 85’inci yılında kullanıma açılmıştı²⁰³.

25 Nisan tarihinde ülkemize gelen Anzak sayısı her yıl artmış, gelenekselleşen Anzak Günü etkinliklerini topraklarımızda da sürdürmüşlerdir. Ülkemize olan duyarlılıklarını ve sevgilerini her fırsatta dile getirmişlerdir. Bu yılki Kara Savaşları’nın yıldönümü, aynı zamanda Anzak Günü olan 25 Nisan 2019 tarihinde yapılan anma etkinlikleri “ Çanakkale Kara Savaşları’nın 103. yılı anma törenleri kapsamında Gelibolu Yarımadası’ndaki Anzak Koyu’nda geleneksel “Şafak Ayini” yapıldı.” başlığıyla basında yer aldı. Avustralyalı ve Yeni Zelandalılardan oluşan yaklaşık bin 300 kişilik grup, gece Çanakkale kent merkezinden Gelibolu Yarımadası’na geçti. Katılımcılar, uyku tulumları ve battaniyeler içinde, tören alanına kurulan dev ekrandan Çanakkale Savaşları’na ilişkin belgesel, film, röportaj ve bazı kentlerdeki Anzak Günü törenlerini izleyerek “Şafak Ayini” nin başlamasını bekledi. Anzak Koyu’nda saat 05.30’da alana katafalkın konulmasıyla başlayan tören bir saat sürdü. Törene, Yeni Zelanda Genel Valisi Patsy Reddy, İngiltere’nin Avrupa ve Amerika’dan Sorumlu Bakanı Sir Alan Duncan, Avustralya İçişleri Bakanı Peter

²⁰² Mete Tunçoku, **Çanakkale 1915 Buzdağının Altı**,..., s. 119

²⁰³ Burhan Sayılır, “Çanakkale Savaşı Sonrasında Mezarlıklar ile İlgili Ortaya Çıkan Sorunlar ve Yapılan Tartışmalar”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl:3, Sayı:6, Ağustos 2005,s. 67

Dutton, İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Dominick Chilcott, Fransa Savunma Ateşesi Colonel Valery Sens ve Türkiye Cumhuriyeti'ni temsilen Çanakkale Vali Yardımcısı Turan Yılmaz ile çok sayıda yerli ve yabancı yetkili katıldı. Yeni Zelanda Genel Valisi Reddy ve Avustralya İçişleri Bakanı Dutton'ın Anzak Günü ile ilgili konuşmalarına yer verilen törende, Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün Çanakkale Savaşları'nda hayatını kaybeden yabancı ülke askerlerinin ailelerine gönderdiği mektup okundu. Bazı ülkelerin çelenklerinin bırakılması ve saygı duruşunda bulunulmasıyla devam eden tören, Türkiye Avustralya ve Yeni Zelanda milli marşının okunmasının ardından dua edilmesiyle tamamlandı²⁰⁴.

Görüldüğü gibi, gerek Avustralya ve Yeni Zelanda'da gerekse ülkemizde her iki halkın da yoğun katılımıyla Anzak Günü Etkinlikleri yapılmıştır. Avustralya ve Yeni Zelanda halkı büyük bir gururla her yıl yapılan Anzak Günü etkinlikleriyle Çanakkale Savaşları'nda hayatını kaybeden atalarını anmaktadır.

---

²⁰⁴<https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/anzak-koyunda-safak-ayini,YcoqH4Gn0m99tYFHJVfFQ/IFS6sPQzgzSdo7ZwaM92fQ> (Erişim Tarihi: 20.04.2019)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1940'LI YILLARIN İLK YARISINDA ÇANAKKALE ZAFERİ ETKİNLİKLERİ VE ALGISI

3.1. 1940'LI YILLARIN İLK YARISINDA TÜRKİYE'YE GENEL BAKIŞ

Türkiye 1940'lı yılların başlarında Almanya ve İtalya'nın bir sene önce başlattığı II. Dünya Savaşı'na girmeme mücadelesini veriyordu. 1940-1944 yılları arasında gerek Almanya ve gerekse İngiltere'nin tüm çabalarına rağmen savaşa girmeyerek Atatürk'ün söylemiyle “Yurtta Sulh Dünya'da Sulh” politikasını takip etmiştir. Türkiye II. Dünya Savaşı'na fiilen girmemesine rağmen o yıllar yaşanan savaş ülke gündemini oldukça meşgul etmişti.

Birinci Dünya Savaşı nasıl ki Dünya'da söz sahibi olmak isteyen devletlerin, ekonomik güçlerini artırmak için saldırgan ve yayılcı politika gütmeleri nedeniyle olduysa II. Dünya Savaşı'nın çıkmasında da hemen hemen aynı sebepler etkili olmuştu. Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış, M.Kemal önderliğinde, emperyalist güçlere karşı kazanılan İstiklal Savaşı'yla da Yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu.

Savaşın patlak verdiği 1939 yılından bir yıl önce Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri M. Kemal Atatürk vefat etmiş ve yeni cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmuştu. İsmet İnönü 1. Dünya Savaşı'nı yaşayan bir lider olarak savaşın sonuçları karşısında yeni Türk Devleti'nin zarar görmesini istemiyordu. İsmet İnönü, bu savaşı Türk milletinin bağımsızlığını tehlikeye düşürecek olası bir tehdit olarak gördüğü için kaçınıyor hem de Atatürk' e bir vefa borcu olarak görüyordu. Kendi ülkesinin toprak bütünlüğüne verilecek zarardan kaçındığı gibi, başka ülkelerin topraklarını sömürmeye tamamen karşı duruyordu. Türkiye'nin savaşa dâhil olan diğer devletler gibi hiç bir ülkenin toprağında gözü yoktu, başkasına vereceği toprağı da yoktu. Bu nedenle bu savaşa bir fiil katılmayarak denge politikası izledi²⁰⁵.

---

²⁰⁵Eda Bayraktar, İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası, https://www.academia.edu/31891092/%C4%B0K%C4%B0NC%C4%B0_D%C3%9CNYA_SAVA%C5%9EINDA_T%C3%9CRK_DI%C5%9E_POL%C4%B0T%C4%B0KASI (ErişimTarihi:13.02.2019)

Atatürk, İkinci Dünya Savaşı'ndan çok önce Avrupa'daki olumsuz gelişmeleri sezmiş ve bunu açık olarak ifade etmiştir. 1931 yılında Amerikalı General Mc Arthura; "Versailles Muahedesi, Birinci Dünya Savaşı'na sebebiyet vermiş olan amillerden hiçbirini ortadan kaldırmamıştır. Tersine olarak, dünün başlıca rakipleri arasındaki uçurumu büsbütün derinleştirmiştir. ...." demiştir²⁰⁶.

Atatürk, Almanya'nın İngiltere ve Rusya hariç olmak üzere, bütün Avrupa kıtasını işgal edebilecek bir orduyu kısa bir zamanda teşkil edebileceğini, binaenaleyh harbin 1940-46 seneleri arasında başlayacağını, Fransa'nın kuvvetli bir ordu yaratmak için, lâzımgelen hassaları artık kaybettiğini ve İngiltere'nin, adalarını müdafaa etmek için, bundan sonra Fransa'ya güvenemeyeceğini söylemişti²⁰⁷ "

Atatürk'ün gelecek bir savaş için şüphesiz en önemli öngörüsü ise Türkiye'nin ne yapacağıydı. Atatürk bu konuyla ilgili ölüm yatağında doktoru Nihat Reşat Belger'e şöyle demişti;

*"Çok zaman geçmeden Avrupa'da bir fırtına kopacak. Bu müthiş kasırga dünyanın her tarafını yakacak ve insanlık umumi bir harp musibetinin bütün kötülükleri ile bir kere daha karşılaşacaktır. Bu kanlı badirede tarafsız kalma, harbekatlama ve devlet gemisini bu fırtınanın ortasında hiçbir engel çıkarmadan sevk ve idare ederek harp dışında ve sulh içinde yaşamaya çabalamak bizim için büyük bir öneme sahiptir."*²⁰⁸

Atatürk'ün ölümünden sonra II. Dünya Savaşı gibi bir felakette Türkiye'nin en büyük şansı yöneticilerinin, Osmanlı'nın yöneticilik geleneği ile yetişmesi ve cumhuriyeti kuran kadronun iş başında olmasıydı. Bu kadronun da en büyük artısı ise Osmanlı diplomasi geleneğini Türk dış politikasına yansıtmış olmalarıydı²⁰⁹ . Bu politikayı belirleyen o dönemde İsmet İnönü, Şükrü Saraçoğlu ve Numan Menemencioğlu'ydu. Bu kişiler dış politikada gerçekçiliğe her zaman büyük önem veriyor ve Avrupalı devletlere karşı temkinli davranıyorlardı. Ancak burada sorumluluğun büyük çoğunluğu Cumhurbaşkanı İnönü'de idi. Atatürk'ün ölümünden sonra cumhurbaşkanı olan İnönü kendisini Milli Şef ve CHP'nin daimi genel başkanı

---

²⁰⁶ Osman Yalçın, "İkinci Dünya Savaşı'nda İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi", Ankara Üni. Türk İnkilâp Tarih Enstitüsü, **Atatürk Yolu Dergisi**, S.47, Bahar, 2011, s. 703

²⁰⁷ **Atatürk Söylev ve Demeçleri III(1918-1937)**, Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Yay. 5. Baskı, 2006, s. 135

²⁰⁸ Süleyman Kocabaş, **İnönü Dönemi Milli Şef Yönetimi ve Demokrasiye Geçiş 1938-1950**, Vatan Yayınları, İstanbul 2009, s. 104.

²⁰⁹ Selim Deringil, **a.g.e.**, ss. 2-4.

seçtirmişti²¹⁰. İnönü Türkiye'nin tarafsız kaldığı II. Dünya Savaşı yıllarında "Türkiye yalnız Türklerindir" inancı ile hareket etmiş, Türkiye'de Atatürk devrimlerinin kökleşmesine, Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunmasına ve Türklerin kendi toprakları üzerinde kendi kaderlerini çizmeleri gerektiğini dış politikanın temeline oturtmuştu. İnönü bu noktada tutarlı bir politika izlemiş ve savaş yıllarında hem Mihver, hem de Müttefiklerden gelen toprak tekliflerini, "Ne başkasının bir karış toprağında gözümüz var, ne de başkasına bir karış toprak veririz" diyerek hem içeride hem de dışarıda tutarlı bir siyaset takip etmiştir²¹¹.

1940'lı yıllara gelindiğinde dünyadaki gelişmelere baktığımızda M. Kemal Atatürk'ün ileri görüşlü bir lider olduğunu bir kez daha anlamaktayız. Bu yıllarda Hem Türkiye'de hem de dünyada bazı dengeler değişmeye başlamıştı. Dünya II. Dünya Savaşı'na doğru sürüklenirken Türkiye en az zararla bu durumdan çıkmak istiyordu. Türkiye, II. Dünya Savaşı'na askeri anlamda katılmamış olmasına karşın, bu topyekün savaşın etkilerini derinden yaşamıştır. Öte yandan Türk yönetimi, bir yandan başını Almanya'nın çektiği Mihver devletler, diğer yandan da Müttefikler arasında bir denge politikası sürdürerek savaşın dışında kalmaya çabalamışlardır. İnsan kaynakları yönünden ağır sonuçları yaşanan bir Kurtuluş Savaşı'nın hemen ardından yeni bir savaşa girmemek konusunda kesin olarak kararlı olan Türk yönetimi, sonuna kadar denge politikasını sürdürebilmiştir²¹².

İşte Dünya'da dengeleri değiştirecek hareketlenmelerin 1939 yılında başlamasından savaşın sonlandığı 1945 yılına kadar Türkiye'yi de gerek siyasal gerek ekonomik her anlamda etkilemişti. Türkiye fiilen savaşa girmemiş olsa da her an savaşa çekilebilecek olmamanın endişesi ve tedirginliğini savaş bitimine kadar hissetmiş ve gerekli tedbirleri alma yönüne gitmiştir. Bu nedenle de 1940'lı yılların gazetelerini taradığımızda Dünya'nın bu durumu basında oldukça yer almış Türkiye'nin gündemini de tamamen meşgul etmiştir.

Türkiye savaş dışı kalma politikasını sürdürmek için bir takım savaş öncesinde Alman saldırıları karşısında İngiltere ve Fransa'nın desteğini sağlamıştı. İngiltere'yle yapılan müzakereler neticesinde 12 Mayıs 1939'da hem Ankara'da hem de Londra'da

---

²¹⁰ Selim Deringil, **a.g.e.**, s. 4,46.

²¹¹ Edward Weisband, **İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası I**, Çev: M. Ali Kayabal, Cumhuriyet, İstanbul 2000, s. 23,27-28.

²¹² Kahraman Gürbüz, "İkinci Dünya Savaşı'nda Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'nin Tutumu", **U.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:8, Sayı:13, s. 372

yayımlanan bir deklarasyonla, İngiltere'nin saldırılar karşısında Türkiye'yi koruyacağı belirtildi. Fransa ile de yapılan müzakereler sonucunda benzer bir deklarasyon yayımlandı. 19 Ekim 1939'da ise Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında Ankara'da, 15 yıl sürecek bir ittifak anlaşması imzalandı. İngiltere ve Fransızlardan güvence alan Türkiye bu durumu Almanlara karşı da sürdürmek istiyordu²¹³.

1941 yılında Almanya yönünü Balkanlar'a çevirmişti. Bu da Türkiye için önemli bir tehdit olarak görülüyordu. Çünkü artık savaş Türkiye sınırına kadar dayanmıştı. Hitler, 1 Mart 1941'de İsmet İnönüye yazdığı mektupla Türkiye'ye saldırmayacağını garanti veriyordu. Bunun devamında ise 18 Haziran 1941 tarihinde Ankara'da Türk- Alman Dostluk ve Saldırmazlık antlaşması imzalandı. 22 Haziran 1941'de ise Almanya, Sovyetler Birliği'ne saldırınca Türkiye tarafsızlığını ilan etti²¹⁴.

İnönü 1 Kasım 1940'ta o yılın politika çizgisini belirleyen meclisi açış konuşması yaptığında şu ifadeleri kullanmıştır: *“Harbin dışında bir devlet olarak vaziyetimiz bütün devletlerle en normal münasebetler içinde bulunmamıza mani değildir. Ancak bu vaziyetimiz, topraklarımızın, karasularımızın ve havalarımızın muharip devletlerce kullanılmasına kati olarak manidir.”*²¹⁵

İkinci Dünya Savaşı sadece savaşa katılan devletleri değil tüm dünyayı olumsuz etkilemişti. Türkiye fiili olarak savaşa katılmamasına rağmen savaşın olumsuz etkilerini yakından hissetti. Savaş sebebiyle alınan tedbirler vatandaşı ekonomik olarak zor durumda bırakmıştı. 18 Ocak 1940'da TBMM tarafından kabul edilen Milli Korunma Kanunu ile hükümete ekonomiyi düzeltme yetkisi verildi. Bu dönemde uygulanan kısmi seferberlikten dolayı tarım ürünlerinin üretimi düştü. 11 Kasım 1942'de Meclis tarafından kabul edilen Varlık Vergisi Kanunuyla vatandaşın zor olan geçim şartları daha da güçleşti. Varlık Vergisi Kanununun adaletsiz biçimde uygulanması, beklenen gelirin elde edilememesi ve artan tepkiler sebebiyle kanun 1944'te yürürlükten kaldırıldı²¹⁶.

Türkiye her ne kadar savaşa girmemeye çalışsa da hem İngiltere tarafından hem de Almanya tarafından savaşa girmesi yönünde zorlanmaktaydı. Almanya, ABD'nin

---

²¹³İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye** *1. Cilt*, İletişim Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2013, s. 266

²¹⁴ **A.g.e.**, s.24

²¹⁵İlhan Tekeli, Selim İlkin, **a.g.e.**, s. 183

²¹⁶ Nurettin Güz, **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri (1932-1950)**, Ankara, 1995, s. 118

savaşa girmesiyle bu baskısını daha da arttırdı. Şükrü Saraçoğlu 27 Ağustos 1942 tarihinde Alman Dışişleri Bakanı Von Papan ile yaptığı görüşmede “ Bir Türk olarak Rusya’nın yıkılmasını hararetle arzu ettiğini ve böyle bir fırsatın bin yılda bir çıkabileceğini fakat bir başbakan olarak ve Türkiye’nin menfaatleri bakımından Türkiye’nin kesin tarafsızlık izlemesinin zorunlu olduğuna inandığını ifade etmiştir.” Almanya 1942 yılından sonra Türkiye’nin kararlılığı karşısında kendi safında savaşa sokma çabalarından vazgeçmişti²¹⁷. İngiliz Heyeti ise 26 Şubat 1941’de Ankara’ya gelmişti. Balkanlar’a giren Almanya’nın Yunanistan’a saldırmasını bekleyen İngiltere Türkiye’nin Almanya’ya savaş ilan etmesini istemişti. Türk tarafı bu durumu ustalıklı geri çevirdi. Böyle bir durumda Almanlar’ın Boğazlar’ı ele geçirmek için saldırıya geçebileceği, durup dururken Almanların tepkisini çekmenin akılcı bir davranış olmayacağı üzerinde durulmuştu²¹⁸. İngiltere savaşın ilerleyen safhalarında yine benzer istekle Türkiye’nin kapısını çalmıştır. Bu sefer Churchill, 26 Ocak 1943 tarihinde İnönü’ye gönderdiği muhtırayla Kıbrıs’ta genel meseleleri ve Türkiye’nin modern silahlarla güçlendirilmesi konusunu konuşmak istemişti. Ancak İnönü bu görüşmenin Türkiye’nin herhangi bir şehrinde olması şartıyla olabileceğini bildirdikten sonra 30-31 Ocak 1943 tarihlerinde Yenice İstasyonunda İnönü’nün treninde yapılması kararına varıldı. Bu toplantı “Adana Görüşmeleri” olarak da bilinmektedir. Toplantı iki taraf için de tatmin edici geçmiştir. Toplantı sonuçlarına bakarsak, Türkiye tarafsızlığını koruyarak silahlanacak, güçlenecekti. Ayrıca müttefiklerle birlikte hareket etmeye başlayacak ve müttefiklerin bazı emrivakilerine göz yumacaktı²¹⁹. Türk hükümeti her seferinde ustalıklı durumun üstesinden gelmiş ve savaşın son zamanlarına kadar bu tutumunu sürdürmeyi başarmıştır.

Başbakan Churchill, ‘İkinci Dünya Tarihi’ eserinde İnönü’yü şöyle övmüştü: “Balkanlarda açmayı tasarladığım ikinci cepheye katılması için İnönü’yü dört yıl boyunca zorladım. Direndi ve kazandı. Onun yerinde olsaydım ben de aynı politikayı izlerdim.”²²⁰ İnönü 1. Dünya Savaşı’nı yaşamış bir lider olarak, Mustafa Kemal’in de “Yurtta Sulh Dünyada Sulh” söylemleri ışığında II. Dünya Savaşı’na girmemiştir.

Sonuç olarak 1940’lı yılların ilk yarısı Türkiye’nin II. Dünya Savaşı’na fiilen girmemeye direnme çabasıyla ve devletlerarası denge politikası uygulamasıyla geçtiği

²¹⁷Fahir Armaoğlu, **20’inci yy Siyasi Tarihi (1914-1995)**, Alkım Yay., 11.Baskı, s. 212

²¹⁸İlhan Tekeli, Selim İlkin, **a.g.e.**, s 186-187

²¹⁹İlhan Tekeli, Selim İlkin, **a.g.e.**, s. 265-268

²²⁰ Bozkurt Güvenç, “Atatürk’ten İnönü’ye II. Dünya Savaşı’nda Türkiye” **İktisat ve Toplum Dergisi**, Sayı:65,Mart, 2016, s. 6

söylenbilir. Ülke genelinde özellikle ekonomik anlamda bir takım sıkma politikasına gidilmiştir. Bu yıllar arası taradığım gazetelerde II. Dünya Savaşı'nın ülkemizin gündemini ne kadar çok etkilediğini rahatlıkla görebiliriz. Bu nedenle de bu tarihler arasında Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerine gereken öneminin verilmediğini söyleyebiliriz. Hatta bazı yıllarda ilgili tarihlerde Çanakkale Zaferi ile ilgili hiç bir haber bulunamaması da bunu açıkça göstermektedir.

3.2. 1940'LI YILLARA KADARKİ ÇANAKKALE ZAFERİ ANMA ETKİNLİKLERİ

Çanakkale Zaferi'nin kamuoyunda yarattığı büyük coşku, daha ilk yıldan zaferin çeşitli şekillerde kutlanmasını bir gelenek haline getirmiştir. Bilinen ilk resmi kutlama, 18 Mart Zaferi'nin birinci yıldönümünde yapılmıştır. Konu, 12 Mart 1916 tarihinde Genel Kurmay Başkanlığı tarafından Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Nihat Paşa'ya gönderilen bir yazı ile gündeme gelmiştir. İlgili yazıda, 18 Mart 1915 tarihli deniz savaşı münasebetiyle, bu tarihte şehit olan askerlerin hatırasını yaşatmak ve yâd etmek amacıyla yapılacak dini törenin hemen arkasından askeri bir tören ve resmigeçit yapılacağı bildirilmiş ve bu nedenle en yakın ve uygun birliklerin törene katılmasının sağlanması istenmiştir. Ayrıca, Alman askerleri için de saat 10.30'da mezarlıkta dini bir tören yapılacağı belirtilmiştir²²¹. Tören, sadece 18 Mart Deniz Savaşı'nda şehit olan askerlerin anılması ile yeterli görülmemiş; aynı zamanda kara savaşlarında şehit olanların da anılması biçiminde yapılarak bu tarih, "Şehitleri Anma Günü" olarak ilan edilmiştir²²².

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı, 15 Mart 1916 tarihli bir diğer yazı ile de törenin ne şekilde yapılacağına dair bilgi vermiş ve "...18 Mart 1915 Deniz Savaşı'nda hakkın rahmetine kavuşan şehitlerimizin ve diğer askeri şehitlerimizin aziz hatıralarını yâd etmek için bu Mart'ın on sekizinci günü askeri bir tören yapılacak ve şehitlerimizin ruhuna dua okunacaktır..." denilmiştir. Tören programının ayrıntılarıyla açıklandığı bu yazıya göre ise, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı'nın da hazır bulunacağı bir grup saat 9.30'da Hastane Birliği arkasındaki şehitlikte toplanacak ve burada şehitler için dua okunacaktır. Dardanos civarındaki

²²¹ Cahide Sınmaz Sönmez, **a.g.m.**, s. 177

²²² Tayfun Ulaş, "1930'lu Yıllar Türkiye'sinde Çanakkale Savaşları'nı Anma Etkinlikleri ve Halkevlerinin Rolü", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, Sayı:18, Yıl:13, Bahar 2015, ss.522-523

birliklerden oluşacak diğer bir grup da bölgede toplanarak aziz şehitler için dua edecektir. Birkaç farklı alanda yapılacak törenlere subaylar, nişan ve madalyalarını takarak, resmi kıyafet ve kalpakla geleceklerdir. Resmîgeçit tüfekli yapılacaktır. 17 Mart'ta saat 10.00'da Hamidiye Tabyası'nda donanmanın resmîgeçidi yapılacak, 18 Mart'taki resmîgeçitte bulunacak olan askerler, bu törende de hazır olacaktır. 1916 yılında yapılan bu ilk törenin ardından bundan sonraki yıllarda Çanakkale savaş alanlarını ziyaret etmek ve burada çeşitli törenler düzenleyerek şehitleri yâd etmek adeta bir gelenek haline gelmiş ve günümüze kadar artarak devam eden bu ziyaretler Çanakkale Savaşları'nın önemini her geçen gün daha da arttırmıştır²²³.

Çoğu yerel nitelik taşıyan ve Çanakkale özelinde kalan ya da Başkent İstanbul çevresine has olarak değerlendirilebilecek bu anma etkinlikleri, 1916 yılından itibaren ülkenin işgal altında olmasından dolayı sekteye uğramıştır. Cumhuriyetin ilanı ve yeni ülkenin kurulmasından sonra, Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri'nde ilk olarak Şehitlikleri İmar Cemiyeti'nin ve ve 1932 yılından itibaren ise Halkevlerinin etkin rol üstlendiği söylenebilir. Mustafa Kemal önderliğinde Üçüncü Kolordu Komutanlığı'nın girişimiyle 30 Ekim 1924'de "Şehitlikleri İmar Komisyonu" oluşturulmuş 1926 tarihinde ise cemiyet haline getirilerek adı "Şehitlikleri İmar Cemiyeti" olmuştur²²⁴. Çanakkale Savaşları İstanbul Merkez Komutanı Şakir Güleç, 1926 yılında Şehitlikleri İmar Cemiyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. Atatürk, İstanbul'da Şehitlikleri İmar Cemiyeti Reisi Diyarbakır Mebusu İbrahim Tali Beyefendi'ye çektiği tebrik telgrafında: "Cemiyetin, aziz vatan şehitlerinin takdîs-i ruhu maksadıyla vakî' teşebbüs ve kadirşinaslığından memnun oldum. Bu vesile ile şahsım hakkında izhâr buyrulan samimî hissiyattan mütevellit memnuniyet ve teşekkürlerimin muhterem cemiyet azasına iblâğın rica ederim efendim" diyerek duygularını ifade etmiştir²²⁵.

Asıl amacı yurtiçi ve ve yurtdışındaki şehitlikleri onarmak olan Şehitleri İmar Cemiyeti, şehitliklerin bakımı ve yapımının yanı sıra savaş alanlarına yönelik ziyaretler düzenlemede ve çeşitli anma törenlerinin yapılmasında öncülük etmiştir. İlk etapta Mehmet Çavuş Abidesi'nin bakımını ve onarımını gerçekleştiren cemiyet buna ek olarak Gülcemal Vapuruyla her sene Çanakkale Şehitliklerine geziler düzenlemeyi

²²³ Cahide Sınnmaz Sönmez, **a.g.m.**, s. 177

²²⁴ Cahide Sınnmaz Sönmez, **a.g.m.**, s. 180

²²⁵ Tayfun Ulaş, **a.g.m.**, ss.522-523

de gelenekselleştirmiştir. İlk olarak ise 27 Eylül 1926 tarihinde aralarında Afyon milletvekili Ruşen Eşref, Musa Kazım ve Gelibolu Milletvekili Celal Nuri Bey'in de olduğu iki yüzü aşkın bir ziyaretçi grubu Çanakkale'ye ziyarette bulunmuştur. Bir sonraki ziyarette ise bu sayı daha da artmış ve 300 kişilik ziyaretçi grubu 15 Eylül 1927 tarihinde İstanbul'dan Gelibolu'ya hareket etmiştir. Cemiyetin bir sonraki ziyareti 2 Ağustos 1928 tarihinde gerçekleşmiş, İstanbul Milletvekili Ziyaeddin Bey tarafından bir konuşma yapıldıktan sonra bir hafız tarafından şehitlerin ruhuna Yasin-i Şerif okunmuştur. Şehitlerimize yakışacak boğazdan görülebilecek bir abide yapılması için girişimlerde bulunan cemiyet maddi imkânsızlıklar yüzünden bu amacını hayata geçirememiştir. 1960 yılında Şehitler Abidesi'nin tamamlanmasına kadar Mehmetçik Abidesi tören alanı olmuştur²²⁶.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan törenlerin merkezi Anzak kuvvetlerine karşı bölgeyi savunan Mehmet Çavuş ve 25 askerin anısına 1919 yılında inşa edilen “Mehmetçik Anıtı”, daha sonraki ismiyle ise “Mehmet Çavuş Anıtı” olmuştur. Mehmet Çavuş ve arkadaşlarının verdiği mücadele neticesinde “Cesaret Tepe” ismiyle anılan yerde inşa edilen anıtın üzeri 1934 yılında mermerle kaplanarak “Mehmetçik” kabartma yazısı eklenmiş ve 1960 senesine kadar da Çanakkale Savaşları'nda şehit olan askerleri anma etkinlikleri için yapılan resmi törenler Mehmet Çavuş Anıtı'nda gerçekleştirilmiştir²²⁷. 1916 yılında başlayan anma etkinliklerinde önce bir dini tören, arkasından askeri törenin yapıldığı görülmüştür. Törenlerin hepsinde de dini yönü ağır basan maneviyatın hissedilmesi karşımıza çıkmaktadır. Önemli bir husus da şudur ki; şehitleri yâd etmek amacıyla belli tarihler olmadığını görüyoruz. Özellikle havaların uygun olduğu bahar ve yaz aylarında ziyaretler daha fazla olmuştur²²⁸.

Çanakkale Muharebeleriyle ilgili 18 Mart Deniz Zaferi törenlerinin, 1934 yılı ile başlanarak geniş bir şekilde düzenlenip, konunun basında daha ağırlıklı ele alınarak yansıtılmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. 18 Mart 1934 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Abidin Dav'er ilk kez yayımlanan uzun bir inceleme yazısı ile 18 Mart Zaferi'ni ve Çanakkale Muharebeleri'nin önemini anlatmaktadır. Daha önceki yıllarda Çanakkale'de yapılan özel törenlerin basında kısa bir haber şeklinde verilmesine karşın

²²⁶ Cahide Sınnmaz Sönnmez, **a.g.m.**, s. 180-182

²²⁷ Cahide Sınnmaz Sönnmez, **a.g.m.**, s. 178

²²⁸ <https://www.comu.edu.tr/haber-12778.html> (Erişim Tarihi.12.04.2019)

yine 1934 yılında basında Çanakkale Halkevi'nde düzenlenen törenler ile ilgili geniş bilgiler ve resimler yayınlanmıştır²²⁹. Çanakkale Zaferi'ne 1934 yılında basında daha fazla yer verilmesi M. Kemal'in Anzak askerlerinin annelerine ithafen söylediği tarihi sözlerin etkisi muhakkak ki vardır.

14 Mayıs 1936 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Şehitlikleri İmar Cemiyeti tarafından anma töreninin yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Milli Türk Talebe Birliği tarafından program hazırlanmıştır. Montrö Boğazlar sözleşmesinin olumlu bir şekilde neticelenmesinden sonra ise bu zamana kadar yapılan en parlak törenin yapılacağı bildirilmiştir. Yapılan haberin detayı şöyledir:

“Şehitlikleri imar cemiyeti tarafından tertib edilmekte olan Çanakkale şehidleri ihtifali bu yıl da yapılacaktır. İhtifalin bu sene Boğazlar rejiminin değiştirilmesi hakkındaki teşebbüsümüzün müsbet bir şekilde neticelenmesinden sonra, bu vesile ile geçen senelerden daha parlak bir şekilde yapılması düşünülmektedir.

Diğer taraftan, Çanakkalede memleket için kahramanca kanlarını döken binlerce Türk gencinin yüksek tahsil gençliği tarafından ziyareti için Milli Türk Talebe Birliği tarafından bir program hazırlanmaktadır. Talebe Birliği, Milli Müdafaa Vekâletine müracaat ederek ihtifal için Mecidiye veya Hamidiyenin veya kabil olduğu takdirde iki geminin tahsisini rica etmeyi düşünmektedir. Şayet gençliğin bu arzusu kabul olunursa Milli Türk Talebe Birliğinden 1000, liselerden de 1000 izci ki 2000 genç, bu seneki ihtifale iştirak edecekler. Çanakkalede dövüşen eski Türk muhariblerinin de bu merasime iştirak edecekleri anlaşılmaktadır. Şehidlikleri ziyaret ihtifalinin temmuz ayı içinde yapılması muhtemeldir.²³⁰”

Çanakkale Şehitlerini anmak için yapılan törenlere devlet erkanında katıldığını basından öğreniyoruz. 16 Ağustos 1929 tarihinde Reşit Paşa Vapuru ile Çanakkale Şehitliklerine ziyaret gerçekleştirilmiştir. Bu ziyarete katılanlar arasında İstanbul Milletvekili ve C.H. Fırkası müfettişi Hakkı Şinasi Pş. Tevfik Kâmil, Maarif Cemiyeti mümessili Cevdet Kerim, Dini müesseseler müdürü Esat, Liman Şirketi müdürü Hamdi, Merkez Kumandanı Ferhat Bey ve Müftü Fehmi Ef. Bulunmaktadır. Vapurda Şehir bandosu ile muntehap bir saz takımı bulunmaktadır. Ayrıca dini merasim için de şehrin en güzel sesi sekiz hafızı bulunmaktadır. Bu ziyarete Gelibolu'dan 200 ve Çanakkale'den de 50 kişi katılmıştır²³¹.

²²⁹ Mete Tunçoku, **Çanakkale 1915 Buzdağının Altı**, ..., s. 119

²³⁰ **Cumhuriyet**, 14 Mayıs 1936

²³¹ **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1929

16 Kasım 1931'de Edirne Milletvekili Şeref Bey tarafından Anafartalar'daki Mehmet Çavuş Abidesi ile şehitliğin imarı hakkında bir yasa teklifi verilmiştir. Şeref Bey verdiği yasa teklifinde Çanakkale Savaşları'nda hayatını kaybeden Türk askerleri ve Çanakkale Savaşları için şu sözleri sarf etmişti:

“...Binbir şehamet ve kahramanlık destanı yazılı Türk tarihinin bir de Çanakkalesi vardır ki, medenî devletlerin muasır fen ve teçhizatı ile donatılmış orduları buraya geldikleri vakit karşılarında yalnız göğsündeki millî imandan başka bir şeye malik olmayan Türk mukavemetinin önünde gökten, yeryüzünden, deniz üstünden, deniz altından, yer altından yağdırdıkları cehennemleri birden susturmaya ve Türk'ün asırlar dolduran kahramanlığı önünde ezilip kaçmaya mahkûm oldular. Şimdi oradan kaçanların yükselen abideleri tarihin şerefli çocuğu Mehmet Çavuşun bir toprak tümsekçiğinden ibaret mezarı var. Çanakkale'de büyük zaferi yaratan Kaymakam Mustafa Kemal Beyin yanında haykırarak haykırarak kürek çekerek düşmana saldıran Mehmet Çavuş bizden şimdi yalnız bir şey istiyor: Vatan için can vererek altında yattığı bu şerefli toprakların üstünde gelecek evlâdımıza bu şehametini şükran borcunu ödediğimizi ispat edecek bir Türk abidesi.

Türk kanyıyla yoğrulmadık bir karış yeri olmayan ve bütün manasıyla üstünde bir tarih yaşayan bu topraklara yüzünü gözünü sürerek o şanlı günlerin acı ve tatlı hatıralarını yaşatmak için her yıl oraya koşanlar boynu bükük dönmeye mecbur oluyorlar. Çünkü, o mübarek topraklara çıkmak için bir yer, orada yatanlardan haber veren bir nişane bile yok. Ebediyen gelmeyecek olan hasretliğini, çömeldiği ocağının başında bekleyen ak saçlı ninelerin, eli kınalı Fatmacıkların bu yerlere götürdüğümüz selâmlarını kime tebliğ edeceğiz?

İngilizlerin, Fransızların şurada burada mağlûplar için tesis ve inşa ettikleri mükemmel sütunların fevkinde Mehmet Çavuş abidesi yükselmeli ve yedi bin yıllık Türk tarihi, bu şerefli abidenin yüksek mihrabına alnını sürerken Mehmet Çavuşun vatan semalarından gürlenen erkek sesi duyulmalıdır: Türk vatanına girilmez, yasaktır...²³²”

Çanakkale'deki Anma Etkinliklerine savaşta ölen yakınlarının mezarlarını ziyaret için yabancı misafirlerin de geldiğini görüyoruz. 14 Mayıs 1936 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde “İngilizlerin Çanakkaledeki Ziyaretleri” başlıklı bir haber bulunmaktadır. Haberin detayı şöyle verilmiştir:

“İngiliz seyyahı Langastriye vapurule bugün Kilya limanına geldi. Misafirleri Vali ile Parti ve Belediye heyetleri resmen karşıladılar. Seyyahlar Arıburnundaki mezarlıkları ziyaret ederek buraya çelenk koydular. Gece gemide bir suvare verildi. Bugün memleketlerine

²³² Burhan Sayılır, **a.g.m.**,s.83

dönecek olan İngiliz seyyahları kendilerine karşı gösterilmiş olan alâkadan dolayı çok memnun ve minnettar kalmışlardır.²³³”

İtilâf Devletleri savaş mezarları üzerinde 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi sonrasında çalışmalara başlamıştı. Gelibolu'ya gelen uzmanlar savaş bölgesini adım adım dolaşarak, savaş koşulları içinde rastgele gömülmüş olan ölülerin yerlerini belirlemişlerdi. 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalandığında, Britanya Savaş Mezarları Komisyonu, Arıburnu-Conkbayırı (Anzak) alanında 4300 mezar içeren 29 mezarlık, Seddülbahir (Helles) alanında 5900 mezar içeren yedi mezarlık; Suvla'da 4300 mezar içeren dört mezarlık ve Yarbay Doughty-VVylie'ye ait ayrı bir mezar ile Cape Helles ve Conkbayırı anıtlarını tamamlamıştı. Fransızlar ise, 3236 mezar ve bir anıt içeren Fransız Mezarlığı'nı 1926'da tamamlamışlardı.²³⁴ Bu topraklar için canlarını veren, bu ülkeye eşsiz bir zafer kazandıran şehitlerimiz için inşa edilen Çanakkale Şehitler Abidesi, o tarihlerde yoktu ama Gelibolu Yarımadası'nda pek çok yabancı mezar ve abide bulunuyordu. Bu durum Gelibolu Yarımadası'nı ziyaret eden herkesi derinden yaralıyordu. Burada yaşanan kahramanlığı yaşatacak bir Abide yapılmalıydı. Atatürk 1935 yılında Gelibolu Yarımadası'nı gezen Profesör Doktor Afet İnan'ın Gelibolu Yarımadası'nda neden Türk Abideleri bulunmadığı sorusuna şu sözleri söylemişti. *“Evet, doğru, biz de Mehmetçiğimizi anmak için, büyük, çok büyük abideler yapmalıyız. Fakat bu bir zaman ve imkân meselesidir. Ancak seni tatmin etmek için söyleyeyim ki, bu toprakların Türk hudutları içinde kalmasıyla, Mehmetçik en büyük abideyi bizzat kurmuştur”²³⁵.*

Sonuç olarak, Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerinin, zaferin yıl dönümünden itibaren coşkulu kalabalıklarla kutlanmaya başlandığını söyleyebiliriz. Zaferin gururu ve sevincini yaşayan halk savaşta ölen askerlerimizi anmak ve hatıralarını yaşatmak için düzenlenen dini törenlere ve arkasından askeri törenlere katılmıştır.1940 yılına kadar yapılan Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri Şehitleri İmar Cemiyeti ve Halkevlerinin öncülüğünde gerçekleşmiştir. Anma Etkinliklerine halkın yoğun ilgisiyle birlikte devlet erkânının da katıldığı gözlemlenmiştir. Çanakkale Zaferi Anma

²³³ **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Mayıs 1936

²³⁴ Burhan Sayılır, **a.g.m.**, s. 67

²³⁵ Mithat Atabay, “Şehitlikleri İmar Cemiyeti Arşiv Belgerine Göre Çanakkale Şehitler Abidesi İnşaatının Tamamlanması ve Açılış Töreni”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Sayı:21, 2016, s. 215

Etkinliklerine savaşta yakınlarını kaybeden yabancı devletlerin de katıldığı görülmüştür. Çanakkale Zaferi'nin önemi gün geçtikçe daha da iyi anlaşılacak tüm yurttaki çeşitli etkinliklerle kutlanmış ve şehitlerimizin hatıraları yâd edilmiştir.

3.3. 1940 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

18 Mart Çanakkale Zaferi'nin yıldönümü kutlamaları 1940-1950 tarihleri arasında II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle hakettiği değeri görmemiştir. Özellikle 1940-45 yılları arasında Çanakkale Zaferi kutlamalarıyla ilgili haberlerde bunu görmekteyiz. Bu tarihler arasındaki bazı yıllarda Çanakkale Zaferi'yle ilgili haber dahi yapmayan gazeteler mevcuttur. 1945-1949 tarihleri arasında daha coşkulu kutlamaların, Çanakkale Zaferi'nin tarihimizde önemli bir dönüm noktası olduğunu anlatan yazıların daha fazla olduğu görülmüştür. Çanakkale Zaferi'nin kazanılmasında üstün başarılar gösteren Anafartalar ve Conkbayırı kahramanı olarak anılan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ise oldukça az yer verilmiştir.

Törenler, genelde Halkevleri'nin Halkodaları'nın ve Şehitleri İmar Cemiyeti'nin öncülüğünde yapılmıştır. Milli Türk Talebe Birliği Gençleri, özellikle İstanbul'da ve Ankara'da üniversite okuyan gençler Çanakkale Savaşları'na büyük ilgi duymuşlar ve bilhassa 18 Mart Zaferi törenlerine katılmışlardır.

1940-1949 yılları arasında, 18 Mart Çanakkale Savaşı yıldönümü törenlerini ve Çanakkale Zaferi'nin önemini anlatan Cumhuriyet, Akşam, Ulus, Yeni Sabah, Vatan, Anadolu, Tasvir-i Efkâr gazetelerinde Abidin Dav'er, Metin Töker, A.Adnan Adivar, Nadir Nadi, Kemal Zeki Gençosman, Necdet Evliyagil ve A.C. Saraçoğlu'nun yazılarına yer verilmiştir. Ayrıca zaferle ilgili imzasız yazılara da yer verilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesinde 18 Mart 1940 tarihinde Çanakkale Zaferi ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır. Fakat 25 Nisan, 26 Nisan ve 27 Nisan tarihli gazetelerde Çanakkale Zaferi'nin önemini anlatan, Anzaklar tarafından Anzaklar Günü olarak kutlanan bu güne dair haberler mevcuttur. Burdan yola çıkarak Çanakkale Savaşı'nın sadece ülkemizde değil tüm dünyada önemini koruyan ve kutlanan şanlı bir zafer olduğunu görüyoruz.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 25 Nisan'da yayımlanan haberinde "Anzac Günü" başlığı atılmış ve alt başlık olarak da "Çanakkale Harbinin yıldönümü bugün Mısır'da kutlanacak." yazılmıştır. Haberin devamında şu satırlar yazılıdır:

"Anzaclar "Memerial Day" (Unutulmaz Gün)diye andıkları Çanakkaledeki kanlı çarpışmaların 25. yıldönümünü yarın kutlayacaklardır. Büyük Harbin dehşet verici hatıralarile ve yeni müttefik Türkiye'ye karşı dostluk ve hayranlık hisleriyle dolu olan bu tarih, şimdi Anzacları Türkiye'nin dost ve kahraman evlatlarına bağlayan sarsılmaz bağı, gelecek nesillere anlatacak büyük bir gün olacaktır.²³⁶"

26 Nisan tarihli Cumhuriyet Gazetesi ilk sayfadan "Kahraman Dost-Alicenap Düşman" başlığıyla bir haber yapmıştır. Türk ve Avustralya-Yenizelanda başkomutanları arasında Çanakkale Savaşı'nın 25.yıldönümü münasebetiyle telgraflaşmalar olmuştur. O yıllarda, Mısır'daki Yenizelanda Ordusu kumandanı General F.C. Freybeurg, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Genelkurmay Başkanı ise Fevzi Çakmak'tır. General F.C.Freyburg, Türk Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'a gönderdiği aşağıdaki telgrafta duygularını çok güzel ifade etmiştir:

"Bu yıldönümünde, yirmi beş sene evvel birinci Yenizelanda kuvvei seferiyesinin Çanakkale'ye çıkışını hatırlıyoruz. Bu Yenizelanda için hatırdada tutulacak bir vak-adır. Ve saflarımızda ona iştirak eden birkaç kişi hala bulunmaktadır.

Onlar ve onlardan sonra gelenler, Türk ordusunun muzaffer olmak için sarfettiğimiz bütün gayretleri boşa çıkararak kuvvetli ve anud mukavemetini hatırlarlar. 1915 te sizin ordunuza karşı kullanılmış olmakla müftehirdik ve onun kıymet ve şiddetinden çok şey öğrendik. Karşılıklı yaptığımız sefer, sert ve şiddetli çarpışmalarla dolu idi. Fakat her iki taraftan birinin utanacağı herhangi bir hareket onu hiç bir zaman lekelemedi. O bizde, ordunuza karşı zamanın sıcak bir dostluğa çevirdiği hürmet hissi doğurdu. Şimdi 1940 ta, bizimle bu kadar yakın olmanız, bizimle dost ve müttefik olmanız bulunmanız bize en büyük itminanı vermektedir. Karşılıklı dostluğumuzun inkişaf edeceğine inanıyoruz ve bilfiil muharebeye girmemiz icab ettiği zaman, sizin ordunuzu yanımızda görmekten daha iyi bir talih ümid edemeyiz. Bu fırsatla düşüncelerimiz sizinle beraberdir ve en iyi temennilerimiz Türk ordusuna gitmektedir.²³⁷"

Bu telgrafa karşılık Mareşal Fevzi Çakmak Paşa da aşağıda yazmış olduğu mesajın Mısır'daki Yenizelanda Seferi Kuvvetlerine iletilmesini B.C Freyburg'dan rica etmiştir.

²³⁶Cumhuriyet, Anzak'ların Günü, 25 Nisan 1940

²³⁷Cumhuriyet, Kahraman Düşman-Alicenap Dost, 26 Nisan 1940

“ Yenizelanda Seferi kuvvetlerinin Gelibolu'ya ihraç edildikleri ve iki düşman kuvvetin mücadelerine tahsis edilen harp sahasında cesaret ve şecaat hususunda boy ölçüşmeye başladıkları tarihten bu güne kadar bir rubu asır geçti.

Bu kahramanca ve yiğitçe muharebede, hiç bir zaafın bozamadığı mutekabil hürmet ve takdir ile iki muhasım kuvvet, hakiki erkeklığın şanına has olan şeref ve şecaat an'anelerine aynı veçhile bağlı bir suretle karşı karşıya çarpıştılar.

Gelibolu'da harp eden Türkler Yenizelanda seferi kuvvetleriyle yaptıkları mücadeleye aid hatıraları daima heyecanla yâd ve iki heybetli düşmanı mütekebil takdir rabitaları ile birbirine bağlı ki dost haline getiren bu destani mücadelenin harikulade safahatını büyük bir gurur ile daima nakletmektedirler.

Bir zamanlar yekdiğerinin düşmanı olan orduların ittifak rabitaları ile birbirine bağlı bulunmaktan dolayı samimi bir sürür hissettikleri şu anda size samimi düşüncelerimizi, temennilerimizi ve sempatilerimizi muhabbetle gönderiyoruz.²³⁸”

Bu mesajlar Ankara radyosu ile Yeni Zelanda ve Mısır'daki Yeni Zelanda Seferi Kuvvetleri için tertip edilmiş olan hususi emisyonun başlangıcında yayımlanmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi yazarı Nadir Nadi bu yazışmalarla ilgili düşüncelerini ve Çanakkale Zaferi'nin önemini yaptığı haberde şöyle dile getirmiştir:

“ ... Yenizelanda kuvvetlerinin sayın komutanı, hislerinde çok samimi ve haklıdır. Bundan bir çeyrek asır evvel vuku bulan Çanakkale muharebeleri, Türk milleti için-tarihin çok az milletlere geçirttiği- bir imtihan olmuştur. 1683 tenberi her gün bir miktar daha çöken saltanat yapısının çatırdıları arasında yavaş yavaş unutulmaya başlayan Türk kahramanlığı, bütün ihtişam ve parlaklığı ile ilk defa olarak o zaman yeniden kendini göstermişti. Ne çelikten birer adayı andıran heybetli gemiler, ne de en modern vasıtalarla mücehhez ordular, etile be kanile toprağını müdafaa eden Türk askerinin iradesini yenememişti. Çanakkale'de kazandığımız zafer, bize, şu kadar milyon dolara veya bu kadar milyon altına değil, fakat dünyada mevcut bütün kıymetlerin üstünde saydığımız yüz bin Türk çocuğuna mal oldu. Bugün güzel yurdumuzun bizim olan toprakları üzerinde hürriyet havası teneffüs edebiliyorsak gene bugün, bütün dünya milletlerinin dostluğumuza kıymet verdiklerine şahid bulunuyorsak, bunu her şeyden önce bu topraklar uğrunda vaktile can veren sayısız ve adsız kahramanlarımıza borçluyuz...²³⁹”

Avustralya İmparatorluk Kuvvetleri Kumandanı General Blamey ile Mareşal Fevzi Çakmak arasında da telgraflaşmalar olmuştur. Avustralya İmparatorluk Kuvvetleri Kumandanının gönderdiği telgraf şöyledir:

²³⁸Cumhuriyet, 26 Nisan 1940

²³⁹Cumhuriyet, Bir Yıldönümü Münasebetile, 27 Nisan 1940

“ Geliboluda ilk karşılaşmamızın senei devriyesi münasebetile Avustralyada ve yabancı devletlerde bulunan Avustralya İmparatorluk kuvvetlerinin bütün efradı Türk ordusuna ve Türk milletine dostane selamlarını yollar.²⁴⁰”

Bu telgrafa karşılık Mareşal Fevzi Çakmak'ın gönderdiği telgraf ise şöyledir:

“ Avustralya ve Türk ordularının karşılaşmalarının 25 inci yılını, iki memleket arasındaki sarsılmaz dostluk içinde idrak ediyoruz. Gönderdiğiniz dostane mesajdan dolayı Türk ordusunun teşekküllerini size iblağ eder ve Avustralya ordularına ve bütün Avustralya milletlerine selamlarımı yollarım.²⁴¹”

Avustralya ve Yeni Zelanda ordusunun 1915'te Gelibolu'ya ihracının yıldönümü münasebetiyle Avustralya ve Yeni Zelanda'da olduğu gibi Mısır'da ve Filistin'de bulunan askeri birliklerce de tören yapılmıştır. Yaptıkları törenlerde Türkler'in kahramanlığı yâd edilmiş ve Türk ordusu Başkumandanı da hürmetle anılmış ve alkışlarla karşılanmıştır.

Kudüs'te çıkan Palentine Post gazetesi Avustralya Başvekili Menzie'nin, İngiliz Kuvvetleri Kumandanı General Wawel'e ve Filistin Ali Komiseri Sir Harold Mac Michael'e gönderdiği mesajların metni ise aşağıdadır.

Menzie, General Wawel'e gönderdiği mesajda şöyle demektedir:

“25 sene evvel Gelibolu'da bizimle çok kahramanca çarpışmış olan düşman bugün sadık dostumuz ve bizimle birliktedir. İngilizler, Anzaklar, Fransızlar ve Türkler birbirleriyle karşılıklı yardıma amade bulunmaktadır.²⁴²”

Londra'da yapılan törende Avustralyalılar ve Yeni Zelandalılar da Memorial Day kutlamışlardır. Törene katılanlar arasında Mareşal Lord Birwood, General Ian Hamilton ve Viktoria nişanına hamil dört subay vardır. O tarihte Britanya İmparatorluğu'nun düşmanı olan Türkler'in kahramanlığı yadedilmiş, Türk ordusu Başkumandanı Fevzi Çakmak da saygıyla anılmış ve alkışlarla karşılanmıştır.²⁴³

Eski Avustralya Başvekili olan Avustralya Yüksek Komiseri Stanley Bruce ise şu sözleri söylemiştir:

“Bu gün Türk, Avustralya ve Yenizelanda orduları başkomutanları arasında telgraflar teati edilmiştir. Avustralyalılar, Türklerle büyük bir gayret sarfederek çarpışmışlar ve onlara karşı büyük bir takdir ve büyük bir hürmet duymuşlardı...²⁴⁴”

²⁴⁰Cumhuriyet, Kahraman Düşman-Alicenap Dost,26 Nisan 1940

²⁴¹Cumhuriyet, Kahraman Düşman-Alicenap Dost,26 Nisan 1940

²⁴²Cumhuriyet, Kahraman Düşman-Alicenap Dost, 26 Nisan 1940

²⁴³Cumhuriyet, Merasimde Türk Kahramanlığı Sena Edildi, 26 Nisan 1940

²⁴⁴Cumhuriyet, Merasimde Türk Kahramanlığı Sena Edildi, 26 Nisan 1940

27 Nisan tarihli Akşam Gazetesinde “Çanakkale’deki kanlı çarpışmaların 25 inci yılı” başlıklı bir haber yapılmıştır. Anzaklar “Unutulmaz Gün” diye andıkları bu günün yıldönümünü kutlamışlardır. Yapılan haberde Anzakların Türkiye’ye karşı hayranlığını bildiren birçok ifadeye yer verilmiştir. Bir zabitanın ifadesi şöyledir:

“Türkiyeyi tanımış olan bizler, onu Atatürk’ün sevk ve idaresi altında yürüdüğü terakki ve inkişaf merhalelerinde adım adım takip ettik ve size kati olarak söyleyebilirim ki; bütün Yeni Zelanda Türk milletine hayrandır. Zira Türkiye, harpten sonra, terakki ve medeniyet yolunda süratle kalkınmaya muvaffak olan yegane Avrupa memleketidir.”²⁴⁵

Ulus Gazetesi ise “18 Mart” başlıklı bir haber yapmıştır. Habere, gazetenin “Yankılar” manşetinin altında yer verilmiştir. “Dün 18 marttı. Birçok şerefli ve ünlü yıldönümlerimiz arasında Çanakkale sırtlarından birisine ayrı harflerle yazılmış olan bu tarih de her zaman anılacaktır.” cümleleriyle habere giriş yapılmıştır. Haber şu şekilde devam etmiştir:

“ Dahil olduğumuz grup ve blok, ister şu ister bu taraf olsun, Büyük harp de 18 mart günü, Boğaz’ı müdafaa hususunda gösterdiğimiz eşsiz kahramanlıklardan birisi de o gün milli destanlarımız arasına karıştı. Vasıtalarımız kifayetsiz ya da kifayetsiz olsun, biz o tarihte taraftarı olduğumuz dava uğruna ne türlü harikalar gösterebileceğimizi bir defa da o gün ispat etmiştik. Montrö zaferimizle askerlik dışı vasfı kaldırılan Boğazlar yine kelimenin bütün manasıyla elimizdedir. Oradayız ve orada sulhün ve istediğimiz dünya nizamının bekçisiyiz.

18 mart gibi zaferler, bir kaç neslin şeref ve iftihar iştihasını avutacak kadar belagatlıdır. Onun için yenilerini göstermeye, kendiliğimizden vesile ve imkan aramayız. Fakat oraya, bütün bu noktaları unutarak, şayet saldırganlığa kalkan olursa, onlar da 18 mart şehit ve gazilerinin ayrıca inkılap ve cumhuriyet gibi iki en büyük silahla da mücehhez çocuklarını karşılarında bulurlar. Büyük bir şairimizin:

“ Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor;

Bir hilal uğruna yarab, ne güneşler batıyor.” dizeleriyle şehitlerimizin hatırası anılmıştır.²⁴⁶

Yeni Sabah Gazetesi’nde ise 18 Mart tarihinde ilk sayfadan “18 Mart” başlığı altında Çanakkale Zaferi’nin Yıldönümü şöyle anılmıştır:

“18 Mart Cihan Harbinin en şiddetli ve amansız bir devrinde Çanakkaleye taarruz eden muazzam ve üstün kuvvetlerin büyük bir hezimete uğradığı günün yıldönümüdür.

O gün yalnız ve yalnız bileğine güvenip göğsünü şiddetli savletlere siper eden aziz Mehmetçik, sâf alnının daima hakkı olan bir zafer ikilili giymiş ve mecmuu (200.000) tonilatoyu

²⁴⁵Akşam, Çanakkaledeki Kanlı Çarpışmaların 24 inci Yılı, 26 Nisan 1940

²⁴⁶Ulus, 18 Mart, 19 Mart 1940

*bulan muazzam ve heybetli bir deniz kuvveti Türk azmi önünde mağlubiyetini teslim ve itiraf ederek çekilmişti.*²⁴⁷”

Aynı gazetenin dördüncü sayfasında ise A.C. Saraçoğlu tarafından kaleme alınan “*Şanlı Bir Yıldönümü*” başlığı altında Çanakkale Zaferi tüm ihtişamıyla anlatılmıştır. Saraçoğlu yazısına attığı başlığın altına ise “*1331 Yılıının 18 Martında Çanakkaleye hücum eden muazzam düşman filosu, Türk’ün iman dolu göğsü önünde erimiş, münhezim olmuştu.*” ifadesi yer almaktadır. Bu satırların altında da 18 Mart günü batırılan Fransız Bouvet zırhlısının o anları resmedilmişti. A.C. Saraçoğlu, yazdığı yazıda 18 Mart gününü düşmanın muhteşem donanmasına karşı nasıl kazandığımızı şöyle anlatmıştır:

“ Bugün yıldönümünü idrak ettiğimiz 18 mart Çanakkale muharebesi, cihan harbinde Türk silâhlarının ihra: etmiş olduğu en büyük ve en şanlı zaferlerden biridir.

Filvaki 1331 yılı martının 18 inci günü faik ve kahir kuvvetlerle boğazları zorlamaya teşebbüs etmiş olan o zamanki düşmanlarımız Türkün çıplak göğsünü siper ederek gösterdiği merdce ve kahramanca müdafaa karşısında münhezimen ric’at etmiş, bir daha Boğaza denizden hücum etmeyi hatırından bile geçirmemiştir. 18 mart Çanakkale muharebesinde mütaarrız düşman kuvvetleri korkunç zayiata duçar oldukları halde kahraman müdafaa kuvvetlerimiz hiç denilecek derecede az ve ehemmiyetsiz hasar ile bu müthiş müsaraadan muzaffer çıkmıştır.

O gün Nasıl Muzaffer Olmuştuk?

O zamanki düşmanlarımız pek kolaylıkla başaracaklarını zannettikleri bu işe “18, zırhlı ile müteaddid kuruvaz, destroyer ve diğer yüzlerce müavin gemiler tahsis etmişlerdi. İngiliz-Fransız donanması, üç dört yeni harb gemisinden başka, dritnotlara nisbetle modası geçmiş, lâkin kara istihkâmlarına karşı korkunç pehlivanlar olan zırhlılardan mürekkebe bulunuyordu.

1331 yılı martının (18) inci günü Çanakkaleye hücum eden deniz kuvvetinin mecmu tonajı takriben (200) bine varıyor, (128) tane büyük (158)orta ve (650) kadar da küçük topla mücehhez bulunuyordu.

18 martta, sabahleyin erkenden, müstahkem mevki kumandanı Cevad Paşa ile Osmanlı devleti hizmetinde bulunan Alman Amirali Von, “ Uzedom” paşanın bir muhaveresi neticesi olarak bir tayyaremiz istikşafa memur edildi.

Hava, sakin, güneşli ve deniz rakiddi. Tayyaremiz Çanakkaleden kalktı ve (1600) metre yükseldikten sonra garbe yol verdi. Boğaz medhalinde bermutad (2) İngiliz zırhlısı ile (4) muhrib karakol ediyorlardı. Lâkin biraz ilerleyince düşman kuvayı külliyesinin Boğaza doğru gelmekte olduğunu gördüler. Tereddüde mahal yoktu: Düşman geliyordu.

---

²⁴⁷Yeni Sabah, 18 Mart 1940

Teyyaremiz derhal Çanakkaleye döndü ve vaziyeti rapor etti. Filvaki saat (11.30) da (10) tane saffi harb gemisinden mürekkeb düşman filosu Boğaz medhalinde bombardıman mevzi alıyordu.

Anadolu sahilinde sağ cenahı, İngilizlerin “Triumph”, Fransızların “Buve” zırhlıları teşkil ediyor, Rumeli tarafında da “Golva” ve “ Şarlmany” zırhlıları mevki alıyorlardı. Bu dört gemi Boğaz medhalinden bir mil içeride bulunuyordu. Biraz daha gerilerde, sağ ve sol cenah arasında kalan genişçe fasılada “Lord Nelsin”, “Agemmemnon”, “Kuın Elizabet” ve “ Prens Corc” zırhlıları görünüyordu. Sağ cenahtan (3) kilometre kadar geride Fransızların “Sufren” ve İngilizlerin “ İnflexibl” hattı harb ve sefaini ağır ağır ileri geri hareket ediyorlardı.

Saat (11.40) da düşman ateşe başladı. Sağ cenahtaki (2) gemi “ Dardanos” ile obüs mevzilerimize ateş ediyordu. Rumeli tarafındaki (2) Fransız zırhlısı taret toplarıyla yaylımlar yaparak sağ ve sol cenah arasındaki İngiliz kuvayı külliyesine müzaheret ediyordu. “Nelsin” , “ Agememnon” ve “ Kuın Elizabet”, ise Hamidiye(Anadolu) istihkâmlarımızla, Mecidiye ve Hamidiye(Rumeli ve Namazgâh) istihkâm ve tabyalarımızı hedef ittihaz etmişlerdi.

Düşmanın gemi toplarından ve bacalarından çıkan dumanlar Boğaz imtidadınca dağılıp yayılıyordu. Fransız taretleri, yaylım ateşlerden çatallı alevler içinde kalıyor; İngiliz gemilerinin bordalarında şimşekli helezomlar peyda oluyordu. Sahilde yer depreşmesini andırır sallantılar hasıl olmakta, denizin yüzündeki hava tabakası mermi infilâkiyle ihtizaza gelmekteydi. Öğle üzeri eski Çimenlik istihkâmındaki eski kule harab oluyor; bir obüs minarenin üst kısmını alıp götürüyordu. Karşıda Kilidilbahir kışlaları alevler içinde bulunuyor; bataryaların yakınındaki evler yanıyordu.

Saat 1.20 de Hamidiye isithkâmımız ateşe başladı. Yarım saat sonra Fransızların “Bove” zırhlısı bir tarafa yatmış bir halde medhale doğru çekilmeğe mecbur olmuştu. Aynı zamanda Kilidilbahir tarafındaki üç istihkâmımız da “Golva”, ile “ Şarlmany” zırhlılarını ateşleri altına almışlardı. Bu sırada “Golva” o kadar ağır surette yaralandı ki şayet alelâcele çekilip Merkep adasına baştankara edilmeseydi muhakkak surette batardı. “ Bove” istihkâmlarımızın ateş sahasından çıkıp Kepez burnunun biraz gerisine çekilmişti ki bordasında bir infilak oldu. Gemiyi saran dumanlar içinden koca zırhlının sancak bordasına meyledip alabora olduğu görüldü. Saat tam (2) yi (3) geçiyordu.

Düşman muhribleri hemen Fransız zırhlısının devrildiği noktaya seyirttiler. Bunlardan biri mermilerimizden birisinin tam isabetile batırıldı. Buarada sabahtan beri Bozcaada civarında kalan ve ihtiyat kuvveti vazifesini gören (6) düşman zırhlısı da Boğaza giriyor ve düşman muharebe hattını takviye ediyordu. Bunun üzerine muharebenin başlangıcından beri bombardımana iştirak eden ve istihkâmlarımızın ateşiyle hırpalanan bazı gemiler değiştirildi ve saat üçe doğru bombardıman eski şiddetile devama başladı.

Saat (4) sularında İngilizlerin “ İrrezistibl” zırhlısı Hamidiye istihkâmına epeyce yaklaşmış bulunuyordu. (20) dakika sonra bu geminin bir tarafa yattığı ve bacalarından beyaz dumanlar, buharlar çıktığı görüldü. İngiliz zırhlısı akıntının keyfine tâbi olmuş, hareketsiz bir halde obüs bataryalarımızın ateş sahasına doğru sürükleniyordu. Bir aralık birdenbire doğrulur gibi oldu; fakat topları işlemiyordu. Taretleri, son ateş vaziyetini muhafaza etmekteydi. Efradı, yara kapama ameliyatıyla meşguldüler. Saat beş sularında bu zırhlının mürettebatını almak için muhribler “ İrrezistibl” e yaklaştılar. Efrad güverteye tabur olmuştu. Fakat obüs ateşlerimizin tesiriyle herkes kaçışmağa başladı.

Düşman ateş hattını takviye için(Bozcaada) dan son iki gemisini de celbetti. Mamafih taarruz hareketinin akim kaldığı artık apaçık görünüyordu. Düşman gemileri (Bozcaada)ya doğru yol vererek birer, ikişer dönüyorlardı. İlk dönenler arasında İngilizlerin “Oşin” zırhlısı bulunuyor, bu zırhlının birdenbire bir tarafına fena halde yattığı görülmüyordu. Yavaş yavaş Boğaz medhaline kadar sürüklenmek istediği belliydi.

“Oşin” Halilili açıklarında iken, ağılebi ihtimal, gayri ihtiyari olarak sancak tarafa doğu kavis resmetti. Bu esnada bir tarafına pek ziyade yatmış; bataryalara karşı cevap veremez bir hale gelmişti. Bu ana kadar topları yeniden işler bir hale getirilen “Dardanos” istihkâmımız “ İrrezistibl” zırhlısına karşı ateş açmağa başlıyor ve bu yaralı İngiliz vahidi harbini, tam saat yedide, Boğazın akıntılı sularına gömüyordu. “ Dardanos” bataryalarının tekrar canlanması, düşman ateşini de yeniden faaliyete sevketti. Bütün düşman gemileri, olanca ateşleriyle evvelce iskât ve imha edildiğine hükmettikleri “Dardanos” bataryalarına korkunç bir hücumla geçtiler. Lâkin kahraman “ Dardanos” susmadı, susturulamadı. Bu arada “Mecidiye, istihkâmının topları da ateşe başladılar.

Boğaza akşam karanlığı çökerken düşmanın harekete kudreti olan gemileri ric’ate başlamışlardı. Hepsinde yaralar, rahneler vardı. “ İnfleksibl” muharebe kruvazörünün baş tarafında, köprü üstü irtifainin kadar çıkan bir alev sütünü görünüyordu. Sonradan anlaşıldığına göre bu gemi torpedo dairesi hizasından bir mermi veya mayın isabeti almış binnetice muharebeden sakit olacak derecede hasarzededilmişti. “Küin” ve “Nelsin” zırhlıları da obüs bataryalarımızın ateşine maruz kalarak dumanlar içinde kalmışlardı.

Şimdi Boğaz sularında “ Triumph” ile akıntıya tâbi olarak bataryalarımızın ateş sahasından harice çıkmak isteyen “Oşin” zırhlısından başka düşman gemisi kalmamıştı. Biraz sonra düşman muhribleri mürettebatı almak üzere “Oşin” in etrafını sardılar.

Ertesi sabah Çanakkale Boğazının muzlim suları üzerinde üç büyük yağ lekeli görülmüyordu. Bunlar mezarlıklardaki taşlar gibi, dalgalara gömülen üç düşman gemisinden birer nişane idi. Bu nişaneler “ İrrezistibl” “Bove” ve “Oşin”zırhlılarının enkazının üzerinde zahir olmakta idi.

Bir Fransız filosu ile takviye edilen İngiliz donanması o gün Türkün kahramanlığı karşısında pes demiş, Mehmetçiğin çelik göğsü karşısında en son sistem siâhlar, ve dev cüsseli (38)lik gülleler sernigün olmuştu.

İşte bugün böyle şahametli bir zaferin yıldönümüdür. “Yeni Sabah, bu şerefli günün şehidlerini fatılarla anar ve onların huzuru maneviyetinde huşûla eğilir.

Düşman bu korkunç musaraada üçü zırhlı olmak üzere (6) gemi kaybetmiş, takriben (1000) telef, (1000) mecruh vermiştir. Bizim zayıyatımız ise (24) şehid, (79) yaralıdan ibaret kalmıştır.²⁴⁸”

Balıkesir Halkevi'nin Dergisi olan Kaynak Halkevi Dergisi'nde Zinnur Erginer'in kaleme aldığı “18 Mart Çanakkale” başlıklı yazısı yer almaktadır. Zinnur Erginer bu yazısında Çanakkale Zaferi'nin öneminden ve sonucundan bahsederek yazısına giriş yapmıştır. Daha sonra ise Çanakkale Zaferi'nin nasıl kazanıldığını ve 18 Mart günü yaşananları anlatmıştır. Yazısına başlarken yaptığı şu giriş dikkat çekici niteliktedir:

“ Osmanlı devletinin Sevr muahedelerini imzalamak için gönderdiği heyete Fransız başvekili Mirlan şöyle demişti:

Devletinizin büyük harbdeki mesuliyeti o kadar büyüktür ki bunu yalnız size karşı sevkettiğimiz orduların fedakârlıkları ile ölçemeyiz. Çok mühim bir deniz yolunu kapamakla siz Rusya ve Romanya ile garbdeki müttefiklerin muvasalalarını kestiniz ve harbi en az iki sene uzatarak bizi milyonlarca zarara soktunuz...²⁴⁹”

Zinnur Erginer yazısının sonunda ise Çanakkale'nin 18 Mart 1915 tarihinde geçilemediği gibi bundan sonra da geçilmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Zamanında bunun dersini **M.Kemal Atatürk** ve Türk askerinin verdiğini de ifade ederek yazısını şu satırla sonlandırmıştır:

“ Dünyanın en büyük denizci devletlerinin Çanakkale karşısında duyduğu bu aciz, akıldan çıkarılmamalıdır. Yarın da boğazlara saldırmak isteyenler bulunacaktır. Bunlar karşılarında yıkık hendeklerde saklı eski obüslerin yerinde en son şekilde silâhlanmış cumhuriyet ordularını bulacaklardır. 18 Martta Dünyanın en büyük gemilerile Çanakkaleyi zorlamak mümkün olmamışsa bundan sonra hiç olamaz. Ya karadan hücum ederlerse- Bunun dersini Büyük Türk oğlu Atatürk ve kahraman Türk milleti çoktan verdi.”

Görüldüğü gibi 1940 yılında daha çok 18 Mart gününü ve Çanakkale Zaferi'nin önemini anlatan yazılara rastlanmıştır. Ayrıca; Anzaklar'ın Çanakkale Kara

²⁴⁸ A.C. Saraçoğlu, “Şanlı Bir Yıldönümü”, **Yeni Sabah**, 18 Mart 1940

²⁴⁹ Zinnur Erginer, “18 Mart Çanakkale”, **Balıkesir Halkevi Dergisi**, Sayı: 86, Yıl:7, 19.03.1940, ss.257-260

Savaşlarının başladığı tarih olan 25 Nisanı Memorial Day olarak kutlamalarına, Türk-Avustralya-Yenizelanda Genelkurmay Başkanları arasında telgraflaşmalara yer verilmiştir. Bunun haricinde Çanakkale Zaferi kutlama törenleri ile ilgili habere rastlanmamıştır.

3.4. 1941 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

18 Mart Çanakkale Zaferi ile ilgili haberlere, Akşam, Ulus ve Gediz Halkevi Dergisi'nde yer verilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde diğer gazetelerden farklı olarak 18 Mart tarihinde Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamakla birlikte, 26 Nisan tarihli gazetede Avustralyalıların 25 Nisan Anzaklar Günü ile ilgili kutlamalarına yer verilmiştir.

18 Mart 1941 tarihli Ulus Gazetesi'nin ilk sayfasında “ Çanakkale Zaferinin Yıldönümü” başlıklı bir haber yapılmıştır. Haberin devamında şu satırlar yazmaktadır:

“Bugün Çanakkale’de türk şecaat ve kahramanlığının bir kere daha tecelli etmiş olduğu büyük bir günün, Çanakkale zaferinin yirmi beşinci²⁵⁰ yıl dönümüdür. Talihinin bir cilvesi olarak cihan harbi badiresi içinde, dünyanın en büyük ve asil ordularıyla karşılaşmak mevkiinde kalan türk ordusu, yirmi beş yıl evvel bugün, Çanakkale sırtlarında türk evlatlarının kaniyle bir kahramanlık destanı yazmış ve bunu ebedi tarihine maletmişti. Rubu asır sonra, bu tarihin sayfalarını çevirirken orada yeniden Mehmetçiklerin tunç yüzlerinin akislerini görüyoruz. Çanakkale zaferimizi yadettiğimiz günde, bu vatan için can vermiş kahramanların ruhlarını, vecd içinde taziz ediyor ve Çanakkale zaferinin yıldönümünü ebedi türk milletine kutlamayı bir milli borç sayıyoruz.²⁵¹”

Aynı tarihli gazetenin 2.sayfasında ise “Yankılar” başlığı altında 18 Mart zaferini kutlayan bir yazı kaleme alınmıştır. Yine aynı sayfada Kemal Zeki Gençosman’ın “Günün Gölgesi “Çanakkale” başlıklı yazısı yer almaktadır. Milli duyguları harekete geçiren bu yazıda Çanakkale’nin hiçbir zaman geçilemeyeceği ve hep Türk topraklarında kalacağı şöyle ifade edilmiştir:

“Anadolunun taa içerilerinde geçen çocukluğumun, vatana ve vatan müdafaasına ait en tâze hatırası “Çanakkale” dir. İçlerinde benim bir tek ağabeyimin de bulunduğu alay alay

²⁵⁰ Sehven yanlış yazılmıştır, yirmi altıncı yıldönümü olacak

²⁵¹Ulus, Çanakkale Zaferi'nin Yıldönümü,18 Mart 1941

köy delikanlılarının artlarına bakmadan kestirme dağ yollarına koyulduklarını şimdi Çanakkale kitabının kıpkızıl kanla yazıldığı günden yirmi beş yıl sonra hâlâ görüyor gibiyim. O alay alay giden köy delikanlılarının döndüklerini görmedim. Yalnız aklım ermeğe başladığı zaman yattıkları yeri öğrendim.

Kanları nazlı bir Türk ırmağı gibi kıvrıla kıvrıla akan gök mavisi Çanakkale sularına karışmış ve kemikleri “meçhul asker” âbidesinin altına toplanmış...

Çanakkale denilen yer üstünde durduğumuz ve hep üstünde duracağımız bu güzel, bu cennet türk vatanının kapısıdır. Bizim olduğu günden beri kilitlidir. Anahtarı gönüllerimizde saklıdır. O mahfaza sökülmedikçe, o kilit alınmaz ve o kapı açılmaz. Rubu asır evvel, yedi düvel işte bu kapının mandalını yoklamışlar. Onlar çelik zırhlılarla bizimkiler imanla dövüştüler. Kapı açılmadı. Anafarta sırtlarında ve Conkbayırında Mehmetlerin, Ahmetlerin, Mustafaların, Süleymanların, Hasanların, Durmuşların...türk adı taşıyan 200.000 kahramanın kanı sel gibi aktı. Fakat Çanakkale türk Çanakkale olarak kaldı; ve hep öyle kalacaktır.

Bu zafer, şecaat, hamaset gününün yıldönümünde içim dopdoludur. Fakat kâğıdım bomboş kalacaktır. Biliyorum ki dilimin ve kalemimin murıtları, o zaferin şanlı destanı yanında boynu bükük kalacaktır.

Gönümün tüm sıcaklığıyla, Çanakkale için ölenlerin mukaddes ruhunu tâziz ediyorum ve bu yurt için ölmeğe hazır olanları, bugün şu dakikada, Çanakkale sırtlarında nöbet tutanları en derin saygı ile anmayı borç biliyorum.²⁵²”

14 Mart tarihli Ulus Gazetesi’nde Osman Fethi Okyar “Türkiye’nin Dünyada Mevki” başlıklı yazısında yaptığı bir seyahatin intibalarını anlatırken Çanakkale ve İstiklal Harbi’nin etkisiyle yabancı milletlerin Türkler ile ilgili görüşleri önem arz etmektedir. Osman Fethi Okyar bu makalesinde karşılaştığı Amerikalı, Japon ve Hintli vatandaşların Türklerle ilgili görüşlerini kaleme almıştır.

Osman Fethi Okyar, San Francisco’dan Japonya’ya hareketinden bir gün önce elli altmış yaşlarında bir Amerikalı’nın dostça ona doğru yürüyerek şu cümleleri söylediğini ifade eder: “...Söylediği ilk kelimelerden Türkiye ile alâkadar olduğu ve türkleri çok sevdiği anlaşılıyordu. Yarım saat kadar devam eden konuşmamız müddetince bana Türkiye’nin siyasi, iktisadi ve içtimai vaziyeti hakkında sorduğu suallere elimden geldiğince cevap verdim. Kendisi türklerin Çanakkale ve İstiklâl harbinden gösterdikleri askeri varlığa

²⁵² Kemal Zeki Gençosman, “Günün Gölgesi Çanakkale”, **Ulus**, 18 Mart 1941

hayranlığını ve bugünkü dünyada Türkiyenin mühim bir rol oynayacağı kanaatini izhar etti...²⁵³”

Oradan Japonya’ya geçen Osman Fethi Okyar, eski bir mabette dolaşırken yaşlı bir budist rahip onu gezdirmek için yanına yaklaştığında hangi milletten olduğunu sormuştur. “Türküm” cevabını alan rahip “*Türkler büyük bir millet demiştir.*²⁵⁴”

Diğer bir hâdise ise Japanyo’dan Bombay’a geçmek için bindiği Amerikan vapurunda yaşanmıştır. Yanında oturan kişi Bombay’da oturan en tanınmış Hintli avukatlardan yetmişli yaşlarında bir zatın söyledikleri ise şunlardır: “*Türk olduğunuzu haber aldım. Benim için bundan daha iyi bir haber olamazdı, türk milletinin kahramanlık ve centilmenliğine derin hürmetim vardır, dedi ve tanıdığı bir İngiliz zabitin kendisine anlattığı şu vakayı bana nakletti: Bir İngiliz zabitinin Çanakkale’de iki siper arasında yaralı bir halde yattığını gören türk zabiti iki taraftan yağın kurşun yağmuruna rağmen türk siperlerinden çıkarak ingiliz zabitinin hayatını kurtarmıştı...²⁵⁵”*

Görülüyor ki Çanakkale Zaferi ve İstiklâl Harbi Türk milletinin kahramanlığını tüm dünyaya göstermiştir. Türk askerinin üstün başarısı gerek Amerikalı, gerek Japon, gerekse Hintli milletlerce takdir edilip, saygı görmektedir.

27 Nisan 1941 tarihli Akşam Gazetesi’nde “*Anzac günü*” başlıklı bir haber yapılmıştır. 1941 yılında, Anzak Günü Avustralya’nın her yerinde merasimle kutlanmıştır. Yeni bir Anzak ordusunun Balkanlar’da savaşta olduğu bir sırada kutlanan bu seneki bayram çok heyecanlı geçmiştir. Savaşta şehit düşen askerlerin abidelerinde 40 bin kişi toplanarak Avustralya muharıplerine şükran borçlarını ödemişlerdir. Cenubi Yeni Galles Valisi Lord Wakehurst günün anlam ve önemiyle ilgili konuşma yapmıştır. Deniz aşırı ülkelerden birçok mesaj gelmiştir²⁵⁶.

Cumhuriyet Gazetesinde Çanakkale Zaferi’nin önemini anlatan veya Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri’nden bahseden bir haber yer almamaktadır. Sadece 26 Nisan tarihinde “*Anzak günü*” başlıklı bir haber yer almaktadır. Avustralya Başvekili Menzies, Anzaklar Günü’nün 26. yıl dönümü nedeniyle Avustralya

²⁵³ Osman Fethi Okyar, “Türkiyenin Dünyada Mevkii”, **Ulus**, 14 Mart 1941

²⁵⁴ Osman Fethi Okyar, “Türkiyenin Dünyada Mevkii”, **Ulus**, 14 Mart 1941

²⁵⁵ Osman Fethi Okyar, “Türkiyenin Dünyada Mevkii”, **Ulus**, 14 Mart 1941

²⁵⁶ **Akşam**, *Anzac Günü*, 27 Nisan 1941

Kuvvetleri Başkumandanı ve Ortaşarktaki umum İngiliz kuvvetleri Başkumandan muavini General Blamey ile Başvekâlet vekili Fadden'e mesaj göndermiştir²⁵⁷.

Gediz Halkevi Dergisinde Fehmi Erdoğan'ın kaleme aldığı “ Çanakkale ” başlıklı yazısı milli duygularımızı harekete geçirmektedir. Fehmi Erdoğan Çanakkale'yi tasvir ederek başladığı yazısında yaşanmış bir olayı da anlatarak aziz şehitlerimizin aziz hatıralarını bir kez daha anmamızı sağlamaktadır. Fehmi Erdoğan'ın yazısı şöyledir:

“ Başlı başına tarih olan bu şehri görmek için önüne geçilmez bir sabırsızlık ile ilerliyorum. Arabalar bir makara gibi yolları tekerleklerine sarıyor, bazan bir vadi bazan bir orman ufkumuza yeni pencereler açıyordu.

Yüzlerce araba ile yolculuk insanı zaman zaman usanç veriyor fakat kıratların Allaha du'a eder gibi baş sallayıp yolu bitirmek istemeleri, bu sabırsızlığı azaltıyordu. Ezineden sonra ormanlı bir yokuşu tırmandık. Burada çam kokulu saf havanın aguşuna atıldık. Ve ferahli günler yaşamış mes'ut insanlar gibi yüzümüzü sevinçle geldik.

Yolumuz kıvrılıyor, içimiz uzak mesafeler katederek bizi hayalen şehit kanile yıkanan topraklara kadar götürüyordu.

Kamçılar şakladı, tekerlekler devirlini fazlalaştırdı. At üzerinde daha ziyade sarsıldık, gözümüze denizden mavi manzaralar açıldı. “ Deniz ” dedik. Yirmi altı yıl önce Türk yiğidinin ölümden yılmayan gözünü aynı saflıkla mahzun görünen deniz!..

Dünden hatıralar, tarihten sahifeler canlandıran kanlı deniz.

İran hükümdarı (Serhas'ın) boğazı geçişini gözüme aks ettiriyor. Orhan Gazinin kardeşinden de Türk olan geçişleri hatırlıyorum; Fakat, bunların hepsini gölgede bırakan bir ürperiş var: 1915 Çanakkalesi!

On sekiz milyonluk Türkün dudağında yas, simesinde düğüm olan muharebe ..... ve her Türk gözde şehit olan kahraman babası için yaş haline gelen acı hatıra, Dünkü top yekün acımız, bugünün şanlı sahifesini canlandırıyor.

Tarihin kanla yoğurduğu toprak, bu gün cihana ün salan kahramanlığı haykırıyor. İşte düşmana aman vermeyen yiğit tepeler. İşte top mermilerine göğüs geren Mehmedin şehit toprağı! .

---

²⁵⁷Cumhuriyet, 26 Nisan 1941

Burada babam öldü. Hiç unutmam onun cephede aslanlar gibi döğüştüğünü amcam anlatır:

__ *Sekiz aylık çocuğunu gözyaşlarının billurunda ayrılık görüşile bıraktı. Evvelâ sıhhiye eri idi. Yaralıları topladı fakat bu hizmet onun canını sıdık olacak ki, bir gün bana dert yandı.*

“ Ağabey ben cepheye gideceğim, geride bu hizmet bana ağır geliyor” dedi.

Cepheye gitmek için can attı, didindi, uğraşdı. Bir gün aynı cephede yan yana muharebe etmeğe başladık, Böylece günler geçti. Bir gün cephede kulağıma gelen acı bir konuşma duydum.

__ *Hafızın kardeşi şehit olmuş.*

__ *Ya aa... Hasan'mı? Ne zaman ?*

__ *Dünkü hücumda.*

O bölüğe on beş gün evvel gelmişti. Daha evvel sıhhiye eri idi. Düşmana kurşun atmak istediğini duymuştuk. Siperde düşman şarapneli ile yaralanmış acı onu kudurutmuş olacak, yerinden fırlamış ve.

__ *Bu gâvurun kurşunu beni öldürmez! Diye yalnız yiğit göğsünü düşmana germiş kahbe gâvurun kurşunu can evinden geçerek onu şehit etmiş. Amcam burada kendini tutamadı. Dolu gözleri sesini kesdi. Ve bundan sonra göz yaları ve matemli çehresi konuşmuşdu.*

Çanakkaleyi görüş, daha neler hatırlatmıyor ki Cehennemi ateş altında ilerleyen bir Türk eri bacağından delik deşik oluyor. Onu teskere ile geri götürüyorlar.

Paşa karşıdan sesleniyor:

__ *Oğlum yaralı ağır mı?*

Göbeğinden alt tarafı hurdahaş olan Mehmed sedyede doğrularak.

__ *Paşam beni geri götürüyorlar. Sakın babama geride öldü demeyin beni köyde taan ederler.²⁵⁸”*

Vatan Gazetesinde ise Eski Konya Valisi Cemal Bardakçı'nın kaleme aldığı “Yirmi Altı Sene Evvel Bugün- Çanakkale- Deniz Hücumunu Kırmıştık” başlıklı köşe

²⁵⁸ Fehmi Erdoğan, “Çanakkale”, **Gediz Halkevi Dergisi**, Sayı: 51, 1 Temmuz 1941

yazısı yer almaktadır. Başlığın üstünde ise 18 Mart günü Namazgâh tabyasınının güllerine maruz kalarak batan Fransız zırhlısı Bouvet'in resmi vardır. Cemal Bardakçı'nın yazısı şöyledir²⁵⁹:

“ İtilâf Devletleri donanmaları, 1915 yılı şubatının on dokuzuncu günü sabahı Çanakkaleye taarruza başlamışlar ve yirmi gün durup dinlenmeden çalışıp çabaladıktan, bütün gayretlerini sarfettikten sonra evimizin ancak cümle kapısını kırmıya ve dış avluya girmeye muvaffak olabilmişlerdi.

Mütecaviz donanmalar başamirali, üç nihayet dört hafta sonunda İstanbul önünde demirliyeceğini umuyordu. Bu ümit gerçekleşince Türk ordusu ikiye bölünmüş, İstanbul İtilâfçuları nüfuz ve hâkimiyeti altına girmiş bulunacaktı. Tuna yolu da açılacaktı. Hususile Rusyanın, en yakın yoldan müttefiklerle teması temin edilmiş bulunacaktı. Bu memleket, ambarlarını dolduran zahirelerini müttefik ve dost milletlere satmak ve ordularının muhtaç bulunduğu silahları, techizatı bu yoldan kolayca nakil ve ithal eylemek imkânını elde eyleyecekti.

Bu taarruz bütün dünyanın, gözlerini garp ve şark cephelerinde cereyan etmekte olan büyük ve kanlı muharebelerden ayırarak Türkiye üzerine çevirmesine sebep oldu. Hele komşularımızı şiddetli bir heyecana, telâşa düşürdü. Asırlık hırsları körükledi, hulyaları canlandırdı. Yunanistan kralı Konstantin kendini son Bizans imparatoru on birinci Konstantinin tabii ve meşru varisi, halefi sayıyordu. Ve işte bir iki hafta sonra Osmanlı imparatorluğu yıkılacaktı. Konstantin için ordularının başında İstanbula girerek Ayasofyadan Bizans tacını giymek zamanı nihayet gelmişti.

Bu mülâhazaların sevkile Yunan başvekili Venizelos 1 mart 1915 de İtilâf devletlerine müracaat ederek Yunanistanın donanmasile ve bir kolordu ile Çanakkale hareketine iştirakini teklif eyledi. Fakat Bulgar Çarı Ferdinand da uzun yıllardanberi Bizans hulyasile yanıp tutuşuyordu. Konstantinin kendisini bu tatlı emelinden mahrum etmesine şüphesiz razı olamazdı. Bu sebeple, Yunan fırkaları Çanakkaleye çıkar çıkmaz Bulgaristanın bitarafılığı bırakarak Türklerin yanında yer alacakları ve bütün kuvvetlerle Konstantinin İstanbula girmesine mâni olmaya çalışacakları muhakkaktı. Bu da İtilâfdevletlerinin işine gelmiyordu. Bu yüzden İngiltere hariciye nazırı (Grey) Venizelosun teklifini reddetti. Esasen bu sırada bu küçük hükümdarın karşısına çok daha büyük bir rakip dikilmişti: Rusya Çarı ikinci Nikola...

Rusya, kendi iştiraki olamadan İstanbul, müttefikleri tarafundan işgal edildiği takdirde bu şehir üzerindeki tarihi emellerinin akamete uğraması ihtimalinden korkmaya

---

²⁵⁹Cemal Bardakçı, “Yirmi Altı Sene Evvel Bugün- Çanakkale- Deniz Hücumunu Kırmıştık”, **Vatan**, 18 Mart 1941

başlamıştı. Bir de Yunan kralı İstanbul'a girerse onu oradan çıkarmak teşebbüsü zorluklara maruz kalabilirdi. Bu korku ve düşünceler Rusyayı harekete getirdi. Çar Nikola Martin üçünde Fransanın Petersburg sefirine şu beyanatta bulundu:

“Boğazlar meselesi Rus efkârı umumiyesini son derece meşgul etmektedir. Yüz yıllardır süregelen rüyasının, en mühim ve kıymetli emelinin gerçekleşeceğini vaadetmeden, milletimi harbin icap ettirmekte olduğu müthiş fedakârlıklarla katlanmakta devam zorlamak hakkını kendimde göremiyorum. Bu sebeple kati kararımı verdim. İstanbul ve boğazlar meselesini cezri bir şekilde halledeceğim. Mümkün ve müessir olan hal suretini geçen ikinciteşrinde size söylemiştim. İstanbul şehri ile cenubi Trakya Rusyaya ilhak edilmelidir.”

Aynı günde Rusya hariciye nazırı (Sazanof) da İngilterenin Petersburg sefirine şu tebligatta bulunmuştu: (Bir kaç hafta evveline gidinceye kadar, boğazların açılmasının ve hususi bir idare altına konulmasının İstanbulun bizim tarafımızdan kati surette ilhakını icap ettirmeyeceğini sanıyordum. Fakat bugün anlamış bulunuyorum ki bütün memleket bu meselenin bu yolda, cezri bir şekilde hallini istemektedir. Bu cihetle İngiltere ile Fransa, İstanbulun Rusyaya ilhakını kabul ve tasvip eylemekte olduklarını açıkça beyan ve ilân eylemelidirler. Sonra Çar, her ne sebep ve bahane ile olursa olsun, Yunanlıların Çanakkale seferine iştirak eylemelerine asla razı olmayacaktır.)

İngiliz, Fransız diplomasisinin günlerce süren hummalı gayret ve faaliyetleri Rusları bu fikir ve kararlarından vazgeçirmeye muvaffak olamamıştı.

Bu arada Çar sarayının meşhur cinci papazı Rasputin de İstanbul meselesine burnunu sokmuştu. Bu papaz Fransız seferiri (Paleolog)a soruyor:

__ Rusya İstanbul'a sahip olacak mı?

__ Muzaffer olursak evet...

__ Muhakkak mı?

__ Öyle sanıyorum.

__ O halde Rus milleti bu harpte çok korkunç ıstıraplar, cefalar çekmiş olduğundan dolayı acınmıyacak, yaptığı fedakârlıklardan pişman olmayacaktır. Hattâ icap ederse daha fazlasına da katlanacaktır.

Dahası var. Üç hükümdar, Ayasofyada Bizans imparatorluğu tacını giymeyi düşünürken, Rusya hariciye nazırı(Sazanof), İstanbul işgal edilince Ayasofya etraf ve civarındaki mahallelerin Rus kıtalarına tahsisini ısrarla isterken papalık makamı da boş

durmuyordu: Hariciye nazırı Kardinal (Caspari), 14/3/915 de, papalığın Paristeki mümessili (Amette) ile gönderdiği talimat ile, Ayasofyanın katoliklere verilmesini temin için Fransa hükümeti nezdinde teşebbüslerde bulunmasını emrediyordu. (1453) de Türkler İstanbulla girdikleri zaman Ayasofyanın ortodoksların elinde bulunduğu, bu yüzden papalığın talebine Rusların şiddetle ve haklı olarak itiraz edecekleri düşünülürdü. Amette, İstanbulun diğer büyük mabetlerinden birisinin katoliklere tahsis edileceği cevabı verilerek papanın da gönlü alınmış oldu. Hasılı bütün bu irili ufaklı devletler, hükümdarlar, makam ve şahıslar kendi kendilerine gelin güvey oluyorlar, içine girerek paylaşmak, yan gelip oturmak istedikleri evin sahibinin ne yapacağını düşünmek tenezzülünde bile bulunmuyorlardı.

Nihayet yirmi günlük gayretten sonra ancak bir arpa boyu kadar yol alabilmiş olan İtilâf donanması yeni gemilerle takviye edildikten ve bir hafta kadar dinlendikten sonra bu defa kati ve muhakkak surette Marmaraya geçmek niyet ve ümidile yirmi altı sene evvel bugün boğaza saldırdı. Fakat İstanbulun beş yüz senelik hakiki sahibi olan kahraman Mehmetçik, kapısının önünde cereyan deden hadiselerin mahiyetini anlayınca dedelerinin mukaddes mirası olan palasını kapıp meydana fırladı. Uzun ve kanlı boğuşmalardan sonra mütecavizleri geldikleri yere gönderdi. Tarihine cihanın en şanlı zaferlerinden birini daha mübarek kanile yazdı.”

Sonuç olarak diyebiliriz ki 1941 yılında da 1940 yılında olduğu gibi “Çanakkale Zaferi’nin” önemini anlatan yazılara yer verilmiştir. Aynı şekilde Anzakların 25 Nisan’ı Memorial Day olarak coşkulu bir şekilde kutladıkları görüyoruz. 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri ile ilgili haberlere ise rastlanmamıştır.

3.5. 1942 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

1942 yılında Ulus, Yeni Sabah ve Tasvir-i Efkâr Gazetelerinde 18 Mart Çanakkale Zaferi’ni konu edinen köşe yazıları bulunmaktadır. Cumhuriyet Gazetesinde 27 Nisan tarihinde yapılan haberde ise bu sene yapılan Anzaklar Günü töreninin İkinci Dünya Savaşı nedeniyle daha sade geçtiğini görüyoruz. Ayrıca Anzak Günü münasebetiyle İngiltere Kralı George ve Churchill’in Avustralya Başbakanvekiline çektiği telgraflar önem arz etmektedir.

Cumhuriyet Gazetesinde 18 Mart Çanakkale Zaferi kutlamalarıyla ilgili haber yapılmamıştır.

Ulus gazetesinde “18 Mart” başlıklı köşe yazısında Çanakkale Zaferi’nin önemi şöyle ifade edilmektedir:

“ Çanakkale boğazından geçerken sırtlardan birisinde şu tarihi yazılı görürsünüz:

18 Mart

O tarihin önünde o sırtlar size birçok destanlar anlatır ve denizin sesini duyarsınız.

18 Mart!

Barişi seven, dostluğu özliyen, fakat savaş gerekince insan-üstü kahramanlıklar gösteren bir milletin öğüneceği bir tarihtir.

18 mart, dünya tarihinde bir saldırganlığa indirilen sayılı yumruklardan birisidir, diye, dünya tarihine de geçecek değerdedir.

Bir kitaptan bu zaferin tafsilâtını okuyorum. Kitap şöyle diyor:

Türk zayıfatı hafifti. Çimenlik tabyasında bir cephanelik tutuşarak harp hattının dışında kalmış, Anadolu Hamidiyesinde 24 lük bir top tam isabetle tahrip edilmişti. Diğer ufak hasarlar tamir edilerek ertesi gün muharebeye hazır hale getirilmişti. Ertesi günü Hamidiye’nin iki topu hariç olmak üzere bütün bataryalar muharebeden evvelki vaziyete konulmuştu. İnsanca zayıfat, (3) zabıt ve (22) nefer şehit ile (2) zabıt (59) nefer yaralı idi.

Karşı taraftan düşmenin 42,750 tonluk 3 zırhlısı batmış, 32,000 tonluk 3 zırhlısı da harbedemez hale konulmuştu...

Bugün onun yıldönümüdür. Böyle sayılı günlerde alınımızı dimdik ve gönüllerimizi sapsağlam duyuyoruz.²⁶⁰”

27 Nisan tarihli Cumhuriyet Gazetesi ilk sayfadan “Anzaklar Günü Kutlandı” başlıklı bir haber yapmıştır. Alt başlıkta ise Churchill’in söylediği bir söze yer verilmiştir. Churchill, Gelibolu’daki büyük arkadaşlarımızı hiç unutmayacağız, demiştir. Bu seneki Anzaklar Günü, hükümetin büyük toplantılara yer vermek istememesi nedeniyle sükunetle kutlanmıştır. Avustralya’nın İkinci Dünya Savaşı’nda yer alması bunda etkindir. Avustralya’da her sene meçhul asker abidesi önünde

²⁶⁰Ulus, 18 Mart!, 18 Mart 1942

yapılmakta olan dini tören bu sene bir tiyatro binasında yapılmış ve Amerika'nın, Fransa'nın ve diğer temsilcilerin katılımıyla gerçekleşmiştir. General Mac Arthur, Blamey ve Mackay Meçul Asker Abidesi'ne birer çelenk koymuşlardır²⁶¹.

Haberin devamında Meçul Asker Abidesi ile ilgili bir açıklama yapılmıştır. Ajansın gazetelere verdiği haberde “anıt-kabir” ifadesi kullanılmıştır. Cumhuriyet gazetesi de bu ifadeyle ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır: “*Anıt-kabir Türkiye’de büyük kurtarıcı Atatürk’e yapacağımız ebedi durak için bulunan sembolik bir isim, kanunlaşmış bir tabir,hatta bir ıstılahtır. Mahiyeti ve manası milletin ruhunda,tıpkı Atatürk gibi kutsileşmiştir. Onu önüne gelen memleketin abidesi hakkında kullanmağa hakkımız yoktur.*”²⁶²

İngilere Kralı George ise aşağıdaki telgraf ile Anzak Gününü kutlamıştır:

“ *Avustralya tarihinin şu büyük anında Kraliçe ve ben harbin Avustralya ve Yenizelanda kıyılarına yaklaşmakta olduğu sırada dominyonlarımızın milletiyle beraber olmakla iftihar duyuyoruz. İstila tehlikesi onların üzerine çökmüştür. Azimli erkekleri babalarının bugün fedakarlık dediğimiz başarılarından ilham alarak bu tehlikeyi karşılamaya hazır bulunuyorlar.*”²⁶³

Churchill de Avustralya Başvekili Curtin’e şu telgrafi göndermiştir:

“ *Bu Anzak gününde sizlere selam, Gelibolu’daki büyük arkadaşlarımızı asla unutmayacağız. Onların hatırası hiçbir zaman silinmeyecektir.*”²⁶⁴

Görüldüğü gibi İkinci Dünya Savaşı’nın etkisinin olduğu Avustralya’da 1942 yılında “Anzak Günü” kutlamaları gayet sade bir şekilde yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın varlığı tüm devletleri olumsuz etkilemiştir. Bundan Türkiye’de nasibini almıştır. Ülkemizdeki 18 Mart Zaferi kutlamalarının da bundan etkilendiği açıktır.

Yine 27 Nisan tarihli Cumhuriyet gazetesinde yazarı belli olmayan “ Anzaklar günü” başlıklı köşe yazısı Çanakkale Kara Savaşlarının başladığı 25 Nisan’ın önemini

²⁶¹Cumhuriyet, Anzaklar Günü Kutlandı, 27 Nisan 1942

²⁶²Cumhuriyet, Anzaklar Günü Kutlandı, 27 Nisan 1942

²⁶³Cumhuriyet, Anzaklar Günü Kutlandı, 27 Nisan 1942

²⁶⁴Cumhuriyet, Anzaklar Günü Kutlandı, 27 Nisan 1942

ve Anzakları konu edinmiştir. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı'nın kısa bir karşılaştırılması yapılmıştır. Yazı şöyledir²⁶⁵:

“ Nisanın 25 inci günü, Anglo- Sakson dünyasında “Anzaklar günü” diye meşhurdur. Malum olduğu üzere “Anzaklar” geçen harbde, Avustralya-Yenizelanda askerlerine, kolordularının ingilizce isimlerinin ilk harflerinden yapılp verilmiş bir isimdir. “Anzaklar günü” ise; bu askerlerin 25 Nisan 1915 te Gelibolu yarımadası kıyılarına ayak bastıkları günün yıldönümüdür ve senelerdenberi bu iki İngiliz dominyonu tarafından, geçen harbde ölen askerlerinin hatırasını anmağa tahsis edilmiştir.

O harbde, Anzaklar en ziyade Türkiye cephelerinde harbetmişlerdi. Avustralya ile Yenizelandanın Büyük Britanya İmparatorluğunun emrine verdikleri gönüllü askerlerden mürekkeb kuvvetlerle bunların uğradıkları kayıplar şöyle hülasâ edilebilir:

	Avustralya	Yenizelanda
Asker:	416,000	132,000
Ölü:	59,000	16,000
Yaralı:	152,000	41,000
Esir:	4000	498

Bu harbde de Anzaklar, ilkönce Ortaşarka geldiler. Libya, Yunanistan, Grid muharebelerine iştirak ettiler; Japonya harbe girdikten sonra da, Malezya ve Singapurda, Japonlara karşı dövüştiler; şimdi nihayet tehlikede olan kendi yurtlarının müdafaası için, Avustralyaya ve Yeni Zelandaya çekilmiş bulunuyorlar. Bugün artık, başka yerlerde pek az Anzak kalmıştır.

25 Nisan 1915 te başlayan ilk temastan itibaren, Türklerle Anzaklar, karşılıklı kahramanca ve merdce harbetmişlerdir. Anzaklar, dört yıl, Türklerle Çanakkalede ve Filistinde dövüşmüşlerdir; fakat, bize karşı kindarlık değil; takdir besliyerek dünyanın öbür ucundaki memleketlerine dönmüşlerdir. Bu duygularını, her 25 nisanda, büyük bir kısmı halâ Türk topraklarında ebedi uykularını uyuyan ölülerini anarken söylemekten geri durmazlar. Esasen onlar, geçen harbde, tanımadıkları bir millete karşı besledikleri düşmanlıkla değil; daha ziyade spor ve macera hevesile karşımıza çıkmışlar; fakat Türkin kahramanlığı karşısında harbin, düşündükleri neviden bir spor ve macera olmadığını öğrenmişleridi.

2 numaralı Dünya Harbinin 1 numaralı Dünya Harbine ne kadar benzemediğini anlamak için 1915 in 25 nisanile 1942 nin 25 nisanı arasındaki duruma bir göz atmak yeter. Anzaklar, bugün Sidneyden 9000 ve Yeni Zelandanın merkezi Wellingtondan 10,350 mil uzakta bulunan Çanakkalede değil; kendi topraklarındadırlar. Aradaki farkı görmek için 27 yıl geriye gitmeğe de lüzum yok. Daha geçen sene, Anzaklar, Tobrukta ve Akdeniz kıyılarında idiler; şimdi, Port Darvinde ve Büyük Okyanus sahillerindedirler. Onun için Anzak günü sükünle ve tezahürsüz geçmiştir.

²⁶⁵ **Cumhuriyet**, Anzaklar Günü, 27 Nisan 1942

Öteki harbin 9 uncu ayında, Biritanya İmparatorluğu orduları, bütün cephelerde taarruz ediyorlardı; bu harbin 32 inci ayında, imparatorluk kuvvetleri her cephede müdafaa halindedirler.

Geçen harb hakikatte bir Avrupa harbi idi; asıl dünya harbi, ihtiyar Kürenin beş kut'asının beşinde ve beş okyanusunun dördünde dövüülen bu harbdir. Dünya küçülmemiş; fakat harb büyümüşür. Halbuki geçen harbden sonra, artık bir daha harb olmayacağını sananlar pek çoktu. Bunlar ne fena aldanmışlardır.”

Yeni Sabah gazetesinde ilk sayfadan “ 18 Mart” başlıklı habere yer verilmiştir. Haber özeti olarak ise “ *Bugün kahraman Mehmetçiğin muazzam ve üstün kuvvetler karşısında, Çanakkalede zafer tacını giydiği günün yıldönümüdür.*” satırları yazılıdır. Yeni Sabah gazetesinde 18 Mart Çanakkale Zaferi şu satırlarla anılmıştır:

“ 18 Mart, bir numaralı Cihan Harbinin en şiddetli ve en amansız devresinde Çanakkaleye taarruz eden muazzam ve üstün kuvvetlerin büyük bir hezimete uğratıldığı ve tarihe Çanakkale zaferinin yazıldığı günün büyük yıldönümüdür. O gün, yurt müdafaası yolunda istiklâl uğrunda savletlere göğüs veren Mehmetçik, eğilmiyen başının hakkı olan zafer tacını giymiş, mecmuu 200 bin tonilâtoyu bulan muazzam bir deniz kuvveti, Türkün kahhar azmi önünde mağlûbiyetini teslim ve itiraf ederek çekilmiştir. Bu vesile ile milli tarihimize bir zafer sayfası kazandıran aziz şehitlerimizin ölmez hatıralarını saygile, minnetle anıyoruz.”²⁶⁶

Aynı tarihli gazetenin 2.sayfasında ise Mehmet Âkif’in “Çanakkale Şehitlerine” ithaf ettiği şiiri ve A.C. Saraçoğlu’nun şanlı zaferin nasıl kazanıldığını anlatan yazısı bulunmaktadır.

A.C. Saraçoğlu köşe yazısına “ *Şanlı Yıldönümü Çanakkale*” başlığını atmıştır. Bu başlığın altında ise “ *Buraya hücum eden muazzam ve üstün filolar, 27 sene evvel bugün Türkün azmi önünde baş eğmiş, hezimete uğramıştı.*”satırları yazılıdır. Saraçoğlu yazısına 18 Mart’ın Türk tarihinin en büyük zaferi olduğunu belirterek başlamıştır ve bunu da şöyle ifade etmiştir: “ *Bugün yıldönümünü idrak ettiğimiz 18 Mart Çanakkale muharebesi, Cihan Harbin de Türk silâhlarının ihraz etmiş olduğu en büyük ve en şanlı zaferlerden biridir.*” Saraçoğlu yazısının devamında ise şanlı zaferin nasıl kazanıldığını anlatmıştır²⁶⁷.

Tasviri Efkâr Gazetesi’nde ise “ 18 Mart, Çanakkale Zaferi’nin Yıldönümü” başlığıyla birlikte “*Tarihimizin en şanlı, fakat en kanlı müdafaalarından biri olan*

²⁶⁶ Yeni Sabah, 18 Mart, 18.03.1942

²⁶⁷ A.C. Saraçoğlu, “ Şanlı Yıldönümü Çanakkale”, Yeni Sabah, 18.03.1942

*Çanakkale’de 24 sene evvel bugün Türk neferi işte böyle süngü ve sinesile düşmanımızı zebun ve mağlûb etmiş ve nihayet firara mecbur eylemişti.*²⁶⁸” ifadesi yer almaktadır.

Sonuç olarak 1942 yılında yurdumuzdaki 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri ile ilgili haberlere rastlanmamıştır. Çanakkale Zaferi’ni ve önemini anlatan yazılar bulunmaktadır. 25 Nisan Anzak Gününün Avustralya’da bu yılda törenlerle anıldığını görmekteyiz. Fakat İkinci Dünya Savaşı nedeniyle bu yılki Anzak törenlerinin önceki yıllara göre daha sadece geçtiğini söyleyebiliriz.

3.6. 1943 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerine Cumhuriyet, Akşam ve Ulus Gazeteleri’nde yapılan haberlerde yer verilmiştir. Bu yıl diğer yıllardan farklı olarak Türk basınında artık yurdumuzda yapılan 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerine yer verildiğini görüyoruz. Yapılan bu etkinlikler Halkevleri öncülüğünde gerçekleşmiştir. Çanakkale Zaferi’ni konu edinen köşe yazılarına rastlanmamıştır. Sadece gazetelerde kısa kısa anma etkinliklerine yer verilmiştir.

Akşam Gazetesi’nde “*18 Mart, Dün Halkevinde bir toplantı yapıldı*” başlıklı haber yapılmıştır. Haberde, 18 Mart günü, Çanakkale Zaferi münasebetiyle Eminönü Halkevinde bir toplantının yapıldığı bildirilmiştir. Törende İstiklal Marşı’nın ardından halkevi başkanlığı yapan Feridun Dirimtekin Çanakkale Zaferi’nin önemini anlatan bir konuşma yapmıştır. Çanakkale Zaferi’nin Mehmetçiğin eseri olduğu vurgulanmış ve Çanakkale için yazılmış şiirler okunmuştur²⁶⁹.

Cumhuriyet Gazetesi’nde “*Çanakkale zaferi*” başlıklı bir haber yapılmıştır. Çanakkale Zaferi’nin 28. yıldönümü ile ilgili anma etkinlikleri Halkevleri öncülüğünde gerçekleşmiştir. Halkevlerinde törenler gerçekleştirilmiş, günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapılmıştır. Eminönü Halkevinde yapılan törene saat 15.00’da başlanmıştır. Ardından Halkevi Başkanı Feridun Dirimtekin konuşmasını bitirdikten sonra General Selâhaddin Âdil, o zaman kurmay binbaşısı olarak katıldığı Çanakkale Savaşı’nın gidişatını anlatmış, büyük bir düşman filosunun birbirini takib eden hücumu karşısında, elindeki yetersiz malzeme ve silahla Mehmetçiğin gösterdiği

²⁶⁸ **Tasviri Efkâr**, 18 Mart 1942

²⁶⁹ **Akşam**, *18 Mart*, 19 Mart 1943

eşsiz kahramanlıklara ait tanık olduklarını anlatmıştır. Emekli General sözlerini coşkulu alkışlarla bitirmiştir. Halkevi milli oyunlar koluna mensub ekiplerin başar ile oynadıkları muhtelif milli oyunlardan sonra toplantı sonra ermiştir²⁷⁰.

Ulus Gazetesinde ise yukarıdaki haberlere benzer bir haber yapılmıştır. “*Çanakkale zaferinin yıl dönümü töreni*” başlığı atılarak 18 Mart Zaferi Anma Ekinliklerine yönelik bir haber yapılmıştır. Eminönü Halkevinde yapılan toplantıda emekli general Salâhattin Adil harp tarihi bakımından zaferi anlatmıştır. Ardından şiirler söylenmiş ve milli oyunlar oynanmıştır.²⁷¹

Ayrıca Ulus Gazetesi’nde 18 Mart Çanakkale Zaferi dolayısıyla “Çanakkale” başlıklı A. Muhtar Kumral’a ait bir şiir vardır.

ÇANAKKALE

Kandan ve kahramandan o yıkılmaz bir kale

Ebediyet bayrağı dünyada Çanakkale!

Beş kıta orduları mihlandılar orada

Sarsılmadı bu iman ne tufan ne borada

Toprağında yatanlar ilâhtır gönüllerde

Onun temiz nefesi kokar kızıl güllerde

Düşmanlara bir derstir, görülmez ve bilinmez

Çanakkale tarihler yaşadıkça silinmez!

Orda bizim ebedi iftiharımız yatar,

Toprağında taşında Mehmet’in nabzı atar.

Türk gösterdi orada dünyaya bir mucize,

Düşman değil! Bir cihan yıkıldı geldi dize.

Ruhumuzda hep o ruh sönmez bir meşaledir.

²⁷⁰Cumhuriyet, 19 Mart 1943

²⁷¹Ulus, Çanakkale Zaferinin Yıldönümü Töreni, 19 Mart 1943 “

Damarımızda akan bu kan Çanakkale'dir.

İçimizde yatacak tâ sonsuzluğa kadar:

Türkün kalbine sığar! Traih geldi ise dar.

Kandan kahramandan o yıkılmaz bir kale,

Ebediyet bayrağı donyada Çanakkale!..

A. MUHTAR KUMRAL

3.7. 1944 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

18 Mart Çanakkale Zaferi'nin 1944 yılında tüm yurttaki coşkulu bir biçimde kutlandığını görüyoruz. Cumhuriyet, Ulus Gazetelerinde, Balıkesir Halkevi Dergisi olan "Kaynak" dergisinde ve Ordu Vilayeti Halkevi Dergisi'nde 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerini anlatan haberler, Çanakkale Zaferi'ni konu edinen köşe yazıları bulunmaktadır.

18 Mart 1944 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde "18 Mart Çanakkale Zaferinin 29 uncu yıldönümü" başlıklı bir haber yapılmıştır. Haberde 18 Mart'ın önemi şöyle ifade edilmiştir:

"18 mart, geçen Büyük Harbde düşmanlarımıza karşı kilitlediğimiz Çanakkale Boğazı'nın çetin muharebelere rağmen sonuna kadar mudafaanın zaferidir. 1915 te 'hakiki ve ebedi bekçisi olan Türkiye' Boğazları kırılmaz ve geçilmez bir zincirle kapatmıştı. Arıburnu, Seddülbahir, Anafartalar artık bugün tarihe mal olmuş ebedi birer zafer sembolüdürler, Mehmetçiğin elindeli kifayetsiz ve iptidai harp malzemesiyle kazandığı bu zafer, aynı zamanda muhayyerilukul bir kahramanlık destanıdır.

Binlerce memleket evlâdının kanile kazanılmış olan bu zaferin arkasında gelen Lozan'ın yeşil masa zaferi, Boğazların ebediyen Türk kalacağı hükmünü perçinlemiştir.

29 seneden beri üzerinde bütün dünyanın her gün biraz daha inancını kuvvetlendirdiği hakikatlerden biri de işte bu Boğazın ebediyen Türk kalacağıdır.²⁷²"

²⁷²Cumhuriyet, 18 Mart Çanakkale Zaferi'nin 29 uncu yıldönümü, 19 Mart 1944

Cumhuriyet Gazetesi'nde 19 Mart tarihinde “Çanakkale şehidliğine giden gençler” haber başlığı atılmıştır. Üniversite öğrencilerinden 20 kişilik bir grup Çanakkale'ye giderek oradaki törene katılmış ve şehitlerimize şükran borcunu ifade eden bir levhayı Şehitler Abidesi'ne koymuştur²⁷³.

22 Mart tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde ise “Çanakkale'ye giden Üniversiteli Gençler dün avdet ettiler.” başlıklı bir haber yapılmıştır. 18 Mart Çanakkale Zaferi'nin yıldönümü münasebetiyle düzenlenen törene katılmak ve Mehmetçik Abidesi'ne konmak üzere Talebe Birliği tarafından hazırlattırılan plâkayı götürmek için Üniversite Heyeti Çanakkale'ye gitmiştir. Üç gün Çanakkale'de kalan öğrenciler hem törenlere katılmış hem konferanslar vermiş hem de tarihi yerlerde tetkiklerde bulunarak faydalı bir seyahat yaptıktan sonra şehirlerine geri dönmüşlerdir²⁷⁴.

Çanakkale Zaferi'nin yıldönümü Ordu Halkevi'nde de kalabalık halkın huzurunda zengin bir programla kutlanmıştır. Günün önemini belirten konuşmalar yapılmış. Çanakkale şehitlerinin âziz hatıraları saygı ile anılmıştır²⁷⁵.

Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarından Abidin Dav'er “18 Mart,,a dair” başlıklı köşe yazısında 1915'de Çanakkale'yi zorlamaya teşebbüs eden Müttefik donanmanın Kurmay Başkanıyla 1939 yılında Londra'da yaptığı münakaşayı kaleme alarak aşağıdaki yazıyı yazmıştır.

“...1939 haziranında Londrada, bir zamanlar İngiliz donanması başkumandanı olan Amiral Sir Roger Keyes'le tanışmıştım. Büyük bir ziyafette karşı karşıya oturmuştuk. Bu İngiliz Amiralı,1915 te Çanakkaleyi zorlamaya teşebbüs eden Müttefik donanmasının kurmay başkanı idi ve harbden sonra yazdığı bir eserde,18 Martı müteakıb yapılacak ikinci bir hücumla Boğaz'ı geçmek mümkün olduğunu iddia etmişti. Esasen amiral daha harb devam ederken Boğaz'ı zorlamak için yeni bir hücum planı hazırlamış,fakat bu planını kabul ettirememişti.

Amiral Sir Roger Keyes kitabından bir nüshasını Atatürk'e taktim ettiğini ve Ondan aldığı teşekkür mektubunu kıymetli bir hatıra olarak sakladığını söylüyordu. İngiliz amiralile eseri hakkında görüşürken,

²⁷³Cumhuriyet, Çanakkale Şehitliğine Giden Gençler,19 Mart 1944

²⁷⁴Cumhuriyet, Çanakkaleye Giden Üniversiteli Gençler dün avdet ettiler,22 Mart 1944

²⁷⁵Ulus, Ordu Halkevinde Çanakkale Töreni,20 Mart, 1944

— İkinci bir hücum yapmış olsaydınız, bu ikinci hücumda da gene Boğazi geçemezsiniz sanıyor; dedim.

— Benim bildiğime göre, toplarınızın cephanesi hemen hemen bitmişti. İkinci bir hücumda, bir kaç gemi daha kaybeder, fakat geçerdik, dedi. Ben de bu kıymetli amirale şu cevabı verdim:

— Boğazdaki topların hemen hepsi duruyordu ve bunlar 22.000 den fazla atımlık cephane ile harbe hazır. 9 hat üzerinde 360 kadar mayınımız da vardı. Bu mayınlar büyük küçük bütün toplarımızın menzili içinde olduğu için toplıyamazdınız. Raporunuzda ve kitabınızda yazdığınız gibi, belki bazı gemilerinizi feda ederek bunlardan ön hatlardaki birkaç tanesini tahrir etmek suretile bir yol açabilirdiniz. Fakat gerideki mayın hatları gene kalırdı. Boğazın içine doğru saldırış, gemilerinizi beton Türk toplarının müessir menzili içine sokardı. Böyle bir vaziyette 18 Mart hücumundan daha ağır gemi kayıplarına uğrardınız. Türk donanması da, Nârâ koyu civarında bütün kuvvetile sizi bekliyecek, her geçen ve az çok hasara uğramış bulunan gemilerinize top ve torpito ile hücum edecekti. 6-7 zırhlı kaybedince, öyle sanıyorum ki gene maneviyatınız kırılacak ve geri dönecektiniz.

— Maneviyatımızın kırılacağını nereden biliyorsunuz?

— 18 Martta 3 zırhlı batıp 3 tanesi ağır yaralanınca muharebeyi kesip geri çekilmenizden ve bir daha hücumu tekrarlamayıştınızdan biliyorum amiral.

İngiliz amirali güldü ve haklı olarak:

— Yapılmıyan ve neler olacağı malum bulunmıyan bir hareketi, şimdi münakaşa etmekte fayda yok, dedi.

Bu kısa münakaşayı tatlıya bağlamak için, amiralin 1918 nisanında, Almanların Belçikadaki Zeeburgge ve Ostende denizaltı üstlerini tıkamak maksadile yaptığı cür'etli ve muvaffakiyetli hücumdan bahsettim. Amiral Sir Reger Keyes, "Zeeburgge kahramanı" olarak tanınmış bulunduğu için, memnun oldu. Atatürk'ün mektubunu göstermek ve daha uzun görüşmek için beni evine davet etti. Fakat bir gün sonra Londradan ayrıldığımızdan onun bu nazik davetine icabet edemedim.²⁷⁶

Abidin Dav'er, köşe yazısının devamında ise Çanakkale Zaferi kutlamalarıyla ilgili düşüncelerini şöyle izah etmiştir: "Dünkü gazetelerde Üniversite talebesinden 20 kişilik bir heyetin 18 Mart töreninde bulunmak ve Mehmedcik abidesini ziyaret etmek üzere Çanakkale'ye gittiğini okudum. Münevver Türk gençliğinin Çanakkale

²⁷⁶ Abidin Dav'er, "18 Mart'a Dair", **Cumhuriyet**, 19 Mart 1944

şehamet mucizesini yaratan kahramanlara karşı gösteregeldiği hassasiyet ve minneti takdir etmemek kabil değildir. Bir milletin, en büyük manevi kuvvet kaynağı, zaferleri ve onların hatırasına olan bağlılığıdır.”

Akşam Gazetesi'nde 18 Mart Çanakkale Zaferi'nin önemini anlatan veya Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri'nden bahseden herhangi bir habere rastlanmamıştır.

Balıkesir Halkevi yayınlarından olan Kaynak Halkevi Dergisi'nde, 18 Mart Çanakkale Zaferi Yıldönümünde Balıkesir Halkevinde yapılan törende Maarif Müdürü Cezmi Berktin'in konuşması yer almaktadır. Cezmi Berktin'in konuşması önemli ayrıntılar içermektedir. Ayrıca M. Kemal'in Çanakkale Savaşı'ndaki yeri ve önemine vurgu yapması bakımından da önem arz etmektedir. Cezmi Berktin'in Balıkesirlilere ithâf ettiği konuşması şöyledir²⁷⁷:

“ Sayın Balıkesirliler:

*Bugün buraya başta büyük kahraman **Atatürk** olduğu halde Çanakkale Kahramanlarının aziz hatıralarını hürmetle anmak için toplandık. Çanakkale ismi o kahramanlar sayesinde tarihin en muhteşem yerine, Türkün ananevi kahramanlıklarını, faziletlerini büyüklerini kucaklıyarak geçmiş bulunmaktadır. Bu kahramanlık sahifesine Türk milletinin en küçük ferdine kadar herkesin ismi yazılsa yeridir. Türkün şerefini, haysiyetini herşeyin üstünde istiklâl ve namusunu kurtaran ve yükselten bu büyük zafer için Türk milleti neler feda etmedi. Kadınlarımız oğullarını, kardeşlerini, kocalarını, nişanlılarını kaybederek henüz baba muhabbetine doyamamış körpe çocuklarımız babalarını, ağabeylerini, dayılarını uğurluyarak, Türk askeri dişiyle tırnağı ile ortaya canını ve kanını koyarak bu zaferi kazandılar. “ Ben Çanakkale harbine iştirak ettim.” diyen bir kahraman karşınıza çıkarsa ona, bir mabedin içinde ibadet eder gibi hürmetle hayranlıkla, vecdile bakınız, yollara da rastladığımız ihtiyar köylü kadınlarını, Çanakkaleye ırkına lâyük evlâtlar gönderdikleri için hürmetle seyrediniz. Çanakkale zaferi Türk tarihinin göksüne takılmış bir kahramanlık madalyasıdır. Onunla övünelim. Orada çalışanların evlâtları torunları olmaya lâyük insanlar olduğumuzu aklımızdan çıkarmıyalım. Çocuklarımızı vatan emrettiği zaman bir Çanakkale kahramanlığı yaratacak şekilde yetiştirelim. 18 Mart Çanakkaleyi zorlayan o zamanki düşmanlarımızın denizde uğradıkları büyük mağlûbiyetin yıldönümüdür. 18 Martı kısaca hatırlıyalım:*

²⁷⁷ **Kaynak Halkevi Dergisi**, sayı: 132,133, Yıl:10, Şubat 1943-Mart 1944, ss. 242-246

Onsekiz Mart 1915.... İngiliz ve Fransız filoları yapacakları büyük deniz taarruzunu saklamak için Limni de gizleniyorlar. Hava bir yaz gününü andırarak kadar açık ve sıcak .... Kumandan, Kor Amiral Dö Robeck bu deniz harbinin neden ısrarla yapılmak istenildiğini bilmiyen bir kumandan. Bizimkiler bugünü sabırsızlıkla bekliyorlardı. Sabahleyin sekiz onbeşte âmiral gemisini hareket işareti çekildi. Ve düşman gemileri üç filo halinde hareket ettiler.

Birinci filoda : Ağamemnun, Lort Nelson, Küin Elizabet, İnflexible..

İkinci filo: Osean, Irriezistible, Albion, Venesus, Majestik, Kanupus Kornovalis, Suvifsune, Trionf, Prens Jorj.

Üçüncü filo: Suffren, Buve, Golva, Şarlmery.

16 Martta yaptıkları plan şöyle idi:

Evvelâ birinci filo Boğazın ağzındaki istihkâmlara bir kaç ateş yaptıktan sonra karanlık limana girecek sağ ve solunu üçüncü filodan birer zırhlı ile emniyete aldıktan sonra 14000 yarıya kadar yaklaşacak, büyük toplarıyla merkez tabyaları ve yan istihkâmları dövecek bunun arkasından üçüncü filo birinci filonun önüne geçecek 3 üncü filo ile yer değiştirecek ve donanma tamamen tahrip edilmiş olan türk tabya ve bataryalarının önünden Marmaraya girecek.

Bu plân güzeldi. Herşey hesaplanmıştı. Muharebenin her safhası en ince teferrüatına kadar gözden geçirilmişti. Dünyanın bu iki deniz filosunu yolundan çevirecek hiç bir şey yok zannediyorlardı. Hesabın bir noktasını unutmuşlardı. Türk neferini, Türkün asırlardanberi devam edip gelen cesaretini, kahramanlığını, yurt severliğini, Türk çocuğunu unutmuşlardı.

Bu mağrur donanmanın arasında kendilerine aşırı bir güvenliği gösteren isimler vardı. İki tanesini ele alalım. İnflexible zırhlısı ve İresiftible zırhlısı. Bu iki isim gelen düşmanın ne kadar mağrur ve kendisine güvenir olduğunu göstermiye kâfidir. İnferible eğilmez manasına gelir. İrresistibl karşı konulmaz mukavemet edilmez anlamına gelir. Fakat bu magrur iki düşman zırhlısı Türk gücünün Türk azminin, Türk izzeti nefsinin, Türk kahramanlığının karşısında, hem eğilmiş, hem de geri dönüp kaçmak zorunda kaldı.

Bizim taraf uzun zamandan beri bu mukadder günü bekliyordu. Hatta 17 mart günü gecesi düşman mayın tarama gemileri boğazın ağzındaki mayınları temizledikten ve “boğazın ağzındaki mayınlar tamamen temizlenmiştir” diye rapor verdikten sonra Nusret isimli bir gemimiz büyük bir cesaretle düşman gemilerinin yakinine kadar sokularak boğazın ağzını mayınladı.

Sekiz on beşte harekete geçen düşman filosu plân gereğince sahilleri bir cehennem ateşi altına aldılar. Bizim taraf sükût ediyorlar. İlk ateşi sahilde ve gizi bir yere yerleştirilmiş obüs bataryaları yapıyorlar. Türkün mukabelesi çeti oluyor. Karşısındaki gemilerkadar bol cephane kullanamıyor. Fakat elindekini hesaplı kullanıyor. Attığını vuruyor. Yarım saat zarfında Agamemnun zırhlısının güğertesinde birçok isabetler oluyor. İnflekible yani bükülmez eğilmez ismini verdikleri zırhlı daha fena bir durumda harp edemeyecek bir halde olduğu için harp hattından çekiliyor. Bu düşman için on sekiz martın ilk mağlubiyeti. 1,5 saat sonra amiral, Fransız filosuna yani üçüncü filoya ileri geçme emri veriyor. İleri geçen Fransız filosundan bir kısmı Rumeli sahilini bir kısmı Anadolu sahilini doğüyor. Düşman ikinci derecedeki toplarımızın da menzili içine girince bizim tarafın da ateşi başlıyor. Fakat düşman gemilerinin ateşi pek seyrek. Düşman mermilerinin, bizim topların etrafında havaya çıkardığı duman ve toprak yığını o kadar fazla ki, düşman gemilerini görmek güçleşiyor. Tabyalarımız yıkılıyor. Telefon hatlarımız parçalanıyor. Cephanelerimizin bazıları havaya uçuyor. Düşman artık karşısında bir şey kalmadı sanıyor. Türk neferini bilmedikleri tanımadıkları için onlar yere kapanmış korkudan artık ayağa kalakamıyacak zannediyorlar. Ve cesaretle düşman filosu istikâmlara altı kilometre kadar yaklaştı. Fakat düşman ummadığı bir zamanda şaşırtıcı bir topçu ateşile karşılaştı. Gölva zırhlısı birçok isabetler almış yan yatmıştı. Kendini güçlükle muharebe harici yapabildi. Buve birçok isabetler almış olmasına rağmen harbe devam ediyordu. Fakat bu sırada saat 2 de atılan mermilerden bir bir arkasından iki isabet aldı. Bir anda cephaneliği havaya uçtu. Ancak içinden 25 kişi denize atılabildi ve iki dakika içinde denize gömüldü. Bu on sekiz martta batan ilk gemi idi. Fransız gemileri Buvenin imaadına koşmak için ateş kestiler. Fakat ellerinden bir şey gelmeyince geri çekildiler. Bu da müttefik gemilerinin ikinci bozgunudu.

Bunun üzerine ikinci İngiliz filosu Fransız filosunun yerini aldı. Daha şiddetli bir bombardıman başladı. Buhranlı dakikalar geçiriyoruz. Birçok istihkâmlar susmak mecburiyetinde kalıyor. Hatta sabahtan beri durmadan dinlenmeden ateş eden Dardanos tabyası hatıralarını hürmetle anmak ödevinde bulunduğumuz batarya kumandanı yüzbaşı Hasan ile takım komutanı mülâzım Mosof un bütün erleri ile beraber hayata gözlerini yummaları yüzünden susuyor. Fakat obüsler ve sahil bataryaları durmadan mukable ediyorlar. Bizim taraftan susan toplar yalnız başlarındaki kahramanları kaybeden toplardır. Sağ kalanlar Türklüğe bir sebatla ve azimle mütemadiyen uğraşıyorlar. Her dakika Türk tarihine altın kalemle bir altın satır halinde geçmektedir. Onların mayın tarama gemileri iş yapamıyor saat 3,5 a doğru Buve zırhlısının yerini almış olan Sode karşı durulmaz diye isimlendirilmiş İrresistible zırhlısı bir mayine çarpıyor. Artık düşman filosu için felaketler birbirini takip ediyor. Türk topçusunu susturduk zanneden ve boğazı temizledik zanneden

düşman küçük Nusret gemisinin ve Türk askerinin kahramanlığı ile hi. Bir şey yapamayacağını anlıyor.

Amiral geri çekilme emri veriyor. Bu sırada Osean zırhlısı bir mayına çarpıyor. Türkün kahramanlığını hesaplamayan Türkün cesaretini, Türkün vatan müdafaasında gösterdiği azmi tarih kitaplarından okuyup öğrenmeyen düşman için geri çekilmek içap ediyor.

Bir İngiliz muhabirinin dediği gibi “ boğazı donanma ile zorlayıp geçmek için yapılan bu mağrur ve muazzam teşebbüsün ancak feci bir mağlubiyet sözü ile tavsif edilecek şekilde bitmesi mukadderdi.

Umumi harbi yaşamış olanlar Çanakkale harbinin, Çanakkale içinde vurdular beni, ölmeden mezara koydular beni” diye inliyenlerin ve hüznü şarkısını hatırlarlar. Bu şarkıya bu hazin ve muztarip şarkıya alaylı ve eğlenceli bir kıta daha ilave ediliyor. Zafer Türke bütün istiraplarını unutturuyor. Evlâdını kaybeden analar, babalar. Kocalarını sevgililerini kayıp eden genç Anadolu kadınları. Babalarını, dayılarını kaybeden körpe Türk yavruları bu zaferin verdiği gururla, sevinçle istiraplarını unutuyorlar. Çanakkale istihkâmlarında kolunu, bacağı, gözlerini kaybeden kahramanlar sakatlıklarını akıllarına getirmiyorlar. Bütün memleket Çanakkale şarkısını bu son kıtasını terennüm ediyor:

Kaçmada İngiliz kaçma

Tutarım seni.

Şekerlenmiş lokum gibi

Yutarım seni

Bu mağlûbiyetten sonra düşman Çanakkaleyi karadan vurmak istedi. Bu büyük hatanın hesabını bilmiyeni onlar tarihe naverecekler. Denizde Türkün önünde baş eğer denizci düşman karada Türklerle göğüs göğse nasıl çarpışmaya cesaret etti. Asker bolluğuna güvenen düşman Türkün cesaretini Türkün yurt müdafaasındaki insan üstü kudretini hesaplıyamadı. Burada Çanakkale ile alâkası olmamakla beraber bir hatıradan bahsetmeden geçemeyeceğim: Gazi Antep önünde mağlup olan bir düşman komutanına bir arkadaşı sormuş; siz demiş filân filân harplerde zafer kazanmış bir kumandansınız. Nasıl oldu da Gazi Antep önünde mağlûp oldunuz. Bu kumandan, Türkü yıllarca tecrübe ettikten sonra Türkün kudretini anlamış olan bu kumandan. Karşısında sual soran insana şu suali sormuş:

__ Siz hiç Türklerle göğüs göğüse harp ettiniz mi?

Arkadaşı

_ Hayır demiş

Bunun üzerine tecrübeli kumandan:

_ Öyle ise size izahat vermekte mazurum ... Demiş.

İşte Çanakkalenin kara harpleri bu göğüs göğüse harp etmesini bilmiyen kahramanların harbidir. Harp talihi onların başına cesaretin timsali, kahramanlığın ve yurtseverliğin büyük insanı **Mustafa Kemal** isimli kumandan da getirince Çanakkale dağları aşılmaz birer kale duvarı olmuştur. Birbirlerini çok iyi tanıyan bu asker ve bu kumandan Çanakkale harbinin en şerefli sahife erin kahramanlık üstüne kahramanlık yaratarak beraber yazmışlar.

Bu harpleri anlatmak izah etmek tarih kitaplarının hakkıdır. Bizim burada oradaki kahramanlıkları hürmetle anmak kalıyor.

Çok sıkışık bir zamanda Alman kumandanı Mustafa Kemalden akıl danışıyor.

_ Ne yapalım diyor:

Mustafa Kemal:

_ Bütün kuvvetlerin kumandasını bana veriniz diyor.

Alman alay ediyor.

Çok gelmez mi diyor.

Mustafa Kemal çok ciddi bir cevap veriyor:

Az bile gelir diyor.

Bir gün Liman paşa Askerleri teftiş ederken zayıf ve sıksa Mehmetçiklerden birini göstererek Mustafa Kemale: Bu askerlemi harp edeceksin üfürsem düşecek diyor.

Mustafa Kemal cesaretle isterseniz bir tecrübe ediniz diyor.

Mehmetçik silâhının dipçiğini uzatıyor. Alman kumandanı dipçikten tutup Mehmedi itiyor. Fakat Mustafa Kemal Mehmede: Dayan Mehmet diyor. Alman silâhı bütün kuvvetiyle itiyor. Fakat Mehmet bir santim bile gerilemiyor bilâkis Alman arka üstü düşecek gibi oluyor.

Mehmede komutanı "Dayan" dedikten sonra onu hangi kuvvet devirebilir.

Netekim Çanakkalede onu ne İngiliz imparatorluğu ne Fransız imparatorluğu kımıldatabildi. Yeter ki başında onu anlıyan kumandan olsun.

Mustafa Kemal Türk askerinin cesaretini maneviyatın en iyi gören bir kumandan olduğu için Çanakkale harbinin en büyük kahramanları arasına girdi. Bu harplerde Mustafa Kemal Türk askerini cesaretlendirmek, tarihi kahramanlıkları tekrar yarattırmak için hücum emirlerini en ön saflarda kılıcını havaya kaldırmakla verdi.

Düşmanın top ateşi altında bulunan bir geçitten kimse geçemiyordu.

Mustafa Kemal sordu: Neye geçmiyorsunuz..

— Düşman ateşi var dediler.

— Öyle ise bakın böyle geçilir dedi. Ve bu ateş hattından evvelâ kendi geçince bütün asker de onun arkasından yürüdü.

Bu muharebelerde bulunan binbaşı Vulman: Türk gibi ölüme gülerek bakan bir askeri başka hiçbir millette bulamazsınız, yalnız ona iyi bir kumandan gerektir diyor. O zaman İngiliz bahriye nazırı olan mister Çörçil bir kitabında “ malzemece üstünlük bizde idi, fakat iradece üstünlük onda olduğu için yenildik” İngilizlerin resmi devlet kitabında şöyle deniliyor: “ Bir Miralayın önümüze çıkışı bütün mukadderatı değiştirdi.”

On sekiz marttan sonra yapılan kara harplerini hülâsa etmek ve icap ederse şöyle diyebiliriz: Çıktılar ve denize döküldüler.”

Ordu Vilayeti Halkevi Dergisinde de Halit Yalçın’ın kaleme aldığı “Çanakkale” başlıklı bir yazı bulunmaktadır. Halit Yalçın’ın yazısı şöyledir:

“ Her milletin kendi varlığı ile beraber yürüyen ve onunla beraber büyüyen bir tarihi vardır. Her tarih, geride bıraktığı yıllar ve asırların olaylarını yüklenerek önünde uzanan yeni ufuklara, meçhullere doğru koşar. Fakat o, birbiri üzerine istiflenen yapraklarının yığıntısı ile değil, sayfaları arasında taşıdığı olayların büyüklüğü, parlaklığı ve şerefi ile değerlendirilir.

Devrilen asırları yaprakları arasında yaşatan irili ufaklı binlerce tarihin hakikatler önünde karşılaştırılması, gene binlerce yıllık bir mazinin derinliklerinden fıskırarak kopup gelen Türk tarihinin en mümtaz ve en şerefli köşeyi bırakmıştır. Çünkü Türk Tarihinin, milli tarihimizi hudutsuz şehamet âbideleri süslemekte, esatiri kahramanlıklar beslemektedir.

Her sayfasında milli varlığımıza şeref ve gurur saçan büyük tarihimizde yaratılmış mucizelerden birisi de Çanakkaledir.

Çünkü Çanakkale, iki ihtiyarkıtanın kucaklaştığı bu yurt köşesinde, et ve kemik, çelik ve ateşe üstün gelmiş; azim ve iman, kin ve ihtirası toprağa sermiştir. Burada hızını tarihinden ve asil milletinden alan asil bir yumruk, garbın en kudretli ejderlerini sulara gömüştü; temiz

duygu-mevcuditeyiyle- nankör düşünceyi ezmiştir. Bu cehennem sahnesinde azlık çokluğu parçalamış; yokluk varlığı boğmuştur.

Çanakkalede aylarca her Türk göğsü bir kale olmuş, aylarca kan sızmış, ateş dalgalanmıştır. Cihan karşısında kırılan bir gururun doğurduğu vahşetle saldıran milyonlar, şeref meydanını bir avuç Türk'e bırakmışlardır.

Burada, dünya tarihinin en büyük ve en kanlı harbine, gene tarihin çok iyi tanıdığı bir kuvvet hâkim olmuştur: Türk gücü ve çelikleşmiş Türk azmi.....²⁷⁸”

Ulus Gazetesinde ise Ekrem Akurgal'ın kaleme aldığı “ Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı ” başlıklı bir yazı bulunmaktadır. Çanakkale’de Mehmetçikler için hazırlanan projelerde Türk mimarlarının büyük başarısından söz edilmektedir. Türk mimarların hazırladığı projelerde Anıtkabir müsabakasından faydalandığı belirtilmiştir. Ekrem Akurgal yazısına şöyle başlamıştır:

“ Çanakkale’de şehit olmuş Mehmetçikler için hazırlanan projeler Orduevi’ndeki sergide ancak kısa bir zaman teşhir edilebildi. Şurası muhakkak ki Türk mimarlarının bir zaferi olsa bu büyük sanat hâdisesi değerince kıymetlendirilmemiştir. Hele İstanbul gazetelerinden birinde bir muhabirin yazdığı yazıyı “ çizmeden yukarı ” ya çıkmış olarak tasvit etmekten kendimizi alamıyacağız. Orduevi’nde gösterilen projelerden hiçbirisi “ takı zafer ” tipini taklidetmemektedir. Birinciliği kazanan projede böyle tesirler ve ilhamlar aramak haksızlık olur. Atatürk Anıt-Kabir müsabakasında mükâfat kazanan üç eserden bir tanesi, İtalyan mimarın projesi, gerçekten Roma takı zaferlerinin modernleştirilmiş ifadesini taşımakta idi. Çanakkale şehitlerinin mezarı olmak şerefini kazanan esere üstün körü bir göz atıp safhi bir mütalâa ile “ takı zafere benziyor ” demek çabuk ve düşünmeden hüküm vermektir.²⁷⁹ ”

“Atatürk Anıt- Kabir müsabakalarının etkileri arasında, Krügerin iç görünüş için kullandığı hal tarzının genç mimarlarımızın bir çoğu tarafından benimsenmiş olduğu görülüyor. Çanakkale için hazırlanan projeler arasında on taneden fazlası birinci, ikinci ve Sedat Hakkı Eldem projesinin tipindedir. Hiç şüphe yok ki Anıt-Kabir müsabakasındaki mükâfat kazanmış iki eserden alınan ilhamların etkileri büyük rol oynamışlardır. Fakat Türk sanatçıların o iki projedeki eksiklikleri, hayran olunacak bir olgunlukla, tahsis etmiş

²⁷⁸ Halit Yalçın, “Çanakkale”, **Ordu Vilâyeti Halkevi Dergisi**, Sayı 1, 19 Şubat 1944

²⁷⁹ Ekrem Akurgal, “Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı”, **Ulus**, 22 Nisan 1944

oldukları görülmektedir. Çanakkale için hazırlanan projelerden hiç olmazsa beş altı tanesi dünya çapında değer kazanacak kadar başarılı ve üstün eserlerdir.²⁸⁰”

“ Mehmetçik için yapılan mezar bugünkü genç mimarlara verilebilecek en büyük vazifelerden biri idi. İmtihan başarılı ile kazanılmıştır. Yeni bir Sinan devri açılmak üzeredir.

Birinci gelen yüksek mimar Feridun Kıp'ın projesidir. Çizilişindeki olgunluk esere bir kat daha kıymet kazandırmaktadır. İkinciliği kazanan projede beş genç mimar, mansyon alan Prof. Sedat Hakkı Eldem'in projesinde de üç yetişmiş talebesi çalışmıştır. Öteki projelerde de ikişer üçer isme rastlamaktayız.²⁸¹”

Görüldüğü gibi 1944 yılında Türk Basınında Çanakkale Zaferi konulu yazılara oldukça fazla yer verilmiştir. Ayrıca yapılan anma etkinliklerinin ayrıntılarına da yer verilmiştir. Üniversite öğrencilerinin törenlere katıldığını görüyoruz. Bu da artık Çanakkale Zaferi'nin öneminin daha da iyi hissedildiğini göstermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1940'LI YILLARIN İKİNCİ YARISINDA ÇANAKKALE ZAFERİ ETKİNLİKLERİ VE ALGISI

4.1. 1940'LI YILLARIN İKİNCİ YARISINDA TÜRKİYE'YE GENEL BAKIŞ

²⁸⁰ Ekrem Akurgal, “Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı”, **Ulus**, 22 Nisan 1944

²⁸¹ Ekrem Akurgal, “Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı”, **Ulus**, 22 Nisan 1944

1940'lı yılların ikinci yarısı savaş sona ermiş ve yeni dünya düzeni şekillenmeye başlamıştı. Savaştan güçlü çıkan ABD ve SSCB bundan sonraki politikalarıyla dünyanın geleceğini çizmeye başlayacaktı. İnönü, II. Dünya Savaşı'na girmeye son ana kadar direnmiş ve böylelikle ülkesini savaşın sonuçlarından korumaya çalışmıştı. Türkiye, 1945 tarihinden itibaren SSCB'nin Türkiye aleyhine politika gütmesi nedeniyle Batı'yla daha yakın ilişkilere girmişti. SSCB'ye karşı özellikle ABD ile ilişkiler geliştirilmiş, ABD'den alınan maddi yardımlarla ekonomi politikası iyileştirilme yoluna gidilmişti. Bu dönemde yapılan Yalta ve Postdam Konferansları alınan kararlar ve görüşülen konular bakımından Türkiye açısından önem arz etmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün General MacArthur²⁸²'a söyledikleri, II. Dünya savaşı'nın başlangıcı ve sonucu açısından farkındalığını ve ileri görüşlülüğünü ortaya koymaktadır :

“Avrupa'da vukuu bulacak bir harbin başlıca galibi ne İngiltere ne Fransa ne de Almanya'dır, sadece Bolşevizmdir. Rusya'nın yakın komşusu ve bu memleketle en çok harp etmiş bir millete olarak, biz Türkler orada cereyan eden hadiseleri yakından takip ediyor ve tehlikeyi bütün çıplaklığıyla görüyoruz. Uyanan Şark milletlerinin zihniyetlerini mükemmelen istismar eden, onların milli ihtiraslarını okşayan ve kinleri tahrik etmesini bilen Bolşevikler yalnız Avrupa'yı değil, Asya'yı da tehdit eden başlıca kuvvet halini almışlardır.”²⁸³

Mustafa Kemal Atatürk'ün bu sözlerine karşılık ise Mac-Arthur şöyle demiştir:

“Fikrinize tamamiyle iştirak ediyorum. Avrupa ile Amerika devlet adamlarının asıl tehlikeyi görememeleri, bana da çok endişe veriyor. Böylelikle, hepimizi tehdit eden bir düşmanın büyük menfaatler temin edebileceği bir harbe doğru sürükleniyoruz. Bana öyle geliyor ki, Avrupa'da başlayacak bir harb behemehal Asya'ya da sirayet edecektir. Zira, büyük devletlerin Avrupa'daki mağlûbiyetlerini, Japonya, Asya'daki emellerini tahakkuk ettirmek

---

²⁸² 1880 yılında dünyaya gelen Mac Arthur Filipinler'deki ilk Amerikan valisinin oğluydu. Albay rütbesiyle 1917'de Fransız Cephesi'ne gönderildi. 38 yaşında generalliğe yükseldi. Amerika'ya çağrılmadan önce 1918'de bir tugaya komuta etti. Amerika'da West Point harp okulunu yönetti. 1943'te Güney-batı Pasifik kuvvetlerinin, sonra da Pasifik'teki tüm müttefik kuvvetlerin komutanı olarak (1945) Japonlar'a karşı kazanılan zaferde başlıca rolü oynadı. Daha sonra işgal birlikleri komutanı sıfatıyla ve hemen hemen tam yetkiyle Japonya'da kaldı. 1950'de Kore'de savaşa giren Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin komutanlığına getirildi, ama savaşı genişletmeye yönelik tutumu başkan Truman tarafından çok sakıncalı görüldüğünden görevden alındı ve yerine general Ridgway getirildi.

²⁸³ **Atatürk Söylev ve Demeçleri III(1918-1937)**, Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Yay. 5. Baskı, 2006, s. 135

*için bir fırsat addedecektir. Amerika buna şüphesiz bigâne kalamıyacaktır. İster istemez sürükleneceğimiz böyle bir harbdde ise, Rusya Asya'daki nüfuzunu genişletmeğe çalışacaktır. Eğer siyaset adamlarımız, o esnada, Rus yardımını ağır toprak tâvizleri pahasına satın almamak dirayetini gösterirlerse ne âlâ, aksi takdirde, biz bir tehlikeyi bertaraf etmeğe çalışırken onun yerine daha büyüğünü kaaim etmiş olacağız. Binaenaleyh Rusya ile müttefiklik yapacağımız bir harb, Avrupa meselelerini olduğu gibi Asya meselelerini de halletmekten çok uzak kalacaktır. Bitmez tükenmez insan malzemesine malik bulunan ve üstelik Avrupa ile Amerikan sanayicilerinin ihracat pazarı olan Asya, Rusya'nın nüfuzu altına girdiği gün, dâva Bolşevizm için halledilmiş olacaktır. Ruslar, bunu bizden daha iyi anladıkları içindir ki Asya'da ekseriya gözümüzden kaçan büyük bir faaliyet gösteriyorlar. Bugün Çin'in mühim bir kısmı komünist ajanlarının kontrolü altında bulunmaktadır. Eğer Amerika ve Avrupa devlet adamları Çin'e lâzımgelen ehemmiyeti vermez ve oradaki komünist aleyhtarı devlet adamlarını desteklemezlerse, Japonların mağlûbiyeti komünistlerin Çin'deki zaferi olabilir. Aynı hal Mançurya, Kore, Hindistan, Hindicini, Birmanya için de variddir. Binaenaleyh bence, dünyanın mukadderatı Avrupa değil, Asya'da hallolunacaktır.*²⁸⁴

1945 yılına gelindiğinde artık savaşın yavaş yavaş müttefik devletlerin lehine geliştiği görülmektedir. Savaş devam ederken müttefik devletler arasında yapılan konferansların sonuncusu olan ve 4-11 Şubat tarihlerinde yapılan Yalta Konferansı savaş sonrası dünya düzeni ile ilgili görüşmeler yapılması yönünden önemlidir. Bu konferansa Roosevelt, Churchill ve Stalin katılmıştır. Konferans sonucunda Boğazlar statüsünün SSCB lehine değiştirilmesine ve bu durumdan Türkiye'nin haberdar edilmesine karar verildi. Ayrıca "Birleşmiş Milletler" örgütünün kurulması için 25 Nisan'da San Francisco'da konferans yapılmasına karar verildi. Bu konferansa katılacak devletler için ise 1 Mart 1945 tarihine kadar Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etme şartı getirildi. Bunun üzerine Türkiye 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek İkinci Dünya Savaşı'na dâhil olmuş oldu²⁸⁵.

İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere, Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'nin savaşa girmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardı. Ancak Türkiye, bu çabalara rağmen savaş boyunca tarafsızlık politikasını benimsemiş ve kendisini savaşın dışında tutmayı başarmıştır. Uyguladığı tarafsızlık politikası, Türkiye'yi savaşın büyük yıkımından uzak tutmakla birlikte, savaş sonrasında

---

²⁸⁴ A.g.e., s.136

²⁸⁵ Hüner Tuncer, **İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1918- 1950)**, Kaynak Yay. 1. Basım, Mart, 2012, s. 156-157

Türkiye'nin kendisini büyük bir yalnızlık içinde bulmasına da neden olmuştur. Türkiye bu yalnızlığının sıkıntısını en çok SSCB ile savaştan hemen sonra yaşadığı sorunlu dönemde hissetmiştir. SSCB, II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından yayılma politikasına başlamış ve bu politikası gereği yayılma alanı içindeki Türkiye için büyük bir tehdit oluşturmaya başlamıştır²⁸⁶.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle dünya düzeni tamamen değişmiş ve bu savaşın sonucunda, gelecekte dünya düzeninde söz sahibi olacak iki devlet süper güç olarak bu savaştan çıkmıştır. Amerika ve Sovyet Rusya... İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan SSCB Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirme yoluna giderek ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye SSCB tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı. Bu durumda da ABD'nin desteğini almak amacıyla sıcak temaslar gerçekleştirilmişti. SSCB, 7 Kasım 1925 tarihinde Türkiye ile imzaladığı ve süresi 7 Kasım 1945'te bitecek olan “ Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması”nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni duruma uygun olmadığını belirterek 19 Mart 1945 tarihinde feshini istemesiyle SSCB tehlikesi iyice kendini göstermişti²⁸⁷.

Savaşın sonunda Türkiye'nin durumunu Büyükelçi Kuneralp çok doğru özetlemiştir: “Yalta Konferansı zamanındaki siyasi konjoktür Türkiye aleyhine idi. Başka türlü olamazdı. Bu, bir nevi doğal yasadır. Batı devletleri ile Rusya'nın arası açıldı mı, Türkiye'nin yıldızı parlar, kapandı mı, söner. Kırım harbinden beri bu hep böyledir. “Hem Tahran'da hem Yalta'da konjoktür Türkiye aleyhine idi. Türkiye savaşa girmediği için İngiltere kırıgın, Amerika ise ilgisiz bir tutum içindeydi. Rusya'nın emelleri ise malumdu. “Kurulmakta olan Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na girmesi bundan dolayı bir zaruret idi. Girmeseydi izolasyonu daha da artacaktı. “Daha sonra konjoktür değişti, Türkiye lehine. Batı'nın Rusya ile ilişkilerinde çatlaklar peyda oldu.”²⁸⁸

O günlerde Türkiye üzerinde Sovyet Rusya'nın istek ve baskıları gittikçe çoğalmıştı. Almanya'nın yenilgiye uğraması Sovyet ordularının başarıları, Sovyetlerin

---

²⁸⁶ Barış Ertem, “Türkiye -ABD ilişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.12/S.21, Haziran, 2009, s.378

²⁸⁷ Hüner Tuncer, **a.g.e.**, ss.160-161

²⁸⁸ Mehmet Arif Demirer, **İkinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye**, Türkiye Barolar Birliği Yay., 1. Baskı, Ankara,2015, s. 130

Türkiye'ye karşı tutum ve davranışlarını değiştirmiş, Kars, Ardahan ve Artvin ile ilgili toprak talepleri yanında boğazlarda üs isteyen dilekler gündeme gelmiştir. Türkiye Sovyet Rusya ilişkilerinde bir gerginlik dönemi yaşanmaktadır. 20 Aralık 1945 günlü Tanin Gazetesi şu başlıkla bu durumu bildirmiştir: “Kars, Ardahan, Artvin yetiştiriyor; Trabzon Gümüşhane ve Bayburt isteniyor.” Dış politika yönünden böylesine sıkıntılı günlerde Hüseyin Cahit Yalçın, her gün yukarıda belirtilen konularla ilgili olarak çok ilgi çekici makaleler yazmakta ve okuyucunun merakını ve haber alma ihtiyacını imkânlar ölçüsünde gidermeye çalışmaktadır.²⁸⁹”

Türk basınında Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak isteklerini dile getirmesi, ilk defa ciddi olarak “Sovyet Şartları” manşetlerinin yer aldığı 27 Haziran 1945 tarihinden itibaren görülmeye başlandı. “Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile arasındaki dostluk muahedelerini yenilemek için ileri sürdüğü şartlar hakkında malumat alınmıştır. Times'in İstanbul muhabirine göre, Sovyetler Boğazları idarede imtiyazlı bir mevki istedikleri gibi, 1921'de Türkiye'ye verilen Kars ve Ardahan'ın iadesini de talep etmektedirler²⁹⁰. ABD ve İngiltere ise; Stalin'in Türkiye hakkında Potsdam Konferansı'nda telaffuz ettiği toprak talepleri ile ilgili olarak, “Bunları Türkiye ile görüşün”; Montrö Antlaşması ile ilgili olarak Boğazlarda üs ve ortak yönetim önerileri için ise “Montrö Antlaşmasının revizyonu konusunda Türkiye'ye bir nota verin” diyerek Türkiye'yi iyice yalnızlığa itmışlerdir²⁹¹.

25 Nisan-26 Haziran tarihleri arasında yapılan San Francisco Konferansına katılan Türkiye, BM'nin kurucu üyeleri arasında yerini aldı. Bu konferansta “Birleşmiş Milletler Anayasası” ve “Uluslararası Adalet Divanının” statüsünü belirleyen metin hazırlandı. Türkiye'nin BM Anayasasına katılabilmesi için Amerika ve İngiltere'ye çok partili yaşama geçileceğinin güvencesi verildi. 17 Temmuz- 2 Ağustos 1945 tarihinde yapılan Postdam Konferansı'nda ele alınan konulardan biri Türk Boğazları'nın durumu olmuştu. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin, Sovyet ticaret ve savaş gemilerinin Boğazlardan her zaman serbestçe geçmesini sağlayacak şekilde düzenlenmesi şeklindeki Sovyet isteğine Amerika karşı çıkmıştı. Ayrıca Yalta Konferansından farklı olarak SSCB Boğazlar'da üs istiyordu. İkinci Dünya

---

²⁸⁹ Süleyman Ünlüsoy, “İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Gerginleşen Türkiye- Sovyetler Birliği İlişkilerinin Türk Kamuoyundaki Tepkileri (1945-1952)”,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),**İstanbul Üniversitesi**, Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2001, s. 39

²⁹⁰ Süleyman Ünlüsoy, **a.g.t.**, s. 45

²⁹¹ Mehmet Arif Demirer, **a.g.e.**, s. 104

Savaşı'ndan sonra SSCB'nin Türkiye'den toprak talep etmesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin, SSCB'nin lehine olacak şekilde düzenlenmesini istemesine Türkiye'nin karşı çıkması ilişkileri daha da germişti. İnönü, Sovyet Rusya'nın toprak talebi karşısında şu ifadeleri kullanmıştı: “Açıkça söyleriz ki, Türk topraklarından hiç kimseye verecek bir borcumuz yoktur. Şerefli insanlar olarak yaşayacağız ve şerefli insanlar olarak öleceğiz.”²⁹²

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği ile küresel bir mücadeleye girişen ABD küresel bir devletin sorumluluklarını yüklenmiş olarak, önce Truman Doktrini ve sonra Eisenhower doktrinleri ile Orta Doğu'ya girmiş ve Sovyetler Birliği ile çatıştığı bölgelere bir yenisini eklemiştir. 1947-1957 döneminde ABD, Truman doktrini kanalıyla bölgedeki en güçlü devlet olarak İngiltere'nin yerini almaya başlamış ve Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikalarına bu bölgede yeni bir hız vermiştir. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Sovyetler Birliği'ne yaklaşmasının Amerika ve dünya açısından tehlikeli olacağı düşünülerek Amerika, her iki ülkeye askerî malzeme ve teknik yardım yapmaya karar verdi. Bu maksatla Amerikan Başkanı 12 Mart 1947'de yaptığı konuşması ile Amerikan Kongresinden; Türkiye ve Yunanistan'a toplam 400.000.000 dolarlık yardımda bulunulmasını, Türkiye ve Yunanistan'da yapılacak olan incelemelerden sonra her iki ülkenin ihtiyaç duydukları askerî malzemenin en kısa zamanda gönderilmesi için yetki verilmesini, Türkiye ve Yunanistan'ın istemesi üzerine askerî ve teknik bakımdan desteklenmesi için gerekli yetkinin verilmesini istedi²⁹³. 22 Mayıs 1947'de ise Truman yardımı başlamış oldu. Bu yardımın 300 milyonu Yunanistan'a 100 milyonu ise Türkiye'ye verilmiştir²⁹⁴.

ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın bir söylevinde ortaya attığı Avrupa'nın ekonomik kalkınmasıyla ilgili olan bir proje de gündeme gelmişti. Marshall planı adı verilen bu Avrupa Kalkınma Projesi'nin ilk hazırlığı 12 Temmuz 1947'de Paris'te toplanan 16 devletin katıldığı konferansla başladı²⁹⁵. Toplantıya katılan bu 16 ülke ihtiyaçlarını gösteren ortak bir rapor hazırlayarak Eylül ayında ABD'ye sundular. Toplantıya katılan Türkiye de, hazırlamış olduğu ekonomik

---

²⁹² Hüner Tuncer, **a.g.e.**, ss.162-167

²⁹³ Onuncu Askerî Tarih Sempozyumu Bidirileri, **Soğuk Savaş Dönemi ve Savaş Sonrası Tarihi Sonuçlarının Türkiye'nin Güvenliğine Stratejik Etkileri**, Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006, s. 4436-440

²⁹⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih 2 (1918-1994)**, İmge Yay., 5.Baskı, 1996, s. 232

²⁹⁵ **A.g.e.**, s. 234

kalkınma programını gerçekleştirebilmek için ABD'den kendisine 615 milyon \$ yardım yapılmasını istedi. Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'yi Marshall Planı'na dâhil etme kararından sonra, söz konusu yardımdan yararlanabilmek için 4 Temmuz 1948 tarihinde ABD ile Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalandı²⁹⁶.

Türkiye, aynı yıllarda, Truman Doktrini yanında Marshall Planı çerçevesinde ABD'den ekonomik yardım aldı. 1948-1952 yılları arasında alınan bu ekonomik yardımın da Türkiye açısından önemli sonuçları oldu. Türkiye'ye gönderilen 394 Amerikalı uzmanın görüşleri çerçevesinde yardımların %60'ı tarım alanında kullanıldı. Böylece, 1950'lerin başlarında Türkiye, dünyanın en önde gelen buğday üreticilerinden oldu. Diğer yandan, tarım aletlerinin de yurtdışından alınması nedeniyle, bakım-onarım ve yedek parça maliyetleri Türkiye'nin dış ticaret dengesini olumsuz etkiledi. Bu durumda, uzun vadede yardımla gelen miktarın büyük bölümü dolaylı olarak ABD'ye geri döndü²⁹⁷.

Tüm bu yabancı devletlerle temasların haricinde bu dönemde çok partili hayata geçiş süreci de başlamış oldu. CHP milletvekili olan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın 7 Haziran 1945'te CHP Meclis Grup Başkanlığına verdikleri "Dörtlü Takrir" olarak bilinen önerge ile parti içerisinde bölünme fiilen başlamış oldu²⁹⁸. 7 Ocak 1946 tarihinde ise DP resmen kuruldu. Yeni partinin seksen beş maddelik programı yayınlandı²⁹⁹. Böylelikle üçüncü kez çok partili hayata geçilmiş oldu.

Sonuç olarak diyebiliriz ki 1945- 1950 yılları arası Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinin yoğun olduğu bir dönem oldu. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan iki devlet olan ABD ve SSCB ile münasebetler geliştirilmiştir. SSCB'nin Türkiye'den toprak talebinde bulunması ve Boğazlarda üs istemesi ilişkileri iyice gerginleştirirken Türkiye'de tedirginlik ortamı yarattı. Türkiye, SSCB tehdidine karşı ABD ile ilişkilerini iyileştirme yoluna gitti. Böylelikle 1940'lı yılların ikinci yarısı hâlâ günümüzde de devam eden Türk-ABD ilişkilerinin temellerinin atıldığı, dışa karşı ilişkiler geliştirdiğimiz yıllar oldu diyebiliriz.

---

²⁹⁶ Barış Ertem, **a.g.m.**, ss.391-392

²⁹⁷ Barış Ertem, **a.g.m.**, ss. 394-395

²⁹⁸ Nurettin Güz, **a.g.e.**, s. 119

²⁹⁹ **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1946

4.2. 1945 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri ile ilgili Cumhuriyet Gazetesi, Anadolu Gazetesi ve Adana Halkevi Kültür Dergisi olan Görüşler Dergisinde çok kısa da olsa haber bulunmaktadır. Cumhuriyet Gazetesinde ayrıca Abidin Daver'e ait bir köşe yazısı bulunmaktadır. Akşam ve Ulus Gazetelerinde ise Çanakkale Zaferi ile ilgili pek bir habere rastlanmamıştır. 1945 yılı İkinci Dünya Savaşı açısından sona yaklaşıldığı ve Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katıldığını ilân etmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu durumun da Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerine gereken önemin verilmemesine neden olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca 1945 yılında Çanakkale Harp sahalarının yasak bölge olması da bu yılki Çanakkale Zaferi Anma etkinliklerine ve Çanakkale Muharebelerine ilginin istenilen düzeyde olmasını engellemiştir³⁰⁰.

Cumhuriyet Gazetesi "18 Mart Zaferi" haber başlığı ve "30 yıl önce Çanakkale'de Kazandığımız Büyük Zaferin Yıl Dönümü" haber özetiyle anıyordu bu şanlı zaferi. Bu başlığın altında Abidin Dav'er güçlü devletler karşısında imkânsızlıklar içinde kazanılan bu zaferi övünçle anlatıyor ve 18 Mart 1915 gününü anlatarak o anları bir kez daha derinden hissetmemizi sağlıyordu. Yazısına şöyle başlamıştı:

"Her milletin kendi mefahirile övünmeğe, zaferlerini kutlamağa, şerefli günlerini kutlamağa hakkı vardır. Çünkü bir millet mazisinden, tarihinden aldığı manevi kuvvet ve imanla yaşar. Dünkü kahramanlık menkıbeleri, fedakarlık örnekleri, yiğitlik destanları bugününün larıdır. Bu bakımdan her sene olduğu³⁰¹ ve yarının şehamet ve hamaset kaynaklarıdır. Bu bakımdan her sene olduğu gibi bu yıl da, 18 Mart'ı hatırlayıp yaşamak ve yaşatmak istiyoruz. O zamanki hasımlarımız şimdi müttefiklerimizdir. Bugün 18 martı anmak karşılıklı kahramanlıkları hatırlamak ve birbirine denk kahramanların hatıralarını yad etmek demektir. 30 yıl önce Çanakkale'de birbiriyle savaşan yiğitler bugün orada ebedi uykularını

³⁰⁰ Ömer Faruk Reza, **Kurtuluş Savaşı ve Çanakkale Savaşları Kahraman Öğrenciler**, Akis Kitap, s.150

³⁰¹ Sehven yanlış yazım mevcuttur. "Dünkü kahramanlık menkıbeleri, fedakarlık örnekleri, yiğitlik destanları bugününün ve yarının şehamet ve hamaset kaynaklarıdır." şeklinde olmalıydı.

yan yana uyumaktadırlar. Kahramanlığı seven ve kahramanların hayranı olan biz Türk'ler, o er ve şeref meydanında can verenlerin hepsini saygı ile selamlarız.³⁰²”

Bundan sonra Abidin Dav'er 18 Mart 1915 gününde yaşananları ise şu satırlarla anlatmaktadır:

“ 5-18 Mart 1915 sabahı, Çanakkale Boğazı uzun bir gecenin uykusundan daha yeni uyanmıştı. Hırçın ve rüzgarlı bir kış günü yerine sakin ve mahmur bir bahar günü başlıyordu. Boğazın mavi suları ağır ağır, ağır ağır Ege denizine doğru akıyor; ilk ışıkların aydınlattığı tepelerle kıyılar, biraz sonra kopacak korkunç savaş fırtınasından habersiz, bir bahar havası içinde doğup yükselen parlak havası içinde doğup yükselen parlak güneşi selâmlıyordu.

Çanakkalenin tarihi, Milâddan 1184 sene evvel, efsane ile hakikatin birbirine karıştığı Truva muharebeleriyle başlar. Gene Milâddan önce İran hükümdarı Dârâ köprü kurarak 700,000 kişilik ordusunu Asya yakasından Avrupa kıyılarına oradan geçirmiştir. Arkasından da 150 yıl sonra Büyük İskender Rumeli yakasından Anadolu sahiline oradan atlamıştır. Türklerin Osmanlılar devrinden evvel ve o devrin başında karşıdan karşıya kâh İstanbul doğusunda, kâh batısında 18 defa geçtikleri tarihi olaylar geçidi Boğazlar, 5 mart 1915 günü yeni bir tarihi savaşa sahne ve şahid olacaktı.

Orhan Gazinin 1356 yazında , artık bir daha dönmek üzere Anadolunun Rumeliye geçtiği Çanakkale Boğazını, müttefikler, zorlayıp geçmek kararını vermişlerdi. Onlar; büyük deniz kuvvetlerine güvenerek ve dayanarak Boğazı denizden geçip Marmaraya girmek ve İstanbul önüne gelerek topraklarının tehdidile Osmanlı imparatorluğuna pes dedirtmek istiyorlardı.

Çanakkale Boğazı, Türklerin hakimiyeti altına girdikten sonra, 1807 de bir tek defa bir İngiliz donanması tarafından baskınla geçilmişti. O zaman Amiral Sir John Duckworth'un kumandasındaki İngiliz filosu- ki aralarında 1805 te Nelson'la beraber Trafalgar zaferini kazanmış olan bazı meşgul gemiler de dahil olmak üzere- 13 üç ambarlı, kalyon, firkateyn ve korvetten mürekkebdı. Fakat 13 rakamı uğursuz gelmiş; 14 şubat 1807 günü, Kumkale önünde yatan filodan 74 tonlu Ajax kalyonunda yangın çıkarak gemi yanmıştı. 19 şubatta, bir kurban bayramı günü, sert bir lodos rüzgarile Boğaza giren İngiliz filosu, büyük bir gaflet içinde, bayram namazı kılmakta olan kale topçularının önünden hiç denilecek kadar az kayıpla pupayelken geçip Marmaraya girmişti.

Fakat 18 mart 1915 teki savaş, 19 şubat 1807 dekine benzemeyecekti. Amiral de Robeck'in filosu , Türkleri camide bayram namazında değil, istihkâmlarda top başında

³⁰² Abidin Dav'er, “ 18 Mart Zaferi”, Cumhuriyet, 18 Mart 1945

bulacaktı. 108 yıl önce yalnız 6 ölü, 51 yaralı kurban vererek birkaç yelken ve direk kırılması pahasına Boğazdan pek ucuzca geçmiş olan İngiliz filosuna mukabil, bu defa İngiliz- Fransız donanması Çanakkaleyi zorlayamayacak, gemi ve insan bakımından ağır kayıplara uğrayacaktı. (O zaman İngiliz filosu, İstanbul önünde bir iş göremeden dönerken bütün gemileri hasara ve insanca ağır kayıplara uğramış; bir gemi de berhava olmuştu.)

18 mart günü müttefik donanması üç filo halinde Boğazı zorlayıp gelmek azmîle harekete geçti. Birinci filoda 6 İngiliz, ikincisinde 6 İngiliz, üçüncü filoda 4 Fransız zırhlısı vardı. Ayrıca 2 İngiliz zırhlısı da, Boğazın ağzında ve dışında vazife almışlardı.

Birinci filo Türk toplarının menzili dışında 16.000 metreden ateşe başladı. Gemiler 14.000 metre mesafeye yaklaşınca merkez bataryalarımız da mukabele ettiler.

Birinci filonun vazifesi, Boğazın merkez bataryalarını tahrib etmektir, üçüncü filo evvelâ birincinin gerisinde duracak, sonra onun önüne geçerek sed bataryalarını tahribe çalışacaktı. Bu sırada mayın tarayıcı gemiler, bu ateşin himayesinde, torpil hatlarımızın ortasında 900 metrelik bir geçid açacak; ikinci filo, 4 saat sonra üçüncüyü değiştirecek ve geçid açılınca bütün donanma oradan geçip Marmaraya doğru yollanacaktı.

Ağır ve orta 150 Türk topu 500 den fazla İngiliz-Fransız topile savaşıyordu. Ağır toplar arasındaki nisbet ise şöyle idi: 78 ağır topumuza, Müttefik filosu 280 ağır toplu mermi yağdırıyordu. Onların topları, cepanesi bol, menzili büyük, seri ateşli, atış kontrol tertibleri mükemmel, modern toplardı. Zamanının en kudertli zırhlısı olan Kuvın Elizabet'in 381 lik topları fabrikadan daha yeni çıkmıştı. Bizim ağır toplarımız ise eski sistem silâhlardı; cepaneleri az, menzilleri kısa, atışları ağırdı; atış tertibleri ise iptidai idi.

Savaş yavaş yavaş kızıştı; Boğaz, bir boranın şiddetli gök gürültülerini andıran, fakat devamlı bir tarraka içinde uğulduyordu; toz toprak ve barut dumanları arasında kalan ve barut duyer şimşekler çakıyor; mavi suların üstünde kül renkli birer dev gibi yüzen harb gemilerinin bacaları duman püskürüyor; taretlerinden, bordalarından üstüste kızıl alevler fırlıyordu. Zırhlıların etrafında kısa veya uzun düşen Türk mermilerinin kaldırdığı sular, miinare boyunda birer fıskıye gibi göklere doğru fırlıyor; sonra beyaz köpüklü birer şelâle gibi tekrar denize dökülüyorlardı.

İki taraf birbirlerine isabetler temin etmeğe başlamıştı. Öğleyin Kuvın Elizabet'in 381 lik toplarile savurduğu bir salvo, Çimenlik tabyasına tam isabet kaydederek Boğaz metaline bakan cephedeki topları iskat etti.

Türk topları da, tarihi adını Truva'yı muhasara eden eski Yunanlılardan almış olan Agamemnon zırhlısına 12 isabet temin etmişlerdi. İnflexible muharebe kruvazörü Erenköy

obüslerinin ateşile kumanda köprüsü tutuşmuş yanıyor, hattı harbden çekilmek zorunda kalıyordu.

Fransız zırhlıları da ateş hattına gelir gelmez, sed ve merkez bataryalarından müthiş bir mermi yağmuruna tutuldular. Saat 2 de Fransız gemileri - Charlemagne müstesna- birçok isabetler almışlar ve çıkan yangınlar yüzünden çok sıkışmışlardı.

Fransız filosu geri çekilmek üzere dönerken Bouvet zırhlısının altından kırmızımsı siyah bir duman bulutu yükseldi ve gemi saat 14,25 te, iki dakika içinde, devrilip battı. Mürettebatından 600 kişi zırhlı ile beraber sulara gömülmüştü.

Fransızların yerini 14.36 da ikinci filo aldı. Bu filodan Irresistible zırhlısı, kendisini dövmeğe başlayan toplarımızın menzili dışına çıkmağa çalışırken saat 16 da bir mayına çarptı ve makine dairelerine su doldu. Bataryalarımız, bütün ateşlerini bu zırhlı üzerine tevcih ettiler.

Saat 16.14 te İnflexible muharebe kruvazörü hattı harbi terketti. O da bir mayine çarparak baş tarafından ağır surette yaralanmıştı. Gemi yan tarafına yatmış ve başı suya gömülmüş olarak akıntı ile Boğazdan dışarı çıkmağa başlamıştı.

Arkadaşı Irresistible'in imdadına koşan Ocean zırhlısı da, yaralı gemiyi yedeğine almak için ona yaklaşırken şiddetli bir makas ateşine alınmıştı. Bu ateşten kurtulmak isteyen gemi saat 16,5 ta sancak tarafından bir mayine çarparak yaralandı ve hareketsiz kaldı. Muhribler, her iki zırhlının mürettebatını aldılar. Saat 17,15 te Fransız Amiralı Gaulos zırhlısının ağır yralandığını ve hücum eden sular yüzünden geminin tehlikede olduğunu bildirmişti. Gaulois da, baş tarafı suya gömülmüş ve batmasına ramak kalmış bir halde akıntı ile Boğazdan çıkmıştı.

Amiral de Robeck daha saat 17 de ricat işaretini kaldırmıştı. Müttefik harb gemileri ateş kesip tersyüzü birer birer Boğazdan çıkarken güneş de ağır ağır batıyor; yaralı ve metruk iki İngiliz zırhlısı bataryalarımızın şiddetli ateşleri ve tam isabetleri altında, akıntıya kapılmış, mukadder akabetlerine doğru gidiyorlardı. Bu iki gemi, gecenin karanlıkları içinde Boğaz sularının karanlıklarına gömüleceklerdi.³⁰³”

18 Mart 1915 gününü de bu şekilde anlatan Abidin Dav'er yazısını ise şöyle bitiriyordu:

“ Türk silahları parlak bir zafer kazanmıştı. Müttefik armadası boğazı geçememişti ve geçemeyecekti. Filodan 3 zırhlı batmış, 2 zırhlı uzun tamire ihtiyac gösterecek kadar ağır

³⁰³ Abidin Dav'er, “ 18 Mart Zaferi”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1945

yaralanmış, bunların ikisi de batmasınlar diye Boğaz dışındaki adaların sığılıklarına oturtulmuştu. Kalan gemilerin çoğunda yaralar vardı.

Bizim zaiyatımız çok azdı. 18 mart geçen Dünya Harbinde en az kayıpla kazanılmış en büyük zaferimizdir. 22 şehidimiz vardı. Almanlar'dan da 18 kişi ölmüştü. Ayrıca 74 de yaralımız vardı. Müttefiklerin ölü ve yaralı olarak kayıbları takriben 1000 kişiyi buluyordu. 18 Mart 30 yıl önce, bugün, işte böyle kazanılmıştı.³⁰⁴”

Anadolu Gazetesi'nde ise şu satırlarla şanlı zaferin yıldönümü kutlanmıştır:

“Bugün eski tarihle 5 Mart, şimdi kullandığımız tarihle 18 Marttır ve çok uzağa değil, birinci cihan harbine doğru başımızı çevirirsek bu gün orada, Çanakkale boğazının haşmetli ve hür ufukları üstünde, burada kazandığımız ve yine Çanakkalenin ismini alan zaferi görürüz.

Boğazın sularında ve yarımadaanın havasında hâlâ esen şerefli ve kahramanca mukavemetin ve onun neticesi olan şanlı zaferin bu yıldönümünde, bağrımızdan koparak bir davanın ve namusun sembolü halinde kemiklerini ebedi ve muazzam bir ehram gibi dünyanın gözleri karşısında yükselten şehitlerimizi bütün ruhumuzla selâmlarız.³⁰⁵”

Akşam Gazetesi'nde 18 Mart Anma Etkinliklerine dair pek bir habere rastlanmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın o tarihlerde çetin bir şekilde seyretmesi ülkemizin gündeminini bütünüyle etkilemiştir. Rastlanan tek haber Üsküdar Halkevi'nde Abidin Dav'er tarafından Çanakkale Zaferi konulu konferans verileceğidir³⁰⁶.

Adana Halkevi Kültür Dergisi olan Görüşler Dergisinde “Evimizin Mart, Nisan Çalışmaları” başlığı altında Adana Halkevinde 18 Mart Çanakkale Zaferi münasebetiyle anma töreni yapıldığı ve bu törende Kurmay Yüzbaşı Osman Canberk'in bir konferans verdiği belirtilmiştir³⁰⁷.

Ulus Gazetesi'nde de 18 Mart Çanakkale Zaferi konulu herhangi bir haber yapılmamıştır. 1945 yılındaki Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerine gereken önemin gösterilmediğini söyleyebiliriz. Bu yıldan sonraki Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleriyle ilgili haberlere ve 18 Mart Zaferi konulu köşe yazılarına daha geniş yer verildiğini göreceğiz.

³⁰⁴ Abidin Dav'er, “18 Mart Zaferi”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1945

³⁰⁵ **Anadolu Gazetesi**, 18 Mart 1945

³⁰⁶ **Akşam**, 18 Mart 1945

³⁰⁷ **Adana Halkevi Kültür Dergisi “Görüşler”**, Cilt:8, Sayı: 75-76, Mart-Nisan 1945, s.16

4.3. 1946 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

1946 yılında artık Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri'yle ilgili üniversite gençlerinin de katılımıyla çok daha parlak törenlerin yapıldığı görülmektedir. Bu yılki yapılan anma törenlerinde hükümet, ordu, parti, üniversite, belediye ve okullarca hazırlanan çelenkler Atatürk abidesine konulmuştur. Buradan da anladığımız üzere törenlere farklı kesimlerden yoğun ilgi olmuştur. Cumhuriyet, Ulus ve Yeni Sabah gazetelerinde Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerini konu alan ve Çanakkale Zaferi'nin önemini anlatan çeşitli haberler bulunmaktadır.

19 Mart tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde "Çanakkale Zaferi" başlığı altındaki "18 Martta Kazanılan Büyük Deniz Savaşının Yıl Dönümü, dün Çanakkale'de parlak bir törenle kutlandı." haberiyle Metin Töker 18 Mart Çanakkale Zaferi'nin önemini şu satırlarla belirtmiştir:

" Çanakkale 18(Hususi suretle giden arkadaşımız bildiriyor) Türk'ün şeref dolu, kahramanlık tarihinde unutulmaz bir gün olan 18 Mart zaferinin 31. yıl dönümü parlak bir törenle bugün kutlandı. Sabahın daha erken saatlerinden itibaren halk, merasimin yapılacağı Cumhuriyet meydanını doldurmaya başlamıştı. Mavi bir gök ve güneşli bir hava büyük zaferimizi sanki bizimle beraber kutluyordu. Saat tam onda komutanın verdiği işaret üzerine orta ve sanat okulları öğrencilerinin iştirakile bando, İstiklal Marşımızı çaldı. Marşın vakur nağmeleri İstiklal için dövülmüş kahramanların toprakları üzerinde yükselirken şanlı bayrağımız ebedi hürriyetin timsali halinde direğe çekiliyordu. Merasime iştirak eden vali Bürhaneddin Teker, Tümgeneral Arif Tanyeri, Tümgeneral İsmail Hakkı Ulu, Tuğgeneral Sami Topçu, İstanbul'dan gelen profesör Caferoğlu başkanlığındaki Üniversite heyeti, şehrin askeri ve mülki erkanı ile kalabalık halk kütlesi büyük bir huşu içinde idi. İstiklal marşı bittikten sonra, üzerinde Çanakkale'nin Ulu Öndere minnetini belirten çok veciz bir cümle bulunan Atatürk abidesine hükümet, ordu, Parti, Üniversite, belediye ve okullarca hazırlanan çelenkler konuldu.³⁰⁸"

Parti başkanı Halil Dilmaç, Deniz Teğmeni Ahmet Salahor, topçu teğmeni Sabahattin Uğur İktisat Fakültesinden Melih İsfendiyar ve Yüksek Deniz Ticaret Okulundan Sadi Danişmend 18 Mart Zaferinin anlamını belirten ateşli konuşmalar yaptılar. Konuşmalardan sonra askeri birliklerin ve öğrencilerin katılımıyla büyük bir

³⁰⁸Metin Töker, "Çanakkale Zaferi", Cumhuriyet, 19 Mart 1946

resmigeçit yapıldı. Cumhuriyet Meydanındaki törenden sonra şehitlikler ziyaret edildi. Canlarını seve seve feda eden şehitlerimizin hatıraları taziz olunduktan sonra Deniz Şehitliği'nde bando bir marş çaldı ve havaya üç el silah atıldı. Hasan Mavsuf Şehitliği'nde ise batarya bölgesine çıkılarak Kurmay Ön Yüzbaşı Türkoğlu'nun 18 Mart Savaşı'nı anlatan konuşması dinlendi. Üniversiteli gençler intibalarını anlattılar. Nusret Mayın Gemisi, karanlık limanda batan gemide hayatını kaybedenlerin ruhlarını taziz için denize çelenk attı. Akşam orduevinde 18 Mart Zaferi'nin şerefine Şehidler İhtifali Tertip Komitesi tarafından mükellef bir ziyafet ve onu takiben bir balo verildi³⁰⁹.

21 Mart 1946 tarihinde ise Metin Töker'in yaptığı haberin başlığı içimizi acıtmaktadır. Haberin başlığı şöyledir: “ *Kahraman Çanakkale Harab Bir Halde” Onu şerefli destanile mütenasib bir ümran seviyesine ulaştırmak hepimiz için borçtur.*”

Şanlı zaferimizin yıldönümünü, kahramanlık destanımızın yazıldığı topraklarda geçiren Metin Töker, her karışından tarih fişkırın bu topraklarda gezinirken 18 Mart Çanakkale Zaferi'ni gözünde canlandırıldığını söylemiş ve ona göre Çanakkale şehri hakettiği önemi bu zamana kadar görmemiştir. Bu düşüncelerini de şöyle ifade etmektedir³¹⁰:

“ *Çanakkale güzel bir yer, bilhassa mevki itibarile modern bir şehir olmaya pek müsaid, düz bir saha üzerine kurulmuş fakat zannedersen kurulduğu günden beri planlı ve ısrarlı bir imar hareketinden nasibini almamış. Çanakkale Muharebelerinden bugüne kadar hiç kimse bu güzel şehri şerefli bir destan ile mütenasib bir seviyeye ulaştırmak için gayret sarfetmemiş. Bütün şehir bir saat içinde rahat rahat geziliyor, bu kadar ufak yere çeki düzen vermemiş olmak büyük hazin...Koca Çanakkale'de iki modern binaya rastladık: Biri altmış yataklı, ihtiyaca kafi gelmekten çok uzak bir memleket hastanesi, diğeri her bakımdan mükemmel bir Orduevi.*” diyerek Çanakkale'nin gerekli ilgiyi görmediğini dile getirdikten sonra Vali Burhaneddin Teker'den Çanakkale ile ilgili öğrendiği güzel gelişmeleri şu şekilde aktarmıştır: “ *Burhaneddin Teker beş ay kadar evvel Çanakkale'ye gelmiş ve değerli muavini Ekrem Yalçınkaya ile beraber şehrin ihtiyaçlarını tespit etmiştir. Bu*

³⁰⁹Metin Töker, “ Çanakkale Zaferi”, **Cumhuriyet**, 19 Mart 1946

³¹⁰ Metin Töker, “ Çanakkale Harap Bir Halde”, **Cumhuriyet**, 21 Mart 1946

ihtiyaçları karşılayacak maddi kaynaklar temin olunduktan sonra faaliyete derhal girebilecektir. Bir Halkevi binası inşaata ön plana alınmıştır. Elektrik ve su derterleri bertaraf edilecektir. Hükümet binası için Maliye Bakanlığı önümüzdeki yılda tahsisat verecektir. Bir stadyumun ilk ihalesi yapılmıştır. Bu,gençlik için mükemmel bir spor sahası olacaktır. şehrin içinde yollar yaptırılması düşünülmüştür. anakkale Boğazında, Karadeniz Boğazındaki gibi sahiller arasında karşılıklı vapur seferleri ihdası için teşebbüslere geçilmiştir. Enerjik bir idare adamı olan Burhaneddin Toker, bütün bu işler için gereken paranın bir kısmını şimdiden temin etmiştir. Vilayet dahilinde de bir takım yollar yapılmış, köylerde mteaddin okullar yapılmıştır.” Görüldüğü gibi 1946 yılında Çanakkale şehrinin modern bir şehre dönüştürülmesi için önemli adımların atılmaya başlandığı söylenbilir.

16 Mart 1946 tarihli Ulus Gazatesi'nin 2. sayfasında “ *Sosyal Bilgilerden bir grup 18 mart törenine gitti*” başlıklı haber yapılmıştır. Haberden Sosyal Bilgiler Okulu öğrencilerinden 10 kişilik grubun başlarında hocalarıyla birlikte 18 Mart törenine katılmak üzere yola çıktığını ğreniyoruz³¹¹.

19 Mart 1946 tarihli Ulus Gazetesi'nde ise “Halkevleri” başlığı altında “*Atıfbey Halkodasında 18 mart anma töreni*” başlıklı bir haber yapılmıştır. Haber şu şekildedir:

“ Dün akşam saat 20 de Atıfbey Halkodasında 18 mart Çanakkale Zaferimizin yıldönümü münasebetiyle bir anma töreni yapılmıştır. Selahattin Ertürk, bu günün önemini belirten heyecanlı bir konuşma yapmış, Abdullah Savaşçı, Çanakkale savaşını izah etniş ve menkibeler anlatarak bu savaşta ölenlerin hatırası önünde saygı ile eğilmiştir. Bu konuşmalardan sonra Halkodası gençleri şiirler okumuşlar ve milli oyunlar oynamışlardır. Gece büyük bir alakayla takibedilmiştir.”³¹²

Yeni Sabah Gazetesi'nde ise “ *Boğazları Mdafaamızın rneği-Çanakkale Zaferi- 33 Yıl önce bugün kazanılmıştı*” başlığı atılarak şanlı zafer anılmıştır. Başlığın üstüne ise Türk topları ateşi altında Fransız Bouvet zırhlısının batarkenki fotoğrafı yer almaktadır. Yazarı belli olmayan yazının detayı şoyledir:

“ Bugün Türk tarihinin paha biçilemez, eşsiz ve büyük zaferlerinden birinin yıldönümüdür. Türk deniz tarihine altın yazılarla geçen bu zafer, koca bir memleketin kahramanlığını da bağrında taşıması bakımından ayrı bir hususiyet taşımaktadır. 31 sene

³¹¹ **Ulus,** , 16 Mart 1946

³¹² **Ulus,** 19 Mart 1946

evvel bugün, 18 mart 1915 de Çanakkaleye muazzam bir düşman donanması taarruz etmiş, fakat Türkün harikulâdeler yaratan şaşırtıcı ve öldürücü kuvveti karşısında acı bir hezimete uğramıştı.

Boğazları bir vatan kalbi olarak sayan Türk, mecmuu 2000 tonilatoyu bulan bu zırhlular, dritnotlar, destroyerler ve muavin gemiler yığınını darmadağın etmiş, bir kısmını batırmış, geri kalan kısmına da gücünün ve kudretinin büyüklüğüne boyun eğdirerek kaçırmıştı.

18 Mart günü, hava sakin ve güneşliydi. Bir tayyaremiz Çanakkaleden kalktı, garbe yol verdi. Ve biraz ilerleyince düşman kuvayı külliyesinin Boğaza doğru geldiğini gördü.

Tayyaremiz bunun üzerine derhal Çanakkaleye döndü ve vaziyeti rapor etti.

Boğazın Anadolu sahilinde sağ cenahu İngilizlerin “Triumph” , Fransızların Bove zırhluları teşkil ediyordu.

Rumeli tarafında da Golva ve Şarlmany zırhluları mevki alıyorlardı.

Biraz sonra düşman ateşe başlamıştı. Düşmanın gemi toplarından ve bacalarından çıkan dumanlar, Boğaz imdadınca dağılıp yayılıyordu.

Hamidiye istihkâmımız da devamlı surette ateş açmıştı. Henüz yarım saat geçmemişti ki Fransızların Bove zırhlısı bir tarafa yatmış bir halde medhale doğru çekilmeğe mecbur kalmıştı.

Bove, istihkâmlarımızın ateş sahasından çıkıp Kepez burnunun gerisine çekildiği sırada bordasında bir infilâk oldu. Gemiyi saran dumanlar içinden koca zırhlının sancak bordasına meyledip alabora olduğu görüldü.

Düşman muhripleri hemen Fransız zırhlısının devrildiği noktaya seyirttiler. Bunlardan biri mermilerimizin tam isabetile batırıldı.

Bu esnada İngilizlerin İrrezistibl zırhlısı Hamidiye istihkâmına epeyce yaklaşmış bulunuyordu. Bu geminin de bir tarafa yattığı ve bacalarından beyaz dumanlar çıktığı görüldü. Bu arada Mecidiye istihkâmının topları da ateşe başladılar.

Boğaza akşam karanlığı çökerken düşmanın hareket kudreti olan gemileri ric'ate başlamıştı. Hepsinde yaralar rahneler vardı.

İşte 18 martın bu büyük zaferi, böyle parlak bir günde, fakat güneş kadar parlak bir Türk gücüne kazanılmıştı.³¹³”

Görüldüğü gibi 1946 yılında önceki yıllara göre Çanakkale Zaferi Anma törenlerinin daha coşkulu kutlanmıştır. Üniversite öğrencilerinin de katılımıyla yapılan törenlerle ilgili daha fazla detaya yer verildiği görülmüştür.

4.4. 1947 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

1947 yılındaki Çanakkale Zaferi ile ilgili haberlere basında oldukça yer verilmiştir. 1947 yılı Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerinin yurdun her yerinde coşkulu bir şekilde kutlandığı görülmüştür. Kutlamalara parti mensupları,ordu birlikleri, mülki ve askeri makam mensupları, okullar ve diğer kültür teşekkülleri ile halk yoğun katılım göstermiştir.17 Mart 1947 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yapılan haberin başlığı “Çanakkale Zaferinin Yıldönümü”dür. Alt başlık olarak ise “*Yarınki törende bulunacak Üniversiteliler hareket ettiler.*” yazılıdır.18 Mart Çanakkale Zaferi’nin 32. yıldönümünün Çanakkale ve tüm yurtda büyük bir törenle kutlanacağını haberi yapılmıştır. Bu sebeple de İstanbul Üniversitesinden 30 kişilik bir grup, Ankara Üniversitesi’nden gelen 15 kişiyle birlikte Tırhan Vapuru ile Çanakkale’ye hareket etmiştir³¹⁴.

18 Mart 1947 tarihinde ise Çanakkale Zaferi ile ilgili 2 haber başlığı bulunmaktadır. Biri Abidin Daver tarafından kaleme alınan “18 Mart” başlıklı köşe yazısı, diğeri ise “Çanakkale Zaferi” başlıklı haberdir. Abidin Daver yazısında büyük zaferin nasıl kazanıldığını, eğer kazanılmasaydı olabilecekler hakkında çok güzel bir yazı kaleme almıştır. 18 Mart gününü büyük bir coşkuyla anlatarak o anları derinden hissetmemizi sağlamıştır.

“Çanakkale Zaferi” başlıklı haberde ise Çanakkale Zaferi’nin 32.yıldönümünün nasıl kutlanacağı yönünde bir haber yapılmıştır. Çanakkale Zaferi’nin 32.yıldönümü sebebiyle Çanakkale’de büyük bir askeri merasim yapılacaktır. Ayrıca Eminönü Halkevi de 20.30’da büyük bir tören tertipleyecektir. Bu törende Üniversiteli gençlerin konuşmasından sonra, temsili Çanakkale tablolarıyla o

³¹³ Yeni Sabah, 18 Mart 1946

³¹⁴ Cumhuriyet, Çanakkale Zaferinin Yıldönümü, 17 Mart 1947

zamanın karakteristik havası canlandırılacak ve şiirler okunacaktır. 7 sayılı jandarma er okulu bandosu eski Türk Marşlarından oluşan bir konser verecektir. Programa ses sanatçısı Mustafa Çağlar da katılacaktır. Ayrıca diyaroma sergisi açılacaktır. Beşiktaş Halkevinde 20.30’da Yüksek Denizcilik Okulunun katılımıyla hazırlanan bir program düzenlenecek. Yaşar Tümbek, O. Albanoz ve Abidin Dav’er birer konuşma yapacak ve oyunlar oynanacaktır³¹⁵.

“18 Mart” başlıklı köşe yazısında Abidin Dav’er 18 Mart Çanakkale Zaferinin önemini etkileyici bir şekilde kaleme almıştır. Abidin Dav’er yazısına şu sözlerle başlamıştır: *“Türkün sayısız kahramanlık menkıbelerinden, zafer destanlarından biri de 18 marttır. Zaferler vardır ki aradan zaman geçtikçe ilk verdikleri büyük heyecan azalsa dahi kıymet ve ehemmiyetleri artar; 18 Mart 1915’de Çanakkale Boğazında kazandığımız zafer de işte bu çeşit zaferlerdendir. Bir defa 18 Mart 1. Dünya Harbinde Türkün Çanakkale’de tarih sayfalarına, mübarek kaniyle yazdığı eşsiz kahramanlık destanının uğurlu başlangıcı olmuş, harbin sonuna kadar Boğazlar, düşmana kapalı kalmıştır. Bu yüzden asıl büyük düşman mağlub olarak yıkılmış bir el çabukluğu ile üstüne oturmak istediği Boğazlar ve İstanbul Türk kalmıştır.”*³¹⁶

Haberin devamında Çanakkale Zaferi kazanılmasaydı olabilecekler hakkında tahminlerini yazan Abidin Dav’er 18 Mart’ın İngilizler ve Fransızlar tarafından da kutlanmama değer bir zafer olduğunu belirtmiştir.

“ 18 mart zaferi olmasaydı da, hasım donanması Boğazı zorlayıp geçseydi, sonradan, 25 Nisan 1915 ten 1916 başına kadar, Boğazdaki o parlak müdafaaya da imkân kalmazdı. İstanbul, o zamanki Müttefik ordularının ve en fenası Moskov kuvvetlerinin işgali altına girer ve o zamanki yanlış İngiliz Fransız siyasetinin bedbaht bir andlaşmasile Boğazlar ve İstanbul, galipler arasında bulunacak olan Çarlık Rusyasının idaresine geçerdi. Boğazlardan 18 martla başlayan Türk zaferleri, Birinci Dünya Harbi sonunda mağlub olmamıza rağmen, İstanbulu ve Türkiyeyi de kurtarmıştır. Onun için İstiklal harbi zaferinin ve Türkiye Cumhuriyetinin ilk temeltası 18 mart zaferile atılmıştır, demekte hata yoktur. O harbin daha ilk aylarında yenilmiş olsaydı-Doğu Avuranın bugünkü durumuna bakarak diyebiliriz ki- Rusyayı Boğazlardan ve İstanbuldan çıkarmak, Türkiyeyi, Türkistan gibi bir Rus sömürgesi fecaatine düşmekten kurtarmak imkânsız olurdu. Neticede Rusya, Akdenize inmiş; Yakın ve Ortaşarka hakim bir vaziyet almış bulunurdu.

³¹⁵ **Cumhuriyet**, Çanakkale Zaferi, 18 Mart 1947

³¹⁶ Abidin Dav’er, “ 18 Mart”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1947

İngiliz- Fransız donanmalarına karşı kazandığımız 18 mart zaferi, yalnız Türkiye'yi müthiş bir felaketten kurtarmakla kalmamış, o zamanki İngiliz- Fransız devlet adamlarının işledikleri en büyük hatayı da düzeltmiş; bugün bütün medeniyet ve demokrasi dünyasının önüne geçmek için bizi desteklediği belalı bir vaziyetin, 32 yıl önce gerçekleşmesine imkan vermemiştir. Görüyorsunuz 18 mart, cihanşümul ehemmiyeti haiz bir zafer olmuştur. Bu hakikatı, bugün daha iyi anlıyoruz. Binaenaleyh bizim 18 martımız, İngilizlerle Fransızlar tarafından da kutlanmağa değer bir Türk zaferidir.³¹⁷”

Abidin Dav'er bu sözleriyle Çanakkale Zaferi'nin Türk Tarihi ve Dünya Tarihi için ne kadar önemli olduğunu verdiği örneklerle gözler önüne sermiştir. Gerçekten de Çanakkale Zaferi'nin önemini ve Türk askerinin üstün başarısını, savaştan mağlup ayrılan devletler dahi gerek anma törenlerine katılarak gerek telgraf vs. araçlarla kutlamaktadırlar.

Abidin Dav'er yazısının devamında düşman devletlerin 18 Mart planını şu sözlerle anlatmıştır: “ *Müttefikler Boğazları zorlamaya 14 Ocak 1915'de karar vermişler ve bu iş için kuvvetli bir donanma ile küçük bir kara ordusu hazırlamışlardır. Amiral Carden emrinde bulunan 18 zırhlı, birçok kruvazör, muhrip, yardımcı gemi ve denizaltı ile Boğazı zorlayıp geçecek ve sonrada kara kuvvetleri Boğazı işgal edecekti. Rus ordusu da, Rusyanın Karadeniz filosu himayesinde Karadeniz Boğazına çıkarılacaktı...³¹⁸”*

Düşmanın güçlü silahlarına mükemmel donanmalarına karşı kazanılan büyük zafer gününü ise şöyle anlatmıştır: “ *18 Mart günü müttefik donanması üç filo halinde harekete geçti. Birinci filo en kuvvetli dört İngiliz zırhlısından terhib edilmişti. İkinci filoda 6 İngiliz zırhlısı, Üçüncü filoda da 4 Fransız ve 2 İngiliz zırhlısı vardı. Muharebe başladı 150 Türk topu 500'den fazla düşman topuyla çarpışıyordu. Onların devasa donanmalarına karşı Türklerin ruhu bu şavaşı kazanacaktı. Türk topları üst üste isabetli atışlar yapmaya başlamıştı. Önce Bouvet sonra Gaulols ve Suffren zırhlıları birer birek infilak olmuştu. İrresitible ve Ocean zırhlıları da mayına çarparak bir süre sonra Boğazın derinliklerine gömülmüştü. Güneş batarken Türk silahları için 18 Mart zaferinin güneşi doğmuştu. Düşmanın 3 zırhlısı batmış, 3 zırhlısı tamire muhtaç bir hale gelerek saf dışı olmuştu. Yalnız Bouvet'de 600 kişi boğulmuş, diğer gemilerde de bir hayli ölenler ve yaralananlar olmuştu. Bizim kayıplarımız ise 181 Alman olmak*

³¹⁷ Abidin Dav'er, “ 18 Mart”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1947

³¹⁸ Abidin Dav'er, “ 18 Mart”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1947

üzere 40 şehitle 74 yaralıdan ibaretti.4 topumuz tamamıyla harap olmuş bazı kışlalar ve cephanelikler de yanmıştı. “Bu zaferi Yüzbaşı Hakkının kumanda ettiği Nusret mayın gemisinin hücumdan bir müdden önce gizlice döktüğü 20 mayın ile Türk topları kazanmıştı.Malubiyeti kabul eden İngiliz Amirali geri çekilme emrini vermiştir. Boğaza, denizden hücum Bir daha yapılmadı.Ruh maddeyi; toprak tabyalar, çelik kaleleri yenmişti.³¹⁹”

19 Mart tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan haberin başlığı ise şöyledir: “Çanakkale Zaferi'nin yıldönümü her tarafta heyecanla kutlandı.” Bu haber başlığının altında ise alt başlık olarak şu yazılıdır: “ Çanakkaledeki tören çok güzel oldu, yüksek tahsil gençleri, Çanakkale toprağından yapılmış bir vazoyu damarlarından akıttıkları kanla doldurarak anıta koydular.” Bu başlıkların altında ise, Eminönü Halkevi'ndeki Anma Etkinliklerinde sergilenen Çanakkale Zaferi'ni temsilen tertip edilen canlı tablolardan birinin resmi yer almaktadır. Haberin devamında şunlar kaleme alınmıştır:

“Çanakkale Zaferinin 32.yıl dönümü güzel bir törenle kutlandı. Şehir sabah saatlerinde bayraklarla süslenmiş, halk Cumhuriyet meydanına doğru akın etmeye başlamıştı. Ordu birlikleri, mülki ve askeri makam mensupları, okullar ve diğer kültür teşekkülleri ile partiler ve halk teşekkülleri kendinelerine ayrılan yerleri almışlar ve tören 10'da başlamıştır.

Ordu, partililer, talebe birliği ve okullar adına Atatürk anıtına çelenkler konulmuştur. Ankara Yüksek Okulları temsilcileri tarafından gösterilen asil bir hareket ile bayramın bütün kutsiyetini canlandırmıştır. Çanakkale'nin şehit kanyıyla yoğrulmuş toprağından yapılan vazoyu, gençler damarlarından akıttıkları kanla doldurarak anıta koymuşlardır. Ankara Yüksek Okul öğrencileri adına Mesrur Gürgene, Milli Türk Talebe Birliği adına Reha Köseoğlu ve Yüksek Denizcilik Okulundan Sadi Danişmend Gazioğlu coşkulu birer konuşma yapmış 18 Mart Zaferi'nin tarihimize her zaman yerini koruyacağını belirtmişlerdir. Gençlerin konuşmaları büyük alkış almıştır.

Güzel bir geçid resminden sonra şehitlikler ziyaret edilmiş ve Dardanos tabyası gezilmiştir. Akşam ordu tarafından yüksek tahsili gençleri şerefine Orduevinde bir ziyafet verilmiştir. Yarın(bugün) misafir öğrenciler Kirtepedeki şehitlikleri ziyaret edecekler, akşam Gelibolu'ya geçip orada bir gece kaldıktan sonra Bolayır'da Gazi Süleyman Paşa'nın ve Namık Kemal'in kabirlerini ziyaret edeceklerdir.³²⁰”

³¹⁹ Abidin Dav'er, “ 18 Mart”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1947

³²⁰ **Cumhuriyet**, Çanakkale Zaferi'nin Yıldönümü Her Tarafta Heyecanla Kutlandı, 19 Mart 1947

18 Mart Zaferi sadece Çanakkale’de coşkulu kutlanmamış İstanbul’da, İzmir’de ve Biga’da da Halkevleri aracılığıyla coşkulu bir şekilde kutlanmıştır. İstanbul’da Eminönü Halkevi ve diğer Halkevleri’nde heyecanlı toplantılar yapılarak günün önemi belirtilmiştir. Ayrıca İktisat Fakültesi Talebe Derneği zaferin 32.yıl dönümü münasebetiyle Marmara lokalinde toplantı düzenlemiş, günün önemini anlatan konuşma ve coşkulu şiirler ile milli oyunlar ve şarkılara sergilemişlerdir. İzmir Halkevi’nde ise insanların yoğun katılımıyla iki anma töreni yapılmış ve şehitlerimizin hatırası taziz edilmiştir. Biga Halkevi büyük zaferi büyük bir coşkuyla kutlamış ve şöyle bahsetmiştir:“...Bu münasebetle söylenen nutuklarda Türk tarihinin bu şanlı sahifesi ve onu yaratanlar büyük bir heyecanla anılmıştır. Merasimin sonunda şehitlerimizin hatırası taziz edilmiştir³²¹.

18 Mart 1947 tarihli Akşam Gazetesi’nin ilk sayfasında , “Çanakkale zaferi” başlıklı habere yer verilmiştir. Haberde, Çanakkale Valiliği’nin, zaferin 32.yıl dönümü münasebetiyle çok güzel bir program hazırladığı yazılıdır. Törenlere katılmak için, Milli Türk Talebe Birliğinden 30 kişilik bir grupla Yüksek Denizcilik okulundan ve Ankara Üniversitesi’nden 10’ar kişilik bir grup Çanakkale’ye gitmiştir. Haberin devamında şu ifadeler yer verilmiştir:

“Yapılacak merasimden sonra Çanakkale muharebesinin cereyan ettiği sahalar gezilecek ve şehitlik ziyaret olunacaktır. Çanakkale’de yer alan bir Amerikalı grup da, hükümetin müsadetiyle harb sahalarında büyük bir film çevirmektedir. Memleketimizde seslendirilecek ve 2 bin metre kadar tutacak olan film, bütün Dünya memleketlerine gönderilecektir.”³²²

19 Mart 1947 tarihli Akşam Gazetesi’nde benzer bir haber yapılarak şu başlık atılmıştır: “Çanakkale Zaferi, dün parlak bir törenle kutlandı”. Haberde Çanakkale Zaferi’nin 32. yıldönümünün Çanakkale’de güzel bir törenle kutlandığı bildirilmektedir. Halk Cumhuriyet alanında toplanmış, ordu, partiler, talebe birliği ve okullar adına Atatürk anıtına çelenkler konulmuştur. Ankara Yüksek Okulları temsilcileri tarafından günün ehemmiyetine yaraşır bir etkinlik yapılmıştır. Çanakkale’nin şehit kanıyla yoğurulu toprağından yapılmış bir vazoyu gençler damarlarından akıttıkları kanla doldurarak anıta koymuşlardır. Ankara Yüksek Okul öğrencileri adına Mesrur Gürgeç, Milli Türk Talebe Birliği adına Reha Köseoğlu ve

³²¹ Cumhuriyet, Çanakkale Zaferi’nin Yıldönümü Her Tarafa Heyecanla Kutlandı, 19 Mart 1947

³²² Akşam, Çanakkale Zaferi, 18 Mart 1947

Yüksek Denizcilik okulundan Sadi Danişmend Gazioğlu günün anlam ve önemine uygun konuşma yapmıştır. Geçit merasiminden sonra şehitlikler ziyaret edilmiştir. Ordu tarafından akşam Yüksek Tahsil Gençleri şerefine ziyafet verilmiştir. Misafir öğrencilerin Gelibolu'ya geçerek bir gece orda kalacakları ve Bolayır'da Gazi Süleyman Paşa'nın ve Namık Kemal'in kabirlerini ziyaret edecekleri bildirilmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki 1947 yılındaki 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma törenleri tüm yurttaki coşkulu bir şekilde kutlanmıştır. Cumhuriyet ve Akşam Gazeteleri'nde konuyla ilgili çeşitli haberlere yer verilmiştir.

4.5. 1948 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

1948 yılında Çanakkale Zaferi ile ilgili haberlere geniş yer verilmiştir. Çanakkale Zaferi'nin bu yıl da tüm yurttaki coşkulu bir şekilde kutlandığı görülmektedir.

Cumhuriyet, Akşam, Ulus, Yeni Sabah gazetelerinde bu yılki kutlamalara ve Çanakkale Zaferi'nin önemini anlatan yazılara geniş yer ayrılmıştır. Hatta bu yıl Anzaklardan bir grubun Çanakkale'ye gelerek harp mezarlarını ziyaret ettiğini görüyoruz.

18 Mart 1948 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde Çanakkale Zaferi konulu üç haber başlığı atılmıştır. Biri Necdet Evliyagil'in kaleme aldığı "*18 Mart Zaferinin 33 üncü yıldönümü*" haberi, diğeri Abidin Dav'er'in kaleme aldığı "*Müthiş bir Siyasi Hatayı düzelten Askeri Zafer*" köşe yazısı ve diğeri yine Abidin Dav'er'in kaleme aldığı "*Şanlı Bir Zaferin 33 üncü Yıl Dönümü*" başlıklı köşe yazısıdır. 19 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde ise "*Çanakkale Günü: 18 Mart Zaferinin yıldönümü dün Çanakkale'de ve yurdun her tarafından heyecanla kutlandı.*" başlıklı bir haber yapılmıştır.

Necdet Evliyagil haberine şöyle başlamıştır:

“33 yıl önce bugün Çanakkale Boğazı'nın deniz cephesinde kazandığımız 18 Mart Zaferi, Türk harp tarihinin en şanlı gazalarından biridir. Çanakkale'deki eşsiz kahramanlık harikası, 18 Mart zaferiyle başlar. İddia edilebilir ki düşman donanmaları, o gün Boğaz müdafaasını yarıp geçmeğe muvaffak olmasalardı, bugünkü müstakil Türkiye devleti belki de mevcut olmayacaktı. Bu bakımdan 18 Mart zaferini, yıllar geçtikçe siyasi ehemmiyeti artan büyük bir Türk Zaferi olarak heyecanla kutluyoruz.”³²³”

Bu haberde tarihi bir fotoğraf kullanılmıştır. Meşhur Şehit Onbaşı'nın mermiyi sırtladığı fotoğraf şu alt başlıkla verilmiştir: “Tarihi bir fotoğraf: Çanakkale mucizesi günlerinde 276 kilo gelen bir mermiyi sırtında taşıyan aslan Mehmedcik.” Bu başlıkta Seyit Onbaşı'nın isminin kullanılmadan bahsedilmesiyle de Çanakkale Zaferi'nde olduğu gibi zaferin kahramanlarının da öneminin zamanla daha da iyi anlaşıldığı çıkarımda bulunabiliriz.

18 Mart Zaferi'nin kutlama törenine katılacak İstanbul ve Ankara Üniversitesi öğrencileri ile Yüksek Ticaret Okulu öğrencileri Etrüks Vapuru ile gitmişlerdir. Aynı vapurla CHP VE DP milletvekilleri de gitmiştir. Haberde Cumhuriyet meydanında büyük bir merasimin yapılacağı, nutukların söyleneceği ve çelenkler konulacağı ifade edilmiştir. Ayrıca gençler Conkbayırındaki abideyi de ziyaret ederek çelenk koyacaklardır³²⁴.

Ulus Gazetesi “Çanakkale zaferinin yıldönümü” haber başlığıyla Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri'ne yer vermiştir. 18 Mart Çanakkale Zaferi münasebetiyle Çanakkale Cumhuriyet Alanı'nda binlerce insanın katılımıyla büyük bir tören yapılmıştır. Ankara ve İstanbul Üniversiteleriyle, Siyasal Bilgiler Okulu ve Yüksek Deniz Ticaret Okullarından gelen öğrenciler de törende hazır bulunmuşlardır. Tören; Vali ve komutan, asker, halk ve öğrencileri selamladıktan sonra 10.30'da İstiklal Marşı ile başlamış, bu sırada şanlı bayrağımız göndere çekilmiştir. Bundan sonra muhtelif teşekküller adına “Atatürk Anıtı'na” çelenkler konulmuş ve bugünün önemini anlatan konuşmalar yapılmıştır. Tesadüf olarak 18 Mart Çanakkale Zaferi'ne büyük katkısı olan Nusret Mayın Gemisi limanda bulunmaktadır. Tören asker ve öğrencilerin yaptıkları resmigeçit ile sona ermiştir. Törenden sonra 18 Mart 1915 deniz ve kara şehitleri mezarlarına toplu ziyaretler yapılmıştır³²⁵.

³²³ Necdet Evliyagil, “18 Mart Zaferinin 33 üncü Yıldönümü”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1948

³²⁴ Necdet Evliyagil, “18 Mart Zaferinin 33 üncü Yıldönümü”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1948

³²⁵ **Ulus**, *Çanakkale Zaferinin yıldönümü*, 19 Mart 1948

Ayrıca Ulus Gazetesi'nde Anzak Kuvvetleri Komutanı “ *Lord Birdwood'un Türkiye'ye çok dostça mesajı*” başlıklı bir haberi bulunmaktadır. Çanakkale Savaşları'nda ölen askerlerin hatırasını anmak için yapılacak törenin arifesinde 25 Nisan 1915 taarruzunda Avustralya ve Yeni Zelanda kuvvetlerini komuta etmiş olan İngiliz Mareşal Lord Birdwood, Nafen ajansına Türkiye için özel bir demeç vermiştir. Willian Birdwood, ülkemize duyduğu büyük sevgiyi dile getirerek, Cumhurbaşkanı İnönü'nün Atatürk'ün vakur halefi olduğunu belirtmiştir. Birdwood, Türkiye ile ilgili şunları söylemiştir: “*Türklerden pek çoğunun, epiyce yıldanberi memleketleri ve milletlerine karşı ne kadar büyük bir dostluk ve alâkamevcut olduğunu anladıklarına kaniim. Kıral altıncı George'un Ankara'da Atatürk'ün cenaze merasiminde kendisini temsil etmek gibi büyük bir şerefi bana bahşetmiş olduğu belki hatırlanacaktır. Türkiye'yi görmek ve şimdiki büyük Cumhur Başkanınızla dostluk bağlarını tesis etmek fırsatını o zaman buldum. İftiharla şunu söylemek isterim ki, Cumhur Başkanınızın resmi pek çok yıldan beri burada yazıhanemin üzerinde bulunmaktadır...*”³²⁶”

Mareşal Birdwood, Anzak Günü münasebetiyle yapılacak yıllık törende Londra'daki Meçhul Asker Abidesi'ne çelenk koyacaktır. Mareşal yaşlı olmasına rağmen Türkiye'ye olan sevgisinden dolayı, Çanakkale Savaşı'ndan sonra memleketimizde meydana gelen olayları çok yakından takip etmiştir. Lord Birdwood Çanakkale hakkında ise şunları söylemiştir:

“*Sıralarda, kısa bir müddet için düşman idik, fakat İngiliz bakımından, Türk askerinin cesaret ve kahramanlığına karşı olan hürmetim artmaktan geri kalmamıştır. Burada size şunu söylemek isterim: İngiliz bakımından “kaniim” ve Türkler bakımından zannediyrum ki hasım bulunduğumuz sıralarda birbirimizin karakterini pek iyi anladık. Biz kendi tarafımızdan, Türk askerinin cesaret, azim savaş aşkını müşahede ettik. Böyle karşılıklı bir tanıma bahis mevzuudur, çünkü bu seferden samimi bir hürmete ve hakiki bir takdire yol açan müteakabil duygular doğmuştur.*”³²⁷”

Lord Birdwood M.Kemal Atatürk ve İnönü'den de hoş duygularla bahsetmiştir. Atatürk'ün cenaze merasimi için yurdumuzu ziyaret ettiği sırada ayağı burkulduğundan dolayı cenaze alayını yürüyerek takip edememiştir. Cumhurbaşkanı bu duruma anlayış göstermiş ve ziyaretiyle yakından ilgilenmiştir. Lord Birdwood,

³²⁶ **Ulus**, *Lord Birdwood'un Türkiye'ye çok dostça mesajı*, 24 Nisan 1948

³²⁷ **Ulus**, *Lord Birdwood'un Türkiye'ye çok dostça mesajı*, 24 Nisan 1948

İnönü'nün fevkalâde bir lider olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Türkiye'yi yakından takip ettiği için de şu cümleyi kurmuştur: “*Türkiyede husule gelen olayları birçok senelerden beri takip ettim eğer kanaatimi ifade etmeme mücadele olunursa Cumhurbaşkanı, Atatürk'ün vakur halefi olduğunu isbat etmiştir.*”³²⁸”

Ulus Gazetesi'nde 25 Nisan tarihinde “*Anzak heyeti*” başlıklı haber yapılmıştır. Haberin detayı şöyle verilmektedir:

“ *Anzak heyeti bugün saat 3 te buradan Eceabad'a ve oradan da Arıburnu harp mezarlıklarına hareket etmiş, 4.30'da Arıburnundaki Anzak mezarlığında bir ruhani âyin yapılmış ve müteakiben diğer harp mezarlıklarıyla birlikte Mehmet Çavuş şehitliği de ziyaret edilerek gerek bu heyet tarafından ve gerek ordumuz namına mahalli komutan tarafından İngiliz harp mezarlıklarına ve Mehmet Çavuş şehitliğine çelenkler konulmuş ve kısa hitabelerle her iki tarafın ölülerinin ruhları tâziz olunmuştur.*”

Heyet sabah kahvaltısını Arıburnunda yapmış, öğle yemeğini de Conkbayırında yedikten sonra saat 16 da Çanakkale'ye dönmüştür.

Bu sabah saat 18 de misafir buldukları orduvinde şereflerine, Vali ve mahalli komutanların da hazır bulunduğu bir kokteyl parti verilmiştir.

Heyet, yarın Seddülbahir bölgesindeki harp mezarlıklarını ziyaret edecektir.”³²⁹”

Çanakkale Savaşı'nda hayatını kaybeden Yeni Zelandalı'ların kabirlerini ziyaret için gelen Anzak Heyeti 28 Nisan'da Denizyollarının Saadet vapuruyla İstanbul'a dönmüştür. Heyet daha sonra havayollarıyla Mısır ve Tobruk'a gitmiştir³³⁰.

Abidin Dav'er kaleme aldığı “ *Müthiş bir siyasi hatayı düzelten askeri zafer*” başlıklı köşe yazısında çarpıcı tespitlerde bulunmuştur. Köşe yazısı şöyledir³³¹:

“ *Otuz üç yıl önce bugün, Türk silahları, Çanakkale mucizesinin ilk zaferini kazanmış, Boğazı zorlayıp geçmek isteyen bir müttefik donanmasını mağlub etmişti. Çanakkale'nin eşsiz kahramanca müdafaası, Birinci Dünya Harbinde siyaset ve strateji bakımından çok büyük tesiri görülen bir Türk zaferidir. Fakat Türkün 33 yıl önceki askeri zaferi, hadiselerin ışığı altında, bugün de büyük bir siyasi hadise olarak ehemmiyetini muhafaza ediyor.*”

³²⁸ **Ulus**, Lord Birdwood'un Türkiye'ye çok dostça mesajı, 24 Nisan 1948

³²⁹ **Ulus**, *Anzak Heyeti*, 25 Nisan 1948

³³⁰ **Ulus**, *Anzak heyeti Mısır'a gidiyor*, 28 Nisan 1948

³³¹ Abidin Dav'er, “ Müthiş Bir Siyasi Hatayı Düzelten Askeri Zafer”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1948

İnsanlık tarihinde, vukuu sırasında pek fazla kıymet verilmeyen öyle hadiseler ve zaferler vardır ki ancak zamanla hakiki kıymetlerine ulaşırlar. Bu gibi hadiselere pek çok misal gösterilebilirse de, İstanbulun fethi en kuvvetli misaldir. Fatihin, Türk sancağını İstanbul surlarına diktiği gün,-zaferin bütün bütünlüğüne rağmen- tarihte bir devrin kapanıp yeni bir devrin açıldığını kimse farketmemişti. İstanbulun Türkler tarafından fethinin büyük önemi sonradan anlaşıldı ve tarihlere yeni bir devrin başlangıcı olarak geçti. İşte Çanakkaledeki Türk zaferi de, kazanıldıktan 33 yıl sonra, bugün daha çok kıymetlenmiş ve ehemmiyet kazanmış bulunuyor.

O zaman hasımlarımız şimdi de müttefikleri Çarlık Rusyasının, Almanlara, Fransa, Birinci Dünya Harbindeki müttefikleri Çarlık Rusyasının, Almanlara karşı sonuna kadar harbetmesini temin için ona, Boğazları ve İstanbulu vadetmişlerdi. 18 Mart 1915 günü, İngiliz- Fransız donanması Çanakkale Boğazını zorlayıp geçebilseydi, Çarların asırlar boyunca sürüp gelen ihtirasları gerçekleşecek, İstanbul ve Boğazlarda Moskof bayrakları dalgalanacaktı. O zaman İngiliz- Fransız siyasetini idare eden devlet adamları, Almanyayı mağlub etmek pahasına Çarlık Rusyasını dünyanın başına bela etmek yolunu tuttuklarının farkında olmayan gafiller ve körlerdi. Bunlar Napoleon'un İstanbul için söylediği:

“İstanbul kıymetli bir anahtardır ve tek başına bir imparatorluğa bedeldir. İstanbulla sahip olan dünyayı idare eder.”

Sözünden de gaflet ederek bu kıymetli anahtarı, kendi rızalarile Rus Çarının eline veriyorlardı. Bu hakikat müthiş bir siyasi hata idi. Eğer Çanakkale Boğazının 1356 ve İstanbulun 1453 tenberi sahibi olan kahraman Türkün muzaffer müdafaası olmasaydı da, Müttefikler 1915 te Boğazdan geçmiş olsalardı, dünyanın siyaset, strateji ve ekonomi bakımlarından son derece mühim bir mevzi olan Boğazlar- İstanbul bölgesi Rusların eline geçecekti. Ondan sonra da Napoleon'un dediği olacak İstanbulla sahip olan dünyayı idare edecekti.

1855 te Kırım Harbini açarak Rusyanın Akdenize doğru inmesini önlemek için, Türklerle yanyana harbeden İngiltere ile Fransa 60 yıl sonra, bu müthiş hatayı nasıl irtikâp etmişlerdi?

İngilterenin de Fransanın da, çok geçmeden işlediklerine bin kere pişman olacakları bu hatayı Türk, mübarek kanile temizledi. Çanakkale mucizesini yaratarak hem kendi varlığını kurtardı; hem de İngiltere ile Fransanın istikbalini korudu. Yalnız İngiltere ile Fransanın istikbalini mi? Bütün Akdenizin, bütün Yakın ve Ortaşarkın ; Büyük Britanya İmparatorluğu camiasının ve hattâ bütün dünyanın, Çarların tahakkümü altına girmesini önledi.

O zaman Boğazları, harbin sonuna kadar Müttefiklere kapamakla, İstanbulu kurtardıktan başka, Rus ordularının yenilmesinde de mühim bir amil olmuşuk. Almanlar 1917 de gerçekleşmiş olan Rus mağlubiyetini biraz daha hızlandırmak için, bolşevik elebaşlarını mühürlü vagonlarla İsviçreden Rusyaya geçirmeseydiler, komünizm afeti Rusyaya hakim olamayacak ve dünya, 30 yıldan beri bu yüzden rahat ve huzurunu kaybetmiyecekti. Almanlar, bu hatalarının cezasını çektiler ve hala da çekiyorlar.

Çanakkale zaferi Boğazları ve İstanbulu Rusyanın eline düşmekten kurtardığı gibi, İstiklal harbinin zaferi de İstanbul ve Boğazları Rusyaya vermek istiyen o feci surette kör siyasete son darbeyi indirerek Türkiye'nin varlığını ve istikbâlini kurtardı. Bu iki zaferden birincisi başlangıç, ikincisi sonuçdur. İstiklal harbi, Çanakkaleyi tamamlamıştır; fakat Çanakkale zaferi olmasaydı, İstiklal harbi zaferi de olmayacaktı, demekte hata yoktur.

Birinci Dünya Harbinde, İstanbul ve Boğazları Rusyaya peşkeş çekmek suretile, kendilerine ve medeniyete karşı işledikleri bir ihanet ve cinayet kadar ağır hatalarından sonra, İngiltere ve Fransa doğru yola girdiler ve Türkiye ile müttefik oldular. Böylece İkinci Dünya Harbinde, Türkiye önce bolşeviklerin, sonra da Mihverin tazyikına karşı, Boğazlar hakkındaki taahhüdlerine ve ittifaklarına sadık kaldı.

İkinci Dünya Harbini demokrasi cephesinden idare edenler, bu defa da, gene bazı hatalar işlediler. “Denize düşen yılanı sarılır” kabilinden bolşeviklere lüzumundan çok yardımda bulundular ve pek fazla müsamaha gösterdiler. O kadar ki Müttefiklerin zaferi, sadece münhasıran bir bolşevik zaferi haline geldi. Sovyet Rusya, nazilerin, faşistlerin ve Japon emperyalistlerinin topyekün şerrühalefi halinde, dünyayı ve medeniyeti tehdid eden bir “belayı azim” oldu. Şimdi demokrasi cephesi, harb içindeki hatasını tamir için çabalayıp durmaktadır. Belki de bu hata, üçüncü bir dünya harbine sebep olacak ve ancak kan ve ateşle düzeltilecektir.

Düşününüz: bugün 18 Mart 1915 zaferile başlayan Çanakkale mucizesi olmasaydı da, İstanbul ve Boğazlar - Kızılçarlar da, beyaz çarlar da aynı soydan oldukları için- şimdi Rusların elinde bulunsaydı, dünyanın hali nice olurdu?

Hülâsa, biz, Çanakkale’de müttefiklerden ziyade Rusya!yı yendik ve Avrupayı bugünkü haline düşmekten 33 yıl önce kurtardık.

18 Mart, hem de en müthiş akıbetler doğuracak cinsten bir siyasi hatayı düzelten, yıllar ve devirler geçtikçe kıymet ve ehemmiyeti artan bir askeri zafer olmuştur. İstanbulun fethi zaferi gibi, İstanbulu kurtaran Çanakkale zaferini de, tarih bir gün bir devri kapatıp bir devri açan fevkalâde bir hadise olarak kaydedecektir.”

“*Şanlı Bir Zaferin 33 üncü Yıldönümü*” başlığı altında “*Fransız Kaynakları 18 Mart Savaşını Nasıl Anlatıyorlar*” başlıklı köşe yazısında ise Abidin Dav’er Fransız kaynaklarının 18 Mart Savaşı’nı nasıl anlattığını kaleme alan uzun bir yazı yazmıştır. Abidin Dav’er yazısını Fransız kaynaklarından edinilen bilgilere göre şu başlıklarla detaylandırıyor: Savaş başlıyor, Fransız filosu savaşa giriyor, Boğaz dumanlar ve alevler içinde, Bir çeyrekte 12 isabet, Fransız Amiral gemisi yanıyor, Fransızlar geri çekiliyor, Bouvet zırhlısı batıyor, Savaşın Bilançosu. 18 Mart günü Amiral de Robeck kumandasındaki filonun 18 zırhlısı arasında Amiral Guepratte’in kumanda ettiği 4 Fransız zırhlısı da vardı. Bu zırhlıların görevi öğleden itibaren ateşe girmek ve 700 metreye hatta mümkün olursa daha yakın mesafelere sokularak istihkamları tahrip etmek ve sonra mayınları temizleyecek olan arama-tarama gemilerini himaye etmektir. Saat 11’de dört yeni ve kuvvetli birinci filo, Quen Elizabeth’in arkasında boğazdan içeri girdi. Fransız filosu da İngiliz zırhlısını takip ediyordu. Fransız Amiral gemisi Suffren’in bandosu çalıyor; 32 Fransız denizcisi de marşları mızıkla ile beraber söylüyordu³³².

19 Mart tarihli Cumhuriyet Gazetesinde “*Çanakkale günü*” başlığı atılarak 18 Mart Zaferi’nin yıldönümünün Çanakkale’de ve yurdun her tarafında heyecanla kutlandığı ifade edilmiştir. Haber başlığının altında Eminönü Halkevi’ndeki törende sergilenen canlı sahnenin fotoğrafı verilmiştir. 18 Mart günü şehir baştan başa milli renklerle süslenmiş, halk erken saatlerde sokaklara dökülmüştü. Tören 10.30’da Atatürk anıtı önünde başladı. Çanakkale Savaşı’nda iki oğlunu kaybetmiş olan 80 yaşında Halil Tosun adında bir vatandaş anıt önünde coşkulu bir konuşma yaptı. Askeri bandonun çaldığı ve halkın bir ağızdan söylediği İstiklal Marşımızın ardından Sanat Okulu öğretmenlerinden Cihad Güler kürsüye çıkarak Çanakkale Zaferi konulu bir konuşma yaptı. Bunu takiben sırasıyla İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği adına Nahid Öztokat, Yüksek Denizcilik Okulundan Hüseyin Kutlu, Milli Türk Talebe Birliği adına Hüseyin Göğüs birer konuşma yaptı. Üniversiteliler, Atatürk heykeline çelenk koyduktan sonra resmigeçit yapıldı. Çanakkale’deki merasimden sonra otobüslerle Deniz Şehitleri abidesine ve Kefes civarındaki Hasan Mevsuf tepesine gidilerek törenler yapıldı, coşkulu konuşmalar okundu. Dardanos tepesindeki savaşa takım subayı olarak katılmış olan Niyazi Mumcu anılarını anlattı. Saat 15.00’da

³³² Abidin Dav’er, “*Fransız Kaynakları 18 Mart Savaşını Nasıl Anlatıyorlar?*”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1948

Orduevinde misafirler şerefine ziyafet verildi. Demokratlar tarafından Yalı Camii'nde şehitlerimizin ruhuna Mevlüt okutuldu. Akşam, Halkevi'nde müsamere yapıldı³³³.

Ayrıca 18 Mart Çanakkale Zaferi münasebetiyle Halkevlerinde de kutlama yapılmıştır. Eminönü Halkevinde Halkevi Edebiyat şubesi tarafından düzenlenen törende Milli Talebe Birliği adına konuşma yapılmış, Deniz bandosu tarafından tarihi marşlar çalınmış, milli türküler söylenmiş ve milli oyunlar oynanmıştır. Akşam da geniş bir programla milli zafer kutlanmıştır³³⁴.

13 Mart 1948 tarihli Akşam Gazetesi'nde "Çanakkalede 18 Mart Günü, O gün Zengin Bir Törenle Kutlanacak" başlıklı bir haber yapılmıştır. Yapılan haber şu şekildedir:

*"Dünya Harb tarihinde en şerefli yeri işgal eden 18 mart, Çanakkale zaferinin yıldönümüdür. Bu büyük günün zengin bir törenle kutlanması için tedbirler alınmaktadır. İstanbul'dan gelecek üniversite talebe mümessillerinden 40 kişilik bir grup Türk askerinin harikalar yarattığı savaş alanlarını gezecek ve Mehmetçik abidesini Çanakkalelilerle beraber ziyaret edecektir. Çanakkale'nin liseye olan ihtiyacı günün en önemli konusu olarak herkesi ilgilendirmektedir. Muhitimizde halen 3 ortaokulu olan ve inkişafa çok müsait olan Çanakkalede, ortaokula pek az ilaveler yapılarak bir lise kurulması çocukların başka yerlerde okutmak zorunda kalan babaları büyük bir yükten ve maddi bakımdan tahsil ettiremeyenleri manevi cihetten zaruret ve ıstıraptan kurtaracaktır."*³³⁵

16 Mart 1948 tarihli Akşam Gazetesi'nde Halkevleri-Kurumlar başlığı altında şu haber yapılmıştır:³³⁶

"Şehitlikleri İmar Cemiyetinden:5-18 Mart Çanakkale zaferinin yıldönümü münasebetiile aziz şehitlerimizin ruhlarına ithaf edilmek üzere 19 mart 948 cuma günü, cuma namazından sonra Köprübaşında Yenicamide Cemiyetimiz tarafından mevlidi nebevi okutturulacaktır. Bu mevlide herkes davetlidir."

18 Mart 1948 tarihli Akşam Gazetesi'nde Çanakkale Zaferi'nin ulusumuz için önemi şu başlık ile belirtilmiştir: *18 Mart Zaferi, 33 yıl önce Türk silahlarının*

³³³ **Cumhuriyet**, Çanakkale Günü, 19 Mart 1948

³³⁴ **Cumhuriyet**, Halkevlerinde Yapılan Törenler, 19 Mart 1948

³³⁵ **Akşam**, Çanakkalede 18 Mart Günü, 13 Mart 1948

³³⁶ **Akşam**, 16 Mart 1948

kazandığı bu zafer bugün dahi siyasi ehemmiyet ve kıymetini muhafaza etmektedir. Haberin devamında Çanakkale Zaferi'nin sadece bizim için değil tüm dünya tarihinde önemli bir yere sahip olduğu şöyle ifade edilmiştir:

“Türkün birinci dünya harbinde kazandığı en büyük zafer,şüphesiz 18 mart neticelendiği halde, Çanakkale zaferi Türkiyeyi kurtarmış ve İstiklal harbimizin zaferini hazırlamıştır. Sonra Çanakkale zaferi, Türkiye'yi kurtarmakla da kalmayarak dünya ölçüsünde büyük önemi haiz bir siyasi hadise olmuştur. Bu bakımdan Çanakkale zaferimiz,tarihi ve siyasi ehemmiyet ve kıymeti büyük bir olaydır. Ve her yıl kutlamaya değer;hatta İngilizler ve Fransızlar tarafından bile.”³³⁷

Haberin devamında Çanakkale Savaşlarıyla ilgili bilgileri içeren anlatımlara yer verilmiştir. “Çanakkaleye taarruz eden donanma, Taarruz planı, Mayınlar, Savaş Başlıyor” alt başlıklarıyla bilgilendirici bir yazı kaleme alınmıştır.

26 Nisan 1948 tarihli Akşam Gazetesi'nde “Geliboludaki Harp Mezarlıkları-Anzak heyeti tarafından ziyaret edildi” başlıklı bir haber yapılmıştır.

“Çanakkale- Anzak heyeti bugün saat 3'te Aceabad'a ve oradan da Arıburnu harp mezarlığına hareket etmiş,4.30'da Arıburnundaki Arıburnundaki Anzak mezarlığında bir ruhani ayin yapılmış ve müteakiben diğer harp mezarlarıyla birlikte Mehmet Çavuş şehitliği de ziyaret edilerek gerek bu heyet tarafından gerek ordumuz namına mahalli komutan tarafından İngiliz harp mezarlıklarına ve Mehmet Çavuş şehitliklerine çelenkler konulmuş ve kısa hitabelerle her iki tarafın ölülerinin ruhları taziz olunmuştur. Heyet sabah kahvaltısını Arıburnunda yapmış öğle yemeğini de Conkbayırında yedikten sonra saat 16 da Çanakkale'ye dönmüştür. Bu akşam saat 18 de misafir buldukları Orduevinde şereflerine,vali ve mahalli komutanlarında da hazır buldukları bir kokteyl parti verilmiştir. Heyet,yarın Seddülbahir bölgesindeki harp mezarlıklarını ziyaret edecektir.”³³⁸

29 Nisan 1948 tarihli Akşam Gazetesi'nde yapılan bir haberde ise Anzak Heyeti'nin uçakla Mısır'a hareket ettiği yazılmıştır. Yapılan haber şöyledir:

“Birinci cihan harbinde Çanakkalede ölen Yeni Zelandalıların mezarlarını ziyaret maksadıyla şehrimize gelip buradan Çanakkaleye giden Anzak heyeti dün 'Saadet' vapuruyla

³³⁷ Akşam, 18 Mart Zaferi, 18 Mart 1948

³³⁸ Akşam, Geliboludaki Harp Mezarlıkları-Anzak heyeti tarafından ziyaret edildi, 26 Nisan 1948

dönmüştür. Heyet bugün uçakla memleketimizden ayrıлып önce Mısır'a, oradan da Tobruk'a gidip ölülerinin mezarlarını ziyaret edecektir.³³⁹”

Yeni Sabah Gazetesi'nde 18 Mart tarihinde “Çanakkale Zaferi” başlığı atılarak ilk sayfadan haber yapılmıştır. “18 Mart tarihine rastlayan bugün Türk tarihinin şanlı sahifelerinde altın yazılarla ebediyete intikal ettirilmiştir.” sözleriyle günün önemi belirtilmiştir. Haberin devamını ise şöyledir:

“Çanakkale Zaferi'nin 33 üncü yıldönümü 18 Mart tarihine rastlayan Perşembe günü fevkalade bir programla kutlanacaktır. Bunun için yapılan hazırlıklar bitmiştir.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Üniversite talebelerinin iştirakile geziler yapılacak, bu arada Anafartalar'da Atatürk'ün muharebeyi idare ettiği (Kemal yeri), (Kanlı sırt), (Mehmetcik abidesi) şehitlikleriyle deniz ve Hasan Mesud şehitliklerine çelenkler konulacak ve gençlik temsilcileri tarafından heyecanlı hitabelerde bulunacaktır. Aynı akşam Çanakkale gençliği tarafından 18 Mart zaferine iştirak eden er ve subayların şefesine Halkevi salonunda mükellef bir çay verilecektir.

Çanakkale Zaferi kutlama programları sadece Çanakkale'yle sınırlı kalmamıştır. Her yıl olduğu gibi İstanbul'da da 18 Mart Çanakkale Zaferi'nin yıl dönümü Eminönü Halkevinde büyük bir programla kutlanmıştır. Gündüz ve gece tertip edilen törende milli türküler söylenip, milli marşlar çalınacak ve özellikle tarihi tablolar gösterilecektir.³⁴⁰”

Yeni Sabah Gazetesi'nin 25 Nisan tarihli haberinden, Yeni Zelanda Heyeti'nin Çanakkale Savaşları'nda ölen Anzak askerlerinin mezarlarını ziyaret etmek üzere yurdumuza geldiğini öğreniyoruz. Heyet 30 Nisan'da Tobruk'a hareket edecek ve Anzak abidesinin açılış töreninde hazır bulunacaktır.

26 Nisan tarihli gazetede ise “Anzak Heyeti Çanakkale'de” başlıklı bir haber yapılmıştır. Gelibolu Yarımadası'nda bulunan harp mezarlıklarını ziyaret etmek için 14 kişilik Anzak Heyeti dün gece 24 de yurdumuza gelmiştir. 1. Dünya Savaşı'nın büyük çarpışmalarına sahne olan sahaları ziyaret etmek için Arıburnu'nu ziyaret etmişlerdir³⁴¹.

---

³³⁹ Akşam, 29 Nisan 1948

³⁴⁰ Yeni Sabah, Çanakkale Zaferi, 18 Mart 1948

³⁴¹ Yeni Sabah, Anzak Heyeti Çanakkale'de, 26 Nisan 1948

Celâl Dinçer'in kaleme aldığı “Çanakkale zaferi” başlıklı bir köşe yazısı da bulunmaktadır. Yazı şöyledir³⁴²:

“ Bu yakın tarih olayı, o zamanki Çarlık Rusyasının harp ortakları olan İngiliz-Fransız birleşik donanmasının Çanakkale Boğazını zorlayıp geçmek istemesinden doğmuştur. Bu geçiş teşebbüsünün sebepleri şunlardı:

- 1- Ruslarda, daha milyonlarca insansürülerini Almanya'nın üzerine saldıracak kadar bol asker kaynağı olduğu halde bunların hepsini cepheye sürececek sayıda silâh yoktu. Bu sürüler cephe gerisinde silâh bekliyordular.
- 2- Ağır topları da pek azdı.
- 3- Savaşı kazanmanın ve Almanları yere sermenin en kolay ve emniyetli yolu (tarih tekerrürden ibarettir, diyenlerin kulakları çınlasın!)Bu milyonluk sürülere silâh ve ağır top yetiştirmektir.
- 4- 1914 kasımında, Türkler karşısında, kendisini sıkışık durumda gören Kafkas orduları Başkomutanı Grandük Nikola Çanakkale önünde müttefik deniz kuvvetleriyle bir gösteri (nümeyiş) yapılmasını istiyordu. Böylece Türklerin Kafkas cephesindeki baskılarının azalacağı umuluyordu.
- 5- İngiltere, Mısır'ı zaptetmek teşebbüsüne girişen Türkleri, kendi başkentlerini koruma zoruna düşürmek suretiyle, bu teşebbüsten vazgeçirmek kararındaydı. Ayrıca, (Âlemi İslâm'ın birleşmesi) propagandasını kaynağında boğmak istiyordu.
- 6- Rusya'ya yardım için en kısa yol Boğazlar'dan geçiyordu. Arkanjel, yılın dörtte üçünde buzlarla kapalıydı. Vladivostok ise çok uzaktı.

Görülüyor ki Çanakkale seferinin açılmasında, hem Birinci Dünya Savaşını çabuk kazanmak isteği, hem bu istekte Müttefiklerin görüş birliği başlıca âmil olmuştur. Yalnız işin iç yüzüne ait bazı noktaları da belirtmeden geçerse (ittifak harpleri) nin pürüzlü taraflarından birinin açıklanmasına yarıyacak fırsatı elden kaçırmış oluruz:

Grandük Nikola'nın isteği üzerine, “Çanakkale Boğazı önünde müttefik donanma ile bir gösteri yapılması” yolundaki Rus talebi kısa bir zaman sonra geriye alınmıştı. Çünkü, bir yandan, Enver Paşa'nın Sarıkamış taarruzunda erittiği Türk ordusu artık Kafkas cephesi için, bir tehlike olmaktan çıkmıştı. Öte yandan Müttefiklerin Çanakkale'yi geçip İstanbul'u almaları ihtimali Rusların işine gelmiyordu. Çünkü daha Türkiye harbe girmezden önce Müttefikler harp hedeflerini ilân etmişlerdi. Bu hedefler arasında Boğazlar, Marmara havası ve bir kısmıyla Trakya Rusyaya vadedilmiş bulunuyordu. Halbuki eğer Çanakkale Boğazını geçip İstanbul'u zaptederlerse, Müttefiklerin, burasını kendilerine bırakmayacaklarını Ruslar

³⁴² Celâl Dinçer, “Çanakkale Zaferi”, **Ulus**, 18 Mart 1948

endişe içinde düşünüyordular. Bununla beraber İngiltere ve Fransa, Rusların kendilerine kırıgın duruma gireceklerini bile bile, Boğaz'ı geçme teşebbüsüne girişmekten geri durmadılar. Onlarca, kendilerini ve müttefiklerini gayeye çabuk ulaştıracak yol bu idi. Çünkü bir kere Türkler saf dışı edilmiş olacaktı. Böylece Mısır tehlikeden kurtulmuş, Âlemi İslâm'ın birleşmesi propagandası suya düşmüş olacaktı. Bu netice Türkler karşısında, muhtelif cephelerde çarpışan kuvvetlerin serbest kalarak Avrupa cephesine nakillerini temin edecekti. Bundan başka silâhsız ve milyonluk Rus sürüleri silâhlandırılarak bunlarla Almanya-Avusturya cephesi üzerinde daha büyük baskı yapılacak ve savaşın çabuk bitmesi sağlanacaktı.

Yukarıda açıklanan maksatları sağlamak maksadiyle girişilmiş bulunan Boğazı donanma ile geçme teşebbüsünü suya düşüren 18 mart zaferi, Türk topçusunun, tarihte eşî görülmemiş büyük bir başarısıdır. Zamanın en kudretli iki donanmasının birleşik hücumunu toprak tabyalarında sabır ve sükûnetle bekleyen ve kullanacağı her mermiyi - ne zaman ve nasıl yerine koyacağını düşünmek zoru altında- sayarak harcamak durumunda bulunan Türk bataryaları bu eşsiz başarı ile dünya tarihine örnek bir zafer kaydetmişlerdir. Olayın hikâyesinden vaz geçerek özüne bakacak olursak görürüz ki bol cephaneli çelik kaleler içinde bulunan, büyük tesir ve kudretli 316 düşman topuna karşı 176 topla bu mücadeleye girişmiş bulunuyorduk. Hem o şartlar altında ki, düşmanın en modern topları, uzun menzillerine dayanarak, bilhassa Boğazın giriş kısmındaki bataryalarımızı uzun müddet ve rahat rahat ateş altında bulundurdıkları halde bunlar susmak zorunda idiler. Çünkü, kat mermileri kadar, kısa menzilleri de düşmana cevap vermekten kendilerini alıkoymaktaydı. Bu 176 toptan ancak 30 kadarının müsait menzile malik bulunduğunu belirtmek durumu yeter derecede aydınlatabilir.

18 mart deniz savaşının, Çanakkale seferinin deniz ve kara kuvvetleriyle bir arada açılması yolundaki karar tesirini ve bu savaşta kaybolan düşman donanmasının önemini, bizimle Çanakkale'de boy ölçülmüş olan ve hiç şüphesiz büyük fedakârlıklarla döğüşmüş bulunan milletlerin yetkili askerleri ve eli kalem tutarları da zaman zaman belirtmişlerdir. Bu bakımdan bu konu üzerinde duracak değiliz. Ancak bu tarihi olay vesilesiyle Boğazların tarihimizdeki rolüne kısaca göz atmak yerinde olacaktır sanırım.

Boğazların Türk tarihindeki rolü bizim Rumeli'ye geçişimiz ve istilâ devrimize girişimizle başlar. Ondan sonra da üç safha arzeder:

1 inci safha: Karadeniz'in Türk rolü halinde bulunduğu devri kaplar. Bu safhada yalnız Akdeniz boğazının, en kuvvetli hasım olan Venedik donanmasına karşı korunması endişe vardır. Bu endişe 1694 te Venedik donanmasının belini doğrultamayacak şekilde yenilmesiyle ortadan kalkmıştır.

2 nci safha: Akdeniz boğazının emniyet altına alınmasından iki yıl sonra beliren Karadeniz Boğazını koruma endişesiyle başlayan safhadır. Rusların bu tarihte Azak kalesini zaptederek Karadeniz'e inmeleri ve 1700 yılında onlarla aktolunan İstanbul antlaşması

Rusya'yı Boğazlarımızla fîli sahada megul etmiştir. Ve bu safhanın karakteristik vasfı Karadeniz'in, Türk ve Rus hakimiyetleri altında bir iç deniz durumuna girmiş olmasındadır. On dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar devam eden bu safha, Osmanlı imparatorluğunu zaman zaman Rus Çarlığının himayesi altına girmiş duruma sokacak derecede aleyhimize inkişaflar kaydetmiştir. (küçük kaynarca antlaşması, 1798 tedafüi ittifak antlaşması, buna ek yeni hükümler v.s.)

3 üncü safha: Bu, iktisadi ve siyasi sebeplerle Fransa ve İngiltere'nin Boğazlar konusuyla ilgilenmeden doğan milletler arası safhadır ki hükmü 8 yıllık olan 1798 tarihli Osmanlı-Rus tedafüi ittifak antlaşması yerine 1805 te yenisinin imzalanmasından sonra başlamıştır. Şöyle ki, Osmanlı Hükümeti, Fransa'nın teşvikiyle- bu antlaşmanın yürütülmesi hususunda- Rusya'ya karşı güçlükler çıkarmış ve gerek Rusların Türkiye hakkındaki emellerini, gerekse Napolyon'un Hindistan yolu üzerinde yerleşmesi teşebbüsünü hoş görmiyen İngiltere de 1809'da işe karışmıştır. Böylece mesele bir Türk-Rus meselesi olmaktan çıkmış ve bir milletlerarası mesele halini almıştır. Daha sonraları Avusturya ve Almanya'nın da, çeşitli sebep ve düşüncelerle ilgilenmeleri meseleyi daha çok genişletmiştir. Yunan istiklâliyle ilgili 1829 Edirne antlaşması, Kavalalı Mehmet Ali meselesinin ortaya çıkardığı 1833 Hünkâr iskelesi anlaşması, 1841 Londra mükavelenamesi, 1856 Paris antlaşması, 1871 Londra antlaşması, 1878 Berlin kongresi ve antlaşması, Lord Salisbury'nin 1885 de Lordlar Kamarasındaki demeci, 1902 de Livadya'da, Çarın önünde yapılacak geçit resmine katılması düşünülen Baltık donnamasından dört torpidonun Boğazlardan geçmesi talebinin İngiltere'de doğurduğu hoşnutsuzluklar 1904-1905 Rus-Japon savaşı sırasında Karadenizden yardımcı kruvazörlerini ticaret bayrağı altında Akdenize geçiren Rusların bu hareketleri sebebiyle İngiltere'de beliren buhran, 1908 de Bosna- Hersek'in Avusturya tarafından ilhakı sırasında bu devletin Rusya lehine vaziyet alması gibi birçok olaylar bu safhayı Birinci Büyük Harp başına kadar getirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda milli mücadelesine girişen Türkiye'nin Lozan antlaşmasıyla kabul ettiği Boğazlar rejimi ile daha sonra, Montreux konferansı sonunda bu rejime hangi duruma sokmuş olduğu malûmdur. Ancak, yazımızı bitirmeden önce, bilhassa işaret etmek istediğimiz bir nokta gerçekten dikkate değer: Bizden milli mücadele ruhu olanca ateşiyile benliğini sarmış olan Türk Milletinden ve dimdik ayakta duran Türk Cumhuriyetinden bugünkü Sovyet Rusya'nın istediği şey göçmekte bulunan Osmanlı İmparatorluğundan galip Çarlık Rusya'nın vaktiyle istemiş olduğu şeyin aynıdır: Tanınmış Rus devlet adamlarından Donelidof, 1877 tarihli bir muhtırasında şöyle diyordu:

“... Akdenizde serbest muvasalamız ve düşman filolarının Karadenizdeki sahillerimizi tehtit edememeleri! Bizim Türkiye'deki deniz siyasetimizin esası bu olmalıdır. Binaenaleyh diğer devletlerin harp gemileri müstesna olarak Boğazlarda yalnız bize serbest gelip geçme temin edebilecek bir usulün aranması zaruridir.”

Görülüyor ki Donelidof'un 60 yıl önce, Osmanlı İmparatorluğunun en zayıf devrinde, kendilerine göre, bir takım sebepler ileriyle sürerek istediği şey, bugün Sovyet Rusya'nın "Boğazlarda üs kurmak ve buraları Türklerle birlikte savunmak" şeklinde ortaya attığı isteğin tâ kendisidir. Onlara şöyle diyebiliriz:

Efendiler: Köhnemiş Osmanlı İmparatorlununun dahi çökmek üzere olduğu devirde kabul etmediği şartları, dipdiri Türkiye Cumhuriyeti ve egemenlik haklarının zerresini bile korumakta kıskanç olan Türk Milleti aslâ kabul edemez. Unutmayınız ki Çarlık Rusya'nın çöküşünde- Boğazları her şeyi bahasına savunmuş olan- Türklerin rolü büyüktür."

Sonuç olarak diyebiliriz ki, 1948 yılındaki Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri basında oldukça yer almıştır. Birçok farklı kesimden insanın katılımıyla coşkulu törenler gerçekleşmiştir. Cumhuriyet meydanında başlayan törenden sonra resmigeçit yapılmış ve harp sahaları ziyaret edilmiş, şehitlerimizin hâtıraları anılmıştır. Halkevlerinde yine coşkulu törenler gerçekleşmiş. Gündüz ayrı, akşam ayrı müsamereler düzenlenmiştir.

4.6. 1949 YILI TÜRK BASININDA ÇANAKKALE ZAFERİ ALGISI

Çanakkale Zaferi'nin 34.yıldönümü de Çanakkale'de ve bütün yurttta coşkulu bir şekilde kutlanmıştır. 1949 yılında Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerine ve Çanakkale Zaferinin önemini anlatan yazılara Cumhuriyet, Akşam, Ulus ve Yeni Sabah gazetelerinde geniş yer verilmiştir.

18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerine katılmak için Ankara Fakülte ve Yüksek Okullar Talebe Birliğine bağlı yedi kişilik bir grup 18 Mart Şehitler İhtifalına katılmak için üç gün önceden İstanbul'a gitmişlerdir³⁴³.

17 Mart 1949 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yapılan haberde 18 Mart Zaferi'nin nasıl kutlanacağından şöyle bahsedilmiştir:

"Çanakkale'deki törene katılacak Üniversite heyetleri dün akşam şehrimizden hareket ettiler. Çanakkale Zaferinin 34.yıldönümü münasabetele yarın Çanakkaledeki şehitlikte büyük bir tören yapılacaktır. İstanbul Üniversitesinin bütün Fakültelerinden 2 şer kişilik birer heyet, törende bulunmak üzere dün akşam Çanakkale'ye hareket etmiştir. Ankara Üniversitesinden de bir grup törene katılacaktır. Bu münasebetle şehrimiz halkevlerinde de törenler yapılacaktır. Bu arada Eminönü Halkevi Dil-Edebiyat şubesinin tertip ettiği törene 20.30'da

³⁴³ **Ulus** " 18 Mart Çanakkale Şehitler ihtifali için bir öğrenci grubu gitti" 16 Mart 1949

İstiklal Marşı ile başlanacak, Şevket Evliyagilin açış sözünü müteakib Doğan Hakkı Aker, günün ehemmiyetini belirten bir konferans verecektir.³⁴⁴”

18 Mart tarihli Cumhuriyet Gazetesinde “*Çanakkale zaferinin yıldönümü*” başlıklı bir haber bulunmaktadır. Başlığın altında Arıburnundaki Mehmetçik Abidesi'nin fotoğrafı yer almaktadır. Çanakkale Zaferi'nin önemi şu cümlelerle verilmiştir:

“ Bugün, büyük bir zaferimizin yıldönümüdür. 34 yıl evvel gene böyle bir 18 Mart günü, Boğazları zorlayan İtilaf devletleri donanmaları, akşam güneş batarken mağlub ve perişan çekiliyorlardı.

Eksik malzememiz, noksan kuvvetimizle kazandığımız bu zafer, Türk harb tarihinin en şanlı menkıbelerinden biridir. Ateş ve demir parçalarına karşı, çıplak göğsünü siper ederek savaşan Mehmedcik, Çanakkalede yalnız İtilaf devletleri donanmasını değil, asırlar boyunca bizim can düşmanımız olan Çarlık Rusyasını da mağlub etmiştir. Seneler senesi çarpıştığımız, kâh yendiğimiz, kâh üstün kuvvetleri karşısında yenildiğimiz bu ejderha 18 Mart günü İngiliz ve Fransız harb gemilerinin Boğazları geçememesine dağılıyor, çöküyor ve maziye karışıyordu.

18 Mart yalnız bizim harb tarihimizin pek şerefli bir zaferi değildir. O aynı zamanda dünya tarihinin de bir dönüm noktasıdır. O günün akşamı netice başka türlü tecelli etseydi, bugün Moskof çarlığı yıkılmamış olacak ve Türkiye diye hür, müstakil devlet haritalarda bulunmayacaklardı.

Eşsiz kahramanlıklar ile bir koca imparatorluğu tarihin karanlıklarına gömen ve zinde, gene Türkiyenin temelini atan Çanakkale müdafilerini bugün her zamankinden daha büyük bir minnetle anıyoruz.³⁴⁵”

19 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde “*Çanakkale zaferi dün heyecanla kutlandı*” başlıklı bir haber yapılmıştır. Başlığın üstünde Heybeli Deniz Harb okulundaki törende harita önünde izahat yapan bir askerin fotoğrafı yer almaktadır. 18 Mart Çanakkale Zaferi töreni nedeniyle İstanbul ve Ankaradan gelen yüksek tahsil gençliği temsilcilerinin katılımıyla büyük bir tören yapılmıştır. Törende Çanakkale konulu konuşmalardan sonra resmi geçit yapılmış, şehitlikler ziyaret edilmiş ve çelenkler konulmuştur. Çanakkale Demokratları tarafından Şehitlerimizin ruhlarına

³⁴⁴ Cumhuriyet, 17 Mart 1949

³⁴⁵ Cumhuriyet, Çanakkale Zaferi'nin Yıldönümü, 18 Mart 1949

mevlüt okutulmuştur³⁴⁶. Yapılan törenlerde vurgulanan düşünce Türk milletinin gerektiği takdirde aynı kahramanlığı tekrar göstereceği olmuştur.

Çanakkale Zaferi kutlamaları Heybeliada Deniz Harp Okulu ve Kolejinde de coşkulu bir şekilde kutlanmıştır. Yapılan toplantıda, 18 Mart gününü bizzat yaşamış olanlardan emekli Amiral İhsan Özel ve emekli Albay Seyfeddin Dağada'da hazır bulunmuşlardır. Tören 10.30'da boru sesiyle başlamış, İstiklal Marşı'nın okunmasından sonra Okul komutanı Albay Fevzi Gürel toplantıyı açmıştır. Şehitler için 1 dakikalık saygı duruşundan sonra konuşmalar yapılmıştır³⁴⁷.

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin konferans salonunda Çanakkale Zaferi'nin yıldönümü münasebetiyle büyük bir tören yapılmıştır. Kurmay Albay Seyfi Kurtbek, Çanakkale Savaşının 1. Dünya Savaşı'ndaki önemini belirten önemli bir konuşma yapmıştır³⁴⁸.

Ulus Gazetesi'nde ise Nihat Özbilen'in " *Çanakkale zaferinin yıldönümü*" başlıklı haberinde büyük bir törenin yapılacağını bildirmektedir. 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Törenleri'ne katılmak üzere; Mersin vapuruyla, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Deniz Okulu ve Teknik Öğretimden 35 öğrenci, Ankara Üniversite ve Teknik Öğretimden 15 öğrenci olmak üzere toplam 50 kişilik bir kafiye gelmiştir. Başta Belediye Başkanı olmak üzere bütün şehir misafirleri karşılamıştır. Törene katılmak ve şehitlikleri ziyaret etmek için çevre ilçelerden ve köylerden binlerce vatandaş gelmiştir. Bu yılki tören her zamankinden daha muhteşem olacaktır. Belediye misafirler şerefine 150 kişilik bir ziyafet vermiştir. Gençler gruplar halinde Valiyi, Vali Muavinini ve Müstahkem Mevki Komutanını, Belediye Başkanını makamlarında ziyaret etmişlerdir. Çanakkale'de bir spor kulübü olan Türk Gücü Spor Kulübü 18 Mart 1915 günü İtilaf Devletleri kayıpları için Birleşik Devletler armasını andıran ve üzerinde İngilizce " İtilaf Devletleri filolarına saygılar" ibaresi yazılan büyük bir çelengi donanmanın battığı Karanlık limanda denize bırakacaklardır³⁴⁹.

³⁴⁶ **Cumhuriyet**, *Çanakkale Zaferi Dün Heyecanla Kutlandı*, 19 Mart 1948

³⁴⁷ **Cumhuriyet**, 19 Mart 1949

³⁴⁸ **Cumhuriyet**, 19 Mart 1949

³⁴⁹ Nihat Özbilen, " Çanakkale zaferinin yıldönümü" , **Ulus**,18 Mart 1949

Çanakkale’de Üniversite Talebe Birliği tarafından 18 Mart 1949 Cuma günü saat 16’da Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi konferans salonunda Çanakkale Şehitlerini anma töreni tertip edilmiştir. Anma programı şöyledir:

- 1- Açılış (Necati Kumbar)
- 2- Konuşma (Uğur Sayer)
- 3- Askeri tahlil (Kur. Alb. Seyfi Kurtbek)
- 4- Şiirler
- 5- Konuşma (Prof. Necati Akder)

*Giriş serbesttir*³⁵⁰.

19 Mart tarihli Ulus Gazetesi’nde “Çanakkale zaferinin yıldönümü büyük bir törenle kutlandı” başlıklı bir haber vardır. Başlığın üstünde törende hazır bulunanların resmi vardır. Haber başlığının altındaki fotoğraf ise; 18 Mart Çanakkale Zaferinin yıldönümü münasebetiyle Yedeksubay Okulunda yapılan törende öğrenciler tarafından yapılan temsilin sahnesinden alınmıştır. Çanakkale Zaferi’nin 34. yıldönümü Ankara’dan ve İstanbul’dan gelen yüksek tahsil gençliğinin de katılımıyla muhteşem bir törenle kutlanmıştır. Havanın kapalı ve soğuk olmasına rağmen Çanakkaleliler, çevre ilçelerden ve köylerden gelen binlerce vatandaş ile kara ve deniz kuvvetlerimize mensup birlikler, okullar Cumhuriyet Alanında toplanmıştı. Tören saat 10’da, Vali, Komutan ve Belediye Başkanının alana gelerek halkı selamlaması ve bu günü 18 Mart Zaferi’ni kutlamasıyla başlamıştır. Daha sonra İstiklal Marşı söylenmiş ve bayrağımız şeref direğine çekilmiştir. vilayet, ordu, belediye, okullar ve yüksek tahsil gençleri ile teşekküller adına Atatürk Anıtına çelenkler konmuş ve günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapılmıştır. İlk konuşma Çanakkale Savaşı’na katılmış olan emekli subay Halil Dilmaç tarafından yapılmıştır. Halil Dilmaç, 18 Mart Zaferi’ni ve Çanakkale Savaşları ile bu savaşlardaki kahramanlıkları anlatan konuşma yapmıştır. Çanakkale halkı ve Yüksek Tahsil Gençleri adına konuşma yapan hatipler gerektiği taktirde Türk Milleti’nin yine aynı fedakarlığını ve kahramanlığı göstereceği ve seve seve canlarını feda edeceğini belirtilmiştir. Bu konuşmalar meydanı dolduran halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır ve ardından askeri

³⁵⁰ Nihat Özbilen, aynı gazete, 18 Mart 1949

birliklerin ve öğrencilerin katılımıyla resmigeçit yapılmıştır. Cumhuriyet alanındaki bu törenden sonra Nara ve Dardanos mevkindeki şehitlikler ziyaret edilmiş, iki şehitlikte de birer konuşma yapılmış ve şehitlerimizin aziz hatıraları anılmıştır³⁵¹.

18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri kapsamında, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi salonunda saat 16.00’da büyük bir tören yapılmıştır. Törende Tüm Amiral Necati Eldeniz, Korgeneral Nuri Berköz, Üniversite Rektörü Prof. Enver Ziya Karal, birçok subay ve kalabalık üniversite öğrencileri hazır bulunmuştur. Çanakkale şehitlerinin ve fedâkar Mehmetçiğin aziz ruhları için bir dakikalık saygı duruşunda bulunulmuş ve Ankara Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı B. Uğur Soyer bir konuşma yapmıştır. Soyer konuşmasında şunları söylemiştir³⁵²:

*“ Otuz dört yıl önce bugün 18 Mart 1915 te Türk silahları Çanakkale mucizesinin ilk zaferini kazanmış, Türk tarihinin altın sayfalarına hamaset destanlarından bir yenisini daha eklemiştir. Bu savaş, vatan müdafaasıdır. Şeref ve haysiyet müdafaasıdır ve tek bir emir eşsiz bir başbuğunun emri bu zaferi kazanmamıza kafi gelmiş bulunuyor. Volkandan fıskıran lavlar gibi şarapnel parçalarının Conkbayırı sırtlarına dehşetler saçtığı bir sırada onun, Anafartaların muzaffer komutanı **Mustafa Kemal**’in gür ve vakur sesi Allah Allah nidaları arasında yükseliyor “ Askerler karşınızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphem yoktur. Fakat siz acele etmeyiniz evvela ben ileri gideyim, size ben kılıcımınla işaret verdiğim zaman ileri atılırsınız.”³⁵³ ”*

Bu konuşmadan sonra Kurmay Albay Seyfi Kurtbek Çanakkale Seferi’nin açılış nedenlerini, müttefiklerin taarruz planlarını ve Türk ordularının savunma planlarını anlattıktan sonra 18 Mart büyük deniz hücumunu anlatmıştır. Burada Müttefik donanmasının saldırılarına karşı Türk topçularının kahramanca karşı koyuşlarını, zırhlıların birer birer batışlarını tasvir eden Albay Kurtbek müttefiklerin kara çıkışlarını ve kara muharebelerini de anlatmıştır³⁵⁴.

Ulus Gazetesinde “18 Mart” başlıklı bir köşe yazısında ise şunlar yazılıdır:

“Çanakkale Boğazı ’ndan ağır ağır geçen bir gemiden oranın bayırlarına bakarsanız, bir noktada kocaman beyaz harflerle yazılmış “18 Mart” harflerini görürsünüz. Üzerine

³⁵¹ **Ulus**, “Çanakkale Zaferinin Yıldönümü büyük bir törenle kutlandı.”, 19 Mart 1949

³⁵² **Ulus**, “ Çanakkale zaferinin yıldönümü büyük bir törenle kutlandı.”, 19 Mart 1949

³⁵³ **Ulus**, “ Çanakkale zaferinin yıldönümü büyük bir törenle kutlandı.”, 19 Mart 1949

³⁵⁴ **Ulus**, “ Çanakkale zaferinin yıldönümü büyük bir törenle kutlandı.”, 19 Mart 1949

kahramanlar kanı dökülmüş bir toprak üzerine oralardan toplanmış beyaz çakıllarla yazılmış olan bu tarih, gerçekten bir cilt tarih gibi belâgatlidir.

Tertemiz alnından vurulup yatan ve bir Hilâl uğruna batan güneşler oralardadır ve 18 Martı tarih, onların bir mürüvvet günü olarak kaydeder.

Orada, belki de, karşılıklı olarak dünyanın iki ordusu, yeniçağ silâhlarıyla eski çağların şövalyeleri gibi çarpıştılar.

O zaman Mustafa Kemal, kumandanlara hitabederek demiştir ki;

“ Size ben taarruzu emretmiyorum. Ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar kaim olur.”

Yıllardan sonra ölen Atatürk'ün cenaze töreninde Ankara Halkevinin balkonunda rahatsız olan ayağının altına Türk vatani toprağından bir kucak koydurarak selâm duran İngiliz Generali, Çanakkale'de Mustafa Kemal'e karşı çarpışan bir kumandandı. Onun için biz Çanakkale'yi ve onun sembolü olan 18 Mart tarihini bir düşmanlığın dostluğa doğru yönelten bir Ârâf sayarız.

Çok eski çağlara da Trova destanlarını yazdırmış olan o bölgede onları gölgede bırakacak bir destanı yazdığımız günün tarihi 18 Marttır.

O günü kardeşim Halûk Nihat Pepeyi'nin “ Çanakkale” destanından aldığım birkaç mısrala canlandırmak isterim:

Hani bir haykırıyla dağıtılan ordular?

Şehnamein sesinde bugün bir kısıklık var!

Dilini yuttu dalga, bir deli oldu kumsal;

Serhas'in orduları, İlyada sankş masal!

Bu heybetin sesinden düşer korkak bir kale;

Bakın, solmadı bile kahraman Çanakkale,

Korkusundan kurudu yıldızların damarı;

Gök soldu, uzaklaştı gecenin ayakları...

Biz o kadar barışı seven ve o kadar savaşı iyi bilen bir milletiz ki bugün ilk 18 Martın otuzdördüncü yıldönümünde gene barıştan söz açarız.

21 Temmuz 1941 tarihinde Ankara Halkevinde Montrö gününün yıldönümünde verdiği bir konferansı bitirirken şöyle demiştir:

“... Çanakkale Boğazi’ndan geçenler, orada yamaçlardan birinde 18 Mart tarihini beyaz taşlarla yazılmış görürler. Bu tarih, Boğaz’da savaşın başarılarından birisini söyler. Ben, hayalimde o yamaçlarda gene Boğaz’larda barışın başarısı tarihi olarak 21 Temmuz da görür gibi oluyorum.

Fakat bizden olmıyanlar, bizi anlamıyanlar bilmeli ve anlamalıdır ki bir 21 Temmuzun başında bin 18 Mart nöbet bekliyor.”...³⁵⁵”

Ayrıca Cumhuriyet gazetesinde Çanakkale Abidesi içi yapılmış bir haber sütünü bulunmaktadır. Abidin Dav’er’in “Hem Nalına Hem Mihına” adını verdiği köşesinde kaleme aldığı yazının başlığı “Çanakkale abidesi için” dir. Görülüyor ki Çanakkale Abidesinin yapımı 1960 yılında olsa da yapım düşüncesi 40’lı yıllara dayanıyor. Harp Akademisi Harp Tarihi öğretmeni emekli Korgeneral Keramet’in de Çanakkale Abidesi yapılması yönündeki teklifi yerinde bulduğu, topraklarının altında 100 bin şehit Mehmetçik yatan bu bölgede dünyanın en muazzam abidesinin yapılması ve en az Fransızların ve İngilizlerinki kadar muhteşem olması gerektiğini mektup ile bildirmiştir. Bunu da şu sözlerle ifade etmiştir: “Mehmetçik yatan bu bölgede dünyanın en muazzam abidesi yapılırsa yine çok görülemez. Hususuile o muhareberlerin mağlubu olan orduların eflake ser çeken abideleri yakında gayet mütevazi abideyi görüp de müteesir olmamak kabil değildir. Gerek pul satışı, gerekse teberru suretiyle az zamanda pek çok para toplanacağına eminim. Hatta bütün Türk ve Müslüman alemi de nakdi fedakarlıklardan çekinmez sanırım. Bu abidenin inşaatında bilhassa Üniversiteli gençlerimizin şeref ve iftiharla çalışacaklarına da inancım vardır. Bir de abidenin üzerine rahmetli şair Mehmet Akifin Çanakkale gazileri ve şehitleri hakkındaki şiirini de hakketmelidir.”³⁵⁶”

Korgeneral Keramet’in mektubunda Çanakkale Savaşlarının sonucuna gösterdiği üstün başarılarla müthiş tesiri olan **M. Kemal Atatürk’e** de teşekkür etmiştir:

---

³⁵⁵ Ulus, 18 Mart, 18 Mart 1949

³⁵⁶ Cumhuriyet, Çanakkale Abidesi İçin, 18 Mart 1949

“ Bütün bu kanlı ve kahramanca savaşları yapan ve zaferi kazanan Türk subayları ve erleri, bunları sevk ve idare eden komutanları, bu arada temayüz eden rahmetli **Atatürk’ü** şükranla anmamak kabil değildir.³⁵⁷”

Abidin Dav’er yazısını şu satırla bitirmiştir:

“ 18 mart zaferinin yıl dönümünde kısmen neşrettiğim bu mektub da gösteriyor ki Çanakkale şehidleri için resim ve projesi hazırlanan abideyi yapmak vazifesi karşındayız. Biz bu vazifeyi 33 yıldanberi ifa etmedik. Geçen yazımda teklif ettiğim pul serisi çıkarılırsa hem Çanakkale abidesini yapmak, hem de Karadeniz Boğazında Fatihin muhteşem abidesi olan Rumelihisarını tamir etmek kabil olur. Sayın Korgeneralin dediği gibi Çanakkale abidesi ve Rumeli Hisarı için teberrularda bulunacak vatandaşlar da vardır. Hükümet pul serisini çıkararak işe başlarsa, yurdun her tarafından teberruat da gelecektir. El verir ki para diye hareketsiz ve atılâ kalmak yerine para bulmak gayret ve azmi gösterilsin. Bu gayret ve azmi bekliyoruz. Yalnız bizler değil, Çnakkalede kan ve ter döken şehidlerin ruhu ve gaziler de bekliyor.³⁵⁸”

Cumhuriyet Gazetesi’nde başka bir haber ise; “5-18 Mart günü nasıl çarpışmıştık?” başlıklı köşe yazısıdır. Harp malülü, emekli subay Cevdet Kerem Yumer, kaleme aldığı yazıda özellikle 18 Mart gününde yaşananları ayrıntılı bir şekilde anlatarak o güne daha yakından şahit olmamızı sağlıyor. Düşman devletlerin mükemmel donanmalarına karşı çok az zaviyet vererek 18 Mart Zaferi’nin nasıl kazanıldığını gözler önüne seriyor. Yazısının başında şu satırlar yazmaktadır:

“ Siyaset adamları, askeri münekkidler, 1915 Çanakkale harpleri için uzun uzun yazılar yazdılar, muhtemel neticelerinden bahsettiler. Dillerin ve kalemlerin bu kadar çok işlediği o harbler hakkında hülasa olarak şöyle deniyordu:

Müttefikler Boğazı zorlayıp geçecekler. Rusyaya yığınlarla harb malzemesi dökecekler. O bitmez tükenmez insan kütleleri de bir taraftan sel halinde Almanyayı, Avusturyayı ezecekler sonra da... bizi yok edecekler.

Tarihin bu çok acı ihtimali ile karşı karşıya geldiğimizde Çanakkale Harblerini idare edenlerden tutunuz da en küçük askerine kadar bilmiyen yoktu. Bu biliştir ki her ferdde savaş

³⁵⁷ Abidin Dav’er, “Çanakkale Abidesi için”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1949

³⁵⁸ Abidin Dav’er, “Çanakkale Abidesi için”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1949

*imanının çelikleşmesine, bedeni tâ katin, zekanın ve nihayet Türk ırkına hâs o büyük cesaretin beşer hududu üstüne çıkmasına âmil olmuştur.*³⁵⁹”

Yazar bu sözlerle düşman donanmasının kazanması fikrine herkes tarafından kesin gözüyle bakıldığını fakat Türkün cesaretiyle bu düşüncenin gerçekleşmediğini ifade etmiştir. Yazının devamında savaş anlarını saat saat anlatmış ve yazısının sonlarında 18 Mart Zaferi'nin sonucunu şöyle vermiştir:

*“Bu harbe iştirak eden irili ufaklı toplarımız 150 kadardı. 18 zırhlıdaki top adedi ise 500'den fazla idi. Üstelik toplarımızın hemen hepsi ağır ateşli ve eski modeldi. Doldurma ve nişan tertibatları iptidai şekillerde idi. Buna mukabil gemilerin bütün topları seri ateşli ve her türlü fenni cihazlara sahibdi. Sadece Küin Elizabeth'in 381 lik topları başlı başına muaazzam bir kuvvet halinde idi. Arada her bakımdan pek büyük bir fark olmasına rağmen ziyat cihetile bu fark, hatta havsalanın kabul edemeyeceği derecede aksi olmuştur. İçlerinde Dardanos bataryası kumandanı hocam Hasan ve tarassud zabiti Mevsuf Beyler olduğu halde 4 şehidimize mukabil Müttefiklerde 700 ölü vardı. Harab olan 4 topumuza karşı 3 büyük zırhlı deryaya gömülmüş, diğer gemilerde de birçok toplar ve tesisleri parçalamıştı. Asırlar boyunca olagelen harblerin hiç birinde, bu kadar az zararla bu derece büyük bir zafer kazanılmış değildir.”*³⁶⁰”

Akşam Gazetesi'nde ise 18 Mart Çanakkale Zaferi “18 Mart Zaferi” başlığıyla kutlanmıştır. Çanakkale'nin eşsiz kahramanları saygıyla anılmış ve dünya tarihinin bir dönüm noktası olan bu zafer için gurur duyulup şükran duyguları bildirilmiştir³⁶¹.

Akşam Gazetesi'nin 19 Mart tarihli haberinde ise Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri'nin Heybeli Deniz Harp Okulunda ve Çanakkale'de törenlerle kutlandığı belirtilmiştir.

Deniz Harp Okulu öğrencileri ve öğretmenlerinin katılımıyla yapılan törende 18 Mart 1915 harekâtına katılmış bulunan emekli tümamiral İhsan Özel, emekli Güverte Albayı Sami Gültay ve diğer davetliler de hazır bulunmuşlardır. Törene boru sesiyle başlanmış, ardından İstiklal Marşı'mız söylenmiş ve Çanakkale'de şehit düşen askerlerimizin ruhu için 1 dakikalık saygı duruşunda bulunulmuştur. Deniz Harp Okulu ve Koleji komutanı olan Fevzi Gürel günün anlam ve önemini belirten bir konuşma yapmıştır. Son olarak ise Erdoğan Akçer ve Orhan Güvenç adlı öğrenciler

³⁵⁹ Cevdet Kerem Yumer, “5-18 Mart günü nasıl çarpışmıştık?”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1949

³⁶⁰ Cevdet Kerem Yumer, “5-18 Mart günü nasıl çarpışmıştık?”, **Cumhuriyet**, 18 Mart 1949

³⁶¹ **Akşam**, 18 Mart 1949

Boğazların siyasi, tarihi önemini, 18 Mart Zaferi'yle ilgili kendi görüşlerini anlatan bir konuşma yapmışlardır³⁶².

Çanakkale'de, Cumhuriyet Alanı'nda yapılan tören ise Ankara ve İstanbul'dan gelen Yüksek Tahsil Gençliği'nin de katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Tören 10'da vali, komutan ve belediye başkanı tören alanına gelerek halkı selamlamasıyla başlamıştır. Ardından İstiklal Marşı söylenmiş, günün anlam ve önemini anlatan konuşmalar yapıldıktan sonra, büyük bir geçit resmi yapılmıştır. Kutlama töreninden sonra otomobiller ve otobüslerle Nara ve Dardanos mevkiilerindeki şehitlikler ziyaret edilerek çelenkler konmuştur³⁶³.

Yeni Sabah Gazetesi'nde de yukarıdaki haberlere benzer bir haber yapılmıştır. Burada belirtmem gereken Deniz Harbokulu ve Koleji komutanı Albay Fevzi Gürel'in konuşmasındaki şu ifadelerdir:

“Çanakkale’de büyük harbin muhtelif cephelerinde ve İstiklal savaşında dövüşenlerin bıraktığı hür bir vatan üstünde hür insan olarak yaşıyoruz. Vatanların istiklali ve hürriyeti icabında ölmesini bilen evlatlarıyla korunur, şerefli insanlar bunun için yaşarlar ve bunun için ölürler. Boynu eğilmemiş, dizi yere gelmemiş bir neslin çocukları olarak size vereceğimiz öğüt bunlardır. Şimdi ruhunuz 18 Mart heyecanı ile doludur.”³⁶⁴

Yeni Sabah Gazetesi'nde Cemal Yener “18 Mart Çanakkale Zaferi Yıldönümü” başlıklı bir yazı kaleme almış, başlığın üstünde ise “Gurur Veren Bir Yıldönümü” ifadesini kullanmıştır. Cemal Yener yazısına şöyle başlamıştır:

“İşte Türk zaferler silsilesinden biri daha: 18 Mart...Şair Mehmet Akif'in dediği gibi:

Eski dünya, yeni dünya bütün akvamı beşer

Kaynıyor kum gibi mahşer mi hakikat mahşer

Yedi iklimi cihanı duruyor karşında

Avstralyayla beraber bakıyorsun Kanada

³⁶² **Akşam**, Çanakkale Zaferi, 19 Mart 1949

³⁶³ **Akşam**, Çanakkale Zaferi, 19 Mart 1949

³⁶⁴ **Yeni Sabah**, Çanakkale Zaferinin Yıldönümü, 19 Mart 1949

Cihanın yedi ikliminden gemiş olan mahşeri bir kalabalık. Silah, malzeme ve insan bakımından üstün bir düşman topluluğu karşısında bir avuç Mehmetçik. Onun topu tüfeği yalnız kalbindeki imandır.

Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin

Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin

O, şarapnel yağmurlarına tevekkülle bakıyor, imanı sarsılmadan düşmanın bu hücumlarına karşı bir kaya gibi duruyor ve her hücumu kahramanca püskürtüyordu.

Tarih boyunca harp meydanlarında Türk kuvvetlerini hiç bir zaman yenmiye muvaffak olamıyan garp dünyasının marur kumandanları bir kere de Çanakkale’de talihlerini denemek istemişlerdi...” satırlarıyla yazısına başlayan Yener, yazısının devamında 18 Mart Çanakkale gününde yaşananları anlatmıştır. Yazısını ise şöyle bitirmiştir: “*Boğazi kucaklıyan sırtlardan Mehmetçiğin zaferi müjdeliyen boru sesleri akisler yaparak göklere yükselirken, kaçmakta olan malum müttefik filosunda bir subay da hatıra defterine şu satırları yazıyordu:Çok şükür şu meş’um boğazdan ucuz kurtularak çıkabildik.*³⁶⁵”

Görüldüğü gibi 1949 yılı 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri tüm yurttaki halkın yoğun ilgisiyle gerçekleşmiştir. Haberlerde de belirtildiği gibi diğer yıllardan daha parlak bir tören gerçekleşmiştir. Bu yıl yapılan haberlerde Anafartalar ve Conkbayırı kahramanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e de diğer yıllara oranla daha fazla yer verildiğini görüyoruz. Yine de Çanakkale Savaşları’nın kazanılmasında önemli bir görev üstlenen, savaşın kaderini değiştiren ülkemizin kurucusu M.Kemal Atatürk’e daha fazla yer verilmesi gerekirdi. 1940-1949 yılları arası 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinlikleri’nin özellikle 1945 yılından sonra halkın yoğun ilgisi ve katılımıyla gerçekleştiğini yapılan haberlerden görmekteyiz.

---

³⁶⁵ Cemal Yener, “18 Mart Çanakkale Zaferi Yıldönümü, **Yeni Sabah**, 18 Mart 1949

SONUÇ

Türk askeri Çanakkale Cephesi'nde İngiliz, Fransız ve Anzak ordularına karşı büyük bir mücadele örneği sergilemişti. Çanakkale Savaşı'nda her iki taraf da ağır kayıplar vermiş Türk askerinin mücadelesi tüm mazlum devletlere örnek teşkil etmişti. Çanakkale Savaşı'nın kazanılması Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını engelleyememiş, Çanakkale Savaşları Milli Mücadele'de Türk Milletine ilham kaynağı olmuştu.

Çanakkale Savaşı'nın dünyayı etkileyen sonuçları Çanakkale Savaşları'na olan ilginin giderek artmasına ve 1916 yılından itibaren anma etkinliklerinin düzenlenmeye başlamasına neden olmuştur. Çanakkale Savaşı'na olan ilgi her dönemde aynı mı olmuştur? Bu tezin araştırma konusunu da oluşturan İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda Çanakkale Savaşı algısının nasıl olduğudur. Bu bağlamda dönemin gazeteleri ve o dönem çıkan dergilerden yararlanılarak konu incelenmeye çalışılmıştır.

1940'lı yıllarda Türkiye zor süreçlerden geçmiştir. 1938 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu M. Kemal vefat etmiş ve İsmet İnönü yeni cumhurbaşkanı seçilmişti. Aynı zamanda 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı genç cumhuriyeti ikinci kez savaşın eşiğine getirmişti. Hem de bu kez Mustafa Kemal Atatürk yoktu. Türkiye bu değişikliklerle 1940 yılına girmişti. İsmet İnönü, savaş yılları ve savaş şartlarını iyi bildiği için savaşa girilmesini istemiyordu. Fakat savaşan devletler tarafından savaşa girmesi yönünde baskı altında tutulması, her an savaşa girebilme tedirginliği yaşanmasına neden oluyordu. 1945 yılına kadar ülkesini savaşa girmekten koruyan İnönü, 23 Şubat 1945'te savaş ilan etmekle yetinmişti. Kısa bir süre sonra biten İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bu sefer ikinci zorlu süreç başlamış oldu.

Savaştan galip olarak çıkan Sovyet Rusya ve ABD iyice güçlenmiş, yeni dünyanın planını çizmeye başlamışlardı. Türkiye 1940'lı yılların İkinci yarısından sonra Sovyet Rusya'nın talepleri karşısında zor zamanlar yaşamış bunun sonucu olarak da ABD ile sıcak ilişkiler kurmaya başlamıştı.

Tüm bu şartlar altında 1940'lı yıllardaki Çanakkale Savaşı algısını, 1940'lı yılların ilk yarısında Çanakkale Savaşı algısı ve 1940'lı yılların ikinci yarısında Çanakkale Savaşı algısı olmak üzere iki bölüme ayırarak inceledik. 1940'lı yılların ilk yarısındaki anma etkinliklerine baktığımızda gereken önemin verilmediğini söyleyebiliriz. Bazı yıllarda Çanakkale Zaferi yıldönümüyle ilgili habere rastlamadığımız gazeteler mevcuttur. 1940, 1941, 1942 yıllarında 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinliklerine rastlanmamıştır. Sadece 18 Mart Çanakkale Zaferi konulu köşe yazıları mevcuttur. Özellikle 1943 yılına 18 Mart Çanakkale Zaferi Anma Etkinliğinin düzenlendiğini görüyoruz. 1944 yılında ise önceki yıllara göre basında daha fazla Çanakkale Zaferi konulu haber mevcuttur. Aynı şekilde anma etkinliklerine de yer verilmiştir. Bu yıllarda dikkat çeken bir diğer konu ise Anafartalar Kahramanı M. Kemal'e bu yapılan haber veya köşe yazılarında yer verilmemesi olmuştur. Hem de vefatı daha çok yeniyken.

1945-1949 yıllarına baktığımız zaman ise özellikle 1945 yılında Çanakkale Zaferi ile ilgili çok az habere rastlanmıştır. 1945 yılı Türkiye'nin de savaş ilan ederek savaşa girmesi ve İkinci Dünya Savaşı'nın bu yıl sona ermesi gibi durumların etkisiyle gereken önemin verilmediği söylenebilir. 1945 yılında Çanakkale Savaşı Cephelerine girilmesinin yasak olması da bu durumun yaşanmasında önemli bir etkidir. 1946 yılından itibaren ise her yıl daha da artan coşkun kutlamalar yapıldığı görülmüştür. Yapılan kutlamaların daha çok Halkevleri ve Şehitleri İmar Cemiyeti'nin öncülüğünde gerçekleştiğini görüyoruz. Anma etkinliklerine devlet erkânı ile de halkın da yoğun ilgi gösterdiği görülmüştür. 1940'lı yılların ikinci yarısında yayımlanan makalelerde Çanakkale'de önemli başarılarla imza atana M. Kemal Atatürk'e de yer verildiği görülmüştür.

25 Nisan tarihinde Anzak askerinin Gelibolu Yarımadasında karaya çıkması nedeniyle her yıl kutladıkları "Anzak Günü" yine bu yıllarda önemini kaybettiği görülmüştür. 25 Nisan tarihinde ülkemize gelerek atalarının hatıralarını yâd eden Avustralyalılar'ın bu dönemde, bu etkinlikleri düzenli olarak her yıl yapamadıkları

görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'na katılan Avustralya bu dönemde anma etkinliklerini daha sakin geçirmiştir.

Genel bir değerlendirme yaptığımızda 1940'lı yıllardaki Çanakkale Savaşı algısının o dönem yaşanan gelişmelerin etkisiyle gerekli önemi görmediği söylenebilir. 1945 yılından sonra daha coşkulu kutlamaların yapılmasıyla Çanakkale Savaşı Algısı ve milli değerlere bağlılığın daha da arttığı söylenebilir. Bu dönemde yaşanan politik süreçlerin neticesinde, Batılı Devletlere güçlü olduğumuzu göstermek, tarihimize sahip çıkma bilincinin etkisiyle anma etkinliklerine daha çok önem verildiği çıkarımında bulunabiliriz.

1940-1949 yılları arasında Çanakkale Savaşları'nı Anma Etkinlikleri resmi kurumlar, çeşitli cemiyetler ve sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde ordu mensupları, partililer, devlet erkânı ve halkın katılımıyla gerçekleşmiştir. Çanakkale'deki törenler Cumhuriyet Meydanında yapılmıştır. Törenlerden sonra resmigeçit yapılmış ve harp mezarları ziyaret edilmiştir. Ayrıca halkevlerinde de çeşitli müsamereler düzenlenmiştir. Bu etkinlikler, Çanakkale Zaferinin Türk toplumunun hafızasında bıraktığı etkinin giderek güçlenmesine sebep olmuştur. Bu süreçte tarih bilincinin oluşturulması, milli birlik ve beraberliğin sağlanması noktasında Çanakkale Savaşları'na büyük bir önem atfedilmiştir. Bunda "Anafartalar Kahramanı" Mustafa Kemal Atatürk'ün aynı zamanda Cumhuriyetin kurucusu olmasının da payı büyüktür. Çanakkale Zaferi ulusal kimliğin güçlendirilmesinde ve kahramanlık duygusunun pekiştirilmesinde sembol haline gelerek önemini her zaman koruyacaktır.

KAYNAKÇA

GAZETELER

Anadolu

Akşam

Cumhuriyet

İkdam

Tasvir-i Efkar

Ulus

Vatan

Yeni Sabah

DERGİLER

Adana Halkevi Kùltür Dergisi “Görüşler”

Gediz Manisa Halkevi Dergisi

Kaynak Halkevi Dergisi

Ordu Vilayeti Halkevi Dergisi

KİTAPLAR

ALBAYRAK, Muzaffer, **10 Ağustos 1915 Conkbayırı Söngü Hücumu**, Çanakkale, 2015.

ALBAYRAK, Muzaffer, **Yakın Tarih İncelemeleri-1 Çanakkale Savaşı**, İstanbul 2007

ALBAYRAK, Muzaffer, **Yakın Tarih İncelemeleri-II Çanakkale Savaşı**, İstanbul, 2007

ATABAY, Mithat, **“Muhteşem Bir Başarısızlığın Hikayesi” Arıburnu(Anzak) ve Anafartalar(Suvla) Savaşları Üzerine, Sır Ian Hamilton’un Raporu (The Times, 7 Ocak 1916) Ve Türk Görüşü**, E Yayınları, İstanbul, 2014

Atatürk Söylev ve Demeçleri III(1918-1937), Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay. 5. Baskı, 2006

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Anafartalar Muharebeleri’ne Ait Tarihçe**, Ankara, 2011

ATSIZ, Nihal, **Çanakkale’ye Yürüyüş**, İstanbul, 1992

ARMAOĞLU, Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarih C.1-2(1914-1995)**, İstanbul, 2007,

Avustralya Resmi Tarihinde Gelibolu/Çanakkale, Yay.Hazır. Abdurrahman Güzel, Çanakkale, 1996

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi C.II 1914-1918 Genel Savaşı**, Ankara, 1991

BENAZUS, Hanri, **Çanakkale’den Gelibolu’ya**, İstanbul, 2007

BİLGİN, İsmail, **Çanakkale Savaşı Günlüğü**, İstanbul, 2009

BİLGİN, İsmail, **Çanakkale Destanı**, İstanbul, 2011

Birinci Dünya Harbi’nde Türk Tarihi’nde Türk Harbi, V. Cilt Çanakkale Cephesi Harekâtı, 1 nci, 2 nci, 3 ncü Kitapların Özetlenmiş Tarihi (Haziran 1914-9 Ocak 1916), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1997

BORAY, Ferit Erdem, **Dünya Tarihinin Son Osmanlı İmparatorluğu**, İstanbul, 2011

COŞKUN, Bezen vd., **Uluslararası ilişkiler Tartışmalarında Çanakkale Savaşı**, İstanbul, 2015

DEMİRER, Mehmet Arif, **İkinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye**, Ankara, 2015

ENGİN, Vahdettin, ALBAYRAK, Muzaffer, **Tarihin Akışını Değiştiren Savaş Çanakkale**, İstanbul, 2016

GÜLER, Ali, AKGÜL, Suat, **Kurtuluşun Kuruluşu**, İstanbul, 2010

GÜZ, Nurettin, **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri (1932-1950)**, Ankara, 1995

HAMILTON, Ian, **Gelibolu Hatıraları 1915**, İstanbul, 2006

HATEMİ, Nilüfer, **Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri**, İstanbul, 2002

HERSİNG, Otto, **Çanakkale Denizaltı Savaşı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007

İĞDEMİR, Uluğ, **Atatürk ve Anzaklar**, Ankara, 1985

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi IX İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı**, Ankara, 1999

KARATAŞ, Murat, **Haritalarla Çanakkale Savaşları, Gelibolu Yarımadası Kuzey Bölgesi Kara Muharebeleri, Osmanlı Kaynaklarına Göre, I.Kısım**, Ankara, 2007

KARATAY, Baha Vefa, **Mehmetçik ve Anzaklar**, Ankara, 1987

KEMAL, Mustafa, **Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe**, Ankara 2011

KEMAL, Mustafa,, **Anafartalar Muharebelerine Ait Hatıralar**, Mart, 1998

KEMAL, Mustafa, **Arıburnu Muharebeleri Raporu**, Ankara 1990

KOÇAK, Cemil, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi(1938-1945) C.I**, İstanbul, 2012

MÜTERCİMLER, Erol, **Gelibolu 1915**, İstanbul 2005.

MÜTERCİMLER, Erol, **Korkak Abdul'den Coni Türk'e Gelibolu**, İstanbul, 2005

OGLANDER, Aspinall, **Büyük Harbin Tarihi Gelibolu Askeri Harekatı**, İstanbul 2005.Cilt I,II.

ORAN, Baskın, **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar(Cilt I 1919-1980)** İstanbul, 2011

ORTAYLI, İlber, **Mustafa Kemal Atatürk**, İstanbul, 2018

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I, Yay. Hazır.: Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Vd., Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:71, Ankara, 2005.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri II, Yay. Hazır.: Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Vd., Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:73, Ankara, 2005

PAŞA, Esat, **Çanakkale Savaşı Hatıraları**, İstanbul, 1975

RECA, Ömer Faruk , **Kurtuluş Savaşı ve Çanakkale Savaşları Kahraman Öğrenciler**, Akis Kitap

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)**, İstanbul, 1989

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih (1918- 1994)**, Ankara, 1996

SANDERS, Liman Von, **Türkiye'de Beş Sene**, İstanbul 2007.

TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim, **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye**, İstanbul, 2013

TUNCER, Hüner, **İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1918- 1950)**, Mart, 2012

TUNÇOKU, A.Mete, **Anzakların Kaleminden Mehmetçik Çanakkale 1915**, İstanbul, 2012.

TUNÇOKU, A. Mete, **Çanakkale 1915 Buzdağının Altı**, Ankara, 2002

WEISBAND, Edward, **İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası I**, İstanbul 2000

MAKALELER

AKALIN, Durmuş, “ Birinci Dünya Savaşı ’nda Çanakkale Savaşları ”, **Belgi Dergisi**, Sayı 10,(Yaz 2015/2)

AKÇA, Bayram, “Çanakkale Savaşları’nda Mustafa Kemal’in Rolü”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XXI, Sayı:2, Aralık,2006

ARMAOĞLU, Fahir “Çanakkale Muharebeleri’nin Rusya Üzerindeki Etkileri”, Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları, **Uluslararası Sempozyumu**, Ankara 1993.

ATABAY, Mithat, “Osmanlı İmparatorluğu Hizmetinde Breslau(Midilli) Kruvazörü”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, Yıl:13, Sayı:18, Bahar, 2015

ATABEY, Figen, “İngiliz Belgelerinde Çanakkale Muharebelerinin Deniz Harekâtı”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl:8, Sayı:16, Ankara 2010.

ATABEY, Figen, “İtilaf Kuvvetlerinin Gelibolu Yarımadasına Çıkarma Harekâtı(25 Nisan 1917)”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı:18 Bahar, 2015

AYAN, Ergin, “ Alman Subayların Hatıralarına Göre Çanakkale’de Mustafa Kemal ”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3/11,(Bahar,2010)

BULUT, Barış, “Çanakkale Deniz Muharebelerinin Denizin Şartlarına Göre Tasarlanmış Savaş Gemisinde Kritik Olayların Yaşandığı Yer ve Sıraya Göre Tanıtılması”, **III. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir,2016

ÇELİKER, H. Fahri, “18 Mart Zaferi”,**Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: IV, Sayı:11, Mart 1988

ERDEMİR,Lokman, “ 25 Nisan 1915:Çanakkale’nin En Uzun Sabahı”, **Bilim Teknik Dergisi**, Sayı 570, Mart, 2015

ERGİNER, Zinnur, “18 Mart Çanakkale”, **Balıkesir Halkevi Dergisi**, Yıl:7,Sayı: 86, Yıl:7,Balıkesir, 1940

ERTEM, Barış, “Türkiye -ABD ilişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.12/S.21, Haziran, 2009

ESENKAYA, AHMET “Çanakkale Savaşları Süresince Türk Basını”,**Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**,Sayı 1

ESENKAYA Ahmet, “Çanakkale Savaşları Sırasında Basında Mustafa Kemal”, **Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Atatürk’ü Çağdaş Yorumlama ve Anma Programı 2,Çanakkale 1915 Mustafa Kemal Atatürk ve Modern Türkiye**, 8 Ocak 2010, On Sekiz Mart Üniversitesi Anafartalar Kampüsü, Çanakkale, 2010

GÖRGÜLÜ, İsmet, “Atatürk’ün “Arıburnu Muharebeleri Raporu” ve “ Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe” Aslı Eserinde Yer Almayan Emir ve Raporlarından Bir Demet, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı:19’dan ayrı basım, Kasım, Ankara,1990

GÜRBÜZ, Kahraman “ İkinci Dünya Savaşı’nda Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye’nin Tutumu”, **U.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:8, Sayı:13

GÜVENÇ, Bozkurt, “Atatürk’ten İnönü’ye II. Dünya Savaşı’nda Türkiye” **İktisat ve Toplum Dergisi**, Sayı:65,Mart, 2016

KARATAŞ, Murat,, “Türk Tarihinin Seyrine Bir İşaret Levhası”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: XXVI, Mart, 2010

KARATAŞ,Murat, “27. Alay Harp Caridesi”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Bahar-Güz 2008

KELEŞYILMAZ, Vahdet, Çanakkale Muharebeleri Hakkında Bir Rapor ve Değerlendirme” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:XV/, Sayı:43, Mart 1999

ORTAYLI, İlber, “100 üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı”, Uluslararası Sempozyum, **Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü**, İstanbul,2014

ÖZÇELİK, Mucahit, “İtilaf Devletlerinin Çanakkale’yi Tahliyesinin Türk Basımına Yansımaları”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**,Akt:Tebliğ-i Resmî, Sabah, 22 Aralık 1915 Yıl:13, Sayı.18, Bahar 2015

SAYILIR, Burhan , “Çanakkale Savaşı Sonrasında Mezarlıklar ile İlgili Ortaya Çıkan Sorunlar ve Yapılan Tartışmalar”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl:3,Sayı:6,2005

SEMİZ, Yaşar, “18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:14, 2003

SÖNMEZ, Cahide Sınmaz, “ Çanakkale Savaşları’nı Anma ve Kutlama Etkinlikleri (1916-1938)”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Yıl:13, Sayı: 19, Güz 2015

ŞİMŞİR, Bilal, “1915 Çanakkale Savaşı ve Türkiye-Avustralya İlişkileri”, **ÇOMÜ,ÇanakkaleAraştırmaları**,Sayı:2,<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/canakkalearaştırmaları/article/view/5000086947>

TAŞKIRAN, Cemal, “18 Mart Çanakkale Deniz Savaşı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XXV Sayı:73, Mart,2009

TUNÇOKU, Mete, “90 Yıl Sonra Çanakkale 1915’i Düşünürken”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı:3 Mart 2015

TÜRKMEN, Zekeriya, “19.Tümen Ceridesine göre Çanakkale Muharebelerinde ilk gün: 25 Nisan 1915 Kabatepe-Arıburnu-Conkbayırı Bölgesindeki Muharebeler”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl:8 Sayı:16, Ankara 2010.

TÜRKMEN, Zekeriya, “Çanakkale Muharebeleri’nde Türk Ordusu’nun Kara Harekatına Dair Kısa Bir Değerlendirme”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı.14, Ankara,2009

ÜNAL, Yenal, “100.yıl Dönümünde Çanakkale Savaşı’nın Etkilerini Yeniden Düşünmek”, **Tarih Okulu Dergisi**, Sayı XXI, Mart,2015

ÜNALP, F.Rezzan, “Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, Yıl:13, Sayı:18, Bahar,2015

YALÇIN, Osman , “İkinci Dünya Savaşı’nda İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi”,**Ankara Üni. Türk İnkilâp Tarih Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.47, Bahar, 2011

YAZICI, Nevin, “ Lise Müfredat Programlarında ve Ders Kitaplarında Çanakkale Savaşı'nın Öğretimi Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 28(28-2), 2013

YETİŞGİN, Mehmet, “Çanakkale Savaşları: Nedenleri, Sorumlusu ve Önemine Dair Yaklaşımlar”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığı Dergisi**, 13/18,(Bahar,2015)

TEZ

BİNGÖL, Mehmet Ali, **Rus Kaynaklarına Göre Çanakkale Savaşları.**(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Anabilimdalı, İstanbul, 2006

KIBIL, Mehmet, **Çanakkale Savaşı'nda Arıburnu Muharebeleri**(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2016

ÖZCAN, Orhan, **Avustralya Ulus Bilincinin Oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın Rolü**(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2018

İNTERNET

<http://www.canakkalekutup.gov.tr/>

<http://www.canakkale.gov.tr>

<https://www.sozcu.com.tr/>

<http://www.atam.gov.tr/>

<https://www.awm.gov.au/>

<https://museum.rba.gov.au/>

<https://www.ntv.com.tr/FHJVfFQ/IFS6sPQzgkSdo7ZwaM92fQ>

<https://www.academia.edu>

http://docs.neu.edu.tr/library/nadir_eserler_el_yazmalari/Dergiler/1_Belletenler/2992.pdf

EKLER

Çanakkale şehitlerini ziyaret

Reşitpaşa vapuru bir çok ziyaretçileri hamilen dün akşam Çanakkaleye gitti

Vapurdaki ziyaretçilerden bir grup

Şehitlikleri ziyaret için Çanakkale seyahatine tahsis edilen Reşit Paşa vapuru dün akşam saat 19 da hareket etmiştir.

Bu seyyahat pek rağbet görmüş, adeta vapurda yer kalmamıştır.

İştirak edenler arasında İstanbul meb'usu ve C. H. Fırkası müfettişi Hakkı Şinasi Pş. Tevfik Kâmil, Maarif Cemiyeti mümessil Cevdet Kerim, Dini müesseseler

ni tenkils ve tahdide mecbur olacaklardır.

Görülüyor ya, bir Darülaceze resmi kulüpleri ve sporu aceze mahkûm edecek kadar muzır ve yahim bir tesir yapmaktadır.

müdürü Esat, Liman Şirketi müdürü Hamdi, Merkez kumandanı Ferhat Beylerli müftü Fehmi Ef. bulunmaktadır.

Vapurda Şehir bandosu ile müntehap bir saz takımı bulunmaktadır. Ayrıca merasimi diniye yapılması için şehrimizin en güzel sesli sekiz hafız bulunmaktadır.

Bu ziyarete Geliboludan 200 ve Çanakkaleden 50 kişi de iştirak edecektir.

Cumhuriyet idaresinin spora verdiği büyük ehemmiyet malûm ve muhakkak olduğuna göre İstanbulun, hükümetin bu esaslı prensibinden ayrılması bir hatadır ve bu hata tasbih edilmelidir.

Abidin Daver

Alman - Rumen iktisadî anlaşması

Reynaud'nun İtalyaya dair dostane nutku

İngiltere de Rumanyadan petrol satın aldı

Bern 25 (a.a.) — Havas Ajansından: Berindeki müşahidler, Almanyanın hiç olmazsa bu an için İtalyanın kendisinin yanbaşında askeri bir müdahalede bulunmasını ümit etmemekte olduğu müteahhasını serdetmektedirler.

Bu müşahidler, İtalya tarafından Almanyanaya yapılan ve 20 nisan tarihinde Duçe ile Führer arasında teati edilmiş telgraflarla sabit olan manevi mesai birliği Almanyanada son derece takdir edilmektedir. Almanyanada müteahhas mehafil, bu mesai birliğinin artırlacağını ve pek ya-

Bergen limanına ve oradaki Alman harb

mülakatına sahne olan meşhur Brenner geçidi ve iki şef görüşüyorlar

Kahraman düşman - Alicenab dost!

Çanakkale harbinin yıldönümü münasebetile Mareşalımız ve Avustralya - Yeni Zelanda başkumandanları arasında samimî telgraflar

Londrada'ki muazzam merasimde Türk kahramanları anıldı

Scapa Flov'a yeni hava taarruzu akim kaldı

İngiltere de, komünist ve nazilere karşı şiddetli tedbirler alıyor

Bitaraf ülkeler buhran geçiriyor

Başvekil şarka gitti

Dr. Refik Saydam petrol mün-

Şimdi boğul yeni

Norve muh

Belçika kabinesi çekildi, Holanda ihtiyat tedbirlerini artırıyor

Londra (susi) — F nanmasına harb gen akşam Sk iki Alman gemisini b dir.

Ba h ri; Campinci, Meclisinde filusunun vel de Sl Alman c velerine derek bir avizo ve bahir bat vaffak bildirmiş

Norve muh (susi) — muhtelif da bütün rebeler c malde, r Trondhe yürümesi mak içi tarafınd ümitsiz kamete Steinkje metre kuvvetli an mü lindedir

Mısırda ki Yeni Zelanda ordusu kumandanı General B. C. Freyburg

Büyük Erkanıharbiye reisimiz Mareşal Fevzi Çakmak

Ankara, 25 (a.a.) — Türk ve Yenizelanda kuvvetlerinin Geliboluda karşılaşmalarının 25 inci yıldönümü münasebetile, Mısırda ki Yenizelanda seferi kuvvet-

leri kumandanı General B. C. Freyburg. Türk ordusuna tebliğü ricasıle, Türk Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak (Arkası Sa. 5 sütun 1 de)

Londra, 25 (a.a.) — İngiliz Amirallik dairesi ve Harbiye Nezareti, aşağıdaki müşterek tebliğü neşretmişlerdir: «Müteaddid düşman tayyareleri, dün akşam geç vakit Scapa Flov üzerine bir hücum teşebbüsünde bulunmuşlardır. Bir tarlaya iki bomba düştüğü görülmüş ve bir düşman tayyaresi, hiçbir muvaffakiyet (Arkası Sa. 3 sütun 1 de)

skınla işgal tbiğine ge ardır. Fülmanda he da oldu neticesinde asavvur et a ihtimali cağını bile azlar: eslim oldu. ey yok! tak surette

Bu güzel haberi verirken, senelerden beri bu muntakada çalışan kıymetli mühendislerimizi candan tebrik ediyoruz. Beşiri Diyarbakırla, Siirt arasında hemen hemen yarı yoldadır.

Yeni Zelândalı askerlerin Türk milletine karşı besledikleri hayranlık

Çanakkale harbinin 25 inci yıldönümünde Çanakkalede çarpışan Anzaklar Türk askerinin kahramanlığını takdirle anıyorlar

Kahire, 24 a.a. — Anadolu Ajansının hususi muhabiri bildiriyor: Anzak'lar, memorial day "unutulmaz gün" diye andıkları Çanakkale'deki kanlı çarpışmaların 25 inci yıldönümünü yarın kutlayacaktır.

Büyük harbin dehşet verici hatralarıyla ve yeni müttefik Türkiye'ye karşı dostluk ve hayranlık hisleriyle dolu olan bu tarih, şimdi Anzak'ları, Türkiyenin dost ve kahraman evlâdlarına bağlayan sarsılmaz bağı, gelecek nesillere tanıtan bir gün olacaktır.

Bugünün ehemiyetinden ve taşıdığı hususi kıymetten bahsetmeden evvel, Anzak isminin delâlet ettiği mânâyı izah edelim: Bu tâbir, Britanya imparatorluğunun dominyonluk askerleri arasındaki tesanüdü muhassâsıdır.

"Australian and Nev - Zealand Army corps" ismiyle anılan bu kuvvei seferiye, isminden de anlaşıldığı üzere, Avusturalya ve yeni zelandalı sifrattan müteşekkildir. 1914 harbi münasebetiyle ve bilhassa, 25 nisan 1916 tarihinde, müteaddit cepheelerde harp devam ettiği sırada, türklerin Çanakkale'de ikrâz ettikleri zafer neticesiyle (Soru 2, üçüncü sayfa)

Anzak kıtalarına mensup bir Avusturalyalı asker.

Mayfa : 4 YENİ SABAH

ŞANLI BİR YILDÖNÜMÜ

1331 Yılı'nın 18 Martında Çanakkaleye hücum eden muazzam düşman filosu, Türkün iman dolu göğsü önünde erimiş, münhezim olmuştu

18 Mart günü neticesiz kalan hücum esnasında Fransız Bove zırhlısı batarken

Bugün yıldönümünü idrak ettiğimiz 18 mart Çanakkale muharebesi, cihan harbinde Türk silâhlarının ibrâ: etmiş olduğu en büyük ve en şanlı zaferlerden biridir.

Filvaki 1331 yılı martının 18 inci günü çok fakih ve kahir kuvvetlerle boğazları zorlamaya teşebbüs etmiş olan o zamanki düşmanlarımız Türkün ciplak göğsünü siper ederek gösterdiği merdce ve kabramanca müdafaa karşısında münhezim ric'at etmiş, bir daha Boğaza denizden hücum etmeyi hatırlardan bile geçirmemiştir. 18 mart Çanakkale muharebesinde mütaarrız düşman kuvvetleri kırkuncu zayıta duçar oldukları kahraman müdafaa kuvvetlerimiz hiç denilecek dercede az ve ehemmiyetsiz hasar ile bu müthiş müsa-

YAZAN :
A. C. Saracoğlu

pehliyanlar olan zırhlılardan mürekkep bulunuyordu.

1331 yılı martının (18) inci günü Çanakkaleye hücum eden deniz kuvvetinin mecmu tonajı takriben (200) bine varıyor, (128) tane büyük (158) orta ve (650) kadar da küçük toplu mücehhez bulunuyordu.

18 martta, sabahleyin erkenden, müstahkem mevki kumandanı Cevad Paşa ile Osmanlı devleti hizmetinde bulunan Alman Amiralı Von "Uedon", paşanın bir muhaveresi neticesi olarak bir tayyaremiş istikşafa mekur edildi.

Hava zekînin gîneli ve deniz

saat (11,30) da (10) tane saftı harb gemisinden mürekkep düşman filosu Boğaz medhalinde bombardıman mevzii ahyordu.

Anadolu sahilinde sağ cenah, İngilizlerin "Triumph", Fransızların "Buve, zırhlıları teşkil ediyor, Rumeli tarafında da "Golva", ve "Şarlmayı, zırhlıları mevki alıyorlardı. Bu dört gemi Boğaz medhalinden bir mil ileride bulunuyordu. Biraz daha gerilerde, sağ ve sol cenah arasında kalan genişçe faalada "Lord Nelson", "Agamemnon", "Kuin Elizabeth", ve "Prens Core", zırhlıları görünüyor. Sağ cenahın (3) kilometre kadar geride Fransızların "Sufren", ve İngilizlerin "Infleksübl, hattı harb sefaini ağır ağır ileri geri hareket ediyorlardı.

Saat (11,40) da düşman ateşe baş-

Varulup tertemiz alından uzanmış yatıyor
Bir hilâl uğruna yarab ne güneşler hatıyor
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker
Gökten ceddâ inerek öpse o pâk alını değer

Sana dar gelmiyecek malheri kimler kazsın
Gömelim gel seni tarihe desem sızmasın

Herçünereç ettiğin edvâra da yemez o kitab
Seni ancak ebediyetler eder istiyâb

Bu, "taşındır, diyerek kabeyi düksem başına
Ruhunun vahyini duysam da geçirsem taşına

Sonra gök kubbeyi alsam da rida namıyla
Kanayan lahline çeksem bütün ecramlile

Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan
Yedi kandilli süreyyayı uzatsam oradan

Sen bu avizenin altında bürünmüş kanma
Yatryorken gece mehtabı getirsem yanına

Türbedarın gibi tâ fecre kadar bekletsem
Gündüzün fecr ile âvizeni lebriz etsem.

Tüllenen mağrîbi âşkımları sarsan yarana
Yine bir şey sayabildim diyemem batrana.

MEHMET AKİF

Düşmanın gemi toplarından ve bacasından çıkan dumanlar Boğaz imtidadına dağılıp yayılıyordu. Fransız taretleri, yayım ateşlerden çattalı alevler içinde kalıyor; İngiliz gemilerinin bordalarında şimşekli helezonlar peyda oluyordu. Sahilde yerleşmişini andırır sallantılar hasıl olmakta, denizin yüzündeki hava tab-

biruz gersine çekilmişti ki bordasından bir infilâk oldu. Gemiye saran dumanlar içinden koca zırhlının sancak bordasına meyledip alabora olduğu görüldü. Saat tamam (2) yi (3) geçiyordu.

Düşman muhribleri hemen Fransız zırhlısının devrildiği noktaya seyrilttiler. Bunlardan biri mermilerimiz

Ek 5: Tasviri Efkar 18 Mart 1942

Ek 6: Taviri Efkar 18 Mart 1944

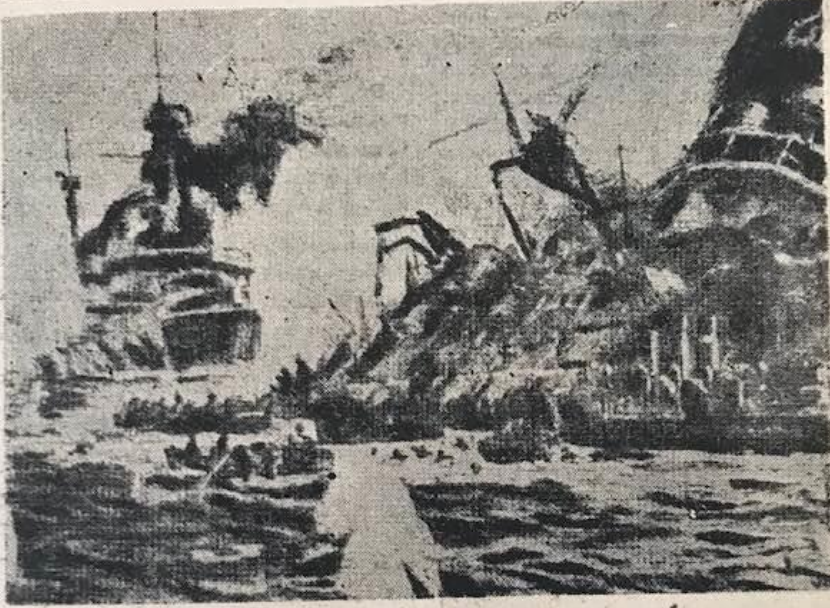

Ek 7: Yeni Sabah 18 Mart 1946

Kararı

Türk toplarının ateşi altında Bove zırhlısı batarken

Boğazları Müdafaamızın Örneği

Çanakkale Zaferi

31 Yıl önce bugün kazanılmıştı

Bugün, Türk tarihinin paha biçilmez, eşsiz ve büyük zaferlerinden birinin yıldönümüdür. Türk deniz tarihine altın yazılarla geçen bu zafer, koca bir memleketin kahraman

lığını da bağrında taşıması bakımından ayrı bir hususiyet taşımaktadır. 31 sene evvel bugün, 18 mart 1915 de Çanakkaleye muazzam bir düş - (Devamı Sa. 3, Sü. 3 te)

FİLİSTİN MEKTUPLARI

Mersinden ayrılacaktır.

bu günlerde yisile bu kazılara ara veren profesör,
— Arkası Sa. 3, S. 5 te —

arasında şunları söylemiştir:
← Tazminat meselesine derhal bir
— Arkası Sa. 3, S. 7 de —

Çanakkale zaferinin yıldönümü her tarafta heyecanla kutlandı

Çanakkaledeki tören çok güzel oldu, yüksek tahsil gençleri,
Çanakkale toprağından yapılmış bir vazoyu damarlarından
akıttıkları kanla doldurarak anıta koydular

Eminönü Halkevinde dün gece Çanakkale zaferini temsilen tertib edilen canlı tablolardan biri

— Yazısı 3 üncü sahifemizde —

Cumhur Başkanımız küçük öğrencilere hitfat ediyorlar

Anzak Kuvvetleri Komutanı Lord Birdwood'un Türkiye'ye çok dostça mesajı

Memleketimize karşı duyduğu büyük sevgiyi samimi bir dille belirten mümtaz İngiliz Mareşali "Cumhur Başkanı İnönü, Atatürk'ün vakur halefi olduğunu ispat etmiştir" diyor

Londra, 23 a.a. — Nafen'in özel muhabiri bildiriyor:

Çanakkale savaşlarında ölenlerin hâtirasını anmak için yapılacak olan Merasimlerin arifesinde, 25 nisan 1915 taarruzunda Avusturya ve Yeni Zelanda kuvvetlerine komuta etmiş ve askeri tahliye hareketini idare etmiş olan Mareşal Lord Birdwood Nafen ajansına Türkiye için özel bir mesaj tevdi etmiştir.

Lord Birdwood bugün Londra'nın birkaç kilometre uzağında tarihi Hampton Court sarayında gayet münzevi bir hayat geçirmekte olan en mümtaz İngiliz askerlerinden biridir. Lord Birdwood bahis mevzuu mesajında şöyle demektedir:

"Türklerden pek çoğunun, epiyce yıldanberi memleketleri ve milletlerine karşı ne kadar büyük bir dostluk ve alâka mevcut olduğunu anladıklarına kanıım. Kıral altıncı

★ Sonu 3 üncü S. 3 üncü sütunda

Carmen'in ilk temsili

Cumhur Başkanımızın
da şeref verdikleri dün
geceki temsil fevkalâde
başarılı oldu

Bir müddettenberi hazırlıkları devam eden Bizet'in Carmen operasının ilk temsili dün akşam Devlet Tiyatrosunda verilmiştir.

Cumhur Başkanı ve Sayın Bayan İnönü, yanlarında eski Başbakan ve Bayan Saracoğlu bulunduğu halde

★ Sonu 4. Sa. 5 inci Sütununda

nda

kabul buyur-
da alınmıştır.

ritlere ihtar ediyor!

Ek 10: Akşam 19 Mart 1949

bulduğunu belirtmektedir.
★ Sonu 3 üncü S. 1 sütununda

18 Mart Çanakkale Zaferinin yıldönümü

(Yazısı 3 üncü sayfada)

18 Mart Çanakkale Zaferinin yıldönümü münasebetiyle Türk kahramanlığı ve şehametinin en-gin hâtıraları dün akşam Yedeksubay Okulu-muzda anılmıştır. Bu münasebetle Foto Muha-birimiz tarafından alınan yukardaki resim Ye-deksubay öğrencilerimiz tarafından verilen tem-silin bir sahnesini göstermektedir.

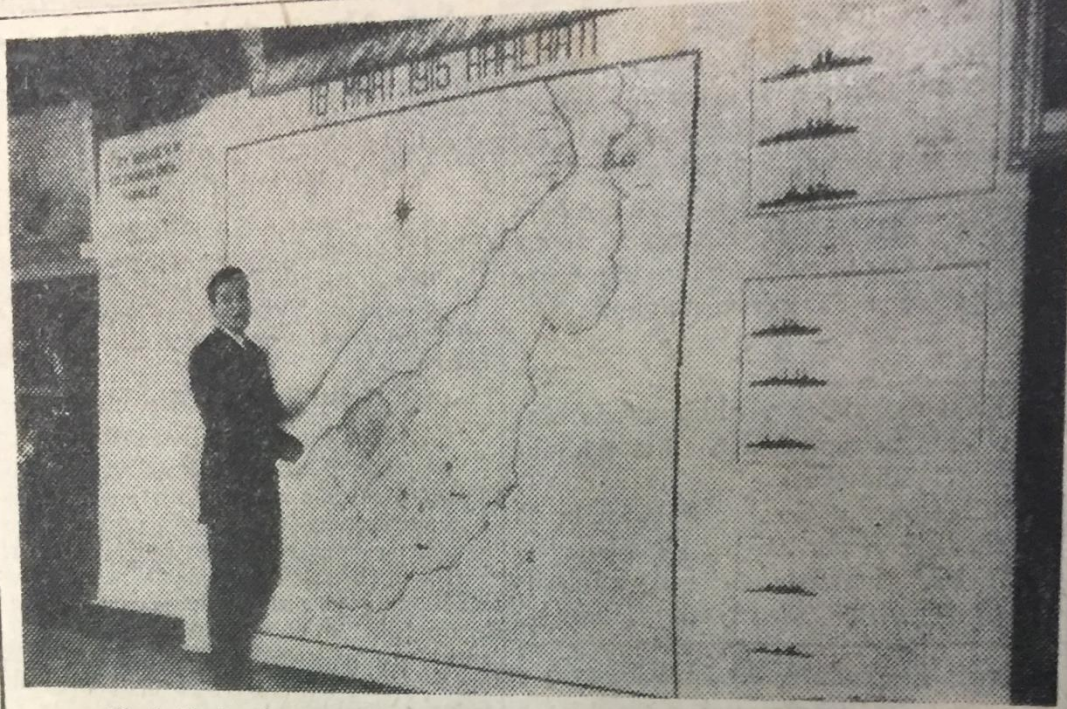

Dünkü törende hazır bulunanlar

Çanakkale zaferinin yıldönümü büyük bir törenle kutlandı

(Yazısı 3 üncü sayfada)

Heybeli Deniz Harb Okulundaki törende harita önünde izahat

Çanakkale zaferi dün heyecanla kutlandı

Çanakkale ve şehrimizde yapılan törenlerde
Türk milletinin gerektiği taktirde aynı
kahramanlığı tekrar göstereceği belirtildi

Çanakkale 18 (Hususî)